

PREVODOSLOVJE
IN UPORABNO
JEZIKOSLOVJE

Marija Zlatnar Moe, Tanja Žigon, Tamara Mikolič Južnič

CENTER IN
PERIFERIJA:
RAZMERJA
MOČI V SVETU
PREVAJANJA

Marija Zlatnar Moe, Tanja Žigon, Tamara Mikolič Južnič

CENTER IN PERIFERIJA: RAZMERJA MOČI V SVETU PREVAJANJA

Zbirka Prevodoslovje
in uporabno jezikoslovje

Ljubljana 2017

CENTER IN PERIFERIJA: RAZMERJA MOČI V SVETU PREVAJANJA
ZBIRKA PREVODOSLOVJE IN UPORABNO JEZIKOSLOVJE
ISSN 2335-335X

Avtorice: Marija Zlatnar Moe, Tanja Žigon, Tamara Mikolič Južnič
Recenzentki: Mojca Schlamberger Brezar, Irena Samide
Uredniški odbor zbirke: Špela Vintar, Vojko Gorjanc, Nike Kocijančič Pokorn
Tehnični urednik: Jure Preglau
Lektorica: Marija Zlatnar Moe
Lektor povzetka v angleščini: Christian Moe

Založila: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani
Izdal: Oddelek za prevajalstvo
Za založbo: Roman Kuhar, dekan Filozofske fakultete

Ljubljana, 2017
Prva izdaja, elektronska izdaja
Oblikovna zasnova: Kofein, d. o. o.
Prelom: Jure Preglau

Publikacija je brezplačna.
Publikacija je dostopna na: <https://e-knjige.ff.uni-lj.si>
DOI: 10.4312/9789612379780

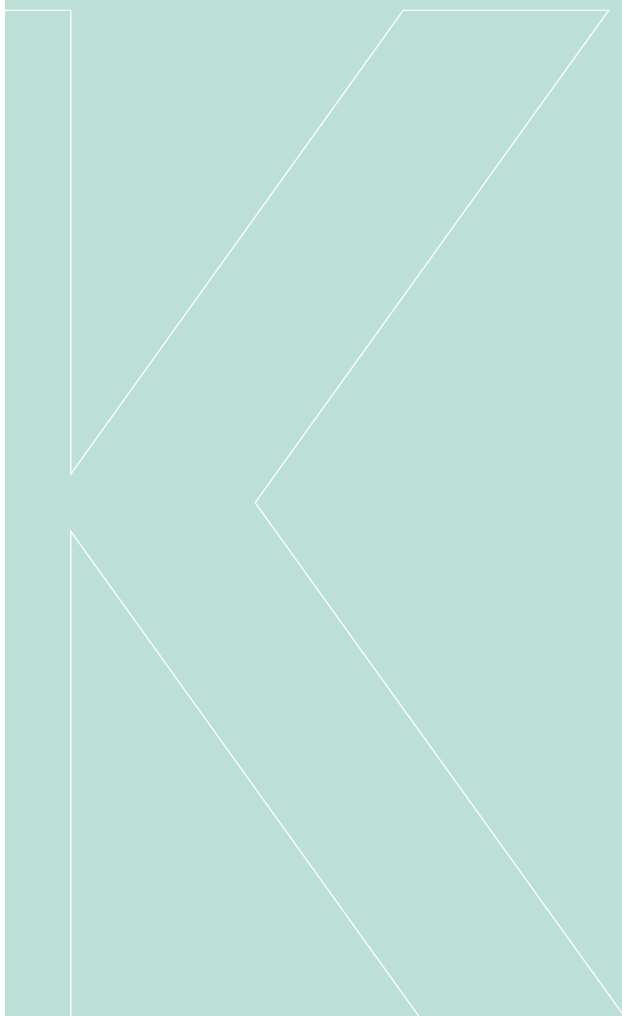
Delo je ponujeno pod mednarodno licenco Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (priznanje avtorstva, deljenje pod istimi pogoji).

Knjiga je izšla s podporo Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID=292785920
ISBN 978-961-237-978-0 (pdf)

Kazalo vsebine

KAZALO VSEBINE

Ko zamenjamo jezik, vstopimo v drug svet	8
0 Uvod	12
1 Center in periferija: teoretična izhodišča	18
1.1 O prevajanju in sociološko obarvanem prevodoslovju	19
1.2 Od polisistemske teorije do sociološkega prevodoslovja	23
1.2.1 Itamar Even-Zohar	24
1.2.2 Pierre Bourdieu	26
1.2.3 Abram De Swaan	29
1.3 Svetovni literarni sistem oziroma hierarhična razmerja med jeziki v svetu prevajanja	31
1.3.1 Pascale Casanova in svetovni literarni sistem	31
1.3.2 Johan Heilbron in svetovni prevodni sistem	33
1.4 Dinamičnost v odnosih med jeziki	36
1.5 Vpliv položaja jezika v svetovnem sistemu v praksi	37
2 Posebnosti prevajanja v periferne jezike	38
2.1 Primer centralnega jezika: nemščina in slovenščina	45
2.2 Primera polperifernih jezikov: italijanščina in švedščina	48
2.2.1 Prevajanje iz italijanščine v slovenščino	48
2.2.2 Prevajanje iz švedščine v slovenščino	52
2.3 Dinamika prevajanja iz perifernih jezikov v slovenščino	55
2.3.1 Periferni jeziki: danščina, norveščina, nizozemščina, finščina, madžarščina, latvijščina, litovščina, estonščina in ukrajinjščina	55
2.3.2 Položaj prevajanja književnosti iz perifernih jezikov v slovenščino 2000–2014	60
3 Študije primerov	64
3.1 Prevajanje poljudnoznanstvenih časopisnih člankov v centralnem (nemškem) in perifernem (slovenskem) jeziku	65
3.1.1 Poljudnoznanstveni diskurz in <i>National Geographic</i>	66
3.1.2 Prevodne norme in njihova vloga pri prevodih za <i>National Geographic</i>	67
3.1.3 Ugotovitve: izvirnik in dva prevoda	69
3.2 Prevodi naslovov filmov iz angleščine v nemščino, italijanščino, norveščino, hrvaščino in slovenščino	73
3.2.1 Naslovi filmov kot kulturni transfer	73
3.2.2 Prevodi naslovov ameriških filmov v letih 2008 do 2013	74

3.3	Kulturno zaznamovane prvine v norveškem romanu <i>Taščica</i> ter njihov prenos v angleščino, nemščino in slovenščino	77
3.3.1	Avtor in njegovi prevajalci	78
3.3.2	Prevodi na makroravni	80
3.3.3	Realije v romanu <i>Taščica</i>	81
3.3.4	Ugotovitve	86
3.4	Kulturno zaznamovane prvine v švedskem romanu <i>Stoletnik, ki je zlezel skozi okno in izginil</i> ter njihov prenos v angleščino in slovenščino	88
3.4.1	Avtor in njegovi prevajalci	89
3.4.2	Prevoda v angleščino in slovenščino na makroravni	90
3.4.3	Realije v romanu <i>Stoletnik, ki je zlezel skozi okno in izginil</i>	93
3.4.4	Ugotovitve	97
4	Slovenščina v centru	102
4.1	Bralna pismenost in razumevanje besedil ob začetku prvostopenjskega študija in ob njegovem zaključku	104
4.2	Pomembnost materinščine pri medjezikovnem sporazumevanju	106
4.3	Prevod iz tujega jezika v materinščino	108
4.4	Prevod iz materinščine v tuji jezik	110
4.4.1	Angleščina	113
4.4.2	Nemščina	115
4.4.3	Italijanščina	116
5	Sklepne misli	120
6	Summary	126
7	Bibliografija	130
8	Imensko kazalo	144
9	Priloge	150

Ko zamenjamo jezik, vstopimo v drug svet¹

¹ Navedek se v izvirniku glasi: »Die Sprache wechseln, heißt in eine andere Welt wechseln« (Kupsch-Losereit, 1995: 1).

Zamisel za knjigo, ki je pred vami, se je spontano porodila pred nekaj leti pri kosilu, pri katerem se, kot navadno, nismo mogle povsem odklopiti od dela in smo namesto o vremenu klepetale o jezikih, prevajanju, medsebjonih vplivih različnih kultur in jezikov, dogodivščinah z drugimi udeleženci² prevodnega procesa in o zabavnejših primerih prevodov, ki jih srečujemo pri poučevanju, raziskovanju, prevajanju in branju za zabavo.

Kaj je torej prevajanje? Umberto Eco je pred dobrim desetletjem eno izmed svojih knjig, ki je žal nimamo v slovenskem prevodu, namenil mislim o prevajanju, naslovil pa jo je silno preprosto: *Dire quasi la stessa cosa* (Povedati skoraj isto). Za vse, ki se vsak dan srečujemo z besedili v različnih jezikih, je prevajanje nedvomno strast in izziv, naloga, ki nikoli ni dolgočasna, temveč vsakokrat drugačna in neponovljiva. Z drugimi besedami vedno znova poskušamo povedati skoraj isto, kot pravi Eco. Prevajanje je tudi, kot je v svojem članku zapisala nemška filologinja in prevodoslovka Sigrid Kupsch-Losereit, priložnost, da prestopimo mejo znanega in se podamo v nov svet. Podiramo ograje, ki v prenesenem pomenu rade zrastejo v naših glavah, konkretno pa jih v zadnjem času postavljamo povsod tam, kjer se pojavi strah pred neznanim, drugačnim in tujim. Že sam obstoj prevajanja zamisel o kulturah, ki so povsem samostojne in izolirane druga od druge, postavlja pod vprašaj in govori v prid tesnejšim stikom in sožitju v družbi in svetu. Prevajanje je povezovanje, stik med najmanj dvema kulturama, je tisto področje, na katerem se meje jezikovnih skupnosti pokažejo v svoji najbolj vidni, pa tudi najbolj prehodni obliki: jeziki nas pri komunikaciji lahko ovirajo, če ne najdemo načina sporazumevanja, ki je vsem udeležencem komunikacije skupen. Prav večjezični govorci na splošno, še posebej pa prevajalci in tolmači take ovire uspešno premagujejo in vzpostavljajo vezi med kulturami in ljudmi.

Prevajanje je vaja strpnosti. Ko zamenjamo jezik, namreč vstopimo v drug svet, ki ga manj poznamo in slabše razumemo kot svet, iz katerega prihajamo. Vendar pa odkrivanje drugih svetov bogati ljudi in povezuje družbe.

Avtorice svoje navdušenje nad prevajanjem delimo z mladimi, ki so se odločili za študij medjezikovnega posredovanja, prevajanja in tolmačenja, in z veseljem spremljamo njihov napredek, se veselimo njihove radovednosti in smo zadovoljne, ko ugotovimo, da ne sprejmejo prve rešitve, ki se ponuja, temveč brskajo po zakladnici besed, besednih zvez, fraz ali kulturnih realij, preden ocenijo, da je prevod primeren za bralca iz druge jezikovne skupnosti in kulture.

Ideja, da napišemo knjigo, ki govori o odnosih med jeziki, predvsem med »malimi« in »velikimi«, torej med jeziki, ki imajo na svetovni hierarhični lestvici jezikov zelo drugačne vloge, je povezana s štirimi dejavniki. Lastne prevajalske

2 V celotnem besedilu uporabljamo moški spol kot generično obliko. Seveda pa smo pri pisanju te knjige sodelovale tako s strokovnjakinjami kot s strokovnjaki na različnih področjih in ravneh.

izkušnje in pogovori z drugimi prevajalci književnosti iz manj razširjenih in znanih jezikov in kultur so nam govorile, da se pri prevajanju iz enega majhnega jezika v drugega dogaja marsikaj, s čimer prevajalci iz večjih jezikov nimajo izkušenj. Ugotavljale smo, da te posebnosti prevajalski proces lahko ovirajo, povzročajo nesporazume in spore med njegovimi udeleženci in ga v najslabšem primeru (ko se na primer prevajalec, ki prevaja izvirnik, in urednik, ki bere prevod v katerem od večjih jezikov, dokončno spreta) lahko celo popolnoma ustavijo. Zato smo začele raziskovati, kakšne so te posebnosti in zakaj nastajajo, in ugotovitve so nas pripeljale do vloge, ki jo imajo večji jeziki in kulture pri prevajanju med manjšimi, vloge, ki se je (vsi) udeleženci prevodnega procesa ne zavedajo in jim zato povzroča preglavice.

Še vedno so nas vznemirjali tudi izsledki takratnih raziskav (potrdili so jih izsledki mednarodnih raziskav bralne pismenosti), ki so kazali, da celo najbolj jezikovno nadarjeni mladi ljudje na univerzo ne prihajajo dovolj visoko pismeni, da pa se lahko to stanje z intenzivnim nadaljnim poukom materinščine izrazito izboljša; zanimalo nas je, kako to dejstvo vpliva na kakovost prevodov.

Leta 2013 se je začel evropski projekt *TransStar Evropa* (www.transstar-europa.com), namenjen književnemu prevajanju med nemškim jezikom in manjšimi jeziki, tako bolj razširjenim poljskim kot tudi manj razširjenimi jeziki, kot so slovenščina, hrvaščina, češčina in ukrajinsščina. Projekt si je za cilje zastavil spodbujanje medkulturnega posredovanja med šestimi evropskimi državami (Nemčijo, Poljsko, Češko, Hrvaško, Slovenijo pa tudi Ukrajino), vzpostavitev trdne mednarodne povezave za bodoče medkulturne posrednike ter predstavitev jezikov in kultur udeleženih držav širšemu občinstvu (Maček, Štrancar in Žigon 2015).

Skoraj hkrati smo se avtorice odločile, da spodbudimo študentke in študente, da se v svojih diplomskih in magistrskih nalogah posvetijo raziskovanju odnosov med posameznimi jeziki in kulturami. Njihove raziskave so potekale pod našim mentorstvom in z medsebojnim sodelovanjem, njihov namen pa je bil z delnimi raziskavami odkriti vzorce, ki se ponavljajo pri prevajanju književnosti med manjšimi jeziki.

Prav študentkam, ki so sodelovale v našem projektu, Lii Lampe, Barbari Slukan, Tanji Hrastelj, Viti Ivanek, Katji Škafar, Vidi Sebastian, Ani Reisman, Zali Burič Žorž in Živi Novak, se posebej zahvaljujemo za raziskave, ki so jih skrbno opravile in tako prispevale k jasnejši in podrobnejši sliki razmerij med posameznimi jeziki in k temu, da smo na osnovi njihovih izsledkov lahko postavile hipoteze, na katerih v nekaterih delih temelji pričujoče delo.

Zahvaljujemo se tudi vsem študentom na različnih oddelkih Filozofske fakultete v Ljubljani, ki so sodelovali v raziskavah, prevajali besedila in odgovarjali na naša vprašanja, in njihovim učiteljem, ki so nam velikodušno odstopili nekaj časa in

prostora pri svojih urah. Veseli nas, da smo svoje navdušenje nad prevajanjem in svojo raziskovalno vnetje prenesle tudi na študente – le mladi namreč lahko znanje in izkušnje posredujejo prihodnjim rodovom in gradijo mostove med kulturami. To je naše vodilo vsakokrat, ko vstopamo v predavalnico; morda se študentje tega ne zavedajo, a prav tako, kot se oni učijo od nas, se tudi me od njih, ponujajo nam nove zorne kote, nove interpretacije in nova vprašanja, ki nam sicer morda nikoli ne bi prišli na misel.

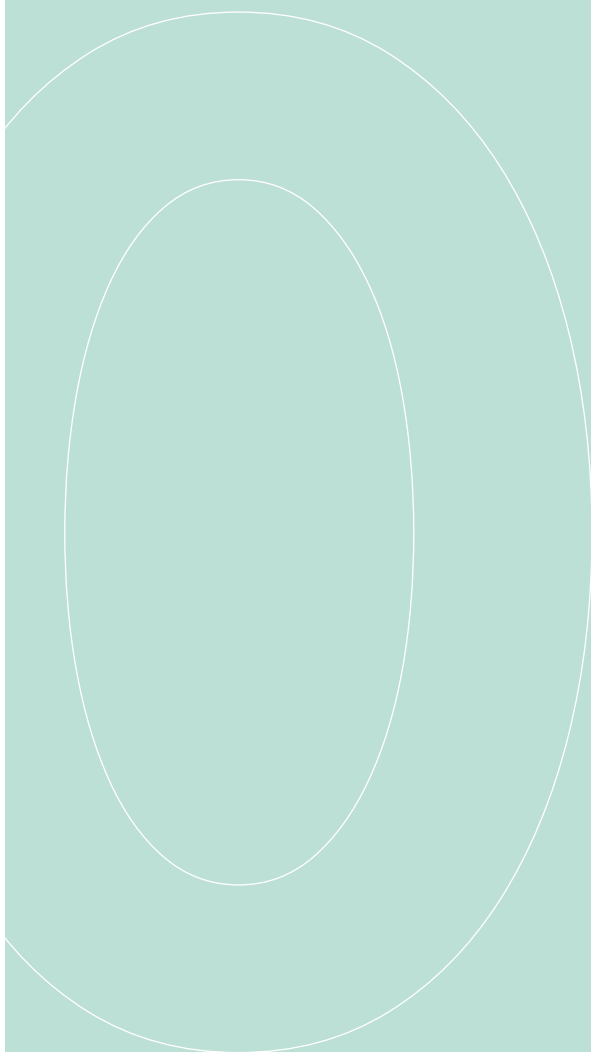
Zahvaljujemo se kolegom in kolegicam, ki so z nami delili svoje izkušnje in poglede na prevajanje (in nudili moralno oporo in spodbudo v zadnjih tednih pred izidom knjige), prijaznim knjižničarkam, ki so s knjižnih polic prinašale literaturo in nam pomagale pri zagatah iskanja po sistemu Cobiss, in vsem, ki so se odzvali na intervjuje in z nami delili svoja razmišljanja o prevajanju.

Monografije ne bi bilo brez finančne podpore Agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in tehničnih nasvetov sodelavcev Znanstvene založbe Filozofske fakultete; tudi njim najlepša hvala.

Namen knjige, ki jo držite v rokah, je torej pokazati, kako medkulturni in medjezikovni stiki potekajo med kulturami in jeziki, ki so manj razširjeni. To področje je v primerjavi s področjem bolj centralnih kultur manj raziskano, a zato ni nič manj zanimivo. Na stike med jeziki in kulturami, kot bomo videli v nadaljevanju, namreč vpliva presenetljivo veliko različnih dejavnikov, nejezikovnih, a tudi političnih, ideoloških, izobraževalnih in celo gospodarskih. Vse to govori v prid naši izhodiščni misli: Prevajanje odpira vrata v drug svet in presega meje, kajti, kot je zapisal Wittgenstein, so meje našega jezika pravzaprav tudi meje našega sveta.

Marija Zlatnar Moe, Tanja Žigon, Tamara Mikolič Južnič
V Ljubljani, decembra 2015

0 Uvod

Monografija *Center in periferija: razmerja moči v svetu prevajanja* z vidika prevajanja in drugih vrst medjezikovnega posredovanja obravnava razmerja, ki se vzpostavljajo med jeziki. Ta razmerja še zdaleč niso razmerja med enakopravnimi partnerji, že intuitivno namreč govorimo o jezikih, jezikovnih skupnostih in kulturah, ki imajo večjo težo in nekako pomembnejšo vlogo, in o tistih, ki so potisnjeni na rob in načeloma ne vplivajo na dogajanje v drugih jezikovnih skupnostih. Intuitivno bi lahko tudi sklepali, da se razlogi za to različnost skrivajo v ekonomski moči jezikovne skupnosti, njeni številčnosti ali v političnem vplivu države, v kateri je jezikovna skupnost dominantna, vendar pa slika ni tako preprosta. Na mesto jezika in jezikovne skupnosti v družbi, državi, regiji ali svetu namreč vplivajo tudi dejavniki, ki morda na prvi pogled niso tako očitni, na primer kulturni kapital jezikovne skupnosti (Bourdieu 1986), ter mesto, ki ga skupnost zavzema bodisi v jezikovnem bodisi v literarnem bodisi v prevodnem svetovnem sistemu (De Swaan 2001, Casanova 2002, Heilbron 2000). Tako na podlagi različnih teorij, ki se v osnovi naslanjajo na Wallersteinovo (2004) teorijo svetovnega sistema, dejansko ne govorimo le o centru in periferiji, temveč o veliko bolj kompleksnih odnosih, ki se vzpostavljajo okoli tako imenovanega hipercentralnega jezika, ki zavzema posebno mesto tako v odnosu do nekaterih centralnih jezikov kot tudi do polperifernih in perifernih jezikov. Tudi jezikovne skupnosti, ki v sistemu zasedajo različne položaje, interagirajo tako z drugimi jezikovnimi skupnostmi na isti stopnički kot z jezikovnimi skupnosti na višji ali nižji ravni ter na ta način oblikujejo gosto prepleteno mrežo, ki ji pravimo svetovni prevodni sistem.

V svojem delu se ne posvečamo le opredelitvam svetovnih sistemov in njihovih tipov in podtipov, pač pa raziskujemo vplive, ki jih imajo omenjeni položaji posameznih jezikov na konkretno dogajanje med jeziki v stiku, to je na prevajanje. Pri opazovanju izsledkov različnih raziskav, ki so vključevale raznovrstne kombinacije jezikov, besedilne vrste, književne vrste in različno usposobljene prevajalce, smo namreč začele opažati ponavljajoče se vzorce pri prevajanju v jezike, ki jim včasih pravimo tudi »mali jeziki«, torej manj razširjeni jeziki. Pregled znanstvene literature je potrdil naše razmišljanje o asimetričnem odnosu med centralnimi jeziki na eni in perifernimi jeziki na drugi strani ter potrdil tezo, da so med jeziki na različnih stopničkih hierarhične lestvice velike razlike, vendar pa znanstvena literatura ne ponuja zadovoljivih odgovorov o vplivu položaja oziroma vloge jezikov na različne vidike prevodnega procesa. Zastavilo se nam je vprašanje, kako se položaj jezika oziroma jezikovne skupnosti odraža v prevodni dejavnosti bodisi na makroravni – pri prevodni politiki, količini in neposrednosti prevodov, številu prevajalcev in drugih udeležencev prevodnega procesa ter pri razmerah, v katerih ti udeleženci delajo – bodisi na mikroravni, se pravi, pri prevodnih strategijah, ki jih je mogoče prepoznati z analizo posameznih besedil različnih žanrov in različnih jezikovnih parov.

Na podlagi opravljenih raziskav in temeljnih spoznanj, ki jih ponuja dostopna literatura, smo oblikovale štiri hipoteze, ki jih predstavljamo v nadaljevanju in smo jih preverile ter potrdile na osnovi študij primerov. Pri nekaterih raziskavah smo postavile tudi podhipoteze, vendar pa te zgolj dopolnjujejo osnovne štiri predpostavke:

- Centralnost oziroma perifernost jezika je definirana na podlagi vloge, ki jo ima določen jezik v svetovnem prevodnem sistemu (prim. Heilbron 1999), vendar je ta vloga po svoji naravi dinamična in se lahko začasno ali trajno zaradi posebnih oziroma spremenjenih okoliščin spremeni.
- Razlike med prevodno dejavnostjo v centralnih in perifernih kulturah oziroma jezikovnih skupnostih lahko identificiramo na makroravni: gre predvidoma za razlike v vzrokih za prevajanje, načinu izbire, številu in tipologiji prevajalcev itn.
- Tudi na mikroravni, torej na nivoju posameznih prevodov, prihaja do razlik pri prevodnih strategijah, po katerih najpogosteje posegajo prevajalci centralnih oziroma perifernih jezikov. Predpostavljamo, da je v prevodih v centralne jezike zaznati težnjo po večjih posegih v besedilo na slogovni, včasih celo na vsebinski ali strukturni ravni, kar se na primer lahko odraža v obsežnejših izpustih, reorganizaciji poglavij ipd., prevajalci, ki prevajajo v periferne jezike, pa uporabljajo prevodne strategije, ki se v bistvenih točkah razlikujejo od tistih, ki jih navadno uporabljajo prevajalci centralnih kultur in jezikov. Zdi se, da je med perifernimi jeziki prisotna večja mera občutljivosti in spoštljivosti do izvirnega besedila in kulture, kar se izkazuje v obliki večjega števila razlag, razširitev, ohranitev izvirnih kulturoloških posebnosti ipd. V prevodih v centralne jezike pa so, nasprotno, tovrstne kulturno vezane prvine pogosto bodisi prezrte bodisi nevtralizirane.
- Visoke kompetence v materinščini so nenadomestljive pri uspešnem medjezikovnem in medkulturnem posredovanju in prevajanju, saj nezadostne kompetence v prvem jeziku kritično vplivajo tudi na vrsto kompetenc, nujnih pri prevajanju oziroma delovanju v dvo- ali večjezičnem okolju. Brezhibno obvladovanje in stalno izpopolnjevanje v maternem jeziku je predpogoj za visoko raven pismenosti v tujih jezikih in za uspešno spoprijemanje z izzivi, ki jih pred prevajalca in vse druge, ki živijo in delajo v večjezičnem okolju, postavlja razmerje med centralnimi in perifernimi jeziki.

Monografijo začenjamo s kratkim orisom sociološko orientiranih prevodoslovnih teorij, ki obravnavajo pojma centralnosti na eni in perifernosti jezikov na drugi strani, ter se sprašujemo, kakšna je vloga posameznih ustvarjalcev na področju prevajanja pri izbiri besedil za prevod ter na kakšen način se izbrana besedila prevedejo. Ponuditi želimo vpogled v razmerja, ki se vzpostavljajo zaradi

interakcije med jeziki, in pokazati, kako zelo se lahko razumevanje centralnosti in perifernosti spreminja glede na vsakokratne zgodovinske, kulturne ali druge okoliščine in konstelacijo jezikov. Predstavljamo torej teoretični okvir svetovnega prevodnega sistema, kot ga utemeljuje Heilbron (1999), ter izhodišča, na katerih temelji uporabljeni model, to so ekonomsko-sociološki koncepti, ki so jih med drugimi razvili Wallerstein (2004), Bourdieu (1986) in De Swaan (2001). Osnovna teza, ki jo želimo utemeljiti v teoretičnem pregledu, je, da vloga, ki jo zavzemajo jeziki v svetovnem prevodnem sistemu, bistveno vpliva tako na verjetnost, da med določenimi jeziki (centralnimi ali perifernimi) pride do prevajanja (in v kolikšni meri), kot tudi na prevodne strategije, ki jih prevajalci izbirajo pri prevajanju posameznih besedil (v celoti ali njihovih delov) in besedilnih vrst (npr. naslovov časopisnih člankov, naslovov filmov ali kulturno specifičnih izrazov v literarnih besedilih).

V nadaljevanju predstavljamo izsledke različnih delnih raziskav na področju medkulturnih in medjezikovnih stikov med centralnimi, perifernimi in polperifernimi jezikovnimi skupnostmi in kulturami ter slovensko jezikovno skupnostjo in kulturo, ki vsaka po svoje odgovarjajo na teoretična vprašanja iz prvega poglavja. Drugo poglavje tako obsega predstavitev založniških praks, povezanih s prevajanjem iz centralnih, polperifernih in perifernih jezikov. Predstavljamo statistike, zbrane na podlagi zapisov v bibliografskem sistemu Cobiss, in podatke, zbrane neposredno od udeležencev prevodnega postopka s pomočjo vprašalnikov, s katerimi smo se obrnile na urednike, založbe in ustanove, ki igrajo na področju prevajanja pomembno vlogo. Predstavljene delne raziskave so v veliki meri rezultat dela študentk Oddelka za prevajalstvo Filozofske fakultete v Ljubljani in so jih v zadnjih treh letih opravile pod našim mentorstvom v okviru diplomskih ter magistrskih nalog.

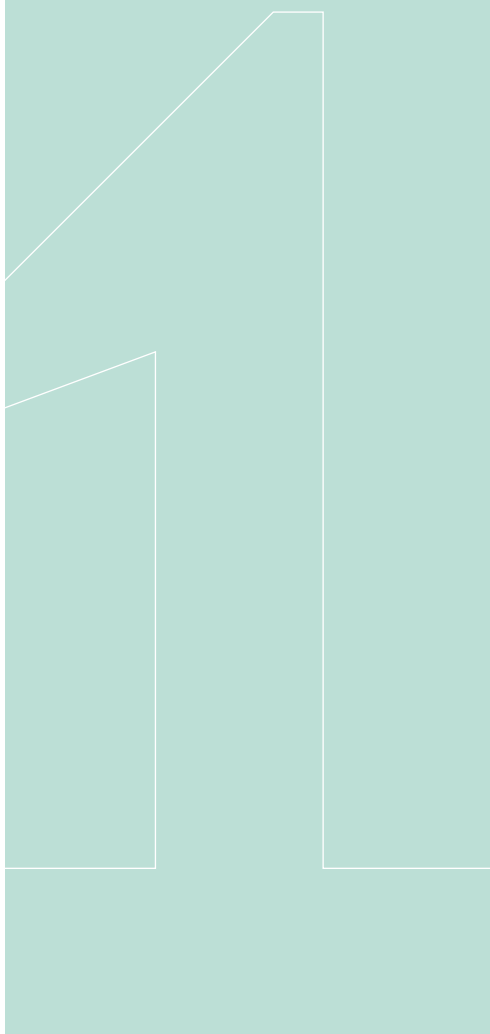
Tretje poglavje je posvečeno študijam posameznih primerov, ki ilustrirajo razlike med prevajanjem iz (hiper)centralnega v periferni jezik ter iz perifernega v (hiper)centralni oziroma periferni jezik: prevajanju poljudnoznanstvenih časopisnih člankov iz angleščine v nemščino in slovenščino, prevajanju naslovov filmov iz hipercentralnega jezika – angleščine – v pet različnih jezikov, med katerimi so primeri tako centralnega, polperifernega in perifernih jezikov, in prevajanju kulturno zaznamovanih prvin in realij v dveh skandinavskih romanih v periferni oziroma (hiper)centralni jezik. Tako na nekaterih konkretnih primerih prikazujemo vpliv položaja posameznega jezika v globalnem sistemu na konkretne prevodne odločitve.

Četrto poglavje je posvečeno prvemu jeziku, ki ga mora obvladati vsak prevajalec, to je materinščini (v našem primeru slovenščini), ter vplivu kompetentnosti v materinščini na učenje in znanje tujih jezikov ter posledično na prevajalske kompetence in kakovost končnega izdelka, prevoda.

V sklepnem poglavju v strnjeni obliki predstavljamo ugotovitve in spoznanja delnih raziskav in ugotavljamo, v kolikšni meri ta spoznanja potrjujejo naše hipoteze. Na ta način predstavljene izsledke tematsko zaokrožujemo v celoto, v kateri ima prevod temeljno mesto, ki pa ga vedno in v vsaki družbi nujno sodoločajo raznovrstni vplivi in dejavniki, in za katerega je vedno neizogibno potrebna tudi visoka kompetenca v materinščini.

Raziskave v monografiji sestavljajo mozaično sliko, ki bo, tako menimo, prispevala k boljšemu in celovitejšemu razumevanju vplivov na prevodno dejavnost na Slovenskem in morda tudi širše. Monografiji na koncu dodajamo še priloge, ki dopolnjujejo posamezne raziskave in ponujajo podrobnejši vpogled v metodologijo dela in obravnavo podatkov.

1 Center in periferija: teoretična izhodišča

Prevodoslovje je izrazito multidisciplinarno področje: v zadnjih desetletjih hitrega razvoja te vede smo bili priča več preobratom ali vsaj spremembam smeri, povezanim z različnimi bolj ali manj sorodnimi vejami znanosti. Številni vplivni spisi o prevajanju so v preteklosti nastali kot plod razmišljanja pripadnikov »velikih« jezikov in kultur, vendar pa se je, kot poudarjata tudi Heilbron in Sapiro (2007: 97), prevodoslovje v modernem smislu dejansko razvilo v »majhnih«³ državah (na Nizozemskem, v Belgiji, Izraelu). V takšnih državah in kulturah je vloga prevodov večja, kar se kaže v deležu prevedenih besedil v primerjavi z izvirnimi besedili v pripadajočem jeziku. V dobi prevodoslovja, ki bi ji morda lahko rekli zrela, ko je število znanstvenikov, raziskovalcev pa tudi univerzitetnih programov vseh stopenj, ki se posvečajo prevodoslovju, bistveno večje kot še pred desetletjem, so na voljo številne raziskave, ki se osredotočajo na »male« jezike. Tu je prevajanja pravzaprav največ, saj predstavlja nepogrešljiv del vsakdanjega življenja večine prebivalcev, hkrati pa bistveno sooblikuje umetniško, posebej književno in filmsko okolje. In prav vprašanje odnosov med jeziki, ki imajo v svetovnem merilu s prevajalskega (in prevodoslovnega) vidika različne vloge in različno težo, je v središču pozornosti naše knjige.

Namen tega poglavja je predstaviti tematiko in teoretične temelje za raziskave, katerih izsledke predstavljamo v naslednjih poglavjih. V njem pojasnujemo, kaj je svetovni prevodni sistem in kako se je razvil, kako razumemo izraza center in periferija ter za kakšno vrsto razmerij gre, ko govorimo specifično o prevajanju. Na več mestih govorimo o književnem prevajanju, ki je del svetovnega literarnega sistema, saj gre za zelo nazoren primer, na osnovi katerega so številni avtorji opazovali odnose v sistemu, vključujemo pa tudi druge, neumetnostne žanre.

V kratkem pregledu v nadaljevanju predstavljamo sociologe, ki so najbolj bistveno vplivali na model prevodnega svetovnega sistema. Okviri in orodja, ki jih ti raziskovalci ponujajo prevodoslovcem in prevodoslovju, so temelj za naše raziskave, zato jim v prvem poglavju posvečamo nekaj pozornosti, predvsem pa definiramo terminologijo, ki jo uporabljamo v knjigi. Vendarle pa naj opozorimo, da so terminološka vprašanja nerazdružljivo povezana z izbiro teoretičnega zornega kota, iz katerega želimo opazovati odnose med jeziki, zato se bomo k enakim ali sorodnim vprašanjem tudi v nadaljevanju nenehno vračale.

1.1 O PREVAJANJU IN SOCIOLOŠKO OBARVANEM PREVODOSLOVJU

Prevodoslovje je mlada veda, ki se je v znanstvenem pogledu osamosvojila in samoopredelila relativno pozno, kar kažejo tudi številni preobrati, ki jih omenja

3 Izraza »veliki« in »mali« v odnosu do kulture, jezika in države bosta kontekstualizirana v nadaljevanju v okviru razprave o terminološko najbolj ustreznem poimenovanju različnih vlog, ki jih v globalnem (in lokalnem) sistemu zavzemajo posamezni jeziki, njihove kulture in, kjer obstajajo, nacionalne države.

Mary Snell-Hornby (2006). Če si ogledamo zgolj nekaj zadnjih desetletij,⁴ ugotovimo, da je prevodoslovje prehodilo dolgo pot od začetnih razprav med jezikoslovno (npr. Vinay in Darbelnet 1958/1995, Nida 1964, Catford 1965) in književno (npr. Holmes 1972/1994) usmerjenimi pristopi k prevajanju in prevodoslovju, preko opisnega pristopa (npr. Toury 1995), teorije skoposa (npr. Reiss in Vermeer 1984, Holz-Mänttari 1984), kulturnega preobrata (npr. Bassnett in Lefevere 1990), postkolonialnih prevodoslovnih študij (npr. Ashcroft, Griffiths in Tiffin 1989, Gates 1988/1989, Bhabha 1994), historičnih pogledov na prevodoslovna vprašanja (npr. Pym 1998), vse do socioloških vidikov prevajanja in prevodoslovja (npr. Wolf in Fukari 2007) in drugih.

Danes se velik del najvplivnejših prevodoslovcev strinja, da je za celostno razumevanje prevajanja kot prakse, prevajalca kot akterja in dejavnikov, ki vplivajo na nastanek in življenje prevoda kot izdelka, prevodoslovno analizo nujno umestiti v prostor, pri tem pa upoštevati še čas in okoliščine, v katerih prevodi nastajajo. Zato ne preseneča, da imajo na številna temeljna sodobna prevodoslovna dela velik vpliv prav različni kulturni in sociološki teoretiki, med katerimi imajo posebno mesto Itamar Even-Zohar (1990), Pierre Bourdieu (1986, 2008) in Abram De Swaan (2001), ki so se jezikov in prevajanja lotili sicer z nekoliko različnih zornih kotov, vendar so prevodoslovcem ponudili nove raziskovalne razsežnosti in možnosti razumevanja dejavnikov, ki pogojujejo prevajanje.

Jeziki se po svoji vlogi v globalnem okviru zelo razlikujejo. Razlogi za te razlike so med drugim zgodovinski, demografski, politični in tehnološki. A če odmislimo preprosto merjenje števila govorcev posameznega jezika in gospodarske moči, ki se na prvi pogled zdita ključna, če ne edina vplivna dejavnika, je vpliv posameznih jezikov na druge izjemno težko izmeriti: kaj se na primer skriva za dejstvom, da se iz velike in starodavne kulture z veliko jezikovo skupnostjo, kot je Kitajska, v večino svetovnih jezikov prevaja zelo malo? Niti gospodarska niti politična moč te države nista zanemarljivi, pa vendar trenutno svetovni trendi ne izkazujejo sprememb pri količini prevodov iz kitajščine v druge jezike.

Znotraj prevodoslovja so se različni avtorji vprašanja odnosov med jeziki lotili z različnih strani, zato se tudi poimenovanja, ki jih uporabljajo za različne skupine in podskupine jezikov, razlikujejo,⁵ saj vsak prilagodi svoje koncepte predvsem tistemu vidiku odnosa, ki ga želi posebej poudariti. Globalno (in popreprošteno) gledano različni avtorji delijo jezike med drugim na »male« in »velike« (npr. May 2000, Edwards 2003, Maumevičienė 2012), pri čemer delitev večinoma temelji na številu govorcev in na gospodarski moči posamezne kulture oziroma države. Druga skupina, ki se posveča predvsem raziskavam odnosa bodisi med kolonialnimi silami in koloniziranimi narodi bodisi med večinskim in manjšinskim

4 Za temeljitejši pregled zgodovine prevajanja in prevodoslovja prim. Kocijančič Pokorn (2003).

5 O slovenskem pogledu na vprašanje položaja jezikov z vidika njihovega medsebojnega odnosa prim. Vidovič Muha (2003).

prebivalstvom (ter jezikom in kulturo) na določenem ozemlju, deli jezike na dominantne in dominirane oziroma nadrejene/prevladujoče/vladajoče in podrejene/vladane/obvladovane (npr. Cronin 1995, 2003,⁶ Ringmar 2007, Heilbron in Sapiro 2007). Tudi pri tej delitvi igra ključno vlogo razmerje gospodarske moči oziroma številčnosti jezikovne skupnosti. V zadnjih letih pa se najpogosteje pojavlja delitev, ki je v svoji osnovi dihotomična in primarno predvideva dva ekstrema, center in periferijo, vendar v večini študij dejansko vključuje tudi vmesne, polperiferne stopnje, pa tudi posebno hipercentralno pozicijo (npr. Even-Zohar 1990, Lefevre 1992, Bassnet in Lefevre 1998, Bassnet in Trivedi 1999, Heilbron 1999, 2000, Streiter et al. 2007, Wolf 2007a, Zarycki 2007, Rude-Porubská 2010, De Swaan 2010).⁷

Bistvena razlika med prej omenjenimi poimenovanji in konceptom centra in periferije, kot ga razumejo navedeni avtorji, je dejstvo, da ta ne temelji le na gospodarski moči države in številu govorcev posameznega jezika, ampak tudi na drugih dejavnikih, ki so delno sicer odvisni od gospodarske moči in števila govorcev, vendar ne neposredno: ključnega pomena je vloga, ki jo ima določen jezik med govorcami drugih jezikov. Z drugimi besedami, ni tako zelo pomembno, kolikšno je absolutno število govorcev nekega jezika, pomembno je število večjezičnih govorcev, ki govorijo posamezen jezik, oziroma to, koliko maternih govorcev nekega drugega jezika govori posamezen jezik. De Swaan (1993; prim. tudi De Swaan 2001 in 2010) trdi, da število govorcev niti v političnoekonomskem smislu ni zadosten razlog za zagotavljanje centralnosti jezika: jezik dobi to vlogo na podlagi števila govorcev, ki govorijo več jezikov in s pomočjo katerih lahko obvladuje sistem drugih jezikov, ki gravitirajo k njemu. Casanova (2002: 3) na podoben način razmišlja o mednarodnem literarnem sistemu: jezikovno-literarnega kapitala jezika ne merimo na podlagi števila pisateljev ali bralcev v tem jeziku, temveč na podlagi števila literarnih poliglotov, ki ga uporabljajo, ter na podlagi števila književnih prevajalcev, ki imajo ključno vlogo pri razširjanju besedila iz literarnih jezikov in vanje.

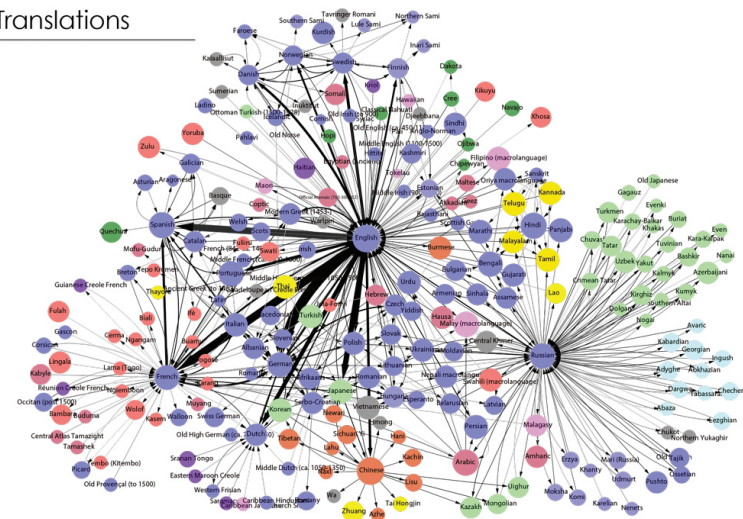
Obstajajo pa tudi drugačne interpretacije, zlasti v interdisciplinarnih raziskavah, ki se osredotočajo na druge vidike medjezikovnih razmerij. Pri teh interpretacijah so poudarjeni nekoliko drugačni ključni dejavniki pri kategorizaciji jezikov glede na njihovo mesto v sistemu, in sicer v ožjem ali v širšem smislu v primerjavi z zgoraj omenjenimi avtorji.⁸ Tako na primer Streiter et al. (2007) uporabljajo nekoliko drugačno pojmovanje centralnih/periferijnih jezikov: razločujejo manjše število centralnih jezikov in necentralne jezike, centralnost pa merijo glede na to, v kolikšni meri je jezik opremljen z jezikovnotehnološkimi

6 Cronin (1995) govori pravzaprav o dihotomiji med dominantnim in manjšinskim jezikom, vendar je njegovo razmišljanje v marsikaterem oziru mogoče uporabiti tudi za odnose med jeziki v različnih nacionalnih državah.

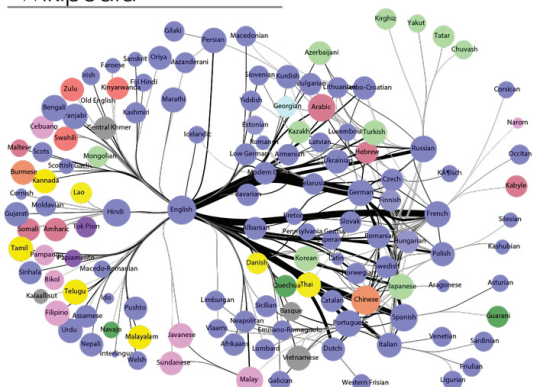
7 Opomniti velja tudi, da številni izmed naštetih avtorjev izmenljivo uporabljajo tudi več naštetih izrazov.

8 Prim. tudi Zaricky (2007), Pietikäinen in Kelly-Holmes (2013).

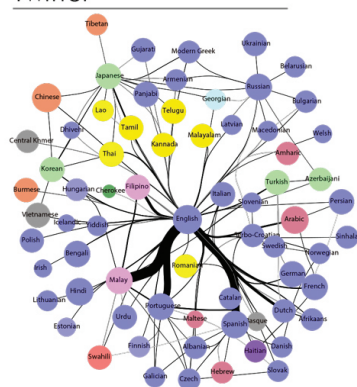
Book Translations

Wikipedia

Twitter

Language Family

- Afro-Asiatic
- Caucasian
- Niger-Congo
- Altaic
- Creoles & pidgins
- Other
- Amerindian
- Dravidian
- Sino-Tibetan
- Austronesian
- Indo-European
- Tai
- Uralic

Population

- 1 million
- 10 million
- 100 million
- 1 billion

Link Weight and Color

Slika 1: Vizualizacija treh globalnih jezikovnih mrež (vir: Ronen et al. 2014: E5617).

orodji za procesiranje in raziskovanje. Ronen et al. (2014) po drugi strani kot merilo za določanje centralnosti jezikov uporabijo širši nabor dejavnikov, s katerimi se oblikujejo mreže, ki povezujejo večjezične govorce. Poleg prevedenih besedil v knjigah⁹ so pri svojem modelu upoštevali tudi večjezične izdaje proste

⁹ Na osnovi statistike prevedenih knjig določa vlogo jezikov tudi Heilbron (1999, 2000); o njem več v nadaljevanju.

spletne enciklopedije Wikipedije in večjezičnost na socialnem omrežju Twitter. Na podlagi njihove analize je nastala slika 1, ki zelo nazorno prikazuje, kako kompleksni so odnosi med jeziki in kako se poleg osnovnih centrov oziroma hipercentra vzpostavljajo tudi manjši, lokalno omejeni centri, okoli katerih gravitirajo številni drugi jeziki, ki jih sicer štejemo med periferne. Slika zaradi shematske kompleksnosti ni prevedena; na sliki so jezikovne družine označene z različnimi barvami, intenziteta odnosov pa z debelino črte.

Naše delo temelji na razlikovanju med hipercentralnimi, centralnimi, polperiferinimi in perifernimi jeziki, kot ga opisujejo npr. Heilbron (1999, 2000), Casanova (2002), Sapiro (2010)¹⁰ in drugi, in sicer na osnovi socioloških pojmovanj, ki so jih razvili Even-Zohar (1990) v polisistemski teoriji, De Swaan (2001) v svojih delih o svetovnem jezikovnem sistemu in Bourdieu (1986, 2008) v teoriji o oblikah kapitala ter njihovi vlogi v svetu prevajanja in (francoskega) založništva.

1.2 OD POLISISTEMSKE TEORIJE DO SOCIOLOŠKEGA PREVODOSLOVJA

Ideja o svetovnem sistemu (ali svetovnih sistemih), na katero se navezujejo številne izmed predpostavk, navedenih v nadaljevanju tega poglavja, ni nastala v jezikoslovnih, literarnih ali prevodoslovnih vedih, temveč implicitno ali eksplicitno temelji na sprva sociološkem, a dandanes izrazito multidisciplinarnem pristopu k zgodovini sveta in družbenim spremembam, znanem pod imenom *teorija svetovnega sistema*. Med pomembnejšimi utemeljitelji teorije moramo omeniti Immanuela Wallersteina (npr. 2004), ki je s preučevanjem razmerij v svetu in z razvijanjem te teorije začel v 70. letih 20. stoletja. Teorija svetovnega sistema se nanaša na nadnacionalno delitev dela, v skladu s katero se svet deli na *centralne države*, ki se ukvarjajo z višjimi kompetencami in kapitalsko intenzivno proizvodnjo, *polperiferne države*, ki v približno enaki meri izvažajo izdelke z nizko ceno dela v centralne države in izdelke z visoko ceno dela v periferne države, in *periferne države*, v katerih primarno pridejo do izraza nižje kompetence, delovno intenzivna proizvodnja in pridobivanje surovin.

Osnovna delitev dela v kapitalistični svetovni-ekonomiji deli produkcijo na centralne in periferne produkte. Center – periferija je relacijski koncept. Ta koncept govori o tem, koliko dobička prinaša produkcijski proces. Ker je donosnost neposredno povezana s stopnjo monopolizacije, s produkcijskimi procesi center – periferija v bistvu mislimo na tiste, ki jih obvladujejo kvazimonopoli. Periferni procesi so zato resnično kompetitivni. Pri menjavi so kompetitivni procesi v šibkejšem položaju, kvazimonopolni pa v močnejšem. Rezultat tega je, da presežna vrednost nenehno teče od

¹⁰ Sapiro (2010) sicer uporablja terminologijo *core – periphery* (in je tako bližje Wallersteinovi izvorni terminologiji), tj. jedro – periferija, vendar je njeno razumevanje jedra primerljivo s centrom pri drugih avtorjih.

proizvodnje perifernih produktov k proizvodnji centralnih produktov. To imenujemo neenaka menjava (Wallerstein 2006: 39).

Tak tok izmenjave sicer nenehno utrjuje dominantni položaj centralnih držav, vendar je sistem kljub vsemu dinamičen in posamezne države se lahko iz perifernih ali polperifernih spremenijo v centralne ali pa izgubijo svoj centralni ali polperiferni status in pristanejo na obrobju (prim. tudi Raškovič, Udovič in Žnidaršič 2015). Včasih se zgodi, da država za določeno obdobje postane svetovni hegemon, kot poudarja Wallerstein (2006: 25 in nasl.): v zadnjih stoletjih se je z geografskim širjenjem in gospodarsko krepitevijo svetovnega sistema ta status selil od Nizozemske k Združenemu kraljestvu in v novejšem času Združenim državam Amerike.

Že sam pregled najmočnejših centrov svetovnih sistemov nam kaže, da odnosov, ki veljajo v teoriji svetovnih sistemov, ni mogoče v celoti prenesti na pretok kulturnih dobrin, kot so književna dela in prevajanje: kot smo videli in kot se bo pokazalo tudi v nadaljevanju, zgodovina odnosov moči na področju kulturnih izmenjav ni vselej popolnoma primerljiva z gospodarsko močjo ali številčnostjo prebivalstva; in če se države na samem vrhu lestvice pogosto zares ponavljajo zaradi obeh dejavnikov, je slika bistveno bolj drugačna v tistih vmesnih prostorih, ki niso ne v samem centru ne na periferiji.

V nadaljevanju bomo najprej predstavile poglede nekaterih sociologov (Even-Zohar, Bourdieu, De Swaan), ki se naslanjajo na teorijo centra – periferije, kot je opisana zgoraj, vendar jo nadgrajujejo v skladu s svojim videnjem in pogosto tudi z interdisciplinarnimi dopolnitvami. Nazadnje si bomo ogledali še bolj specifično prevodoslovne poglede, ki so povezani z obravnavanimi sociološkimi koncepti in poskušajo razložiti dinamiko svetovnega literarnega sistema (Casanova) oziroma svetovnega prevodnega sistema (Heilbron). Pri nadaljnji predstavitvi konkretnih primerov prevajalskih praks in strategij se bomo naslonile zlasti na Heilbrona, ki Wallersteinove tri hierarhične stopnje po vzoru De Swaana (1995) in Casanove (2002, 2004) dopolni s četrto kategorijo (hipercentralno pozicijo), in osvetlile razmišljanje in koncepte, ki so avtorja pripeljali do teorije predstavljenega svetovnega prevodnega sistema.

1.2.1 Itamar Even-Zohar

Med zgodnejšimi teoretiki, ki so Wallersteinova spoznanja uporabili v sociološko orientiranih prevodoslovnih študijah in so razmišljali o vlogi prevoda v kulturi, natančneje o vlogi književnega prevoda znotraj književnega polisistema, je bil Itamar Even-Zohar (1990).¹¹ V svojem izjemno vplivnem delu o polisistemski

¹¹ Članek, objavljen leta 1990, je revidirana različica istoimenskega članka iz leta 1978, ki je bil izdan v reviji *Poetics Today* (11/1, str. 45–51) v posebni številki, naslovljeni *Polysystem Studies*.

teoriji je predlagal način za sistematično preučevanje pogojev, potrebnih za nastanek prevoda v neki kulturi, ter ponudil celovit vpogled v delovanje prevodne književnosti znotraj širših književnih in zgodovinskih sistemov ciljne kulture (prim. Wolf 2007a). Čeprav je polisistemska teorija kronološko predhodnica opisnega prevodoslovja, pa je v vsebinskem smislu lahko njegova nadgradnja, saj umesti opise prevodov v širši kontekst, torej v sistem, zaradi česar lahko od opisovanja prevodov preidemo k razlaganju prevodov (prim. Hermans 2009: 102).

Itamar Even-Zohar se v svojem delu ukvarja predvsem z literarnimi sistemi in prevodi književnih del znotraj njih. Literarni sistem je po njegovem mnenju dinamičen in heterogen ter v neprestanem stiku z ostalimi družbenimi in kulturnimi sistemi, zato ga je poimenoval polisistem (Even-Zohar 1990). Za prevodoslovje je ključen Even-Zoharjev poudarek, da v literarnih sistemih pomembno vlogo igrajo tudi prevodi, ta vloga pa je odvisna od pogojev, ki v nekem trenutku določajo sistem. Trdil je, da med prevodi obstajata vsaj dve vrsti korelacije: v načinu, kako se izhodiščna besedila izbirajo v ciljni književnosti, pri čemer izbire nikakor ni mogoče ločiti od ko-sistema ciljne književnosti, ter v načinu, kako se uporabljajo specifične norme, vedénje in politika oziroma kako se uporablja književni repertoar, kar je odvisno od odnosov z ostalimi ko-sistemi ciljne kulture (Even-Zohar 1990: 46). V njegovem videnju literarnega polisistema ima prevodna književnost v sistemu osrednjo vlogo, če dejavno sodeluje pri oblikovanju središča polisistema. V tem primeru je prevodna literatura inovativna in v domačo literaturo vnaša značilnosti, ki pred tem v njej niso obstajale.¹² Vloga literarnih prevodov nikakor ni zgolj periferna ali celo marginalna, saj so ključni pri oblikovanju in preoblikovanju nacionalnih jezikov. Bassnet in Lefevere (1998: 127) pojasnjujeta, da je bil razvoj nacionalnih evropskih jezikov v Evropi neločljivo povezan s prevajanjem, in nedvomno lahko tudi v razvoju slovenskega knjižnega jezika identificiramo podobno sliko (vse od prvih prevodov verskih besedil pa tja do Linhartovih dram v obdobju razsvetljenstva; več o tem npr. Ahačič 2013, 2014).

V nekoliko kontroverzni izjavi se je Even-Zohar (1990: 47) spraševal, kateri so pogoji, pod katerimi prevodna književnost v domačem sistemu postane sredstvo za prenovo obstoječega literarnega repertoarja:

Zdi se mi, da lahko ločimo tri glavne primere, ki so v bistvu le različne pojavitve istega principa: (a) ko se polisistem še ni dokončno vzpostavil, oziroma ko je književnost še »mlada«, se šele uveljavlja; (b) ko je književnost bodisi »periferna« (znotraj večje skupine povezanih književnosti) bodisi »šibka« ali oboje; in (c) ko v književnosti pride do preobratov, kriz ali literarnih praznin.¹³

12 V obrobem položaju pa prevodi nimajo vpliva na procese v središču polisistema in nastajajo v skladu z normami, ki jih oblikuje prevladujoči tip v ciljni kulturi (Even Zohar 1990: 46–48).

13 Vsi prevodi v tem poglavju so delo Tamare Mikolič Južnič.

Kljub nekoliko »surovi« obliki izjave, kot pravita Bassnett in Lefevere (1998: 128), ki tudi sicer pod vprašaj postavljata definicije izrazov »periferen«, »šibek« oziroma »centralen«, »močan«, ki temeljijo na količini prevodov v določene jezike oziroma kulture,¹⁴ je Even-Zoharjeva teorija izrazito vplivala na razvoj prevodoslovja ter spodbudila povsem drugačno razmišljanje o prevodu, njegovi vlogi v družbi in njegovem mestu v književnosti, posegla pa je tudi na posamezna področja literarne zgodovine ter terjala premislek o razmerju moči, ki so vplivale in vplivajo na kulturo/kulture v njenih/njihovih različnih oblikah.

1.2.2 Pierre Bourdieu

Izjemen vpliv na razmišljanje o razmerju med centralnimi in perifernimi kulturami (in jeziki) imajo tudi dela sociologa Pierra Bourdieuja (npr. 1986, 2008). Inghilleri (2005: 125) poudarja, da naraščajoči interes za Bourdieuja naznanja paradigmatški premik v prevodoslovju proti bolj sociološko in antropološko osveščenim pristopom preučevanja prevajanja kot procesa in prevoda kot izdelka. Bistven prispevek Bourdieujeve teorije simbolnih oblik je v tem, da ponuja prevodoslovcem bolj učinkovita konceptualna orodja, s katerimi je mogoče razložiti sociokulturne omejitve, ki se pojavljajo pri procesu prevajanja in njegovih izdelkih, kot je bilo mogoče na podlagi konceptov norm in konvencij, o katerih govori opisno prevodoslovje (prim. npr. Toury 1995¹⁵). Z vidika prevodoslovja so najpomembnejši koncepti Bourdieujeve teorije gotovo habitus, polje, kapital in *illusio* oziroma interes (prim. tudi Atanasova 2013).¹⁶ Ker zlasti na Bourdieujem (1986) konceptu oblik kapitala temelji tudi naše razumevanje dinamike pretoka prevodov med različnimi kulturami in jeziki v sodobnem globaliziranem svetu, na kratko povzemamo avtorjeva stališča.

Bourdieu (1986: 83) kapital definira kot nakopičeno delo v utelešeni, poosebljeni obliki, s katero si akterji ali skupine akterjev, ki si ga osebno oziroma izključno prilastijo, lahko prisvojijo družbeno energijo v obliki objektiviziranega ali živega dela.

14 Dejansko prav na Even-Zoharjevem pojmovanju centralnosti oziroma perifernosti kulture v polisistemu posredno ali neposredno v svoji osnovi slonijo tudi definicije v številnih poznejših študijah različnih avtorjev (npr. Heilbron 1999).

15 Gideon Toury velja za vodilnega teoretika opisne veje prevodoslovja in se v svojih raziskavah osredotoča predvsem na vlogo prevajanja v polisistemski teoriji; prevajalski proces je opisal s kulturno specifičnimi prevajalskimi normami, ki določajo produkcijo in sprejem prevodov v ciljni kulturi. Svojo teorijo je utemeljil na opažanjih, da prevajalci pri svojem delu nekatere odločitve sprejemajo pogosteje od drugih in da so te odločitve povezane s pričakovanji bralcev v ciljni kulturi. Če se več prevajalcev v prevodih odloča podobno, to vpliva na pričakovanja bralcev v nadaljnjih prevodih, zaradi česar se ustvari nekakšen krog, v katerem se oblikujejo prevodne norme, ki so neke vrste navodila prevajalcu za uspešno delovanje (prim. Kocijančič Pokorn 2003: 179–181; prim. tudi tretje poglavje v tej monografiji).

16 Tako na primer na podlagi teh konceptov Siméoni (1998) govori o posebnem habitusu prevajalca in njegovi vlogi v prevodoslovju. Gouanvic (2002) analizira habitus in akterje, udeležene pri procesu prevajanja, Hermans (1999) analizira pojem kulturnega kapitala, Wolf (2007b) pa nadgrajuje pojem prevajalskega polja z Bhabhovim konceptom tretjega prostora.

Glede na področje, na katerem deluje, in na račun bolj ali manj dragih transformacij, ki so predpogoj za njegovo učinkovitost na tem področju, se kapital lahko pojavlja v treh osnovnih oblikah: kot *ekonomski kapital*, ki se lahko takoj in neposredno spremeni v denar ali se lahko institucionalizira v obliki premoženjskih pravic; kot *kulturni kapital*, ki se pod določenimi pogoji lahko pretvori v ekonomski kapital in je se lahko institucionalizira v obliki izobrazbenih stopenj; in kot *socialni kapital*, ki ga tvorijo družbene obveznosti (povezave), ki se lahko pod določenimi pogoji pretvori v oblike plemiških naslovov (ibid.: 84).

Ob teh treh pa je prisoten tudi simbolni kapital, ki se lahko pojavlja v kateri koli od oblik, vendar ga je nujno pridobiti simbolno.

Bistvenega pomena za simbolni kapital je za razliko [od] drugih treh, da temelji na pripoznanju s strani ljudi, ki nosilcu simbolnega kapitala omogoča validacijo prednosti, moči, oblasti, osebe, ki s tem legitimno šteje več, pridobiva prednosti »imena«. Moč simbolnega kapitala je tako omejena na čas pripoznanja v očeh podrejenih (Vogrinc 2009).

Kot pravi Bourdieu (1986: 84 in nasl.), se kulturni kapital pojavlja v *utelešeni* (v obliki trajnih dispozicij duha in telesa), *popredmeteni* (v obliki kulturnih dobrin, npr. slik, knjig, inštrumentov) in *institucionalizirani* obliki (v obliki akademskih spričeval, kvalifikacij). Kulturnega kapitala v utelešeni obliki ni mogoče na hitro prenesti (kot lahko npr. denar), vezan je na posamezno osebo in njeno sposobnost prilastitve, zato izgine z imetnikom. Ima izrazito predispozicijo, da deluje kot simbolni kapital, saj so družbene razmere, potrebne za njegov prenos in pridobitev, bolj zakrite kot pri ekonomskem kapitalu. V popredmeteni obliki je sicer prenosljiv njegov materialni del, vendar je neločljivo vezan na to, kar si lahko akter oziroma skupina akterjev prilasti (torej na kulturni kapital v utelešeni obliki); kot simbolno in materialno aktiven kapital obstaja le pod pogojem, da si ga prilastijo akterji in ga uporabijo oziroma investirajo kot orožje in vložek v bojih na področju kulturnega ustvarjanja. V institucionalizirani obliki je kulturni kapital mogoče ločiti od nosilca, zato ta oblika omogoča primerjave med različnimi nosilci.

Socialni kapital (ibid.: 87) je kombinacija dejanskih ali potencialnih virov, vezanih na trajno udeležbo v mreži bolj ali manj institucionaliziranih odnosov med člani določene skupine, ki vsakemu izmed članov zagotavljajo podporo kapitala v kolektivni lasti oziroma »dobro ime«. Velikost socialnega kapitala je odvisna od velikosti mreže poznanstev, ki jih posamezni akter lahko uporablja, ter od velikosti kapitala (ekonomskega, kulturnega ali simbolnega), ki ga ima vsakdo od ljudi, s katerimi je akter povezan. Dobiček, ki nastane zaradi članstva v skupini, je osnova za solidarnost, ki omogoča obstoj skupine.

Različne oblike kapitala je mogoče izpeljati iz ekonomskega kapitala, a je za to nujno vložiti trud oziroma delo, potrebno za pretvorbo v tisto obliko moči, ki je učinkovita na določenem področju. Ekonomski kapital je pravzaprav izvorna oblika vseh drugih tipov kapitala (ibid.: 91), vendar teh pretvorjenih, prikritih oblik ekonomskega kapitala nikoli ne moremo popolnoma skrčiti na isto definicijo, saj svoje najbolj specifične učinke dobivajo le v tolikšni meri, kolikor uspejo prikriti (tudi akterju, katerega last so) dejstvo, da izvirajo iz ekonomskega kapitala. Merilo za vse vrste ekvivalenc pri pretvorbah iz ene oblike kapitala v drugo je razmerje delo – čas (v najširšem smislu), možnost pretvorbe različnih oblik kapitala pa je osnova za strategije, katerih cilj je reprodukcija kapitala, pri čemer je vsaka strategija reprodukcije hkrati tudi strategija legitimacije, katere cilj je legitimacija tako posamičnega prisvajanja kot njegove reprodukcije (ibid.: 92). Tako na primeru francoskega založništva Bourdieu (2008) pokaže, kako prihaja do prenosa simbolnega kapitala med avtorji, uredniki in založniškimi hišami, pa tudi, kako pri velikih, ustaljenih založniških hišah z veliko mero pridobljenega kulturnega in ekonomskega kapitala pri izbiranju del za objavo prevladuje komercialna logika, pri majhnih, novejših založnikih, kjer se je akumulacija kapitala v kateri koli obliki šele začela, pa izbire urednikov načeloma vodi literarna vrednost del.

Kot ugotavljajo številni sodobni prevodoslovci, Bourdiejeva teorija o simbolnih oblikah ponuja pronicljive odgovore na vprašanja glede vpliva prevajanja in prevodov na družbene spremembe in glede odnosa med prevladujočimi družbenimi dejavniki in izbiro oziroma obliko prevodov. Bistven prispevek njegove sociološke epistemologije k prevodoslovni teoriji je, da družbo definira kot mrežo odnosov, ki odražajo medsebojne dinamike posameznikov znotraj družbe in prikazujejo mehanizme oblikovanja socialnih akterjev (prim. tudi Wolf 2010). Tak pogled v ospredje postavlja razmerja moči, ki pogojujejo prevodni proces v njegovih različnih fazah, ter poudarja pomen vloge, ki jo prevodi in prevajalci igrajo v družbi. Poleg tega lahko Bourdiejevo teorijo kombiniramo z modelom hierarhične ureditve na podlagi konceptov o centru in periferiji in na ta način bolje razumemo pretok prevodov iz enega jezika v druge, pa tudi vzvode, ki vplivajo na izbiro besedil za prevod (žanre in kategorije, komercialne in nišne oziroma literarne tipe prevodov) v skladu z ekonomskimi, političnimi in kulturnimi razmerji moči med državami ali jezikovnimi skupnostmi (Sapiro 2008: 165). Znotraj Bourdiejevega teoretičnega okvira lahko torej preučujemo prevajanje in prevode z različnih vidikov, od načina, kako prevodi kot kulturne dobrine potujejo zunaj okoliščin, v katerih so nastali, do njihove vloge pokazateljev odnosov med različnimi državami in kulturami in vloge mediacijskih centrov oziroma kultur, preko katerih se pogosto pretakajo prevodi iz enega perifernega jezika v drugega itn.¹⁷

¹⁷ Za kratek pregled raznovrstnih raziskav, nastalih na podlagi Bourdiejeve teorije prim. Heilbron (1999).

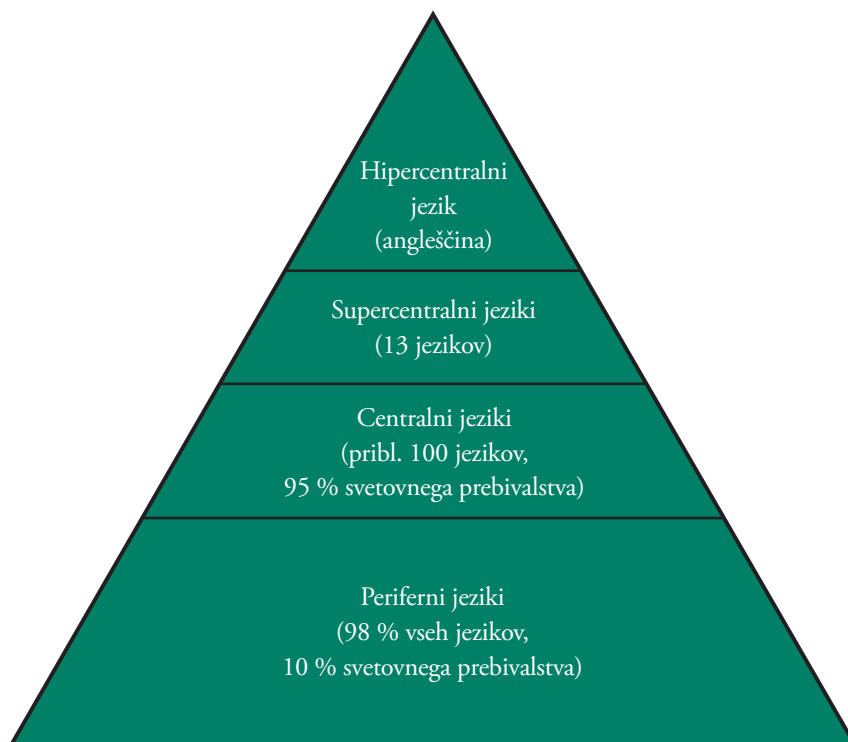
1.2.3 Abram De Swaan

Poleg omenjenih vplivnih sociologov je bistven prispevek k razumevanju odnosov med jeziki na globalni ravni ponudil tudi Abram De Swaan (1993, 2001, 2010), ki v svojih delih – vzporedno z Wallersteinovo teorijo svetovnih sistemov – teoretizira obstoj globalnega jezikovnega sistema, utemeljenega na večjezičnosti govorcev. Avtor (De Swaan 2001) svetovni jezikovni sistem vidi kot sistem, zgrajen na povezavah med jeziki, ki jih ustvarjajo govorniki več kot enega jezika: gre za strogo hierarhično ureditev, pri kateri se centralnost jezika v sistemu določa na podlagi števila večjezičnih govorcev, ki določen jezik govorijo, oziroma na podlagi družbene vloge, ki jo ima jezik za govorca. To pomeni, da tudi v politično-ekonomskem svetu število govorcev jezika ni zadostno merilo za določanje njegove centralnosti, kot poudarja tudi Casanova (2002: 3).

De Swaan (2001: 4–6) govori o štirih piramidasto razporejenih hierarhičnih stopnjah. Na dnu piramide so *periferni jeziki*: v to skupino spada 98 % vseh svetovnih jezikov (ki jih je med 5.000 do 6.000), vendar jih skupaj uporablja manj kot 10 % prebivalcev planeta. Večinoma gre za skoraj izključno govorjene jezike, ki se ohranjajo skozi spomin govorcev, torej iz roda v rod. Člani perifernih jezikovnih skupnosti se dandanes redkeje naučijo kakega drugega perifernega jezika, bolj verjetno je, da se za potrebe stikov z govorniki drugih jezikov naučijo jezika, ki je skupen več perifernim jezikovnim skupnostim – tako imenovanega *centralnega jezika*; ta postane v okviru danih skupin planet, okoli katerega so periferni jeziki kot lune (ibid.: 5). De Swaan (ibid.) navaja, da je v globalnem jezikovnem sistemu verjetno okrog sto centralnih jezikov, skupno pa jih uporablja kar 95 % svetovne populacije. Ti jeziki se uporabljajo na različnih stopnjah šolskega sistema, pojavljajo se v tisku in drugih oblikah sodobne komunikacije; večinoma so to »nacionalni« jeziki, pogosto so to uradni jeziki držav, ki vladajo določenim ozemljem. Učenje tujih jezikov v skladu z avtorjevo teorijo vedno poteka navzgor: tako se materni govorniki centralnih jezikov naučijo jezika, ki je hierarhično na višji ravni, to je *supercentralnega jezika*. Tak jezik se uporablja za komunikacijo na daljavo in mednarodne stike; pogosto gre za jezike nekdanjih kolonialnih sil, ki jih na določenih ozemljih še naprej uporabljajo v politiki, administraciji, pravu, podjetništvu, tehnologiji in visokem šolstvu. Takih jezikov De Swaan (ibid.: 5–6) našteje 13, in sicer so to arabščina, kitajščina, angleščina, francoščina, nemščina, hindijščina, japonsščina, malajščina, portugalsščina, ruščina, španščina, svahili in turščina.¹⁸ Supercentralne jezike pa povezuje en in isti jezik, ki predstavlja osrednjo os globalnega jezikovnega sistema. Ta *hipercentralni jezik* (ibid.: 6), ki povezuje celotno konstelacijo, je

18 Turščine avtor ne omenja, ko našteva supercentralne jezike (De Swaan 2001: 5), vendar jo v to skupino postavi v nadaljevanju, ko razlaga vlogo posameznih supercentralnih jezikov na regionalni ravni (ibid.: 11–13).

danes angleščina.¹⁹ Tega položaja še nima dolgo in prav mogoče je, da se bodo v prihodnosti razmere spremenile in bo vlogo prevzel drug jezik, kar pa je v naslednjih nekaj desetletjih malo verjetno, poudarja avtor (ibid.). Hierarhične stopnje so grafično ponazorjene na sliki 2.

Slika 2: Globalni jezikovni sistem po De Swaanu (2001).

Abram De Swaan je v prvi vrsti sociolog in njegova hierarhija jezikov, kot smo že omenile, temelji na večjezičnosti govorcev, torej na tem, katere druge jezike, poleg maternega, se govorci naučijo in jih uporabljajo pri svojem vsakodnevnem življenju. Vendar nas, tako kot druge sociološko orientirane prevodoslovce, poleg tega dejavnika zanimajo tudi raznoliki dejavniki in vplivi, ki sooblikujejo prevod. Tako moramo večjezičnosti dodati tudi druge pomembne dejavnike, na podlagi katerih lahko tako imenovani svetovni literarni sistem na podoben, vendar ne identičen način strukturiramo za potrebe prevodoslovnih analiz.

¹⁹ Z vprašanjem hierarhije jezikov v globalnem jezikovnem sistemu so se ukvarjali tudi drugi avtorji. Zanimivo razporeditev je npr. ponudil Graddol (1997: 13), ki jezike ločuje na pet stopenj, pri čemer v hipercentralno pozicijo postavlja dva velika jezika, angleščino in francoščino, nato ločuje regionalne jezike (arabščino, kitajščino, angleščino, francoščino, nemščino, ruščino, španščino), nacionalne jezike (okrog 80 jezikov, ki so v uporabi v preko 180 državah), uradne jezike v nacionalnih državah (okrog 600 jezikov) ter lokalne jezike domačinov (drugi jeziki). Vendar se večina strokovnjakov danes strinja, da je v zadnjih desetletjih francoščina izgubila status hipercentralnega jezika in je to vlogo z veliko prednostjo prevzela angleščina (prim. Heilborn 1999, Crystal 2003, Bourdieu 2008, Sapiro 2010, Tietze in Dick 2013 idr.).

1.3 SVETOVNI LITERARNI SISTEM OZIROMA HIERARHIČNA RAZMERJA MED JEZIKI V SVETU PREVAJANJA

V kratkem orisu razmerja med jeziki na globalni ravni s sociološkega vidika smo naštele različne poglede in razumevanja teh odnosov, med njimi pa najdemo v različnih oblikah in z raznovrstnimi poudarki tudi bolj prevodoslovno orientirane poglede na hierarhična razmerja med jeziki in zlasti literaturami. V nadaljevanju bomo na kratko predstavile nekatere ključne avtorje, ki svoje poglede na pretok književnosti na svetovni ravni utemeljujejo prav na zgoraj omenjenih socioloških pristopih, predstavljeni pa so tudi tisti vidiki, na katerih temeljijo študije primerov, ki sledijo.

1.3.1 Pascale Casanova in svetovni literarni sistem

Pascale Casanova (2002, 2004) se v svoji ambiciozni in za mnoge kontroverzni, vendar v nekaterih bistvenih pogledih zelo pronicljivi predstavitvi svetovnega literarnega sistema naslanja zlasti na Bourdieujevo teorijo o pretoku kulturnega kapitala.²⁰ Književnosti pripisuje posebno vrednost znotraj kulturnega kapitala, saj oblikuje lastni sistem razmerij moči, ki kljub osnovni povezanosti z razvojem modernih nacionalnih držav, ni izključno plod njihove politične zgodovine. Svetovnega literarnega sistema Casanova ne pojmuje kot odprtega prostora za intelektualne izmenjave, temveč kot zaprt prostor, ki mu vladajo specifična razmerja moči, procesi in mehanizmi.

Ta svetovna literarna republika ima svoj način delovanja: svoje gospodarstvo, ki ustvarja hierarhije in različne oblike nasilja, in, predvsem, svojo zgodovino, ki je dolgo ostala zakrita zaradi kvazi-sistemskega nacionalnega prilaščanja statusa literature in ni bila nikoli zares dokumentirana. Njena geografija temelji na opoziciji med nekakšnim kapitalom na eni strani in na drugi strani perifernimi odvisnimi subjekti, katerih odnos do tega centra opredeljuje njihova estetska oddaljenost od njega (Casanova 2004: 11–12).

Podobno kot De Swaan (2001), ki svoje strukturiranje globalnega jezikovnega sistema utemeljuje na večjezičnosti govorcev, Casanova (2002: 3) upošteva tudi mednarodno literarno sceno:

²⁰ Poleg vpliva Bourdieuja lahko v njenem pisanju seveda opazimo tudi odseve Wallersteinove teorije centra in periferije ter teoretiziranja svetovnega sistema, vendar sama v citiranih delih ne omenja ameriškega sociologa. Še bolj zanimivo je, da avtorica prav tako ne omenja Franca Morettija (2000), ki je nekaj let pred njo na zelo podoben način teoretiziral obstoj globalnega literarnega sistema in njegovo neenakost.

Na enak način je na mednarodnem literarnem polju, če uporabimo isto konfiguracijo, količino jezikovno-literarnega kapitala nekega jezika moč izmeriti ne na podlagi števila pisateljev ali bralcev tega jezika, temveč na podlagi števila književnih poliglotov, ki ga uporabljajo, in števila književnih prevajalcev, ki imajo ključno vlogo pri cirkulaciji besedil iz literarnih jezikov ali vanje.

Literarni kapital ni porazdeljen enakomerno in zaradi tega po mnenju avtorice prihaja do nasprotij med dominantnimi in dominiranimi literarnimi jeziki. Skupno dominiranim, podrejenim, jezikom je, da so postali nacionalni jeziki pred nedavnim, da imajo malo literarnega kapitala, niso mednarodno uveljavljeni, imajo majhno število svojih in tujih prevajalcev ali so slabo znani in so v velikih literarnih centrih dolgo ostajali nevidni (ibid.: 4). Po drugi strani imajo dominantni jeziki zaradi svojega specifičnega prestiža, starosti ter števila besedil, ki veljajo za univerzalna in so napisana v teh jezikih, ogromno literarnega kapitala (ibid.). Casanova (2004: 23 in nasl.) pozicijo Greenwicha svetovne literature pripisuje Parizu, in sicer zaradi njegovega nakopičenega literarnega prestiža in relativne neodvisnosti od političnih vplivov. Dominirani oziroma obrobni jeziki po avtoričinem mnenju (Casanova 2002: 4) niso homogena skupina, temveč se delijo na štiri podskupine:

1. ustni jeziki ali jeziki, katerih pisni sistem se je razvil pred kratkim in torej po definiciji nimajo literarnega kapitala in si ne morejo pridobiti koristi s prevajanjem (npr. nekateri afriški in kreolski jeziki);
2. jeziki, ki so se prek kratkim oblikovali ali znova oblikovali in so postali nacionalni jeziki po politični neodvisnosti (katalonščina, korejščina, gelščina, hebrejščina, novonorveščina) in ki lahko svoj literarni kapital povečajo s prevajanjem;
3. jeziki starodavnih kultur in tradicij, ki se uporabljajo v »majhnih« državah (npr. nizozemščina, danščina, grščina, perzijščina) in jih govori majhno število govorcev;
4. nekateri jeziki s številnimi govorcami (kot npr. arabščina, kitajščina, hindijščina) in bogatim izročilom, ki pa so vseeno v dominirani poziciji, ker so malo znani in nepriznani na mednarodnem literarnem trgu.

Ta strukturna neenakost prevajanju daje funkcijo orodja v boju za nadvlado, saj, kot pravi Casanova (2002: 11), je prevajanje oziroma prevod edino sredstvo, ki ga periferni jeziki in njihove književnosti imajo, da postanejo opazni in vidni, torej da v svetovnem literarnem sistemu zares obstajajo. S prevodom v enega od velikih literarnih jezikov naj bi si namreč po njenem mnenju delo avtomatično prisvojilo literarnost in tako postalo legitimno, začelo zares obstajati.

Interpretacijo sodobne literarne scene, kot jo razume Pascale Casanova, so kritizirali tako poststrukturalisti in postkolonialisti kot tudi – v še bolj radikalni meri

– predstavniki tistih književnosti, ki jih sama postavlja na obrobje, in sicer zlasti zaradi njenega selektivnega razumevanja Bourdieujeve teorije o simbolnih poljih in zaradi – z vidika nekaterih – imperialističnega poveličevanja evropske in zlasti francoske (in angleške) hegemonije v svetu književnosti.²¹ Kljub temu pa njenega pogleda ne smemo prezreti, saj ponuja prodorno analizo osnovne neenakosti svetovne književnosti in predstavlja sistematični model za razumevanje produkcije, kroženja in vrednotenja književnosti v svetovnem merilu.

1.3.2 Johan Heilbron in svetovni prevodni sistem

Na podobnih predpostavkah temelji tudi svetovni prevodni sistem Johana Heilbrona (1999, 2000, 2010; prim. tudi Heilbron in Sapiro 2007), ki gre prav tako po stopinjah Bourdieuja (1986) in De Swaana (1993) ter v ospredje postavlja povezave med jeziki, ki jih vzpostavljajo večjezični govorci, saj ti omogočajo komunikacijo med različnimi kulturami bodisi z direktno komunikacijo v tujem jeziku bodisi s prevodom iz enega jezika v drugega (Heilbron 1999: 429). Avtor se sicer navezuje tudi na polisistemsko teorijo Even-Zoharja (1990) in opisno prevodoslovje Touryja (1995), vendar poudarja, da ti teoriji kot izhodišče za razumevanje svetovnega prevodnega sistema kljub svoji uporabnosti ne zadoščata, zato je tudi po njegovem mnenju nujno vključiti sociološko komponento: »Če jih opazujemo s sociološkega vidika, so prevodi funkcija socialnih odnosov med jezikovnimi skupnostmi in njihovim spreminjanjem skozi čas« (Heilbron 1999: 430). Čeprav v svoji poznejši primerjavi razvoja prevajanja književnosti na nizozemskem tržišču (Heilbron 2008: 187) pokaže, kako nujno je prevode opazovati iz širše, sociološke perspektive ter ob tem upoštevati tudi geopolitične in geokulturne dimenzije, Heilbron (2000: 12) poudarja, da svetovni prevodni sistem kot oblika transnacionalnega kulturnega sistema ni preprost odsev strukturnih protislovij svetovnega gospodarstva: kulturne izmenjave imajo svojo dinamiko, ki je deloma neodvisna od svetovnega tržišča:

V okviru te splošne orientacije bom poskušal utemeljiti, da dinamika mednarodnega prevodnega sistema temelji na strukturi center – periferija in bom orisal nekatere izmed glavnih posledic tega modela za razumevanje prevodnih praks (ibid.).

Tako kot Casanova tudi Heilbron (ibid.) strukturira svoj model na podlagi razmerij moči med centralnimi in perifernimi jezikovnimi skupinami oziroma skupnostmi. Definira jih kot osnovne enote svetovnega prevodnega sistema, struktura pretoka prevodov med jezikovnimi skupinami oziroma skupnostmi pa je predmet njegove analize. Struktura, na kateri temelji svetovni sistem, je urejena strogo hierarhično. V nasprotju s Pascale Casanova pa Heilbron (1999: 433) jezikovnih

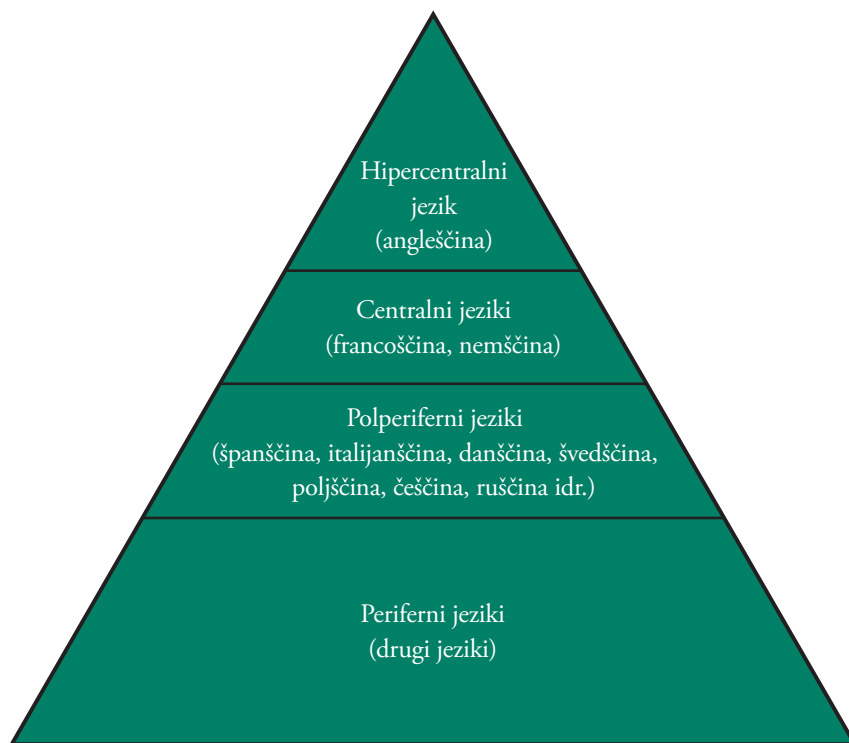
21 Glede kritik modela svetovne literature Pascale Casanova prim. Hanneken (2010).

skupin ne ločuje neposredno na osnovi kulturnega kapitala, ki ga imajo v večji ali manjši meri, temveč na podlagi deleža, ki ga prevodi iz teh jezikov zavzemajo na svetovnem trgu prevedenih knjig. To pomeni, da niti velik kulturni kapital, pridobljen na osnovi literarne zgodovine, niti številnost govorcev niti ekonomska moč sami ne morejo privedi jezika do centralnega (ali celo hipercentralnega) položaja. Mednarodni prevodni sistem torej zaznamuje zelo neenakomerna, a tudi precej dinamična distribucija. Avtor (ibid.: 433–434) podobno kot Casanova (2004) in De Swaan (2001) ločuje štiri stopnje na hierarhični lestvici, ki so prikazane na sliki 3:

1. angleščino postavlja v **hipercentralno** vlogo, saj je že leta 1980 zavzemala 40-odstotni delež, ki vztrajno narašča (v Evropi dosega delež med 50 % in 70 % vseh prevodov);
2. na drugi stopnji so tisti jeziki, ki imajo sicer **centralno** vlogo, vendar bistveno nižji delež svetovnih prevodov, in sicer med 10 % in 12 % leta 1980; taka jezika sta danes francoščina in nemščina;²²
3. tretja stopnja zajema **polperiferne** jezike, ki si lastijo 1 % do 3 % svetovnega trga prevedenih knjig; med temi jeziki, ki pa jih ni vedno mogoče jasno ločiti od pravih perifernih jezikov, so španščina, italijanščina, danščina, švedščina, poljščina, češčina in ruščina;
4. v zadnjo skupino, skupino **perifernih** jezikov, spadajo vsi drugi jeziki – torej taki, ki ne dosegajo 1 % svetovnega tržišča; kljub množičnosti govorcev se v tej skupini znajdejo tudi jeziki, kot so kitajščina, japonsščina, arabščina, portugalsščina, ki imajo v svetovnem prevodnem sistemu marginalno vlogo: velikost jezikovnih skupnosti očitno ni odločilna pri določanju centralnosti jezika v prevodnem sistemu, kot pravi Heilbron (1999: 434).

Kot smo že povedale, opisana hierarhična struktura ni toga in nespremenljiva, marveč se položaj jezikovnih skupnosti lahko spreminja skozi čas (kot se je zgodilo angleščini, francoščini ali ruščini): delež centralnih jezikov se lahko zmanjša, bolj periferni jeziki pa si na tej mednarodni lestvici lahko priborijo tudi višje mesto. Zelo poučen v tem smislu je zgodovinski pogled na razvoj odnosov med francoščino, nemščino in angleščino, ki so se izmenjale na položaju (hiper)centralnega

22 Vsekakor velja omeniti primer ruščine, pri katerem se ne moremo izogniti upoštevanju geopolitičnih sprememb in njihovnega vpliva na prevodni sistem: po padcu vzhodnega bloka se je namreč število prevodov iz ruščine zaradi izgube vpliva nekdanje Sovjetske zveze oziroma današnje Rusije krepko znižalo, in če je Heilbron (1999, 2000) ob prehodu na tretje tisočletje ruščino štel kot centralni jezik, je pozneje (Heilbron in Sapiro 2007, Heilbron 2010) ugotovil, da je zaradi spremenjenih okoliščin imela le še polperiferno vlogo. Na podlagi tega primera Heilbron in Sapiro (2007: 97) ugotavljata, da »[a]naliza pretoka prevodov v luči razmerij moči med jeziki omogoča tudi boljše razumevanje zgodovinskih sprememb. Izguba prestiža ali moči neke države in posledično zmanjšanje statusa njenega jezika imata bistvene posledice na raven prevodne dejavnosti.« Zanimivo je, da se je hkrati z zmanjšanjem števila prevodov iz ruščine v druge jezike povečalo število prevodov iz drugih jezikov, objavljenih v Rusiji. Podobno, ugotavljata avtorja (ibid.), se je zgodilo tudi francoščini: ob zmanjšanju števila prevodov v druge jezike, je hkrati naraslo število literarnih del, prevedenih v francoščino, pri čemer je velikost nacionalnega tržišča, ki naj bi v skladu z De Swaanovo (2001) razlago igralo ključno vlogo pri velikosti deleža prevodov, tako v primeru Francije kot Rusije ostala nespremenjena.

Slika 3: Svetovni prevodni sistem po Heilbronu (1999).

jezika.²³ Vendar take spremembe načeloma niso nagle, saj zahtevajo preusmeritev kulturnih nazorov, kar zahteva čas; nenadne spremembe so mogoče le tedaj, ko je pozicija jezika tesno povezana s politično močjo nekega režima, kot v primeru ruščine (Heilbron 1999: 435) ali kot se je do neke mere zgodilo v primeru srbsčine oziroma hrvaščine znotraj bivših jugoslovanskih republik (prim. npr. Udovič, Žigon in Zlatnar Moe 2011: 270–272).

Med ugotovitvami, ki jih navaja Heilbron, sta tudi dve pomembni teoretični predpostavki, ki ju bomo preverjale v nadaljevanju v povezavi s slovenščino, in sicer, da prevodi odtekajo bolj od jedra proti periferiji kot obratno in da komunikacija med perifernimi skupinami pogosto poteka skozi enega od centrov. V zvezi s posredniško vlogo jezikov pravi še: »[...] čim bolj centralen je jezik v prevodnem sistemu, tem bolj je sposoben delovati kot posredni ali prenosni jezik oziroma kot sredstvo komunikacije med jezikovnimi skupnostmi, ki so same periferne ali polperiferne«. Kot bomo videli v nadaljevanju (razdelek 1.4), pa se zaradi dinamičnosti odnosov v prevodnem jezikovnem sistemu (če koncept uporabimo tudi širše za komunikacijo, ki ne poteka nujno v knjižni ali niti pisni obliki) lahko

²³ Glede zgodovinskega pregleda razvoja kulturnega oziroma literarnega kapitala prim. Casanova (2004).

zaradi posebnih okoliščin zgodi, da tudi jezik, ki je po svoji naravi v odnosu do drugih v praktično vseh pogledih uvrščen na periferijo, prevzame vlogo centralnega, povezovalnega, posredniškega jezika, in to kljub vedno prisotni možnosti uporabe hipercentralnega jezika, angleščine.

1.4 DINAMIČNOST V ODNOSIH MED JEZIKI

Angleščina je vsesplošno priznana globalni jezik (Crystal 2003), v skoraj vseh zgoraj opisanih svetovnih sistemih zavzema prestižno mesto hipercentralnega jezika (npr. Heilbron 1999, De Swaan 2001, Ronen et al. 2014) in ne glede na način obravnave, ki ga izberemo, drugi jeziki, tudi tisti, ki se ji najbolj približajo, močno zaostajajo. Da govorci različnih jezikovnih skupnosti v primerih, ko morajo stopiti v medsebojni stik, samodejno posegajo po angleščini, se torej zdi samoumevno, pa če govorimo o mednarodnih odnosih, svetu znanosti, turizmu ali vsakdanji komunikaciji. Toda dinamična narava jezikovnih odnosov lahko v posebnih okoliščinah pripelje do povsem nepričakovanih izidov.

Čprav torej vsaj v večji meri obstaja soglasje o tem, kateri jeziki sodijo med velike, centralne, in kateri med male, periferne, ti odnosi vendarle niso popolnoma jasni in dokončni. Kot zgled naj omenimo primer, kako se lahko tudi sicer majhen, periferni jezik, kot je slovenščina, znajde v centralni vlogi jezika mednarodne komunikacije, kar je v svoji raziskavi pri pripravi diplomske naloge ugotovila Zala Burič Žorž (2013). Raziskovala je vlogo slovenščine na evropskem košarkarskem prvenstvu *Eurobasket 2013*, ki je jeseni leta 2013 potekalo v Sloveniji, kot delovnega jezika med prostovoljci, ki so sodelovali na prvenstvu in ki so prihajali iz različnih jezikovnih okolij, in jezika komunikacije med prostovoljci in občinstvom ter organizatorji. Ugotovila je, da je kljub mednarodni zasedbi raba slovenščine preseгла rabo angleščine tako v komunikaciji med prostovoljci samimi kot tudi v komunikaciji med prostovoljci in organizatorji ter občinstvom. Celo prostovoljci, ki niso govorili slovenščine (pač pa so prihajali iz (južno)slovanskih jezikovnih okolij) so kot jezik za sporazumevanje raje izbrali slovenščino kot angleščino. Še bolj presenetljivo je bilo odkritje, da je bila slovenščina pogosteje v uporabi tudi pri komunikaciji z občinstvom na tekmah, na primer pri usmerjanju občinstva, na t. i. info točkah in pri komunikaciji z mediji. Zala Burič Žorž poudarja, da je bila uporaba angleščine zelo nizka na primer pri komunikaciji z občinstvom, in to kljub temu da se je dogodka udeležilo veliko število tujih navijačev. Glavni razlog za tak presenetljiv rezultat je verjetno, da je bila večina prostovoljcev govorcev slovenščine in drugih slovanskih jezikov, kar je slovenščini dalo status večinskega in splošno razumljivega jezika. Vsekakor pa rezultati te raziskave kažejo, da sicer periferni jeziki lahko dobijo začasni status centralnega jezika, jeziki, ki jih štejemmo med centralne, pa dobijo bolj ali manj obrobno vlogo.

1.5 VPLIV POLOŽAJA JEZIKA V SVETOVNEM SISTEMU V PRAKSI

Če se vrnemo k prevajanju in prevodom v pisni obliki ter njihovi odvisnosti od odnosov med jeziki oziroma jezikovnimi skupnostmi, je eno od ključnih vprašanj, ki si jih postavljamo v tem delu, kako centralnost oziroma perifernost izvirnega oziroma ciljnega jezika vpliva na verjetnost, da bo med jezikoma sploh prišlo do prevajanja (tako umetnostnih kot drugih besedil). Heilbron (1999: 436) trdi, da je odločitev za prevod katere koli knjige iz perifernega jezika v drug periferni jezik pogosto pogojena z obstojem prevoda taistega dela v katerem od centralnih jezikov, in to tudi v primerih, ko centralni jezik ni uporabljen kot posrednik pri prevodu. Casanova (2004) in Bourdieu (1986) ta proces imenujeta *konsakracija* (v slovenščini je bolj ustaljen izraz kanonizacija; prim. Dović 2010a) in to moč pripisujeta skupini akterjev v tistih jezikovnih skupnostih, ki razpolagajo z največjo količino kulturnega kapitala.²⁴ Periferne jezikovne skupnosti, ki imajo po definiciji malo kulturnega kapitala in ga s prevajanjem skušajo kompenzirati, skozi izbrane prevode tako uvažajo tudi miselnost, ideološko podlago, modne trende in različne kulturne vplive. Kakšni so ti vplivi – ali bodo prinesli inovacije v domač literarni sistem ali bodo potrdili ustaljene kanone – in kako bodo sprejeti, je, kot pravi Rion (2009: 168), odvisno od mesta, ki ga književno delo zavzema v novem literarnem sistemu.

Med različnimi akterji, ki so udeleženi pri procesu izbire oziroma kanonizaciji, vsekakor prednjačijo uredniki,²⁵ in sicer tako v centralnih jezikih kot tudi v bolj ali manj perifernih. Ključno vlogo urednika opisuje Dović (2010a, 2010b), ki na primeru slovenskega založništva poudarja velik vpliv ideoloških in političnih dejavnikov in t.i. socialnega mreženja na oblikovanje založniške politike, ki bi bila brez njih prepuščena le vplivu trga oziroma donosnosti. Da bi osvetlili, kateri vplivi so najbolj vidni na Slovenskem, si bomo v drugem poglavju v okviru analize posebnosti prevajanja v periferni jezik ogledali tudi odgovore slovenskih založb na vprašalnik glede izbire del za prevod.

A kot pomemben udeleženec pri izbiri prevodov se pričakovano izkaže tudi prevajalec (prim. Rion 2009), ki s svojimi predlogi zaradi svojega lastnega kulturnega kapitala lahko vpliva na odločitve urednika oziroma uredniškega odbora. Kakovost preteklih prevodov in njihov sprejem na trgu lahko prevajalca prav tako postavijo v vlogo soodgovornega za razširjanje in posredno kanonizacijo literarnih del.

²⁴ Casanova (2004), kot rečeno, navaja specifično Pariz kot najpomembnejši center konsakracije. Tudi Bourdieu (1986) v tej vlogi vidi predvsem Francijo. Drugi avtorji (Heilbron, De Swaan itd.), po drugi strani, v tej vlogi vidijo zlasti anglosaške kulture (z ZDA kot glavnim akterjem).

²⁵ Ob urednikih ima najbolj temeljno vlogo izobraževanje (začeni s literarnimi strokovnjaki, ki delajo kot raziskovalci, so člani maturitetnih in drugih komisij, recenzirajo učbenike in pripravljajo učne načrte). Velja namreč nenapisano pravilo, da besedilo, ko enkrat pride v šolo, postane klasika.

2 Posebnosti prevajanja v periferne jezike

Čeprav živimo v globaliziranem svetu, v katerem veliko ljudi boljše ali slabše govori hipercentralni jezik, angleščino, se zdi, da tudi prevajanje drugih jezikov nikakor ne zamira, temveč postaja celo vse pomembnejše. Prevodna aktivnost je na ravni pragmatičnih besedil na primer izredno živahna na področju mednarodnih političnih odnosov (npr. za institucije Evropske unije)²⁶ ali mednarodnih gospodarskih odnosov, npr. za medsebojno sodelovanje podjetij ali komunikacijo znotraj mednarodnih podjetij (prim. Maček 2013: 22–32, Maček 2014: 654–669; prim. tudi Udovič 2014: 523–534). V Sloveniji delujejo prevajalci v številne jezike Evropske unije in nekatere druge svetovne jezike.²⁷ Vsekakor pa se vsi ti prevajalci navadno ne ukvarjajo tudi s književnim prevajanjem, kar pomeni, da je za določene, večinoma manj razširjene jezike, književnih prevajalcev izjemno malo ali jih celo ni (prim. podatke, navedene v poglavju 2.2). Položaj prevoda in prevajalcev je v perifernih jezikih bistveno drugačen kot v (hiper)centralnih ali polperifernih jezikovnih (in prevajalskih) skupnostih (prim. Ožbot 2001: 388–394), zato se bomo v tem poglavju posvetile nekaterim vidikom in posebnostim književnega prevajanja v periferne jezike in iz njih ter si poglobljevali ogledele posamezne podrobnosti književne prevodne dejavnosti v povezavi z jeziki, ki imajo v svetovnem prevodnem sistemu različne vloge. Ogleдали si bomo nekatere posebnosti, ki vplivajo tako na število prevodov, ki nastajajo v perifernih jezikih, med njimi ter v njihovem stiku s centralnejšimi jeziki, kot tudi na kakovost teh prevodov. Nekatere težave, ki tarejo književne prevajalce, kot na primer pomanjkanje dvojezičnih prevajalskih pripomočkov, veljajo seveda tudi za druge vrste prevodov (Fredsted 2002: 67–79) kot tudi za tolmačenje (Stritar in Stabej 2013: 179–204; Gorjanc 2013).²⁸ Zaradi maloštevilnosti jezikovne

26 O težavah slovenskega jezika in drugih perifernih jezikov pišeta Stritar in Stabej. V raziskavi o vlogi slovenščine v Evropski uniji navajata, da angleščino vsi obvladajo razmeroma dobro, da pa imajo poslanci mnogo večje težave s francoščino. Predstavniki manjših držav članic, torej tudi Slovenije, v institucijah Evropske unije pogosto uporabljajo tuji jezik in se tako lahko v primerjavi z maternimi govorniki znajdejo v podrejenem položaju, saj jih omejuje znanje delovnega jezika (Stritar in Stabej 2013: 179–204). Staš Zgonik (2014) ugotavlja, da si velike države zaradi svoje gospodarske in politične moči položaj utrjujejo tudi z jezikovno prevlado. Predstavniki manjših držav morajo to sprejeti, sicer jim grozi »izključitev« iz razprave. Nizozemski jezikoslovec Theo van Els z Univerze v Nijmegnu dodaja, da ni neobičajno, da »sodelujoči na sestanku ali zasedanju poslušajo le nastope govorcev, ki govorijo v njim razumljivem jeziku, ne poslušajo pa tolmačenja iz drugih jezikov« (Zgonik 2014).

27 Popolnih podatkov o delovnih jezikih slovenskih prevajalcev nimamo in bi jih bilo verjetno zelo težko (če sploh mogoče) pridobiti. Vsaj delno sliko pa si lahko ustvarimo z nekaterimi uradnimi seznammi, ki obstajajo za določene poklice (npr. sodne tolmače) in institucije (npr. organe EU). Na spletni strani Ministrstva za pravosodje (http://www.mp.gov.si/si/izobrazevanje_v_pravosodju_cip/sodni_tolmaci/) je na voljo seznam sodnih tolmačev, ki delujejo v Sloveniji. Ti delajo s 36 jeziki, med katerimi so skoraj vsi evropski jeziki, pa tudi številni drugi svetovni jeziki (npr. kitajščina in arabščina); na seznamu je največ sodnih tolmačev za nemški jezik (228), sledijo pa angleščina (179), hrvaščina/srbsščina/srbohrvaščina (skupno 175), italijanščina (61) in francoščina (45). V skladu s podatki, ki smo jih zbrali s pomočjo različnih služb pri institucijah Evropske unije (Evropski parlament, Evropska komisija, Odbor regij in Ekonomsko-socialni odbor, Računsko sodišče), imajo te ustanove na voljo prevajalce za 15 od 23 jezikov EU: največ je prevajalcev za angleščino (102), sledita francoščina (55) in nemščina (55), nato pa hrvaščina (26), italijanščina (21) in španščina (19), za druge jezike je na voljo le peščica prevajalcev: 8 za nizozemščino, 7 za poljščino, 4 za švedščino, po 2 za portugalsščino, češčino, danščino in slovaščino in po 1 za grščino in litovščino. Trenutno v evropskih ustanovah ni slovenskih prevajalcev, ki bi delali z bolgarščino, estonščino, finščino, madžarščino, latvijščino, malteščino in romunščino. Med prevajalci za druge jezike (držav, ki niso članice EU) najdemo še 4 prevajalce za ruščino, 2 za srbsščino in enega za makedonščino.

28 V določenih vidikih velja podobno tudi za tolmačenje. V ustanovah Evropske unije se govori o t.i. velikih kabinah (angleška, francoska, nemška, v manjši meri še italijanska in španska), ki delujejo kot vmesniki (pivot) za druge, t.i. manjše kabine, ki lahko v skrajnem primeru tolmačijo posredno (relais), če njihovi tolmači v svoji jezikovni kombinaciji nimajo ustrežne

skupnosti pa je poleg tega jasno, da se navadno z vsemi prevodi med perifernimi (včasih tudi polperifernimi) jeziki ukvarjajo isti ljudje: namreč tista peščica, ki določen jezik zna in se je pripravljena ukvarjati s prevajanjem iz njega in vanj.

Globalizacija in hipercentralnost angleščine imata lahko v izrazito majhni jezikovni skupnosti, kot je slovenska, zanimive, morda tudi navidez nekoliko nepričakovane odraze. Anna Zielinska-Elliot (2015), strokovnjakinja za japonski jezik in prevajalka Harukija Murukamija v poljščino, tako pravi, da založbe, ki izdajajo knjige v (pol)perifernih jezikih, zadnja leta hitijo s prevodom uspešnih knjig v te manjše jezike, v upanju, da jih bodo izdale pred angleškim prevodom in tako bralcem ponudile prevod v njihovem jeziku, še preden imajo na voljo lahko dostopno elektronsko verzijo angleškega prevoda. Dostopnost elektronskih knjig v angleščini pa bi lahko vplivala tudi na založniško politiko posameznih založb, da bi prevode iz (pol)perifernih jezikov ne le izdajale hitreje, kot izhajajo centralni prevodi, ampak tudi, da bi se v določeni meri usmerile prav v prevajanje in izdajanje književnosti iz teh (pol)perifernih kultur, glede na to, da je književnost, izvorno napisana v centralnih ali hipercentralnem jeziku, velikemu številu bralcev (ki razmeroma dobro govorijo vsaj hipercentralno angleščino) dostopna v izvorniku takoj po izidu.

Slovenščina, kot je jasno, z vidika svetovnega prevodnega sistema (pa tudi ožje, v evropskem sistemu) sodi med periferne jezike: njen kulturni kapital je v Bourdieujem (1986) smislu majhen in večina prevajanja se, tako kot pri drugih perifernih jezikih, odvija iz centralnih jezikov v slovenščino: Irena Perme (2010: 19–20) v svoji diplomski nalogi npr. ugotavlja, da je v prvem desetletju 21. stoletja delež prevodne književnosti predstavljal kar 64 % vseh književnih besedil, ki so jih izdale slovenske založbe; od tega je 61 % vseh prevodov, ki so v Sloveniji izšli med leti 2000 in 2010, iz angleščine v slovenščino, sledijo pa nemščina z 21 %, francoščina z 10 % in italijanščina z 8 %.²⁹ Razloge za tako razporeditev gre gotovo vsaj delno

dvojice jezikov (npr. kombinacije malteščine in slovenščine). Na položaj jezikov vpliva marsikaj. V začetnih letih delovanja Evropske unije je imela najpomembnejšo vlogo francoščina, sedaj jo ima angleščina. Ob pridružitvi 10 vzhodnoevropskih držav je na pomenu pridobila nemščina, saj je bilo učenje nemščine v teh državah na zelo visoki ravni. Trenutno kot reledni jezik pridobiva španščina, saj se tolmači pri dodajanju jezika radi odločijo za ta jezik, ki ga lahko uporabljajo še marsikje po svetu. Na področju prostega trga v Sloveniji in na področju sodnega tolmačenja pa večinoma iz t.i. perifernih jezikov žal največkrat tolmačijo ljudje, ki se nikdar niso formalno izobraževali – ne kot jezikoslovci ne kot tolmači ali prevajalci. Večinoma gre za dvojezične osebe, ki so se naknadno priučile slovenščine. Usposobljenih tolmačev primanjkuje že za evropske jezike, kot npr. finščino, posebej pereče pa je trenutno pomanjkanje tolmačev za farsi, paštu in druge jezike. Na področju izobraževanja sodnih tolmačev se je za t.i. periferne jezike uveljavil izraz »manj razširjeni jeziki« (languages of lesser diffusion – LLDs), pri čemer ne gre za število govorcev nekega jezika v svetovnem merilu, temveč znotraj določene skupnosti: arabski jezik bi tako bil manj razširjen jezik v Sloveniji (o tem prim. evropski projekt TraiLLD).

- 29 Kulturna statistika, ki jo je za *Delo* pripravil Igor Bratož (2015), prinaša za leto 2014 naslednje podatke: Leto 2014 je izšlo 5.331 naslovov tiskanih knjig in brošur, kar je za 4,9 % več kot leto prej. Od tega je bilo 1.434 leposlovnih del, približno polovica izvirnih (713) in polovica prevodov tuje književnosti (721). Največ knjig smo v Sloveniji izdali leta 2008, in sicer 6.358 naslovov, torej gre v letu 2014 za petinski upad produkcije, vendar pa se je upadanje, značilno za zadnja leta ustavilo, ugotavlja Bratož (ibid.). Med vsemi izdanimi knjigami leta 2014 je bilo 66 % izvirnih del in 34 % prevodov. Med leposlovnimi knjigami je bilo največ romanov, in sicer vodijo s 43 % (173 izvirnih naslovov in 439 prevodov tujih del), sledijo kratka proza za otroke in mladino z 29 % (253 slovenskih del in 160 prevodov), pesniška dela s 14 % naslovov, kratka proza za odrasle z 8 % naslovov in nerazvrščena leposlovna dela z 2 % (Bratož 2015: 19).

iskati v razpoložljivosti prevajalcev, prestižu ciljnega jezika, političnih in kulturnih povezavah (italijanščina je npr. manjšinski jezik v Sloveniji) in nenazadnje razpoložljivosti financiranja (prim. poglavje 2.3.1). Po drugi strani pa se v glavnem potrjuje klasifikacija, ki jo v svojem svetovnem prevodnem sistemu navaja Heilbron (1999): zaradi specifične slovenske zgodovinsko pogojene navezanosti na nemško govoreča področja je odstotek prevodov iz tega jezika nekoliko večji, a to nikakor ne ogroža hipercentralne vloge angleščine. Med polperifernimi jeziki prevladujejo tisti, na katere smo geografsko regionalno vezani (italijanščina), podobno pa velja tudi za nabor perifernih jezikov, ki se najpogosteje pojavljajo med izvirnimi jeziki za prevode v slovenščino, pri čemer prednjačijo tisti jeziki in kulture, ki so nam zaradi katerega koli vzroka bližje, in predvsem tisti, za katere imamo razpoložljive prevajalce, kot bomo videli v nadaljevanju (prim. poglavje 2.2 in poglavje 3.3).

Natančneje si lahko za primer ogledamo sliko prevodne dejavnosti na področju romanov, izdanih na Slovenskem, kot nam jo ponujajo podatki iz spletnega sistema Cobiss za leto 2014 (tabela 1). Gre za podatke o delih, prevedenih iz vseh uradih jezikov Evropske unije, ki jih je zbrala Lia Lampe (2015) v svoji diplomski nalogi, sicer posvečeni prevajanju romanov iz italijanščine v slovenščino v času od osamosvojitve Slovenije do leta 2015 (prim. poglavje 2.2.1).

Tabela 1: Število romanov, prevedenih iz uradnih jezikov EU v slovenščino v letu 2014 (vir: Lampe 2015: 14).

Jezik izvornika	Število prevodov v letu 2014
angleščina	223
francoščina	24
nemščina	19
španščina	12
švedščina	10
italijanščina	9
hrvaščina	8
češčina	5
poljščina	4
finščina	3
portugalščina	3
madžarščina	2
slovaščina	2
bolgarščina	1
danščina	1
litovščina	1
nizozemščina	1
skupaj	328

Kot je razvidno iz tabele, je bilo v letu 2014 izdanih 328 prevodov v slovenščino iz 17 uradnih jezikov Evropske unije. Če primerjamo število prevedenih besedil iz posameznih jezikov, vidimo, da so v skladu s podatki, ki jih za hipercentralni jezik – angleščino – navaja Heilbron (1999: 433–434; prim. tudi poglavje 1.3). Kar 68 % vseh romanov, prevedenih iz tujih jezikov v slovenščino, je namreč prevedenih iz angleščine. Nekoliko nižje od Heilbronovih (ibid.) svetovnih povprečij so vrednosti za francoščino in nemščino, ki imata v skladu z njegovimi ugotovitvami centralno vlogo:³⁰ iz francoščine v slovenščino je bilo leta 2014 prevedenih 7,3 % objavljenih romanov, iz nemščine pa 5,8 %. Tudi polperiferna vloga nekaterih jezikov za slovensko tržišče se potrjuje v podobni obliki, kot jo v svetovnem trendu prepozna Heilbron: med približno 1 % in 4 % se gibljejo prevodi iz španščine (3,7 %), švedščine (3 %) in italijanščine (2,7 %), v tej skupini pa najdemo tudi jezike, ki so zaradi različnih vzrokov regionalno vplivnejši, v svetovnem merilu pa imajo bolj ali manj periferno mesto: več kot 1 % je še prevodov iz hrvaščine, češčine in poljščine, treh sorodnih slovanskih jezikov (za precej visoko število prevodov iz hrvaščine je zaslužno tudi dejstvo, da je v letu 2014 Hrvaška gostovala na knjižnem sejmu v Leipzigu in si s tem zagotovila večjo priljubljenost – in več prevodov – svojim avtorjem).³¹ Prevodov iz vseh drugih jezikov je bilo manj kot 1 % oziroma skupno 4,3 %. Pri tem gre za jezike, ki v skladu s Heilbronom (ibid.) sodijo v kategorijo perifernih jezikov: gre za prevode iz finščine, portugalščine, slovaščine, bolgarščine, danščine, litovščine in nizozemščine. V letu 2014 ni izšel noben prevod iz estonščine, grščine, irščine, latvijščine, malteščine in romunščine (Lampe 2015: 14), kar smemo pripisati dejstvu, da prevajalcev za te jezike primanjkuje oziroma jih, kot smo videli zgoraj, sploh nimamo.

Še ena pomembna značilnost prevajanja med perifernimi jeziki je, da se vse dogaja v bistveno manjšem okviru, kot je v navadi pri prevajanju iz centralnih jezikov ali vanje. Ne le, da imajo jeziki (pogosto, vendar ne nujno) manj govorcev in manjši kulturni vpliv v globalnem okviru (čeprav lahko na regionalnem oziroma lokalnem nivoju pride do zanimivih dinamičnih preobratov), vsega je manj tudi

30 Seveda je jasno, da bi za natančnejšo in zanesljivejšo sliko bilo treba pregledati statistične podatke za obdobje, daljše od enega leta: zbrani podatki ponujajo samo okvirni vpogled v razmere na prevodnem trgu.

31 K povečanemu številu prevodov iz jezikov jugovzhodne Evrope, vanje in med njimi prispeva tudi mreža TRADUKI, ki financira prevode. To je, kot beremo na spletni strani, evropska povezava za literaturo in knjige, v kateri sodelujejo Albanija, Avstrija, Bolgarija, Bosna in Hercegovina, Črna gora, Hrvaška, Kosovo, Liechtenstein, Makedonija, Nemčija, Romunija, Slovenija, Srbija in Švica. Program za podporo prevodom leposlovja, sodobne strokovne literature ter otroških in mladinskih del iz 20. in 21. stoletja je namenjen izmenjavi med sodelujočimi. Posebne pozornosti so deležni prevajalci, ki so s svojo dejavnostjo kot medkulturni posredniki projektu tudi dali ime. Srečanja med avtorji, prevajalci, založniki, knjižničarji, kritiki in znanstveniki so namenjena boljši izmenjavi informacij na evropski in medregionalni ravni ter tesnejšemu sodelovanju. Mreža TRADUKI je projekt Ministrstva za Evropo, integracijo in zunanje zadeve Republike Avstrije, Ministrstva za zunanje zadeve Zvezne republike Nemčije, Švicarske kulturne fundacije Pro Helvetia, Urada zveznega kanclerja Republike Avstrije, Kulturkontakta Austria, Goethe-Instituta, fundacije S. Fischer Stiftung, Javne agencije za knjigo RS, Ministrstva za kulturo Republike Hrvaške, Resorja za kulturo Vlade Kneževine Liechtenstein, Kulturne fundacije Liechtenstein, Ministrstva za kulturo Republike Albanije in Ministrstva za kulturo in informiranje Republike Srbije. Že dolga leta pa ustanova TRADUKI sodeluje tudi z Leipziškimi knjižnim sejmom (http://slovenian.traduki.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=117).

na drugih, včasih popolnoma tehničnih ravneh prevajanja. Pogosto se s prevajanjem iz posameznega jezika na primer ukvarja zelo majhno število prevajalcev (včasih tudi samo eden ali dva). To je sicer razumljivo: perifernih jezikov se namreč uči malo ljudi, večinoma iz osebnih vzgibov ali zaradi poklicnih potreb. Večine teh jezikov se v Sloveniji sploh ne da naučiti neposredno na tečajih, še manj jih je mogoče študirati na visokošolski ravni. Značilno je tudi, da periferni (a tudi polperiferni) jezik pogosto ni niti prvi tuji jezik prevajalca: od štirih ljudi, ki se na primer ukvarjajo s prevajanjem književnosti iz norveščine, sta dva anglista in en germanist, četrti pa je študent, ki živi na Norveškem (a ne študira norveščine). Jezika so se naučili na jezikovnih tečajih ali med bivanjem na Norveškem ali pa so se učili danščine, iz norveščine pa prevajajo, ker ji je zelo podobna.³² To seveda ni značilno zgolj za prevajalce iz norveščine v slovenščino, podobno situacijo lahko opazujemo tudi pri prevajalcih iz norveščine v druge jezike, npr. nemščino in angleščino (prim. Žigon in Zlatnar Moe, v tisku) Takšno obstransko učenje perifernega jezika ne vpliva samo na jezikovne kompetence, ampak morda še bolj na poznavanje kulturnih referenc, kulturno vezanih prvin in podobnega, o čemer bomo podrobneje spregovorile v tretjem poglavju.

V perifernih jezikih je tudi krog naročnikov manjši, od posameznikov, ki potrebujejo prevode določenih besedil, do podjetij, ki so prisotna na trgu določene države, občasno državnih institucij, denimo ob uradnih in prijateljskih obiskih iz posameznih manjših držav ali v njih, ter nekaterih založnikov, ki občasno izdajo prevod književnega dela posamezne periferne književnosti. Ta omejitev pomeni, da imajo založniki veliko manj možnosti pri izbiri najustreznejšega prevajalca za določeno besedilo, po drugi strani pa ima prevajalec, ki je pogosto (skoraj) edini, ki se spozna na izhodiščni jezik, kulturo in konkretno besedilo, aktivnejšo vlogo, npr. pri izbiri besedil za prevod, kot pri prevajanju iz centralnih jezikov. Iz vseh naštetih razlogov je prevajanje iz perifernega jezika tudi v večji meri, kot je to v navadi, delo v »izolaciji«, saj prevajalec kot pogosto edini strokovnjak za določeno kulturo, nima podporne mreže ljudi znotraj ciljne kulture, glede na to, da niti uredniki niti bralci posameznih perifernih kultur navadno ne poznajo podrobno.

Druga značilnost dela s perifernimi jeziki je relativno aktivna vloga izhodiščnih držav pri prevajanju besedil (predvsem knjig – tako leposlovnih kot drugih) v tuje jezike. Večina manjših držav ima, kot bomo videli, mehanizme, ki spodbujajo prevajanje književnih del v tuje jezike, pri čemer zagotavljajo finančne subvencije, pomoč pri promociji in nekatere tudi podporno mrežo za prevajalce, npr. z internetnimi forumi, neposredno komunikacijo, štipendijami za bivanje in rednimi srečanji prevajalcev z avtorji in strokovnjaki v izhodiščni državi.

32 To bolj ali manj uspešno prehajanje med jeziki je posebej značilno za skandinavske jezike, ki so si zelo podobni, celo do te mere, da v književnem delu v enem od teh jezikov lahko srečamo daljše odlomke v drugem skandinavskem jeziku (prim. Petterson 2008 in Nesbo 2015).

Poleg relativno majhnega števila ljudi, ki se s tovrstnim prevajanjem ukvarjajo, in aktivne vloge izhodiščnih držav pri prevajalski politiki, je značilna tudi pomembna vloga centralnih jezikov. S tem ne mislimo samo na primere, ko so dela, napisana v katerem od perifernih jezikov, v drug periferni jezik prevedena posredno, preko enega od centraln(ejš)ih jezikov, temveč tudi na primere, ko gre za neposredne prevode iz enega perifernega jezika v drugega. Heilbron (1999: 436) je zapisal, da je vsak prevod, tudi če se ga opravi neposredno iz izhodiščnega v ciljni jezik, v širšem smislu do neke mere posreden. Vsaj za prevajanje med perifernimi jeziki to nedvomno velja, saj (slovenski) založnik navadno dostopa do izhodiščnega besedila s pomočjo enega od njegovih centralnih prevodov, običajno angleškega ali nemškega. Odločitev za izdajo slovenskega prevoda je prav tako vsaj v določeni meri odvisna od uspeha, ki ga posamezno besedilo doživi na centralnih trgih (prim. Bourdieu 1986, Casanova 2002) bodisi s priljubljenostjo pri bralcih, in sicer tako, da se pojavi na seznamih najbolj prodajanih knjig, bodisi z dobrim sprejemom pri kritikih, ki se zrcali v mednarodnih nagradah (na primer IMPAC).³³ Določen vpliv imajo tudi predelave besedila na primer v film ali predstave, ki so uspešne in pridejo tudi na slovenski trg. Urednik, ki dela z besedilom, to praviloma pozna v enem od centralnih prevodov in ne v izhodiščni obliki, centralni prevod pozneje uporablja tudi pri pregledu slovenskega prevoda (Zlatnar Moe in Žigon 2015). To je lahko problematično, saj se prevodi istega besedila med sabo vedno razlikujejo, kot bomo videli v tretjem poglavju. Zato prevajalec, ki dela z izvornikom, in urednik,³⁴ ki dela s centralnim prevodom, dejansko ne uporabljata istega besedila, kar lahko občasno pripelje do nesporazumov in obojestranske slabe volje. Vsaj pri priredbah besedil, na primer za oder, je torej zelo pomembno, da se sodelujoči vnaprej dogovorijo, s katerimi besedili bodo delali in ali si sploh želijo prevod izvornika ali pa pravzaprav potrebujejo prevod centralnega prevoda.

Dodaten razlog za prisotnost centralnih kultur in jezikov pri prevajanju med perifernimi jeziki je pomanjkanje neposrednih, dvojezičnih prevajalskih pripomočkov za dvojice perifernih jezikov. V večini primerov (v okviru naših raziskav med takšne sodijo estonščina, latvijščina, norveščina, litovščina) takšnih pripomočkov ni, v nekaterih drugih so omejeni na bolj ali manj obsežne splošne slovarje (npr. danščina, nizozemščina in švedščina). Prevajalci so tako v veliki meri odvisni od enojezičnih slovarjev za izhodiščni jezik in slovenščino oziroma od dvojezičnih slovarjev med posameznim perifernim in (hiper)centralnim jezikom (npr. angleščino) ter od drugih enojezičnih pripomočkov, kot so korpusi v izhodiščnih jezikih in slovenščini.

33 Podobno velja tudi za prevode iz centralnih in polperifernih jezikov, na primer nemščine in italijanščine, pri katerih veliko vlogo odigrajo prestižne nagrade, kot so nemška nagrada Georga Büchnerja, nagrada knjižnega sejma v Leipzigu ali italijanska nagrada *Premio Strega*, če naštejemo le nekatere.

34 V primeru dramatike so to dramaturg, režiser in igralci.

Vsi ti dejavniki bolj ali manj pomembno vplivajo na končni prevod besedila, ki slovenske bralce nemalokrat na ravni sloga, karakterizacije in včasih celo same zgodbe doseže v nevtralizirani ali podomačeni obliki, čeprav rezultati naših raziskav, kot bomo videli, kažejo, da do teh sprememb v slovenskih prevodih še vedno prihaja v manjši meri kot v prevodih v centralne jezike.

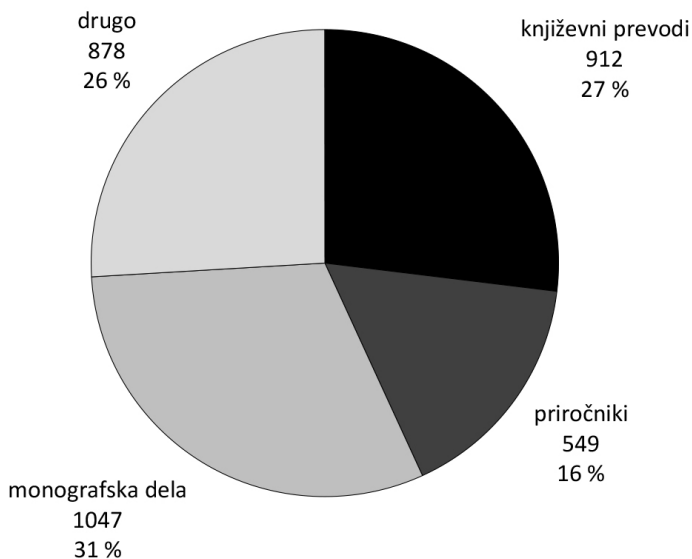
Da bi opisale posebnosti prevajanja med perifernimi jeziki, smo v zadnjih letih skupaj s študenti Oddelka za prevajalstvo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani raziskale položaj prevajanja iz nekaterih evropskih centralnih, polperifernih in perifernih jezikov v slovenščino. Po kratkem pregledu prevodne dejavnosti med nemščino (centralnim jezikom) in slovenščino, predstavljamo povzetek izsledkov za dva polperiferna jezika, italijanščino in švedščino (Slukan 2015, Lampe 2015, Sebastian 2014). V nadaljevanju so nato zbrane raziskave v zvezi z različnimi perifernimi jeziki (Reisman 2014, Ivanek 2014, Škafar 2015),³⁵ ki se sicer ne nanašajo vedno na ista časovna obdobja, vendar pa uporabljajo primerljivo metodologijo (Cobiss, intervju), njihovi rezultati pa kljub manjšim razlikam v analičnem delu raziskav ponujajo pomemben vpogled na področje, ki do sedaj ni bilo sistematsko raziskano, in potrjujejo naše hipoteze.

2.1 PRIMER CENTRALNEGA JEZIKA: NEMŠČINA IN SLOVENŠČINA

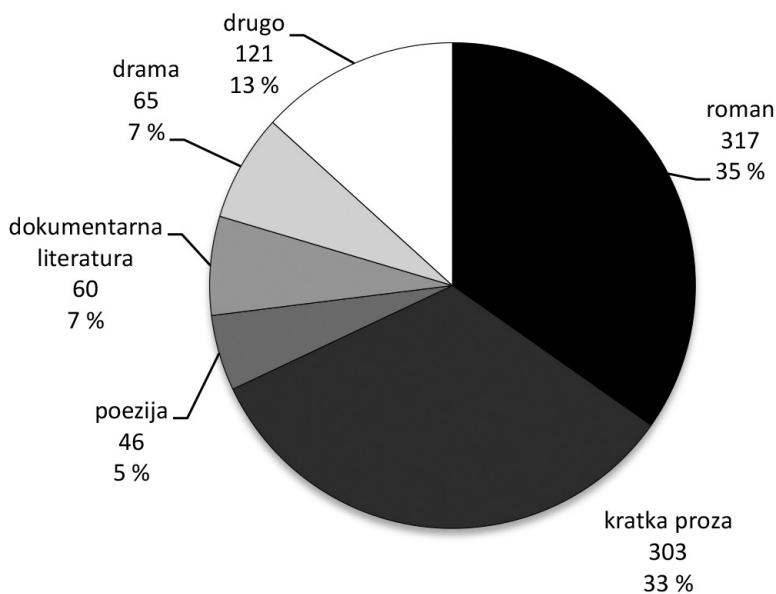
Iz raziskave pregleda prevodne dejavnosti v Sloveniji (Schödel in Smodiš, v tisku), ki se opira na knjige, zabeležene v sistemu Cobiss, je razvidno, da je od leta 2000 do konca leta 2014 izšlo 3.386 knjig, ki so bile prevedene iz nemškega v slovenski jezik (slika 4). Delež književnih prevodov je znašal 27 %, kar pomeni 912 naslovov.³⁶ Med prevodno književnostjo (slika 5) prevladujejo romani (317 naslovov), tem sledijo kratka proza (303 naslovov), dramatika (65 naslovov), dokumentarna literatura (60 naslovov) in lirika (46 naslovov). Približno polovica prevedenih naslovov, upoštevanih pri žanru »kratka proza,« sodi k mladinski in otroški književnosti. Med prevedenimi deli iz nemškega v slovenski jezik je bilo v obravnavanem obdobju tudi 533 otroških slikanic (te niso posebej zajete na sliki 5), kar predstavlja nekaj manj kot 16 % vseh prevedenih del v tem jezikovnem paru (Schödel in Smodiš, v tisku).

³⁵Poleg teh diplomskih nalog smo opravili še dve primerjalni analizi prevodov iz skandinavskih jezikov v hipercentralni (angleščino), centralni (nemščino) in periferni jezik (slovenščino), in sicer iz norveščine (Žigon in Zlatnar Moe 2015) in švedščine (Sebastian 2014). Stanje glede prevodov južnoslovenskih literatur v slovenščino pa je opisala Đurda Strsglavec (2013: 170), ki ugotavlja, da »danes recepcijo južnoslovenskih literatur (kultur) v slovenskem prostoru lahko opazujemo kot recepcijo tiste produkcije, ki je v drugih južnoslovenskih republikah nastala v času skupne države, in kot recepcijo tiste, ki je nastala po letu 1991 (tako lahko govorimo tudi o *starih* in *novih* recipientih) [...] V nasprotju z devetdesetimi leti, ko niso prevladovali prevodi novitet, je pozneje prišlo do zelo pospešenega objavjanja prevodov recentnih (predvsem proznih) naslovov hrvaških, bosansko-hercegovskih, črnogorskih in srbskih avtorjev«. O tej tematiki prim. tudi Strsglavec 2012: 165–172.

³⁶ Baza prevodov književnih del je dostopna tudi na spletni strani Javne agencije za knjigo RS, ki jo stalno dopolnjujejo (JAK, Baza prevodov).

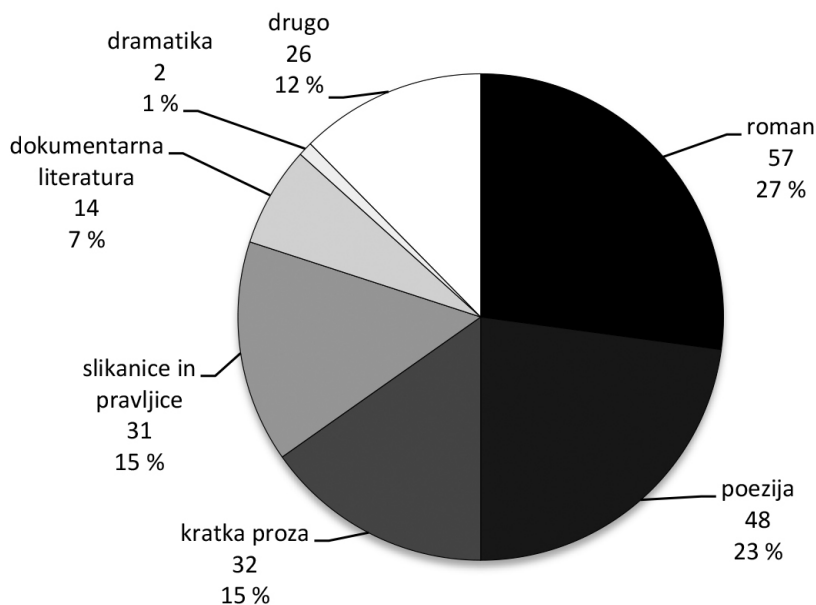

Slika 4: Prevodi iz nemščine v slovenščino v od leta 2000 do konca leta 2014.

Slika 5: Prevodi književnih del iz nemščine v slovenščino od leta 2000 do konca leta 2014.

V istem obdobju, torej od leta 2000 do konca leta 2014, je bilo iz slovenskega v nemški jezik prevedenih 728 naslovov (za natančno bibliografijo književnih prevodov od 18. stoletja do 2006 prim. Vavti in Leben 2006). Na književne prevode pri tem odpade 29 % prevedenih del (210 naslovov). Na sliki 6 so predstavljeni deleži književnih prevodov: največ je romanov (57 naslovov), sledijo pa jim lirika (48 naslovov), kratka proza (32 naslovov), dokumentarna literatura (14 naslovov) in dramska dela (2 naslova) (Schödel in Smodiš, v tisku).

Slika 6: Prevodi književnih del iz slovenščine v nemščino od leta 2000 do konca leta 2014.

Čeprav nemščina ni najpogosteje prevajani jezik v Sloveniji (to je že vsaj dve desetletji angleščina; prim. Zlatnar Moe 1998 in Perme 2010), vidimo, da se iz nje vseeno veliko prevaja, precej pa je tudi prevodov iz slovenščine v nemščino. Za promocijo slovenske književnosti v tujini skrbi Javna agencija za knjigo RS (JAK; o financiranju prevodov iz slovenščine v nemščino in obratno natančneje pišeta Schödel in Smodiš, v tisku). Omeniti moramo še, da je slovenska vlada letos Javno agencijo za knjigo RS pooblastila, da pripravi elaborat za kandidaturo Slovenije za častno gostjo na Frankfurtškem knjižnem sejmu (leta 2020 ali 2021).

Prevodi so žanrsko zelo raznoliki: prevaja se tako leposlovje kot neleposlovje, za mladino in odrasle. Glede na to, da je v Sloveniji mogoče študirati tako nemščino kot prevajanje iz nemščine in vanjo, je prevajalcev veliko, pa tudi med (strokovnimi in laičnimi) bralci je zaradi široke dostopnosti jezikovnih tečajev in jezikovnega pouka v

šoli (nemščino se je mogoče v šoli učiti kot prvi, drugi ali tretji tuji jezik) veliko takih, ki jo vsaj do določene mere obvladajo. Zato ima prevajalec, ki se znajde v jezikovni ali kulturni prevajalski stiski, na voljo široko podporno mrežo ljudi, ki se spoznajo na jezik, kulturo, književnost kakor tudi na konkretno besedilo, in mu lahko pomagajo.

Dodatna prednost prevajanja iz nemščine in vanjo je relativno dobro poznavanje modernih izhodiščnih kultur – najbolj avstrijske, nekoliko manj, a še vedno dobro nemške in verjetno najmanj švicarske, tako zaradi osebnih izkušenj, kot zaradi dostopnosti kulturnih vsebin v nemščini ne samo na svetovnem spletu, ampak tudi v drugih medijih, na primer na radiu in televiziji. Nemčija in Avstrija sta med Slovincem najljubšimi gostiteljskimi državami (prim. podatke na spletni strani Statističnega urada RS³⁷), pa tudi zgodovinsko gledano sta slovenska in avstrijska/nemška kultura povezani že stoletja (o nemško-slovenskih literarnih stikih prim. Miladinović Zalaznik 2002, 2008, Žigon 2012, 2013, Žigon in Udovič 2012).

Vse to kaže, da ima nemščina tudi z lokalnega vidika znotraj slovenske kulture vlogo centralnega jezika, kar prvič pogojuje zgodovinski kontekst (Udovič, Žigon in Zlatnar Moe 2011: 270–273; prim. tudi Stabej 1998; Grdina in Stabej 2002), drugič pa je jezik, ki ima na Slovenskem takoj za angleščino največje število večjezičnih govorcev (De Swaan 1993; prim. tudi De Swaan 2001 in 2010) in uživa med prebivalstvom Slovenije velik ugled. Velja za jezik, ki se ga je »vredno naučiti«, nemške izhodiščne kulture pa v Sloveniji sodijo med prestižnejše. Vse naštetu vpliva tako na pogostnost prevajanja iz nemščine in vanjo, kot tudi na kakovost in priljubljenost prevodov iz tega jezika.

2.2 PRIMERA POLPERIFERNIH JEZIKOV: ITALIJANŠČINA IN ŠVEDŠČINA

V nadaljevanju so predstavljene tri študije, ki prikazujejo prevodno dejavnost med dvema polperifernima jezikoma, italijanščino in švedščino, in perifernim jezikom, slovenščino. V prvem delu (2.2.1) sta predstavljena izvleček podatkov o prevodih italijanske poezije med letoma 1945 in 2014 (Slukan 2015) in pregled vseh italijanskih romanov, ki so bili v slovenščino prevedeni med letoma 1991 in 2014 (Lampe 2015). V drugem delu (2.2.2) pa je kratek pregled prevodne dejavnosti, povezane z jezikovnim parom švedščina – slovenščina.

2.2.1 Prevajanje iz italijanščine v slovenščino

Prevodni dejavnosti med italijanščino in slovenščino so se predhodno posvetili Majda Stanovnik (2005) v okviru splošne zgodovine literarnega prevoda na Slovenskem,

³⁷ Navajamo podatke s spletne strani SURS.

Drago Bajt (1993) v svojem pregledu knjižnih prevodov svetovne poezije v slovenščino med letoma 1945 in 1990 in Martina Ožbot (2012) v okviru zgodovinskega in teoretičnega opisa prevajanja zlasti med italijanščino in slovenščino. Bajt (1993: 29) ugotavlja, da je bila italijanščina po v obdobju po 2. svetovni vojni po številu prevedenih del v slovenščino na petem mestu. Kljub težki zgodovinski izkušnji je bilo od 2. svetovne vojne do danes prevedenih približno 800 knjig (Ožbot 2012: 46).³⁸ Podatki, ki jih Ožbot (ibid.) navaja v zvezi s prevajanjem iz slovenščine v italijanščino, se ujemajo z vlogo jezikov v svetovnem prevodnem sistemu: niti najmanj ni presenetljivo, da je število prevodov iz perifernega jezika v polperifernega majhno, popolnoma neskladno s količino prevodov v obratni smeri. Med razlogi za tako neskladje Ožbot navaja majhno skupno število vseh slovenskih literarnih besedil v nasprotju z veliko količino besedil svetovne književnosti, zanimive za prevajanje v italijanščino, a poleg tega gre nujno upoštevati tudi dejstvo, da ima polperiferni jezik, kot je italijanščina, razmeroma visok lastni kulturni kapital (oziroma svojo lastno bogato literarno produkcijo), zaradi česar je vloga prevodne literature v tej kulturi znatno manjša kot v perifernem jeziku.

V italijanski književnosti ima izredno pomembno mesto poezija, ki je v preteklih stoletjih močno prispevala k bogastvu kulturnega kapitala, s katerim se ponaša Italija. Italijanska poezija ima večstoletno tradicijo in bogato paleto raznovrstnih del iz različnih obdobj, zato so številni tudi prevodi v slovenščino (več o tem Bajt 1993). Kvantitativne podatke o prevodih poezije iz italijanščine v slovenščino po letu 1945 je na podlagi knjižničnega sistema Cobiss zbrala Barbara Slukan. V Cobissu se tako v skladu z njenimi podatki pojavi 593 bibliografskih enot, med katere so vštete posamezne objavljene pesmi (421 enot), zbrane pesmi, objavljene v sklopu revij, antologije ipd. (94 zadetkov), ter zbirke poezije, izdane v samostojni knjižni obliki (78 del), pri čemer je velika večina del izšla po osamosvojitvi Slovenije (Slukan 2015: 12).³⁹ Kot del programov so bile knjižne zbirke poezij je natisnjene pri 40 slovenskih založbah, velik del prevodov poezije pa je izšel v okviru literarnih revij in zbornikov prevajalskih in jezikovnih seminarjev, delavnic ipd. Skupno so ti prevodi izhajali pri 48 revijah (ibid.: 14–15).

Prevajalska politika se je, tako kot bomo v nadaljevanju videli za področje romana, tudi pri liriki izkazala predvsem kot stvar urednikov oziroma uredniških odborov. Izbira sicer največkrat poteka na pobudo samih prevajalcev, med specifičnimi kriteriji za izbor pa so založbe, ki jih je Barbara Slukan (2015) intervjuvala (priloga 9.1), navedle, da je pomembno, da delo še ni prevedeno oziroma da se izkaže potreba po smiselni dopolnitvi opusa že prevedenega

38 Dejansko so se prvi prevodi iz italijanščine v slovenščino pojavili že v 16. stoletju (Ožbot 2012: 45), temeljna dela italijanske književne produkcije pa so bila prevedena celo večkrat (npr. Dantejeva *Božanska komedija*, Boccacciov *Dekameron*, Petrar-kovi *Soneti* in Manzonijska *Zaročenca*), ob tem pa so bila številna dela, kot poudarjata Bajt (1993) in Lampe (2015), tudi večkrat ponatisnjena.

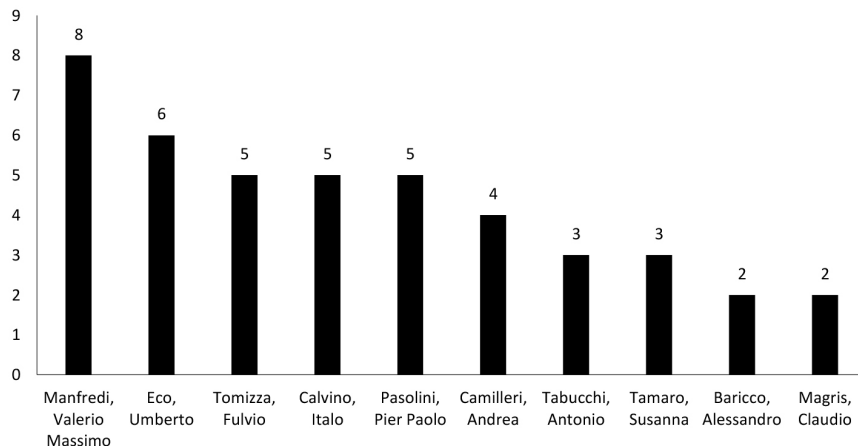
39 Italijansko poezijo je do danes prevajalo skupno 167 prevajalcev (Slukan 2015: 12–13).

pesnika, osebno sodelovanje s pesnikom, italijansko-slovenske izmenjave ipd. V revijah so posebej naklonjeni sodobnim mlajšim pesnikom, ki še niso bili prevedeni. Avtor izbora konkretnih pesmi je praviloma prevajalec v dogovoru z urednikom, vendar je izdaja dela zlasti v založbah popolnoma odvisna od zunanjih pobud, zanimanja in finančne pomoči. Založbe namreč poezije v knjižni obliki ne bi mogle izdajati brez subvencij, ki jih načeloma pridobivajo od Javne agencije za knjigo in od Evropske unije (ibid.: 22–25).

V ožjem izboru tako najdemo razmeroma presenetljiv seznam avtorjev, ki so bili največkrat prevedeni v slovenščino, med njimi so tako sodobne(jši) avtorji kot Renzo Cigoj, Pier Paolo Pasolini, Roberto Dedenaro, Eugenio Montale in Anna Santoliquido, kot tudi Dante Alighieri (Slukan 2015: 18–19).

Pri prevodih romanov iz italijanščine v slovenščino od leta 1991 do konca leta 2014 statistični podatki, ki jih je na podlagi spletnega knjižničnega sistema Cobiss za namen raziskave zbrala Lia Lampe (2015), kažejo, da je bilo v obravnavanem obdobju iz italijanščine v slovenščino prevedenih 144 romanov, prevajalo pa jih je 75 prevajalcev (večina zgolj po eno delo; prim. Lampe 2015: 11). Statistični podatki potrjujejo status italijanščine kot polperiferne jezika, ki ima poleg tega še poseben status v razmerju do slovenščine (zaradi zgodovinsko pogojenega kulturnega vpliva, geografske bližine ter prisotnosti italijanske manjšine v Sloveniji in slovenske manjšine v Italiji): italijanska književnost ima relativno velik kulturni kapital zaradi številnih kanoniziranih del, ki so našla svoje mesto v svetovni književnosti, v Sloveniji jo je mogoče študirati na vseh ravneh, del prebivalcev pa je tudi dvojezičnih, tako da ni posebej težko najti prevajalcev, ki bi se lotili prevajanja italijanske literature.

Produkcija prevodov romanov iz italijanščine je sicer naraščala vse od osamosvojitve, vendar se je skokovito povečala do leta 2006 in ostala relativno visoka v naslednjih nekaj letih, v zadnjem času pa se je spet nekoliko umirila, najverjetneje pod vplivom splošne gospodarske krize (tabela 2). Prav tako je leta 2006 naraslo tudi število ponatisov: najpogosteje – štirikrat – je bil ponatisnjen roman Umberta Eca *Ime rože* (sicer izdan leta 1984). Prvih deset največkrat prevedenih italijanskih avtorjev romanov v analiziranem obdobju pa je prikazanih na sliki 7 (združeni so tako ponatise kot nove izdaje); izkaže se, da so zastopane tako komercialne uspešnice (Manfredijevi zgodovinski romani) kot tudi številni kanonizirani avtorji (Tomizza, Calvino, Pasolini itn.). Z vidika žanrov so bili najpogosteje ponatisnjeni vojni in zgodovinski romani (8 prevodov) ter (avto)biografski romani (prav tako 8 prevodov), skoraj enako število, 7, pa je bilo ponatisov družbenih romanov; poleg tega sta izšla še 2 ponatise kriminalnih romanov.

Slika 7: Deset največkrat prevedenih italijanskih avtorjev med letoma 1991 in 2014.

Tabela 2: Število prevodov in ponatisov glede na leto izida (vir: Lampe 2015: 12).

Leto izida	Število romanov	Število ponatisov	Skupno število izdaj	Leto izida	Število romanov	Število ponatisov	Skupno število izdaj
1991	1	0	1	2004	6	1	7
1992	1	0	1	2005	7	1	8
1993	2	0	2	2006	14	6	20
1994	4	0	4	2007	10	3	13
1995	0	0	0	2008	10	0	10
1996	2	0	2	2009	9	7	16
1997	2	0	2	2010	15	0	15
1998	2	0	2	2011	11	3	14
1999	3	1	4	2012	12	1	13
2000	3	0	3	2013	8	2	10
2001	3	1	4	2014	9	6	15
2002	4	0	4	Skupaj	144	32	176
2003	6	0	6				

Politika založb pri izbiranju del, ki bodo prevedena v slovenščino, je precej podobna kot pri poeziji: izbira je prepuščena urednikom in uredniškim odborom, v nasprotju s poezijo pa so prevajalci v postopek vključeni v manjši meri. Tudi takrat, ko prevajalci predlagajo določena dela za prevod (kar se pri nekaterih založbah dogaja razmeroma pogosto), je končna odločitev vedno stvar urednika oziroma uredniškega odbora, ki morata pri svojih odločitvah upoštevati še vrsto drugih dejavnikov. Pri izbiri besedil igrajo pomembno vlogo namreč tako pragmatični kriteriji (aktualnost, potencial za prodajo, dolžina dela v povezavi s stroški, razpoložljivost prevajalca), kot tudi kriteriji, povezani s kakovostjo (status izvirnika, morebitne nagrade, kritike, kanonizacija avtorjev). Na vprašanja (priloga 9.2) v zvezi s financiranjem in subvencijami so bili odgovori založb različni: nekatere delujejo neodvisno od subvencij (in se očitno zanašajo na komercialno uspešnost prevedenih del), predstavniki drugih pa pravijo, da so od subvencij odvisni prevodi nekomercialnih del (kamor pogosto sodijo kanonizirani avtorji). Več založnikov je sicer poudarilo, da je subvencije italijanskih ustanov kot tudi subvencije slovenske Javne agencije za knjigo ali razpisov Evropske unije precej težko pridobiti, kar po mnenju predstavnikov založb lahko vpliva na količino prevodov iz italijanščine. Kar zadeva izbiro prevajalcev za prevod posameznega besedila, se je izkazalo, da založbe najraje delajo z že uveljavljenimi prevajalci, s katerimi so že sodelovale. Dodaten razlog za izbiro uveljavljenega prevajalca je dejstvo, da to od njih pogosto zahtevajo tudi razpisi za subvencije. Vendar po drugi strani (verjetno predvsem zaradi potrebe po zniževanju stroškov) pogosto delajo tudi z novinci, čeprav priznavajo, da nimajo časa, da bi te prevajalce vzgajali in jim nudili potrebno podporo (Lampe 2015: 15–17).

Če izsledke raziskave povežemo s Heilbronovo (1999) teorijo in Bourdieujevo (1986) razlago kulturnega kapitala v svetovnem prevodnem sistemu, v skladu s katerim, kot rečeno, italijanščina zavzema polperiferno, slovenščina pa periferno mesto, ni presenetljivo, da Italija, ki zaradi svojega relativno bogatega kulturnega kapitala in posledično razmeroma velikega števila prevodov v druge jezike, nima posebnega interesa za obsežno subvencioniranje prevodov v slovenščino. Svoj razmeroma visok delež prevodov na slovenskem trgu (če seveda izvzamemo prevode iz angleščine) pa bo italijanščina zaradi vseh zgoraj omenjenih razlogov zelo verjetno ohranila tudi v prihodnje.

2.2.2 Prevajanje iz švedščine v slovenščino

Vida Sebastian je v svoji magistrski nalogi primerjala angleški in slovenski prevod švedskega žanrskega romana *Stoletnik, ki je zlezal skozi okno in izgubil* (Sebastian 2014). O položaju švedščine je zapisala, da je tako kot slovenščina uradni, vendar ne delovni jezik Evropske unije, sicer pa je

materni jezik dobrih 8 milijonov govorcev [...] šele od leta 2009, ko je bil sprejet zakon o uradnem statusu švedskega jezika na Švedskem, uradni jezik te države, poleg tega pa ga kot uradni jezik priznavajo še na Finskem, kjer je materinščina približno 6 % maternih govorcev in kjer se v sklopu šolskega učnega načrta tradicionalno izvaja tudi pouk švedščine (Sebastian 2014: 19).

Enako kot italijanščina sodi zaradi svojega kulturnega kapitala, še bolj pa zaradi svoje centralne vloge med skandinavskimi jeziki, med polperiferne jezike. Švedščino se je mogoče naučiti tudi v Sloveniji, tako na nekaterih komercialnih jezikovnih tečajih kot na lektoratu za švedski jezik na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Švedska književnost že nekaj časa zaseda vidno mesto znotraj svetovne književnosti, v preteklosti z avtorji, kot so August Strindberg, Selma Lagerlöf in Astrid Lindgren, v zadnjih letih pa v okviru žanra »skandinavske kriminalke«, katerega najvidnejši švedski predstavnik je Stieg Larsson, znani pa so še Camilla Läckberg, Liza Marklund, Jan Gillou in drugi. Poleg njih se je v svetu uveljavilo še nekaj modernih avtorjev, npr. Jonas Jonasson in Marianne Fredriksson (prim. sliko 8 za podrobnejše podatke o najbolj prevajanih avtorjih med letoma 1991 in 2014), ki smo jih zbrale na podlagi sistema Cobiss).

Švedska književnost se je v večji meri začela prevajati v tuje jezike v začetku 60. let 20. stoletja, najprej v skandinavske, pozneje še v nemščino in angleščino ter druge jezike (Sebastian 2014: 21). Tako kot bomo videli za druge manjše države, tudi Švedska prek ustanove *Svenska institutet* pri promociji svoje književnosti prispeva tudi s finančno pomočjo in subvencijami.

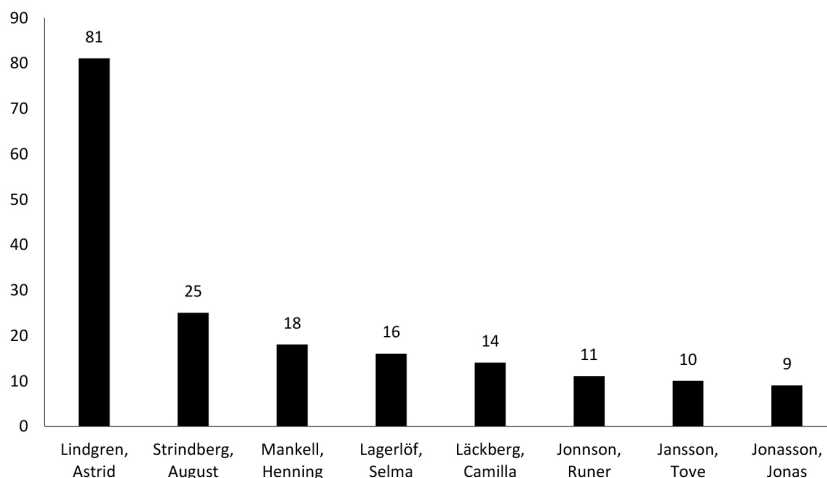
S pomočjo knjižničnega sistema Cobiss smo zbrale tudi podatke o prevodih iz švedščine v slovenščino od osamosvojitve (1991) do leta 2014, ki so povzeti na sliki 9. Izkazalo se je, da je bilo v tem času prevedenih 249 književnih del, kar je v povprečju približno 11 na leto. Prevladujejo romani (92 naslovov), veliko število pa je tudi del za otroke, kamor smo vključile kategoriji pravljic in slikanic (skupno 47 naslovov), ter kratkih zgodb (41 naslovov). V manjšem številu se prevajajo tudi pesniške zbirke (4 naslovi) in dramska dela (11 naslovov).⁴⁰ Podatki iz sistema Cobiss pa kažejo tudi, da je iz švedščine več besedil kot v drugih jezikovnih dvojicah, ki smo jih raziskovali, prevedenih posredno, največkrat prek angleščine.⁴¹

Kot kaže slika 8, pri prevodih iz švedščine kljub izjemni priljubljenosti švedskih kriminalnih romanov še vedno prevladujejo novi prevodi in ponatisi starejših

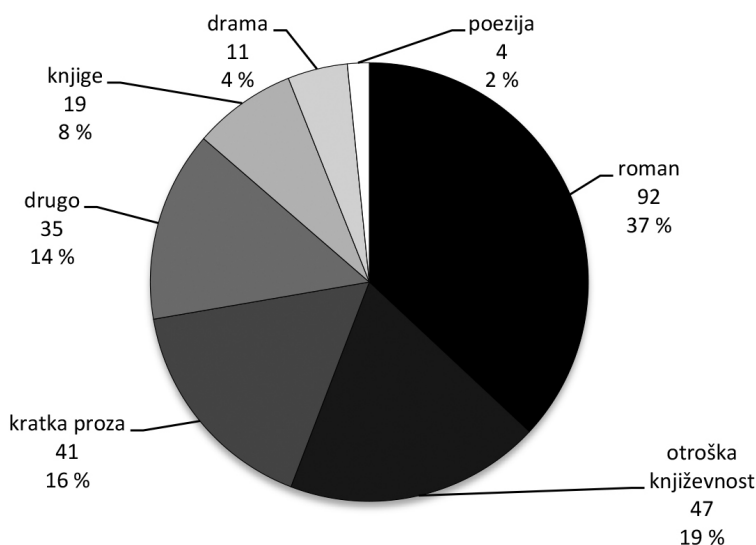
40 Nekatera dela v spletnem sistemu Cobiss niso klasificirana, temveč so zavedena le kot »knjige«: gre večinoma za kratko prozo ali otroško književnost. Poleg tega so v kategoriji »drugo« vključene tudi radijske igre, stripi, življenjepisi ipd.

41 Ob tem je treba omeniti, da je posredne prevode včasih precej težko potrditi, saj Cobiss navaja izvorni jezik kot izhodiščni jezik za prevod, pa tudi prevajalci ne priznajo radi, da so besedilo prevedli posredno. Tako so podatki o posrednih prevodih v veliki meri odvisni od neformalne komunikacije z udeleženci prevodnega procesa, v kateri ti povejo, kdo določen jezik zna in iz katerega izhodiščnega jezika je prevajal.

prevodov švedskih del za otroke in mladino, predvsem del Astrid Lindgren, čeprav ne smemo pozabiti tudi na zbirko Mumini (Tove Jansson),⁴² pa tudi na kanonizirano književnost, saj je August Strindberg po deležu prevodov takoj za Astrid Lindgren.

Slika 8: Število naslovov (prvih izdaj in ponatisov) najbolj prevajanih švedskih avtorjev med letoma 1991 in 2014.

Slika 9: Književni prevodi iz švedščine v slovenščino med letoma 1991 in 2014.

⁴² Tove Jansson je predstavnica švedske manjšine na Finskem.

2.3 DINAMIKA PREVAVANJA IZ PERIFERNIH JEZIKOV V SLOVENŠČINO

Dinamika prevodov, količina in raznolikost prevedenih besedil in žanrov, število prevajalcev, urednikov in založb, ki prevode iz določenega jezika izdajajo, poznavanje izhodiščnega besedila v njegovi izvorni obliki in podobno, je drugačna, če se prevaja iz enega od centralnih oziroma polperifernih jezikov, kot če gre za prevode iz katerega od perifernih jezikov. Za primer dinamike prevajanja iz centralnega jezika smo si v 3.1 ogledali, kako se je v prvih petnajstih letih 21. stoletja prevajalo iz nemščine v slovenščino, kot primera za prevode iz polperifernih jezikov smo izbrale prevajanje iz italijanščine in švedščine (prim. 2.2).

Na tem mestu želimo strniti nekaj ugotovitev iz raziskave dinamike prevajanja književnosti iz različnih perifernih jezikov v slovenščino, ki na Oddelku za prevajalstvo pod našim vodstvom poteka zadnja tri leta, od leta 2012 naprej. Pri raziskavi sodelujejo študentje, ki v okviru svojih diplomskih seminarskih nalog raziskujejo dinamike posameznih jezikov, v okviru magistrskih nalog pa s komparativno besedilno analizo iščejo podobnosti in razlike pri prevajalskih strategijah prevajanja književnosti iz perifernih v centralne jezike in v slovenščino. Doslej smo skupaj pregledali 8 jezikovnih parov in opravili besedilni analizi še za dva, slovenščina-norveščina in slovenščina-švedščina, ki je sicer polperiferni jezik, vendar je dinamika prevajanja iz švedščine v marsičem podobna dinamiki pri prevajanju iz perifernih jezikov (prim. poglavje 3.4).

2.3.1 Periferni jeziki: danščina, norveščina, nizozemščina, finščina, madžarščina, latvijščina, litovščina, estonščina in ukrajinjščina

Skandinavske države aktivno podpirajo medsebojno jezikovno sodelovanje med skandinavskimi narodi, kar je celo urejeno z dvema meddržavnima sporazumoma. Leta 1981 so tako sprejeli mednarodno pravno zavezujočo konvencijo, ki določa, da imajo danski, švedski, norveški, finski in islandski državljani pravico v največji možni meri uporabljati svoj jezik oziroma zaprositi za prevod ali tolmača pri stiku z organi oblasti v drugih skandinavskih državah. Drugi sporazum o jezikovnem sodelovanju v Skandinaviji pa je nezavezujoča deklaracija o jezikovni politiki in vzpostavlja podlago za uresničevanje zastavljenih ciljev na področju jezikovnih pravic prebivalcev skandinavskih držav (Sebastian 2015: 19). V praksi takšno sodelovanje najbolj intenzivno in z najmanj težavami poteka med tremi skandinavskimi jeziki, danščino, švedščino in norveščino, saj so si dovolj podobni, da sporazumevanje lahko poteka le z manjšimi težavami. Že pri islandščini so težave dovolj velike, da se govorniki pogosto raje zatečejo k angleščini, še v večji meri pa to velja za finščino.

2.3.1.1 *Danščina*

Danščina je skandinavski jezik s približno 5,5 milijona govorcev. Je uradni jezik na Danskem in na Ferskih otokih, poleg tega pa še manjšinski jezik v Nemčiji in na Grenlandiji. Je tudi uradni (a ne delovni) jezik Evropske unije. Prevajanje iz danščine država podpira prek Ministrstva za kulturo skupaj z Agencijo za kulturo ter Agencijo za knjižnično in medijsko dejavnost. Prevajanje danske književnosti podpirajo s subvencijami, za katere lahko vsako leto zaprosijo danski in tuji založniki, ki bi želeli izdati prevod iz danščine. Previde iz danščine (enako kot iz drugih jezikov Evropske unije) v okviru programa *Kultura* financira tudi Evropska unija. Posebno pozornost posvečajo prevajanju visokokakovstne evropske literature, namenjene čim širšemu občinstvu, prevajanju književnosti iz držav, ki so postale članice EU leta 2004 ali pozneje in prevajanju del avtorjev, ki so dobili nagrado Evropske unije za književnost (Reisman 2014: 14).

2.3.1.2 *Norveščina*

Norveščina je v tem okviru nekoliko posebna, ker obstajata dve različici knjižnega jezika, vseh maternih govorcev norveščine je okoli 5 milijonov. Norveščina je uradni jezik v Kraljevini Norveški. Prevajanje v tuje jezike (tako leposlovnih kot neleposlovnih knjižnih besedil) država spodbuja prek svojega Urada za norveško književnost v tujini (prim. spletno stran NORLA), ki letno objavi več razpisov za subvencioniranje leposlovnih in neleposlovnih prevodov v tuje jezike, poleg tega pa ponuja še podporo pri sodelovanju na knjižnih sejmih, študentske stipendije za prevajalce in predavatelje za bivanje na Norveškem, oziroma sredstva za obiske avtorjev v tujini in pomoč pri promociji ter organizira konference za prevajalce, na katerih se ti lahko srečujejo z avtorji in založniki. Pri promociji norveške literature (in kulture nasploh) prek diplomatskih predstavništev sodeluje tudi Ministrstvo za zunanje zadeve kraljevine Norveške. Tako kot švedska, ima tudi norveška književnost vidno mesto znotraj svetovne književnosti že vsaj od 19. stoletja naprej, ko so začeli ustvarjati prvi pozneje kanonizirani avtorji, kakršni so Henrik Ibsen (prim. Pezdirc Bartol 2010/2011), Knut Hamsun in Sigrid Undset, svoje relativno vidno mesto v svetovni književnosti pa ohranja tudi s sodobnimi avtorji, kakršna sta Per Petterson in Jon Fosse. Poleg tega je, podobno kot na Švedskem, pomemben del žanra skandinavske kriminalke, najvidnejši norveški predstavnik žanra je Jo Nesbø (več o tem Zlatnar Moe in Žigon 2015, prim. tudi Žigon in Zlatnar Moe, v tisku in razdelek 3.3.3 te monografije).

2.3.1.3 Nizozemščina

Nizozemščina ima izmed jezikov, ki smo jih raziskovale, poleg madžarščine največ maternih govorcev – po vsem svetu približno 23 milijonov. Status uradnega jezika ima na Nizozemskem (in drugih državah, ki sestavljajo kraljevino Nizozemsko: Arrubi, Curaçau in Sint Maartenu), v Belgiji in v Surinamu, narečje nizozemščine uporablja tudi več tisoč prebivalcev severne Francije. Za promocijo nizozemske književnosti v tujini skrbi Nizozemska fundacija za književnost, katere naloga je spodbujati uveljavljanje nizozemskih avtorjev in prevajanje nizozemske književnosti v tuje jezike. Ponuja subvencije za pisatelje, prevajalce, založbe in festivale in prispeva k izdajanju in prevajanju književnosti tako na Nizozemskem kot v tujini. Podobno vlogo ima tudi belgijska Flamska fundacija za književnost, ki promovira književnost v nizozemskem jeziku v Belgiji in v tujini. Njen glavni namen je spodbujati kakovostne prevode flamske književnosti v tujini. Obe fundaciji tesno sodelujeta in skupaj podeljujeta nagrade za kakovostne prevode v angleščino, francoščino in nemščino. Občasno obe ustanovi skupaj predstavljata nizozemsko književnost na festivalih po tujini. Poleg teh dveh ustanov se s prevajanjem nizozemske književnosti v tuje jezike ukvarjata še dve ustanovi, in sicer Nizozemska jezikovna unija in Strokovni center za podpro književnemu prevajanju (Ivanek 2014: 7–8).

2.3.1.4 Madžarščina

Med evropskimi ugrofinskimi in blatskimi jeziki ima največ maternih govorcev madžarščina, zaradi geografske bližine in narodnih manjšin v obeh državah pa tudi najtesnejše stike s slovenščino. Madžarščina je ugrofinski jezik z okoli 13 milijoni maternih govorcev. Status uradnega jezika ima na Madžarskem in v Vojvodini v Srbiji, status manjšinskega jezika pa še v Romuniji, Sloveniji, Ukrajini in Avstriji ter na Hrvaškem in Slovaškem. Je tudi eden od uradnih jezikov Evropske unije. Tako kot druge države, zajete v raziskavi, tudi Madžarska podpira promocijo svoje književnosti v tujini. Za to skrbi Literarni muzej Petöfi, v njegovem okviru pa Urad za madžarske knjige in prevode, ki vsako leto dvakrat izda razpis za subvencije za prevajalske dejavnosti. Na razpis se lahko prijavijo tuji založniki, ki želijo izdati prevod madžarskega književnega dela. Urad pomaga z različnim gradivom, pomaga iskati stike s strokovnjaki in pri promociji, sofinancira pa tudi 40 do 60 % stroškov prevajanja (Škafar 2015: 12–13).

2.3.1.5 *Finsčina*

Tudi finsčina je ugrofinski jezik, ima približno 5,4 milijona maternih govorcev na Finskem, Švedskem, Norveškem, v Rusiji in Estoniji. Status uradnega jezika ima na Finskem, status manjšinskega jezika pa na Švedskem in v Republiki Kareliji (Ruska federacija). Je tudi eden od uradnih jezikov Evropske unije. Na Finskem za promocijo književnosti v tujini skrbi Finska literarna izmenjava (prim. spletno stran FILI), ki trikrat na leto objavi razpis za subvencije prevodov v tuje jezike. Subvencionira 50 do 70 % stroškov prevajanja, do največ 4.000 evrov.

2.3.1.6 *Estonščina*

Tretji evropski ugrofinski jezik je estonščina, ki ga govori 1,2 milijona maternih govorcev. Estonščina je uradni jezik v Estoniji in eden od uradnih jezikov Evropske unije. Za promocijo estonske književnosti v tujini skrbi Kulturna ustanova Estonije (CEE). Štirikrat na leto objavi razpis TRADUCTA za podelitev subvencije, ki delno ali v celoti pokrije stroške prevajanja, po potrebi pa tudi potne stroške in stroške prevajalčevega bivanja v Estoniji.

2.3.1.7 *Latviščina*

Latviščina je baltski jezik z 1,8 milijona maternih govorcev. Je uradni jezik v Latviji in eden od uradnih jezikov Evropske unije. Z mednarodno promocijo latvijske literature se ukvarja Center za latvijsko literaturo (prim. spletno stran LLC), ki skupaj z Osrednjim državnim sklodom za kulturo štirikrat na leto objavi natečaj za subvencije tujim založnikom, ki bi izdali prevod latvijske književnosti (LLC).

2.3.1.8 *Litovščina*

Litovščina ima tri milijone maternih govorcev in je uradni jezik v Litvi ter eden od uradnih jezikov Evropske unije. Status manjšinskega jezika ima na Poljskem. Za promocijo litovske literature skrbi Center za mednarodne kulturne programe v okviru Ministrstva za kulturo, ki dvakrat na leto objavi razpis za sofinanciranje prevodov v okviru programa Prevajalska subvencija. Za delno ali celotno kritje stroškov prevajanja se lahko prijavijo založniki (prim. spletno stran LCI).

2.3.1.9 *Ukrajinsščina*

Ukrajinsščina je vzhodnoslovanski jezik, v katerem se kažejo številni zahodnoslovanski vplivi in ga govorijo predvsem v zahodnih predelih današnje Ukrajine, ohranil pa se je tudi pri izseljencih, posebej v Kanadi. Jezik ima okoli 37 milijonov maternih govorcev in je trenutno po številu govorcev za ruščino in poljščino najbolj razširjen slovanski jezik na svetu. Ukrajinsščina je v Ukrajini uradni jezik, znaten del prebivalcev pa govori tudi ruščino.

Za promocijo ukrajinske literature država skrbi tako, da jeseni v Lvovu organizirajo *Lvovski knjižni sejem*, ki je največje ukrajinsko in mednarodno literarno srečanje v Ukrajini. Pred dvema letoma se je Lvovskemu sejmu pridružil še knjižni sejem *Arsenal*, ki ga vsako pomlad organizirajo v Kijevu, vsako leto pa v Černivcih pripravijo mednarodni festival poezije. Ukrajina aktivno sodeluje tudi na Frankfurtškem in Leipziškem knjižnem sejmu, kjer so bili v zadnjem času zaradi ukrajinske krize prisotni številni ukrajinski avtorji, kot sta Jurij Andruhovič, Serhij Žadan, ki se tudi sicer močno zavzemata za ukrajinsko kulturo na kulturno-političnem področju (prim. Dathe 2013; Dathe in Rostek 2014; Prochasko 2015).

Prevode ukrajinske književnosti v tuje jezike so pred gospodarsko in politično krizo leta 2014 financirale zasebne ustanove, večinoma v lasti oligarhov, ki so spodbujali kulturo (npr. Ahmetova fundacija). Julija 2007 je bila ustanovljena fundacija *Open Ukraine*, ki je uspešno prevzela nalogo širjenja ukrajinske kulture in spodbuja mednarodni in kulturni dialog. Omogočala je štipendije, spodbujala in financirala študijska potovanja ukrajinskih avtorjev, umetnikov in prevajalcev, financirala prevode sodobne ukrajinske književnosti in organizirala letne debatne forume o kulturi, imenovane Art Club FACES (prim. spletno stran Open Ukraine). Danes ta fundacija deluje v zelo zmanjšanem obsegu, prav tako pa je po letu 2014 usahnilo tudi zasebno financiranje prevodne dejavnosti (Ivanytska 2015; prim. tudi Honchar, Vakhovska in Dathe, v tisku). Prevode iz ukrajinsščine finančno podpira ukrajinsko zunanje ministrstvo pa tudi avstrijsko Ministrstvo za kulturo, Goethe inštitut ali švicarska fundacija Pro Helvetia (če gre za prevode v nemščino).⁴³ Pred kratkim je, kot nam je v elektronskem sporočilu 27. 11. 2015 poročal ukrajinski prevajalec Jurko Prochasko, ukrajinski parlament sklenil, da po poljskem zgledu (v sodelovanju s poljsko kulturno ustanovo Vila Decius že izhaja literarni nemško-poljsko-ukrajinski časopis RADAR) ustanovi državno financirano ustanovo Inštitut knjige, ki naj bi se zavzemala za promocijo in širjenje ukrajinske književnosti v tujini.

⁴³ V Sobotni prilogi z dne 1. marca 2014 Aleš Debeljak piše, da je izbira prevodov ukrajinske književnosti pri nas skromna ter dodaja, da bi naslove prevedenih del lahko naštel na prste ene mizarjeve roke.

Kot vidimo, prav vse države, ki smo jih zajele v analizi, subvencionirajo prevajanje svoje literature v tuje jezike, prav tako to v okviru svojih razpisov počne tudi Evropska unija. Večinoma gre za sofinanciranje prevodov, nekatere države pa ponujajo tudi strokovno pomoč in pomoč pri promociji svoje literature in kulture. Na ta način se izhodiščne države aktivno vključujejo v prevajalsko politiko v ciljnih državah in pri posameznih založbah v teh ciljnih državah. Pri tem so nekatere, na primer Norveška, izjemno uspešne.

2.3.2 Položaj prevajanja književnosti iz perifernih jezikov v slovenščino 2000–2014

V nadaljevanju bomo predstavile pregled podatkov za analizirane države, ki so jih zbrale naše raziskovalke na osnovi vprašalnikov (priloge 9.3, 9.4 in 9.5).

Tabela 3: Zbrani podatki o prevodih v analiziranih jezikih.

	Število prevodov	Prevajalci
nizozemščina	232	8
danščina	29	2
norveščina	39	3
madžarščina	45	8
finščina	32	2
estonsščina	3	1
litovščina	10	1
latvijščina	0	0
ukrajinščina	1	1

Med analiziranimi jeziki (tabela 3) tako po številu maternih govorcev kot po številu književnih prevodov izstopa nizozemščina, izstopa pa tudi po številu prevajalcev. Vsekakor pa tudi osem prevajalcev še vedno pomeni dovolj ozko strokovno okolje, da ga lahko vključimo v raziskavo. V primeru nizozemščine je raziskovalka našla tudi največ odkrito posrednih prevodov, in sicer iz nemščine. Posredni prevodi so manj pogosti v drugih obravnavanih jezikih, najpogostejši so pri starejših klasičnih delih, vendar tudi to velja bolj za ponatise starejših prevodov (npr. Andersenovih *Pravljic*), ne pa za nove prevode. V vseh drugih primerih imamo opraviti s peščico prevajalcev (v primeru litovščine, estonsščine in ukrajinsščine celo samo z enim prevajalcem, medtem ko ga za latvijščino trenutno niti ni). Verjetno tudi ni presenetljivo dejstvo, da se nobeden od teh prevajalcev ne preživlja izključno s prevajanjem iz perifernega jezika, kar vpliva na število prevodov iz teh

Tabela 4: Podatki o prevajalcih za različneperiferne jezike.

	nizozemščina	danščina	norveščina	finščina	estonsščina	litovščina	madžarščina
število prevajalcev	8 ⁴⁴	2	2	2	1	1	8
jezikovna izobrazba	1	2 ⁴⁵	1	1	1	ne	ni podatkov
neformalno učenje	1	2	1	1	ne	1	3
prevaja v obe smeri	1	1	ne	ne	ne	ne	3
drugi delovni jeziki	2	skandinavski jeziki, nemščina, angleščina	skandinavski jeziki, nemščina, angleščina	angleščina, estonsščina	finščina	poljščina	angleščina
prevaja neumetnostna besedila	1	2	1	1	ne	ne	1
predlaga besedila za prevod	2	ne	1	1	1	1	8
pomožni (centralnejši) jezik	nemščina	ni podatkov	nemščina	ne	ne	ne	ne
kdo izbira knjige za prevod	založba	založba	založba in prevajalec	založba in prevajalec	prevajalec	založba in prevajalec	založba in prevajalec

44 V raziskavi sta sodelovala dva prevajalca.

45 Udeležba na tečaju.

jezikov, saj ga lahko popolnoma ustavi že tako banalna stvar, kot je pomanjkanje prevajalčevega časa ali nepremostljiv spor med prevajalcem in založbo.

Kot smo predvidevale in kot kaže tabela 4, se je po formalni poti svojih delovnih jezikov naučila komaj polovica prevajalcev. Posebnost so prevajalci iz madžarščine, ki so v veliki meri materni govorci obeh jezikov, tako madžarščine kot slovenščine. Prav pri tej skupini je bilo tudi največ prevajalcev, ki so rekli, da prevajajo v oba jezika, tako v slovenščino kot v madžarščino. Značilno za prevajalce iz perifernih jezikov je tudi, da so se enega od njih naučili med učenjem drugega – takšen primer je npr. prevajalec iz litovščine, ki se je jezika naučil med bivanjem na Poljskem, podobno velja za enega od prevajalcev iz norveščine in prevajalca iz estonščine.

Prevajanje iz slovenščine v tuji (periferni) jezik pri prevajalcih ni prav priljubljeno, izjema so, kot smo omenili prevajalci iz madžarščine. Iz maternega jezika v periferni tuji jezik prevajata le še dva prevajalca – eden v nizozemščino, drugi pa v danščino. Večina sodelujočih prevajalcev prevaja tako književnost kot neumetnostna besedila. Zanimivi so podatki o tem, iz katerih drugih jezikov prevajajo sodelujoči prevajalci: tisti iz germanskih jezikov so navajali še centralnejše jezike, namreč angleščino in/ali nemščino, drugi pa prevajajo ali samo iz enega jezika ali pa iz drugega, prav tako (pol)perifernega jezika (litovščina – poljščina in estonščina – finščina). Večina prevajalcev je povedala, da prevajajo samo neposredno iz jezika izvirnika, nekateri so omenili tudi, da se zatečejo k centralnemu prevodu, kadar potrebujejo pomoč, eden pa je povedal, da je že prevajal tudi posredno, iz nemščine.

Glede sodelovanja z založbami so prevajalci povedali, da velikokrat sami predlagajo besedilo za prevod. Samo prevajalci iz nizozemščine in danščine so odgovorili, da knjigo za prevod vedno predlaga založba, nikoli sami, prevajalec iz litovščine pa je nasprotno povedal, da knjige večinoma predlaga sam. Drugi so že predlagali posamezna besedila za prevod, nekajkrat so bili njihovi predlogi sprejeti, nekajkrat pa tudi ne.

Te podatke so potrdili tudi založniki, ki so sodelovali v raziskavah, povedali so, da besedila iz perifernih jezikov za prevod izberejo na podlagi njihovega uspeha (prodajnega ali kritiškega) v centralnih kulturah in njihove privlačnosti na knjižnih sejmi, občasno pa sprejmejo tudi predloge prevajalcev. Nobena od založb, ki so sodelovale, se s prevajanjem literature iz manjših držav ne ukvarja sistematično.

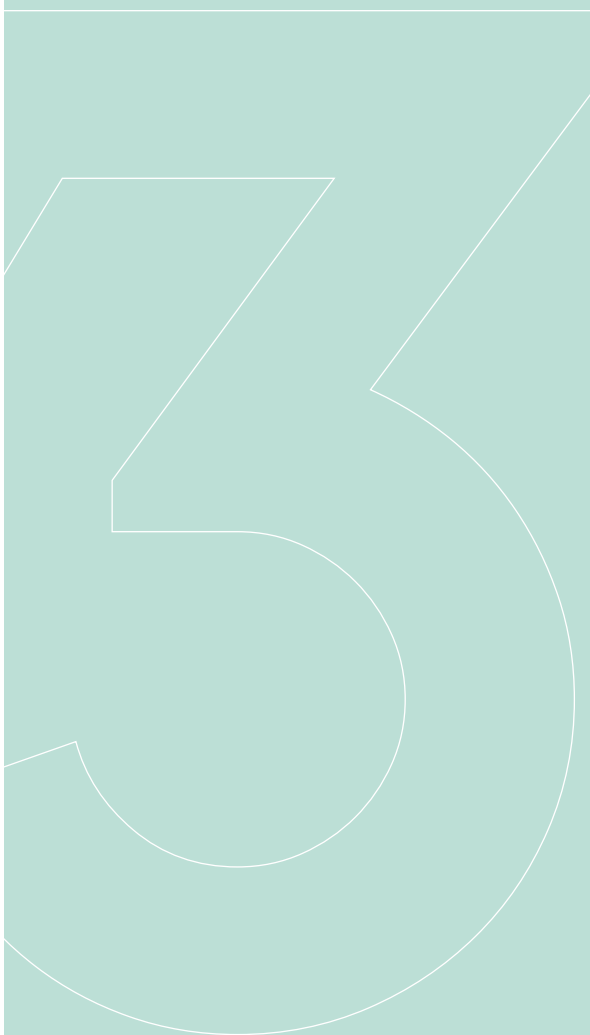
Pregled književnega prevajanja iz perifernih jezikov v slovenščino tako potrjuje rezultate, ki smo jih dobile tudi pri raziskavah posameznih besedil in so prikazani v tretjem poglavju. Prevajanje med perifernimi jeziki ima določene posebnosti, ki so vse po vrsti vezane na majhno prisotnost in vpliv izhodiščne kulture v ciljni kulturi, ne pa na dejavnike, kot so število maternih govorcev

ali ekonomska moč izhodiščne jezikovne skupnosti. Izdajanje književnosti iz perifernih jezikovnih skupnosti in kultur je v veliki meri odvisno od tega, ali je na voljo ustrezen prevajalec – trenutno ga za latvijščino recimo ni, za estonščino pa imamo enega, ki s prevajanjem iz tega jezika šele začenja. Majhno število primernih prevajalcev vpliva tako na količino kot na kakovost prevodov, saj založnik ne more, tako kot pri jezikih, za katere je na voljo veliko prevajalcev, izbrati tistega, ki bi mu določeno besedilo ali žanr najbolj ustrezal, ampak mora sodelovati z edinim, ki je sploh na voljo. Razmere niso veliko boljše niti, če ima na izbiro štiri prevajalce namesto enega ali dveh.

Izkazalo se je, da za veliko prevajalcev periferni jezik, iz katerega prevajajo, ni njihov prvi tuji jezik. Izrazita izjema so prevajalci iz madžarščine, ki so, kot rečeno, v veliki meri tudi materni govorniki obeh jezikov. Prav tako se je potrdilo, da je pridobivanje jezikovnega znanja teh jezikov zelo pogosto neformalne vrste: med bivanjem v državi jezika, ali celo v sosednji državi, v stiku s sorodniki in drugimi maternimi govorniki jezika, manj pa na formalnih tečajih ali študiju. Tudi to dejstvo vpliva na prevode; prevajalci imajo lahko po eni strani težave z nekaterimi težjimi jezikovnimi ali slogovnimi izzivi, po drugi strani pa jim večinoma neformalno jezikovno izobraževanje daje vpogled v izhodiščno kulturo, kakršnega med (zgolj formalnim) izobraževanjem ne bi mogli pridobiti.

Izkazalo se je tudi, da imajo izhodiščne države izjemno močan vpliv na to, kaj se prevaja. Ta vpliv dosegajo s promoviranjem svoje književnosti v tujini, predvsem pa s sofinanciranjem prevodov. Čeprav so slovenski založniki večinoma zatrjevali, da je pri izbiri knjige najpomembnejša kakovost in programska primernost določenega besedila, so v nekaterih (treh) založbah vendarle priznali, da možnost subvencije ni zanemarljiv dejavnik pri izbiranju besedil za prevod. Pri promociji domače književnosti izhodiščne države na prevajalsko politiko v ciljnih perifernih državah lahko vplivajo predvsem prek promoviranja v centralnih kulturah, saj so založniki povedali, da besedila za prevod izbirajo glede na to, kako se predstavljajo na osrednjih knjižnih sejmih in kakšen odziv doživljajo pri bralcih in kritiki v drugih (centralnih) kulturah, kar potrjuje vlogo (hiper)centralnih jezikovnih skupnosti in kultur pri kanonizaciji avtorjev in posledični zanimivosti za prevajanje, o kateri govori na primer Casanova (2002; prim. 1. poglavje).

3 Študije primerov

V nadaljevanju predstavljamo štiri študije primerov: zaradi večje reprezentativnosti so izbrane študije osredotočene na žanrsko zelo različna besedila, umetnostna in ne-umetnostna. V prvo raziskavo smo vključile študentko Tanjo Hrastelj (2014), ki je v svoji magistrski nalogi na skupnem študijskem programu Prevajanje, ki ga Oddelek za prevajalstvo Filozofske fakultete v Ljubljani izvaja v sodelovanju z Univerzo v Gradcu, analizirala prevajanje naslovov poljudnoznanstvenih člankov iz hipercentralnega jezika, angleščine, v nemščino kot centralni in slovenščino kot periferni jezik ter razlike, ki pri tem nastajajo. Druga študija je namenjena prevajanju filmskih naslovov prav tako iz angleščine v italijanščino kot polperiferni jezik in slovenščino kot periferni jezik, kar je v svoji diplomski seminarski nalogi natančneje preučila študentka Živa Novak (2014), k temu pa smo dodale še prevode filmskih naslovov v nemščino kot centralni ter norveščino in hrvaščino kot periferna jezika. Tretja študija se ukvarja s prevajanjem kulturno zaznamovanih elementov v angleškem, nemškem in slovenskem prevodu romana *Taščica* norveškega avtorja Joja Nesbøja, četrta pa povzema izsledke raziskave študentke Vide Sebastian (2014), ki je v svoji magistrski nalogi preučila kulturno zaznamovane prvine v romanu *Stoletnik, ki je zlezel skozi okno in izginil* Jonasa Jonassona; pri tej raziskavi gre torej za prevod iz polperiferne jezika, in sicer iz švedščine v slovenščino kot periferni in angleščino kot hipercentralni jezik.

3.1 PREVAJANJE POLJUDNOZNANSTVENIH ČASOPISNIH ČLANKOV V CENTRALNEM (NEMŠKEM) IN PERIFERNEM (SLOVENSKEM) JEZIKU

Čeprav glavnina raziskave, ki jo želimo predstaviti v tem razdelku, temelji na razumevanju prevodnih norm v okviru opisnega prevodoslovja, to ne pomeni, da se oddaljujemo od izhodiščnih teorij. Dejansko je ideje opisnega prevodoslovja mogoče razumeti kot začetno točko, ki jo s sociološkimi pogledi lahko nadgradimo in dopolnimo, kot pojasnjuje tudi Heilbron (2000: 10). Z raziskavo želimo pokazati, do kakšnih razlik prihaja pri upoštevanju o oziroma neupoštevanju prevodnih norm pri prevodu iz hipercentralnega jezika (angleščine) v centralni jezik (nemščino) in periferni jezik (slovenščino). Kot poudarjamo v hipotezah, predstavljenih v uvodu, namreč predvidevamo, da imajo prevajalci, ki prevajajo v centralni jezik, mnogo svobodnejšo izbiro, ko se odločajo, kako bodo besedilo prevedli (kaj bodo izpustili, dodali, pojasnili, torej pri spremembah na makro- in na mikroravni besedila), zato se prevodi mnogo bolj približajo ciljnemu bralcu kot prevodi v periferni jezik, pri katerih pogosto opažamo, da prevajalci bolj »zvesto« sledijo izvirniku in občasno ustvarijo potujitveni prevod. Ta je po mnenju nekaterih, na primer Venutija (1995: 17 in nasl.), z etičnega stališča mnogo bolj sprejemljiv kot podomačitveni.

Ugotovitve iz študije primera se naslanjajo na gradivo, ki ga je v magistrski nalogi leta 2014 zbrala in predstavila Tanja Hrastelj. Izhajajoč iz analize poljudnoznanstvenega diskurza in koncepta prevodnih norm (Toury 1995, 1999, Chesterman 1999, 2000) so v luči razmerja med centralnimi in perifernimi jeziki analizirani prevodi naslovov v svetovno znani in priznani poljudnoznanstveni reviji *National Geographic* (več o reviji Hrastelj 2014: 35–40), saj pokriva širok spekter znanstvenih ved, ki jih svojim bralcem predstavlja na poljuden način. Kot predloga za raziskavo so bili uporabljeni angleški izvornik, in sicer oktobrska številka iz leta 2013, ter nemška in slovenska izdaja revije, pri čemer se raziskava osredotoča predvsem na prevode naslovov posameznih prispevkov, opozarja pa tudi na nekatere bistvene razlike pri prevajanju realij (Florin 1993), torej kulturno vezanih prvin v besedilu, ko gre za prevode v jezike, ki imajo v svetovnem prevodnem sistemu zelo različne vloge. Slednje je še posebej pomembno, ker je znanost nujno vpeta v kulturo in je v druge kulture ni mogoče vedno zlahka prenesti (Aikenhead 2001:41). To pomeni, da pri prevajanju realij v znanstvenih in poljudno znanstvenih besedilih pogosto naletimo na težave, ki predstavljajo prevajalcu velik izziv in s katerimi se prevajalci v centralne in prevajalci v periferne jezike navadno sopadajo vsak na svoj način.

3.1.1 Poljudnoznanstveni diskurz in *National Geographic*

Poljudnoznanstveni diskurz po mnenju več jezikoslovcev in prevodoslovcev (Baumann 1998, Niederhauser 1997, Niederhauser 1999, Schaddelee 2009, Liao 2010, Pisanski Peterlin 2011) doslej še ni bil celostno znanstveno obravnavan. Avtorji in avtorice razprav se strinjajo, da je poljudnoznanstveni diskurz drugi pol akademskega diskurza, vendar pa obravnava podobna tematska področja ter pogosto ohranja njegovo terminologijo (Pisanski Peterlin 2011: 43)

Podobno tudi na področju socioloških študij ugotavljajo, da so poljudnoznanstvene revije le redko predmet znanstveno analitične obravnave (Salzmann 2007: 11), saj se le nekatere raziskave posvečajo t.i. »znanstvenemu novinarstvu« (*Wissenschaftsjournalismus*) (Stamm 1995, Bauer in Bucchi 2007, Kohring 2012), vendar pa jih pri tem ne zanimajo značilnosti poljudnoznanstvenega diskurza, še manj pa prevajanje tovrstnih besedil v različne jezike. Ker poljudnoznanstvena komunikacija poteka med avtorjem, ki je navadno strokovnjak na svojem področju, morda celo uveljavljen raziskovalec ali znanstvenik (Salzmann 2007: 46), ter bralcem, ki področja morda ne pozna najbolj podrobno ali pa sploh ne, je jasno, da gre pri poljudnoznanstvenih besedilih za besedilno vrsto, namenjeno nestrokovnemu ciljnemu bralcu. Zato je bistveno, da avtor besedila strokovno tematiko posreduje na razumljiv, sproščen in poljuden način, kot piše Baumann (1998: 730), ter tako izpolni pričakovanja laičnih bralcev (Gläser 1998: 483). Nujno potrebno je, da avtor besedila pri tem sledi cilju, da piše objektivno in verodostojno,

saj ciljna publika poljudnoznanstvena besedila dojema kot zanesljiv vir podatkov, znanja in védenja.

Čeprav med poljudnoznanstvena besedila lahko štejemo tudi učbenike, enciklopedična dela in priročnike (Baumann 1998: 729–730), se v nadaljevanju osredotočamo le na poljudnoznanstvene članke. Ker so namenjeni raznolikemu občinstvu, je prevajalec postavljen pred zahtevno nalogo: ne samo, da mora dobro poznati obravnavano tematiko, poznati mora tudi temeljne značilnosti pisanja poljudnoznanstvenih besedil, upoštevati njihove slogovne značilnosti (Liao 2010: 45) in se zavedati, da je njegova naloga popularizacija znanja v družbi (Eichholz 1998: 185). To v današnjem času ni lahko,⁴⁶ saj nas vsak dan doseže toliko različnih podatkov in vsebin, da jih včasih komaj lahko ponotranjimo oziroma mora vsak posameznik nujno poskrbeti za selektivni izbor informacij, ki so zanj pomembne. Le tako lahko dejavno vstopa v družbo ter v njej prevzame odgovorno vlogo: v tem smislu sta tako avtor kot tudi prevajalec poljudnoznanstvenih besedila zavezana verodostojnosti in lahko v družbenem sistemu prevzemata vlogo posrednika med znanostjo, politiko in javnostjo (ibid.: 187).

Zaradi različnih pričakovanj bralcev v obeh ciljnih kulturah in jezikih, torej v centralnem nemškem in perifernem slovenskem, in zaradi dveh različnih jezikovnih (in kulturnih) sistemov je bilo pričakovati, da bo prišlo v prevodih do opaznih razhajanj ter da bodo prevajalci pri prevajanju uporabili različne strategije. Čeprav so na splošno pričakovanja nemških in slovenskih bralcev revije *National Geographic* v veliki meri nedvomno podobna, saj v svetovno znani reviji, ki se v vseh svojih mednarodnih izdajah drži istih načel in meril (vsebinskih, jezikovnih in oblikovnih), ciljno bralstvo vsepovsod pričakuje aktualne poljudnoznanstvene prispevke s področja naravoslovja, družboslovja ali humanistike, smo sklepale, da bo prišlo do premikov in razlik med prevodom v centralni jezik, nemščino, in v periferni jezik, slovenščino. Pri tem je bilo v ospredju vprašanje, kako sta se na eni strani nemški in na drugi slovenski prevajalec spopadla z izvirnikom, zastavile pa smo si tudi vprašanje, kako sta prevajalca obeh omenjenih jezikov sledila in upoštevala koncept prevodnih norm (Hrastelj 2014: 41) ter kako se te norme v centralnem oziroma perifernem jeziku razlikujejo.

3.1.2 Prevodne norme in njihova vloga pri prevodih za *National Geographic*

Vodilni predstavnik opisnega prevodoslovja Gideon Toury je prevodne norme v raziskovanje vpeljal v sedemdesetih letih 20. stoletja. Sistem norm ni obvezujoč

⁴⁶ To ne pomeni, da je bilo v preteklosti drugače, vendar pa je bilo podatkov manj, predvsem pa je bilo manj medijev, ki bi jih posredovali. Več o tem v dveh izjemno zanimivih člankih o posredovanju znanja in podatkov v »predinformacijski« dobi, ki jo nedvomno dominirajo mediji in svetovni splet (Tantner 2009 in Blome 2006; prim. tudi Žigon 2014).

in se spreminja glede na čas, prostor ali družbenopolitične dejavnike, nanje pa pogosto vplivajo tudi drugi zunanji dejavniki (Prunč 2006: 296). Prav vloga v prevodnem sistemu pa je eden izmed bistvenih dejavnikov, ki vpliva na prevodne norme (Heilbron 1999).

Toury (1995: 57–58) razlikuje med začetnimi (*initial norms*), preliminarnimi (*preliminary norms*) in operativnimi normami (*operational norms*). Začetne oziroma izhodiščne norme, kot jim pravi Prunč (2006: 296), določajo odnos med izvirnikom in prevodom ter prevajalcu nalagajo, da se odloči, v kolikšni meri bo prevod prilagodil ciljnemu bralcu, preliminarne norme pa so vezane na tiste dejavnike (založbe, ustanove, posameznike) na trgu, ki izbirajo besedila za prevajanje, torej so odvisni od prevajalske politike v ciljni kulturi, ta pa je v nemški nedvomno drugačna kot v slovenski. V našem primeru slovensko oziroma nemško uredništvo revije *National Geographic* pravzaprav odločata, kaj se bo prevedlo, kateri prispevek, zakaj, celo kako, ter določata tudi vsebine, ki se v posamezno lokalno/regionalno izdajo smejo dodati (torej se uredništvu spuščata tudi na področje operativnih norm, kot bomo videli v nadaljevanju). Poleg tega preliminarne norme določajo še neposrednost prevoda, kar pomeni, da se moramo vprašati, ali in v katerem primeru je dopusten prevod prevoda, torej posreden prevod. Zadnjo skupino norm po Touryju predstavljajo operativne norme, ki se nanašajo na konkretne prevodne odločitve prevajalca ter določajo, kateri elementi besedila ostanejo nespremenjeni in kje sme prevajalec posegati v besedilo ter ga prilagajati ciljni kulturi. Takšni posegi so na primer izpusti, dodatna pojasnila, spremenjena makrostruktura besedila, torej (pre)razporeditev posameznih delov besedila, in spremembe na mikrostrukturni ravni besedila, kamor sodijo npr. besedilno-jezikovne norme (besedilni elementi, ki jih prevajalec izbere pri ustvarjanju prevoda).

Touryjeve koncept norm je nadgradil in razširil Andrew Chesterman (1999: 90–91). Začetnim in operativnim normam je dodal še norme pričakovanja (*expectancy norms*) in procesne norme oziroma profesionalne norme (*process norms* oziroma *professional norms*). Kot pove že ime, se prva skupina norm navezuje na pričakovanja bralcev v ciljni kulturi, povezana z obliko in funkcijo prevoda, z diskurzivnimi konvencijami, slogom, registrom, kolokacijami ali z leksikalno izbiro (Chesterman 2000: 64–65). Druga skupina norm pa usmerja prevajalski proces ter prevajalcu nalaga odgovornost, ki jo ima v odnosu do avtorja, naročnika, samega sebe ter do ciljnega bralca. Kot pravi Chesterman, gre za etično normo, saj prevajalca v procesu prevodne komunikacije postavlja pred odločitve, kateremu komunikacijskemu partnerju bo bolj ali manj »zvest«. Pri tem prevajalec prevzame tudi družbeno vlogo, saj mora zagotoviti razumljivo in optimalno sporazumevanje med vsemi udeleženci komunikacije. Med procesne norme Chesterman (2000: 69–70) uvršča še t. i. *relation norm*, ki jo imenuje tudi lingvistična norma; sem sodijo odločitve prevajalca, kakšen odnos

bo vzpostavil med izhodiščnim in ciljnim besedilom (oblikovna podobnost, stilistična podobnost, odmik itn.), kar je pri prevajanju poljudnoznanstvenih besedil za *National Geographic* še posebej pomembno.

Raziskava (Hrastelj 2014) se glede upoštevanja oziroma neupoštevanja prevodnih norm opira na vprašalnik za nemško in slovensko uredništvo revije *National Geographic*. V intervju je privolila odgovorna urednica slovenske izdaje, dr. Marija Javornik (odgovori na vprašanja so objavljeni v Hrastelj 2014: 104–105), nemško uredništvo pa se na povabilo k sodelovanju žal ni odzvalo. Na podlagi odgovorov slovenskega uredništva, smo kljub temu lahko sklepale, kakšna je prevajalska politika revije v okviru preliminarnih norm in kako se upoštevajo ostale prevodne norme.

Vsa uredništva lokalnih izdaj revije od prevajalcev zahtevajo visoko kakovostno delo. Kar se tiče neposrednosti prevoda, po vsem svetu prevajajo iz angleščine, torej iz hipercentralnega izhodiščnega jezika, vendar pa je možno tudi, da v dogovoru z lokalnimi uredništvi prevedejo članek, ki ga angleški izvirnik ne vključuje, je pa objavljen v kateri od mednarodnih izdaj. Posebej zanimivo je, da ima vajeti trdno v rokah uredništvo angleške izdaje v Washingtonu. Uredništva lokalnih izdaj namreč skupaj s člankom, ki ga nameravajo prevesti in objaviti, prejmejo tudi t.i. *backgrounder*, nekakšna navodila uredniku lokalne izdaje in prevajalcu, ki prinašajo pomembnejše »zakulisne«, dodatne in spremljevalne informacije, povezane z besedilom. Tu so podrobneje razloženi morebitni zahtevnejši deli besedila, kar naj bi prevajalcem olajšalo delo ter jih »pravilno« usmerjalo. Prevajalci torej niso popolnoma svobodni niti z vidika operativnih norm, saj je morebitno dodajanje ali izpuščanje določenih delov besedila v rokah pristojnega urednika (ibid.).

3.1.3 Ugotovitve: izvirnik in dva prevoda

Analiza oktobrske številke iz leta 2013 je zajela naslove člankov in posamezne prispevke ter kulturno vezane prvine, ki se v njih pojavljajo.

Naslovi so ključni element besedila in imajo pomembno vlogo pri tem, ali bralec revijo oziroma časopis sploh kupi. Kot ugotavlja Christiane Nord (1993: 19), prav prvi stik bralca z naslovom odločilno vpliva na to, ali bo članek prebral ali ne. Če nas namreč naslov ne pritegne, se za branje ne odločimo, zato morata biti tako avtor kot prevajalec prispevka pri izbiri naslova posebej pozorna. Nord se v tem kontekstu naveže na koncept lojalnosti avtorja (Nord 1993: 19), od prevajalca pa hkrati zahteva, da izpolni pričakovanja bralcev, kar se ujema s Chestermanovimi normami.

Rezultati analize so pokazali, da si je pri prevajanju in oblikovanju naslovov nemški prevajalec dovolil več svobode kot slovenski: pogost je popoln odmik od izvirnika, opazna je tendenca prevajalca, da išče bodisi čim bolj apelativne bodisi čim bolj poetične prevodne rešitve za naslove, ki bi pritegnili pozornost ciljnega bralca. Angleški naslov članka o ultrazvočnih slikah, ki omogočajo tridimenzionalni prikaz ploda, *Baby Pictures*, je preveden v nemščino kot *Alles dran? (Je vse na sliki?)*, slovenski prevod naslova pa se glasi preprosto *Ultrazvočna slika* (Hrastelj 2014: 59–60).

Prevajalec iz hipercentralnega v centralni jezik se je odločil, da bo naslov in slika ob njem (tridimenzionalni posnetek ploda) izkoristil za to, da bosta navidezno komunicirala in tako ustvarila situacijo dialoga. Slika, ki prikazuje živo bitje, ki se razvija v maternici, odgovarja naslovu, pri katerem se sprašujemo, ali na posnetku vidimo vse, dve roki, dve nogi, trebušček, glavico. Če ob naslovu ne bi bilo fotografije, naslov ne bi imel nobene sporočilne in pomenske vrednosti; tako pa fotografija olajša razumevanje naslova, ki nagovarja bralca k nadaljnemu branju. Prevajalec torej tako sicer ni več lojalen avtorju (Chesterman 2000: 67 in nasl.), vendar pa izpolni pričakovanja ciljnega bralca.

Prevajalec v slovenščino se je tako v tem primeru kot tudi v večini drugih odločil za razlagalni prevod. V navedenem primeru ohrani informacijo, ki jo prinaša izvirnik, vendar poskuša izboljšati komunikacijo ter se izogniti dvomnostim, ko s pridevnikom »ultrazvočna« nadomesti samostalniki »Baby«. Skupaj s fotografijo ob naslovu je sporočilna vrednost ohranjena, prav tako pa prevajalec izkaže lojalnost tako avtorju kot naročniku in ciljni publiki.⁴⁷ Analiza prevodov devetih naslovov prispevkov v obravnavani številki revije *National Geographic* je pokazala, da nemški prevod v polovici primerov ne odstopa od izvirnika (angl. *The Power of Photography*; nem. *Die Macht der Photographie*; slovenski prevod tega naslova je *Moč fotografije*), torej glede na koncept norm ostaja lojalen tako avtorju kot ciljnemu bralcu, v polovici primerov pa prevajalec išče kretivnejše in za nemškega ciljnega bralca primernejše rešitve (Hrastelj 2014: 70).⁴⁸ Tak primer je že omenjeni prevod naslova *Baby Pictures*, podobno pa je tudi pri naslovu *Building the Ark* (nem. *Die letzten ihrer Art*, kar bi v slovenščini pomenilo »Zadnji svoje vrste«; slov. prevod se glasi *Nova Noetova barka*) ali pa pri naslovu *The Changing Face of America*, kar je v nemščino prevedeno kot *Wir sind das neue Amerika*, torej »Mi smo nova Amerika«, v slovenski izdaji pa tega članka sploh ni. Statistika je tudi pokazala, da je v primeru slovenskih prevodov prevodna strategija večinoma drugačna: v kar 88 % slovenski prevajalec sledi

47 Podobno je tudi v naslednjem primeru, kjer nemški prevajalec poskuša najti poetično rešitev in angleški naslov *The Price of Precious* prevede kot *Ton, Steine, Sterben*, medtem ko slovenski izbere dobesedni prevod *Cena bogastva* (za več primerov prim. Hrastelj 2014: 57–70).

48 Čeprav je prevodov naslovov 9, je razmerje 50 : 50, to pa zato, ker v enem primeru nemški prevod sledi angleškemu izvirniku, vendar pa v njem naletimo še na manjšo dopolnitev: angl. *The Visual Village*; nem. *Die Welt – ein visuelles Dorf*; slov. *Vizualna vas* (Hrastelj 2014: 68).

izvirniku in se le v 12 % od njega odmakne, pri čemer, kot že omenjeno, enega naslova ni, ker je članek izpuščen.

Podobno kot pri naslovih se je tudi pri analizi kulturno vezanih prvin v posameznih prispevkih pokazalo, da nemški prevajalec večkrat izpušča dele besedila ali pa dodaja nove informacije. Na tak način poskuša prevajalec besedilo kar najbolj približati ciljnemu bralcu, ki prevod zato lažje razume in se z besedilom poistoveti. Za razliko od prevoda v nemščino pa rezultati analize kažejo, da se slovenski prevajalec največkrat poskuša približati izhodiščnemu besedilu in ohranja tako njegovo makro- kot tudi mikrostrukturo (več o tem Hrastelj 2014: 45–56). V tem kontekstu je bilo analiziranih šest primerov, v katerih opazimo, da se nemški prevod vedno odmakne od izhodiščnega besedila. V enem primeru pride do izpusta informacije, ki za nemškega ciljnega bralca po menju prevajalca očitno ni pomembna (Hrastelj 2014: 53):

angleški izvirnik	nemški prevod	slovenski prevod
Named the Brownie after characters in a series of 19th-century children's books , the easy-to-use camera was the brainchild of George Eastman, founder of the Eastman Kodak Company.	[izpust stavka]	Do leta 1907 so prodali že več kot milijon teh naprav, poimenovanih po junakih vilincih, ki so bili vedno pripravljeni priskočiti na pomoč, iz zbirke otroških knjig iz 19. stoletja. Fotoaparatus, ki ga je bilo nadvse preprosto uporabljati, je zasnoval George Eastman, ustanovitelj družbe Eastman Kodak.

Spet v drugih primerih pa prevajalec pojasnjuje kulturno zaznamovane prvine iz izvirnika, kar se seveda dogaja tudi v prevodu v periferni jezik.⁴⁹ Podomačitvene strategije in pojasnila se v nemškem prevodu pojavljajo, ne gre pa za pravilo, ki bi bilo za prevajalce obvezno, na kar kaže tudi dejstvo, da pojavljanja tovrstnih prevajalskih rešitev ni mogoče predvideti: prevajalci tako občasno kak podatek pojasnijo, kopice drugih podobnih pa ne. V spodnjem primeru je dodan podatek, kje stoji Kodakov muzej (Hrastelj 2014: 46):

⁴⁹ Pri tej raziskavi se je sicer pokazalo, da se to zgodi le nekajkrat, kar je povezano s prostorskimi omejitvami, poleg tega pa se zdi, da slovensko uredništvo (bolj kot prevajalec) teži k čim bolj izhodiščno usmerjenemu prevodu (prim. intervju z urednico v Hrastelj 2014: 104–105).

angleški izvirnik	nemški prevod	slovenski prevod
»Kodak wasn't just selling a camera, it was selling a wholesome way of life,« says George Eastman House curator Todd Gustavson .	»Der Hersteller verkaufte nicht nur eine Kamera, er verkaufte ein Lebensgefühl«, sagt Todd Gustavson, der heute das Kodak-Museum für Fotografie und Film (George Eastman House) in Rochester im US-Bundesstaat New York leitet .	»Kodak ni prodajal le fotoaparata, tržil je celoten življenjski slog,« pravi Todd Gustavson, kurator muzeja George Eastman House .

Analiza konkretnih izsekov iz besedila je pokazala tudi, da se prevajalske strategije in posamezne prevodne odločitve slovenskega in nemškega prevajalca razlikujejo. Slovenski prevajalec poskuša prevod približati izvirniku, v večini primerov ne prihaja niti do izpustov niti do dodajanja (ibid.: 71–82). V spodnjem primeru hitro ugotovimo, da je nemški prevod že na makroravni daljši od angleškega izvirnika. Prevajalcu, morda pa tudi uredniku nemške izdaje, se je zdelo pomembno, da poudari, kakšna so evropska prizadevanja na področju zaščite živali, ki živijo v ujetništvu živalskih vrtov. Nemški prevajalec zelo neposredno, brez evfemizmov opiše dejstva (»Tu preživijo vrste, ki zunaj /v divjini/ nimajo možnosti.«), slovenski prevajalec pa sledi angleškemu izvirniku in se v prevodu od njega ne odmika.

angleški izvirnik	nemški prevod	slovenski prevod
As the wild shrinks, zoos are increasingly being looked to as modern-day arks: the last refuge against a rising tide of extinction .	Wenn die Bestände der Wildtiere schrumpfen, übernehmen Zoos zunehmend die Funktion einer modernen Arche: Hier überleben Arten, die draußen untergehen . In Europa engagieren sich viele Zoos dazu im Europäischen Erhaltungs-zuchtprogramm (EEP).	Ker se območja neokrnjene narave krčijo, živalski vrtovi vse bolj prevzemajo vlogo sodobnih Noetovih bark: zadnjega zatočišča pred naraščajočo plimo izumiranja .

Nemški prevajalec si pri prevajanju dovoli več svobode, kar potrjuje naše začetno sklepanje, da nemška kultura in nemški način sprejemanja tujega omogočata več svobode pri prevajanju kot slovenska. Poleg izbire drugačnega leksikalnega materiala v nemških prevodih najdemo tudi več izpustov in dodatnih informacij, kar se ujema z našimi opažanji in izsledki analiz, povezanimi s prevodi v centralne in periferne jezike.

Raziskava je potrdila hipotezo, da med prevodi iz hipercentralnega v centralne in periferne jezike prihaja do razlik. Te se kažejo na ravni operativnih norm po

Touryju, predvsem pa prihaja do razhajanj glede upoštevanja lojalnosti avtorju ali upoštevanja pričakovanj bralcev po Chestermanu. Slovenski prevajalec v večini primerov ostaja »zvest« izhodiščnemu besedilu in s tem avtorju, kar vodi do izhodiščno usmerjenega prevoda, saj se prevajalec večinoma ne odloča za večje posege (leksikalne, sintaktične, oblikoslovne, vsebinske spremembe) v besedilo. Pri tem se je potrebno zavedati, da lahko brezpogojna lojalnost do avtorja ciljne bralce prikrajša za razumljiv in ciljni kulturi prilagojen prevod. Res pa je tudi, da nemški prevajalec večkrat zanemari odgovornost do avtorja in besedilo prilagodi ciljnim bralcem in tako ustvarja ciljno usmerjen prevod, torej si kljub omejenosti (jasnim prevodnim navodilom v *backgrounderju*, prevodnim normam) dovoli več svobode. Zato lahko sklenemo, da nemški prevajalec čuti večjo zavezanost bralcem, slovenski prevajalec pa ohranja visoko stopnjo lojalnosti do avtorja in izvirnika. V tem kontesktu ugotavljamo, da je prevajalec poljudnoznanstvenega besedila v periferni jezik navadno bolj »obziren« do izvirnika in je prevod bolj izhodiščno usmerjen, nemški prevajalec pa ciljno besedilo prilagaja ciljnemu občinstvu in njegovim pričakovanjem.

3.2 PREVODI NASLOVOV FILMOV IZ ANGLEŠČINE V NEMŠČINO, ITALIJANŠČINO, NORVEŠČINO, HRVAŠČINO IN SLOVENŠČINO

Ne glede na to, v kateri žanr se uvrščajo, so filmi vedno vpeti v kulturo (in jezik), v kateri nastanejo. Naslovi filmov imajo tako kot naslovi (poljudnoznanstvenih ali drugih) člankov ključno vlogo pri odločitvi potencialnih gledalcev, ali si bodo film ogledali ali ne, torej je njihov prevod vedno zelo pomembna in občutljiva tema, ki sicer navadno (vsaj v Sloveniji) ni preprosto prepuščena prevajalcu, temveč se v odločitev vpletajo tudi drugi akterji (naročniki prevodov, distributerji oglaševalci in drugi).

3.2.1 Naslovi filmov kot kulturni transfer

Že David Limon (2012) v svojem prispevku *Film titles and cultural transfer* ugotavlja, da so naslovi nekaterih filmov prevedeni v celoti, drugi delno, nekateri pa preprosto ohranjajo izvorni angleški naslov. Analiza, ki jo je opravil na osnovi tisoč naslovov filmov in njihovih prevodov iz angleščine v slovenščino, je pokazala, da je kar dve tretjini (67 %) vseh naslovov prevedenih dobesedno ter da slovenski prevajalci le redko posegajo v naslov izvirnika in se od njega le redko odmaknejo. Prevode naslovov je razdelil v dve kategoriji: a) dobesedni prevodi in b) opisni prevodi (avtor sicer uporablja izraze *direct* in *indirect*

translation). Pri prvi kategoriji je na osnovi zbranega korpusa naslovov ugotovil (Limon 2012: 191), da gre večinoma za naslove, ki vsebujejo osebna lastna imena (npr. *Alfie*, *Jerry Maguire*), zemljepisna lastna imena (npr. *Gallipoli*, *Gosford Park*; včasih se pojavi zgolj zapis, prilagojen slovenskemu: *Titanic/Titanik*) ali pa je naslov preprost in zato preveden dobesedno (npr. *The Queen/Kraljica*, *Dragonfly/Kačji pastir*). V kategorijo naslovov, ki so bili prevedeni opisno, je uvrstil zadnjo tretjino prevedenih naslovov. Ti prevodi se razlikujejo od izvirnega angleškega naslova, in sicer jih je glede na prevodno strategijo, ki jo je izbral prevajalec, Limon (ibid.: 198) razvrstil v tri podkategorije: a) razlage naslovov (navadno razširitev ali pojasnilo, da je do izraza prišel žanr filma: *Lighthouse – Svetilnik groze*; *Campfire Tales – Srhljive zgodbovice*, *Down Periscope – Cirkus pod vodo*, *Still Breathing – Za vedno skupaj*) (ibid.: 192); b) popreprostenje, pri čemer gre tako za slogovne kot tudi za vsebinske poenostavitve (npr. *Material Girls – Vse za denar*, *Baby Boom – Mama po sili*) (ibid.: 196); c) nejasne prevode, pri katerih gre bodisi za uporabo napačnega registra (*Love Don't Cost a Thing – Ljubezen je zastonj*, *Love Stinks – Bedna ljubezen*) bodisi je izpuščena pomembna informacija (*How the Grinch Stole Christmas – Grinch*) bodisi so prevodi popolnoma napačni (*A Murder of Crows – Umor vran*, *Legal Eagles – Pravniški orli*).

Na osnovi te kategorizacije je Živa Novak (2014) v svoji diplomski nalogi pripravila lastno, nekoliko prilagojeno razdelitev in pregledala naslove angleških filmov, ki so bili v letih 2008 do 2013 prevedeni v slovenščino in italijanščino. K njeni analizi smo avtorice dodale še podatke za prevode v nemščino, norveščino in hrvaščino, da bi tako dobile širši vpogled v razlike med prevodi naslovov filmov v centralne in v periferne jezike.

3.2.2 Prevodi naslovov ameriških filmov v letih 2008 do 2013

Filme iz izbranega petletnega obdobja je Živa Novak (2014) izbrala in poiskala preko spletne strani portala Internet Movie Database oziroma IMDb.⁵⁰ Ker podatki na tej spletni strani niso vedno popolnoma točni, smo naslove filmov preverile še na drugih spletnih portalih (nacionalnih distributerjev, kinematografov itn.). Tako je nastal najprej osnovni korpus 84 naslovov filmov, ki jih je Živa Novak (ibid.) razporedila po žanrih v devet kategorij (akcijski filmi, pustolovski filmi, komedije, kriminalke, grozljivke, epski/zgodovinski filmi, mjuzikli, znanstveno-fantastični/fantazijski ter vesterni/vojni filmi) in jih nato analizirala glede na prevodno strategijo, ki je bila uporabljena. Kategorizacija temelji na tisti, ki jo je uporabil Limon (2012), vendar je za naše potrebe nekoliko prilagojena. Tako smo pri analizi filme razporedile v tri osnovne skupine:

⁵⁰ Spletna baza je dostopna na naslovu: http://www.imdb.com/?ref_=nv_home (dostop 12. 10. 2015).

- a) dobesedni prevodi izvornih naslovov (npr. angl. *The Boy in the Striped Pyjamas*, nem. *Der Junge im gestreiften Pyjama*, ita. *Il bambino con il pigiama a righe*, nor. *Gutten i den stripete pysjamasen*, slo. *Deček v črtasti pižami*, hrv. *Dječak u prugastoj pidžami*);
- b) opisni prevodi, pri katerih pride do različnih pomenskih oddaljitvev od izvornika, med katere sodijo, poenostavitve, razlage in nejasni prevodi (npr. angl. *The Other Boleyn Girl*, nem. *Die Schwester der Königin*, ita. *L'altra donna del re*, nor. *Søstrene Boleyn*, slo. *Druga sestra Boleyn*, hrv. *Dvije sestre za kralja*);
- c) citatne oblike, pri katerih so v drugih jezikih uporabljeni izvorni naslovi, navadno zato, ker gre za imena oseb ali krajev ali pa so se prevajalci v sodelovanju z drugimi relevantnimi akterji odločili za ohranitev izvornega naslova; v to kategorijo je všteti tudi tistih nekaj naslovov, pri katerih je angleškemu izvornemu naslovu dodana razlaga v drugem jeziku (npr. naslov *Nebraska*, ki je enak v vseh analiziranih jezikih, ali pa *Kick-Ass*, ki je prav tako ohranjen v vseh jezikih razen v hrvaščini, kjer je preveden kot Štemer; ali tudi angl. *After Earth*, ki je preveden v italijanščino kot *After Earth: Dopo la fine del mondo*).

Na podlagi take kategorizacije smo skupaj z izsledki analize, ki jo je opravila Živa Novak (2014), zbrale podatke, prikazane v tabeli 5.

Tabela 5: Rezultati analize prevodnih strategij pri prevajanju angleških filmov.

Jezik prevoda	Prevodna strategija		
	Dobesedni prevod	Opisni prevod	Citatna oblika
nemščina	14	26	44
italijanščina	17	20	47
norveščina	6	2	76
slovenščina	48	26	10
hrvaščina	42	26	16

Izkazalo se je, da lahko pri prevodnih strategijah, uporabljenih pri prevajanju naslovov izbranih filmov, opazimo določene težnje. Med izbranimi jeziki imamo enega centralnega (nemščino), enega polperifernega (italijanščino) in tri periferne jezike (norveščino, hrvaščino in slovenščino). Iz tabele 5 jasno razberemo, da sta si glede prevodnih strategij centralnejša jezika (nemščina in italijanščina) veliko bolj podobna med sabo, kot če ju primerjamo s tremi perifernimi jeziki. Pri nemščini in italijanščini prevladujejo citatne oblike naslovov (torej take, pri katerih je dejansko uporabljen izvorni angleški naslov; med nemškimi prevodi jih je 52 %, med italijanskimi pa 56 %), če pa so naslovi prevedeni, so pogosteje prevedeni opisno, torej bolj ali manj prosto, z dodatki, poenostavitvami ali drugačnimi spremembami (31 % v nemščini, 24 % v italijanščini), kot pa dobesedno (17 %

v nemščini, 20 % v italijanščini). To pomeni, da v teh dveh jezikih najpogosteje najdemo dve skrajnosti: ali je naslov v izvirnem jeziku in je očitno pričakovanje, da bralec/gledalec dovolj pozna izhodiščno (hiper)centralno kulturo in njen jezik, da ni potrebe po prevodu naslova ali pa je naslov preveden s podomačitvenimi strategijami in tako izrazito približan uporabniku.

Po drugi strani sta si zelo podobni tudi sliki dveh perifernih jezikov, slovenščine in hrvaščine, v katerih, nasprotno, prevladujejo prav dobesedni prevodi (57 % je takih v slovenščini, 50 % pa v hrvaščini), precej manj filmov je prevedenih opisno (po 31 %), razmeroma malo pa je v obeh jezikih citatnih naslovov (12 % v slovenščini in 19 % v hrvaščini). Za ta jezika so torej značilni prevodi naslovov, ki so zelo blizu izvirniku in zelo močno težijo k ohranitvi vseh pomenskih komponent izvirnika. Zaradi svoje izhodiščne usmerjenosti imajo taki prevodi pogosto potujitven učinek na gledalca, čeprav jih zaradi vsestranske prisotnosti hipercentralne izhodiščne kulture lahko razume.

Nekoliko presenetljiv primer je norveščina, ki prav tako spada v skupino perifernih jezikov, vendar se njena prevajalska politika pri prevajanju filmskih naslovov bistveno razlikuje od prevajalske politike na primer v Sloveniji ali na Hrvaškem in je bližja prevajalski politiki v Italiji in v nemško govorečih državah, le da je še skrajnejša. Izjemno velika večina (kar 91 % pregledanih filmov) namreč ohranja izvorni (angleški) naslov. Le v 4 od skupno 76 primerov, v katerih je bil uporabljen izvorni jezik, je dodan tudi kak pojasnjevalni norveški del (npr. *True Grit – et ekte mannfolk*, »True Grit – pravi dedci«). Dobesedno je prevedenih 7 % naslovov, opisno pa le 2 %. Razloge za tako vsesplošno ohranjanje izvirnih angleških naslovov gre iskati v tradiciji uporabe takih naslovov, ki se je začela počasi uveljavljati že v 50. letih 20. stoletja (Johansson in Graedler 2005: 193), delno pa gre za to, kot je povedal predstavnik norveških filmskih distributerjev Jarle Namtvedt (Ellingsen in Grimen 2014), da Norvežani preprosto bolje govorijo angleško in da zaradi digitalizacije filmi hitreje pridejo na spored, ljudje pa informacije o prihajajočih filmih iščejo na svetovnem spletu, kjer se srečujejo z angleškimi naslovi in bi jih po distributerjevem mnenju norveški naslovi na plakatih zgolj zmedli, tako da potem v kino sploh ne bi prišli. Dodaja tudi, da norveških filmskih distributerjev ne skrbi, da bi zaradi neprevajanja naslovov filmov trpel razvoj norveškega jezika: »Filme same seveda še vedno podnaslavljamo. Samo naslov na plakatu in tisto, kar se dogaja, preden se film začne, ni prevedeno. In sam menim, da nikoli ne bomo prišli do točke, ko bi lahko filme nehali prevajati, ker bi Norvežani znali angleško« (ibid.). Tudi J. K. Hognestad, jezikoslovec na Univerzi v Stavangerju se strinja, da neprevajanje filmskih naslovov ne pomeni nikakršne nevarnosti za obstoj norveščine:⁵¹ »Norveščini gre dobro,« pravi. »Vso zgodovino so v jezik prihajale prvine iz drugih jezikov in to se dogaja v

51 Zanimivo pa je, da Hognestad (Ellingsen in Grimen 2014) ugotavlja, da prihaja do usodnejših sprememb na drugih področjih jezikovne politike, sam navaja področji naftne industrije in visokega šolstva, kar tudi delno ustreza, kot bomo videli v nadaljevanju, jezikovni politiki v Sloveniji.

vseh jezikih« (ibid.). Kljub temu pa meni, da obstajajo tudi dobri razlogi, da bi se filmski naslovi še naprej prevajali v norveščino. Omenja primere, za katere se je tudi v naši analizi izkazalo, da sodijo med izjeme, ko se filmski naslovi vendarle pojavijo v norveščini, namreč v primeru, ko gre za film, posnet po knjigi, ki je že prevedena v norveščino.⁵² Tako kot Namtvedt tudi Hognestad ne pričakuje, da bodo s tujih filmov na Norveškem kdaj izginili podnaslovi: »Zelo malo Norvežanov je, ki bi se lahko znašli brez podnaslovov, ne glede na to, kako se hvalijo s svojim jezikovnim znanjem« (ibid.).

Naša analiza torej delno potrjuje hipotezo o tem, da se v centralnih in polperifer- nih jezikih filmski naslovi večkrat ohranjajo v (hipercentralnem) izvorniku, sicer pa se prevajajo opisno, v perifernih pa se večinoma prevajajo dobesedno. Izjema v kategoriji perifernih jezikov je Norveška, kjer se distributerji v največji meri (celo večji kot v centralnejših kulturah) v večini primerov odločajo za ohranjanje citatnih oblik angleških naslovov, celo do te mere, da naslove iz drugih jezikov na plakate in v promocijsko gradivo zapisujejo v angleščini.

3.3 KULTURNO ZAZNAMOVANJE PRVINE V NORVEŠKEM ROMANU *TASČICA* TER NJIHOV PRENOS V ANGLEŠČINO, NEMŠČINO IN SLOVENŠČINO

Ta študija primera obravnava norveški roman *Tasčica*, zlasti kulturno vezane prvine v besedilu, tokrat književnem, in njihove prevode iz perifernega jezika, norveščine, v hipercentralni jezik, angleščino, centralni jezik, nemščino, ter v periferni jezik, slovenščino. Zanimalo nas je predvsem, kaj se zgodi, ko realije, značilne za izhodiščno kulturo, ki ji pripada relativno malo govorcev, prenesemo v drugo, torej (hiper)centralno (Bachleitner in Wolf 2010: 16–17; Heilbronn 2000: 12) kulturo, v našem primeru v angleško in nemško, ter kako je s kulturno zaznamovanimi prvinami, če jih prenesemo v drugi, manj razširjen, periferni jezik, kot je slovenščina.⁵³

V raziskavi smo se osredotočile na vprašanja, ali in v kolikšni meri jezikovno in kulturno okolje, v katerega je vpeto ciljno besedilo, torej prevod, vpliva na morebitne spremembe izhodiščnega besedila, ali in do kakšnih prilagoditev prihaja v prevodih, poleg tega pa smo raziskale tudi, kakšne strategije so bile

52 Druga dva primera, v katerih se naslovi filmov prevajajo tudi na Norveškem, so vsi filmi za otroke in filmi, katerih izvorni naslov ni v angleščini, čeprav se dogaja celo, da se na plakatih pojavljajo angleški naslovi filmov, posnetih v drugih jezikih (tako je na primer na plakatu za francoski film iz leta 2015 *Loin des hommes* naveden angleški naslov *Far from Men*).

53 Medtem ko slovenščino govori približno dva milijona maternih govorcev, norveščino oziroma oba norveška jezika *bokmål* in *nynorsk* (prim. drugo poglavje; več o tem tudi Braunmüller 1991: 146–169) uporablja okoli pet milijonov maternih govorcev.

uporabljene pri prevajanju v posamezne ciljne jezike ter kako posamezne prevodne rešitve vplivajo na razumevanje ciljnega besedila in na recepcijo pri ciljnem občinstvu. Kot zanimivost smo v izhodiščnem besedilu ter v prevodih opazovali še dele besedila, napisane v narečju, ki bi utegnili prevajalcem povzročati težave, ter uporabo tujih (nenorveških) jezikov v izvirniku ter v prevodih, pri čemer nas je še posebej zanimalo, kako in kje se v ciljnem besedilu zrcalijo kulturne konvencije.

3.3.1 Avtor in njegovi prevajalci

Raziskava v nadaljevanju temelji na analizi romana izpod peresa Joja Nesbøja *Rødstrupe* (angl. *The Redbreast*, nem. *Rotkehlchen*, slov. *Taščica*). Gre za tretji roman iz serije kriminalnih romanov, katerih skupni imenovalec je osrednji lik, policijski inšpektor Harry Hole, pronicljiv, šarmanten in sposoben policist srednjih let, ki pa se vse prerad vdaja alkoholu in je poleg tega tudi bolj ali manj depresiven. Hole se v Nesbøjevih uspešnicah srečuje z brutalnimi umori, ki jih mora raziskati. Zgodba v romanu iz serije o Harryju Holu je danes zvestemu krogu ljubiteljev Nesbøjevih kriminalk že znana: gre za napeto pripoved, v kateri nepredvidljiv morilec ustrahuje ljudi, se s policijo poigrava kot mačka z mišjo, kar vodi k dramatičnemu vrhuncu in poskrbi za osupljiv razplet in presenetljiv konec (Štaudohar 2012).

Nesbø se je že s svojo prvo knjigo zavihtel na sam vrh najbolj priljubljenih norveških avtorjev. Za svoj literarni prvenec, roman *Flaggermusmannen* (1997; slov. *Netopir*, angl. *The Bat*, nem. *Fledermausmann*) je prejel renomirano skandinavsko nagrado za najboljši kriminalni roman (*Rivertonprisen*; Stöcker 2011). Čez noč je zaslovel ter se zavihtel med vidna imena skandinavske kriminalke, kot so Liza Marklund, Henning Mankell in Anne Holt. Leta 1998 je Nesbø prejel še skandinavsko nagrado za najboljši kriminalni roman, preboj na mednarodni trg in med tuje bralce pa mu je uspel z romanom *Rødstrupe* (*Taščica*), ki je izšel leta 2000. Istega leta je bil roman nagrajen z nagrado norveških knjigotržcev. Štiri leta pozneje (2004) so ga razglasili za najboljšo norveško kriminalko vseh časov ter avtorja leta 2007 uvrstili še na seznam najboljših avtorjev kriminalnih romanov »Duncan Lawrie International Dagger« (Nesbø, The Official Website).

Od leta 1997 do 2010 je norveški avtor prodajnih uspešnic izdal še devet romanov, v katerih je svojemu protagonistu Harryju Holu zaupal zapletene preiskave na prvi pogled nerešljivih primerov. Danes je Nesbø najuspešnejši norveški pisatelj, njegove knjige pa so prevedene v 17 jezikov (Stöcker 2011). Vseh devet romanov o Harryju Holu je prevedenih tako v angleščino kot v nemščino, v slovenščino pa smo doslej prevedli sedem avtorjevih romanov za odrasle in tri za otroke.

Naslov romana *Taščica* izvira iz druge svetovne vojne, natančneje gre za tajno sporazumevanje frontnih borcev, ki so »taščica« imenovali nasprotnika, ki so mu v prsi zasadili bajonet in ga ubili. Zgodba tretjega primera iz serije Harryja Hola je na prvi pogled varljivo preprosta in nezapletena. Dogaja se v Oslu. Kriminalnega inšpektorja Hola premestijo v službo državne varnosti, kjer nekega dne dobi podatke o specialnem orožju iz Južne Afrike, ki se je znašlo na Norveškem. Harry Hole se loti raziskovanja primera in kmalu ugotovi, da je kupec orožja ostareli moški. Vse sledi vodijo v preteklost k skupini kolaborantov, ki so se med drugo svetovno vojno borili na strani nacionalsocialistov. Holu kmalu postane jasno, da verjetno pripravljajo napad na norveškega prestolonaslednika, a potencialnih storilcev je veliko (stari kvizlingi in neonacisti) in Harry Hole se poda v globoko in zastašujoče brezno preteklosti, da bi rešil primer. Zgodba se odvija na dveh ravneh, v dveh časovnih obdobjih, v času druge svetovne vojne ter v začetku 21. stoletja, in na več prizoriščih na Norveškem, v Avstriji, na ruski fronti in v Južnoafriški republiki.

Roman pred prevajalca postavlja velik izziv, ne le zato, ker je tematika tesno povezana z norveško zgodovino, ki jo nenorveški bralec slabo pozna, temveč tudi zato, ker so v zgodbo vpletene različne kulture in subkulture (poleg omenjenih še oselski neonacisti in pakistanska skupnost), vsaka s svojimi značilnostmi, ki jih je treba prenesti v ciljne jezike.

Roman *Taščica* je bilo prvo Nesbøjevo delo, prevedeno v slovenščino. Leta 2009 ga je prevedel Darko Čuden in je izšlo pri založbi Didakta. Nemški prevod je leta 2004 izšel pri založbi Ullstein Taschenbuch Verlag, prevedel ga je Günther Frauenlob, dve leti za nemškim romanom pa je pri založbi Harvill Secker izšla še angleška verzija romana v prevodu Dona Barletta.

Če si natančneje ogledamo prevajalce, ugotovimo naslednje: prvi delovni jezik slovenskega prevajalca, ki je zaposlen na Oddelku za germanistiko, nederlandistiko in skandinavistiko Filozofske fakultete v Ljubljani, je nemščina, njegov glavni skandinavski jezik pa je danščina. Norveško se je naučil v času daljših študijskih bivanj na Norveškem (poletne šole norveškega jezika in kulture).⁵⁴ Tudi angleški in nemški prevajalec (drugi je medtem postal že kar Nesbøjev hišni prevajalec) sta se norveško naučila tako rekoč mimogrede. Angleški prevajalec je študiral nemščino, francoščino in angleščino ter diplomiral iz prevajanja iz nemščine v angleščino. Kot učitelj je delal v Nemčiji in na Danskem ter je med skandinavskimi jeziki najprej usvojil danščino. Naučil se je le s poslušanjem in govorjenjem. V nekem intervjuju je Barlett povedal, da je šlo za »real-life learning« (učenje z vsakdanjo komunikacijo) in da je pri tem zelo užival. Hkrati z danščino se je začel učiti tudi

54 Darko Čuden je prevedel v slovenščino tri Nesbøjeva dela, v neformalnem pogovoru pa je povedal, da je bil prevod *Snežaka* zaupan drugi prevajalki, ki pa ni prevajala iz norveščine, temveč iz angleščine, torej posredno. Raziskava bi verjetno pokazala, da je zato prišlo do nezanemarljivih odmkov od izvornika.

norveško in švedsko, vsako leto je potoval po skandinavskih deželah, posvetil pa se je tudi poglobljenemu študiju norveške literature (Smith 2014). Nemški prevajalec Günther Frauenob je študiral geografijo v Freiburgu ter med študijem odkril svojo ljubezen do Norveške. Sprva se je učil norveščino, da bi se na dopustu lažje sporazumeval z ljudmi. Bral je veliko norveške književnosti in, kot pravi sam, se mu je nekoč porodilo vprašanje, zakaj tako dobre knjige niso prevedene v nemščino. Poiskal je založbo in se preizkusil kot prevajalec (Bargon 2012).

3.3.2 Prevodi na makroravni

V raziskavi smo se posebej osredotočile na tista poglavja v romanu *Taščica* (6, 7, 24, 26, 34, 38, 39 in 43), v katerih druga ob drugo trčijo različne kulture. Izbrale smo odlomke, ki so zanimivi zaradi številnih norveških kulturnih referenc ali pa se v njih pojavi več kulturno zaznamovanih prvin kot na drugih mestih v romanu (npr. imena izdelkov, krajev, praznikov, medijev).

Že na makroravni se je na prvi pogled pokazalo, da je v ciljnih besedilih prišlo do reorganizacije izvirnega besedila ter do številnih izpustov. V norveškem izvirniku roman na predstrani na pot pospremi citat iz *Kristusove legende* izpod peresa švedske avtorice Selme Lagerlöf, isti citat pa se v slovenski verziji pojavi šele na koncu knjige.⁵⁵ To se v nemškem in angleškem prevodu sicer ne zgodi, vendar pa v obeh prevodih v (hiper)centralna jezika opazimo druge bistvene premike. Tako je angleški prevajalec besedilo romana razporedil v zgolj 107 poglavij namesto v 118 kot v izvirniku.

Izhodiščno besedilo je napisano v enem od norveških knjižnih jezikov, *bokmål*, poleg tega pa se v besedilu pojavljajo še narečne variante, socialne jezikovne zvrsti iz Osla, nekajkrat pa so uporabljene besede, ki sicer sodijo v mladostniški sleng v Oslu. Prav vse omenjene jezikovne variante v vseh treh prevodih izginejo.

Kot zanimivost naj omenimo še dele besedila, ki so v izhodiščnem besedilu napisani v tujih jezikih. Kot bi pričakovali, fraze, ki se v nemškem in angleškem jeziku pojavljajo v izvirniku, v nemškem in angleškem prevodu niso posebej označene (npr. z ležečim tiskom), predvidevale pa smo tudi, da bosta oba prevajalca nemške oziroma angleške dele v ciljnem besedilu poskušala izboljšati, torej da jih bosta zapisala v knjižnem nemškem ali angleškem jeziku. Presenetljivo pa je, da sta oba prevajalca poskušala biti še bolj puristična. Tako angleški prevajalec ni »izboljšal«, torej popravil zgolj angleških delov (nor. *Show me the way, kammerat.*; angl. *Show me the way to go, comrade.*), temveč tudi nemške stavke, ki se pojavijo v norveškem izvirniku (nor. *Fehl! Ich schiesse!*; angl. *Falsch! Ich schieße!*), pa tudi nemški prevajalec je vedno znova popravljajl tako nemške (nor. *So ... Er ist hinüber zu den Russen*

⁵⁵ Do tega je verjetno prišlo iz povsem pragmatičnih razlogov. Besedilo Selme Lagerlöf je konec dvajsetih let 20. stoletja v slovenščino že prevedla Marija Kmet (1891–1974) – besedilo pa so očitno šele naknado, tik pred tiskom, dodali v knjigo.

geflohen?; nem. *So ... er hat sich also zu den Russen abgesetzt?*) kot tudi angleške stavke iz izvirnega besedila (nor. *Say again?*; angl. *Say that again?*; slov. *Say again?*; nem. *Say it again!*), čeprav ne vedno na bolje. Poprakov pa oba prevajalca nista vnašala le na mestih, na katerih angleško ali nemško govorijo protagonisti romana, ki so tudi sicer materni govorniki obeh omenjenih jezikov, temveč tudi takrat, ko nemško ali angleško govorijo Norvežani in ko napake v rabi tujega jezika pravzaprav sodijo h karakterizaciji.

V nasprotju z nemškim in angleškim prevajalcem se je slovenski odločil za popolnoma drugačno strategijo; ostal je zvest izhodiščnemu besedilu ter delov v nemščini ali angleščini ni popravljajl ali poskušal izboljševati. Vsem trem prevajalcem je načeloma skupno le to, da se niso trudili popravljati in izboljševati angleščine, ki jo v romanu govorijo protagonisti iz Južne Afrike. V korpusu, ki smo ga pregledale, smo našle le en sam primer, kjer je angleški prevajalec lokalni izraz »Understand-izzit« (Nesbø 2000: 150) prevedel v standardno angleščino: »Is that right?« (Nesbø 2006: 211).

3.3.3 Realije v romanu *Taščica*

Realije (Florin 1993: 122–128)⁵⁶ oziroma kulturno zaznamovani izrazi, kot jih imenuje Newmark (1998: 132–150), so nosilci identitete naroda, nacionalne oziroma etnične pripadnosti oziroma kulture (Markstein 2006: 288) – predstavniki različnih kultur imajo raznoliko kulturnospecifično znanje o tujih kulturah. Za uspešno prevajanje kulturno vezanih pojmov je odločilnega pomena distanciranje od lastnega kulturnega okolja in jezika do te mere, da jih ne presojava več kot člani skupine, ampak kot nepristranski opazovalci. Pri obravnavanju kulturne specifike je torej potrebno paziti na lastno vpletenost v določen interpretativni vzorec kulture in jezika, poleg tega pa se je potrebno kritično spopasti s kulturno vezanimi prvinami druge kulture (Kadrić et al. 2010: 27–76), pri čemer smo tudi tokrat izhajale iz hipoteze, da bo najverjetneje prihajalo do različnih rešitev v prevodih v hipercentralni, centralni oziroma periferni jezik.

V romanu *Taščica* ne manjka kulturno zaznamovanih prvin, ki se nanašajo predvsem na potrošniško družbo, medije, zabavo (glasbo in film) ali na praznike. V nadaljevanju smo kulturno vezane elemente zato razdelile v nekaj temeljnih skupin. Skupine realij, ki smo jih opazovale, so: elementi globalne kulture, elementi iz evropskega kulturnega kroga, izrazi, vezani na zabavo, ter poimenovanja iz nenorveških jezikov.

⁵⁶ Z definicijo Florin (1993) še podrobneje razgradi pojem kulturnospecifičnega. Realije označi kot »besede in kombinacije besed, ki označujejo objekte in koncepte, ki so značilni za način življenja, kulturo, družbeni in zgodovinski razvoj nekega naroda in so neznan drugim« (prim. Florin, 1993: 123). Kot bistveno značilnost navaja lokalno in zgodovinsko obarvanost, zaradi česar realije nimajo ustreznice v drugih ciljnih kulturah oziroma jezikih. Meni, da se takšnih pojmov ne da prevesti na ustaljeni način, ampak zgolj s posebnim pristopom.

3.3.3.1 *Elementi globalne kulture*

Kulturno vezane prvine, ki so postale del globalne kulture in so v Evropi splošno znane, na primer imena blagovnih znamk (*Nike*), cigaret (*Camel*) in naslovi filmov, kot so *Batman*, *The Bodyguard* ali *Fear and Loathing in Las Vegas*, v nobenem od analiziranih ciljnih besedil niso bili prevedeni, temveč so prevajalci vedno prevzeli naslov, uporabljen tudi v norveškem izvirniku; edina izjema je, verjetno zato, ker gre za starejši film, *The Godfather* (Nesbø 2006: 156). V tem primeru je v izvirniku naveden norveški naslov *Gudfaren* (Nesbø 2000: 114), v slovenskem prevodu se je prevajalec odločil za ustaljeni prevod *Boter* (Nesbø 2009: 33), nemškemu prevajalcu pa se je informacija zdela popolnoma odveč in je ciljnemu bralcu, za katerega je ocenil, da mu filmi kot *Boter* niso več znani, pojasnil le, da si je Hary Hole ogledoval star filmski plakat (Nesbø 2004: 33). Pri blagovni znamki *Coca-Cola*, ki je v globalni kulturi postala obče ime za pijačo, se je vsem trem prevajalcem zdelo bistveno, da poimenovanje prevzamejo polcitatno, vendar z upoštevanjem pravopisnih praviil v lastnem jeziku. Tako je norveška steklenica pijače postala *en colaflaske*, slovenska *steklenica kokakole*, v angeščini *a bottle of Coke*, v nemščini pa *Colaflasche*.

3.3.3.2 *Elementi kulture iz evropskega kulturnega kroga*

V to skupino smo uvrstile le nekaj primerov, vendar so prevajalske rešitve nadvse zanimive, predvsem pa se med seboj zelo razlikujejo, kar je povezano s poznavanjem izhodiščne kulture, iz katere kulturno zanamovano poimenovanje prihaja.

Naslov Almodovarjevega filma *Todo sobre mi madre* je preveden v vse ciljne jezike, razen v angleščino, po čemer bi lahko sklepali, da Dan Barlett Almodovarja razume kot del popkulture, torej prevod ni potreben; naslov pusti v španščini, vendar je nanj lahko vplivalo tudi dobro poznavanje španske kulture, saj prevaja tudi iz španščine v angleščino (Smith 2014).

Naslednja referenca v besedilu se nanaša na nemškega igralca Horsta Tapperta in na njegova očala.

norveško	slovensko	angleško	nemško
Meirik satte på seg Horst Tappert-bril- lene.	Meirik si je natak- nil očala Horsta Tapperta.	Meirik put on his Oberinspektor Der- rick glasses.	Meirik setzte seine Horst-Tappert-Bril- le auf.
(Nesbø 2000: 122)	(Nesbø 2009: 146)	(Nesbø 2004: 169)	(Nesbø 2006: 132)

Kot vidimo, je le angleški prevajalec menil, da je večini bralcev višji inšpektor Derrick, ki ga je v istoimenski nemški kriminalni nanizanki igral Horst Tappert, bolj znan kot ime samega igralca. Nemški prevajalec tu ni imel težav, slovenski pa se je moral odločiti glede na večino bralcev, saj Derricka na slovenski televiziji niso predvajali in ga bralci, ki ne spremljajo nemških televizijskih programov, ne poznajo.

Vsi starejši elementi evropske kulture, kot na primer čardaš (madžarski narodni ples) ali pa simbol mesta Dunaj, Štefanova katedrala (*Stephansdom*) so v vseh prevodih ohranjeni v citatni obliki, razen v slovenskem (prevedeno v enem primeru dobesedno, torej »Štefanova katedrala«), kar je glede na zgodovinsko povezanost z Dunajem razumljivo.

3.3.3.3 *Zabava: televizijske nanizanke, resničnostni šovi in glasba*

V norveščini in v vseh prevodih se imena glasbenih skupin, na primer *The Queen*, pojavijo v citatni obliki, enako je z naslovom pogovorne oddaje *The Oprah Winfrey Show*, se pa pojavijo težave pri prevodu naslova norveškega resničnostnega šova *Robinson-ekspedisjonen*, saj tu težje najdemo analogije v ciljnih kulturah.

Popularni norveški resničnostni šov se je na malih zaslonih prvič pojavil leta 1999 ter je sledil formatu, ki so ga že poznali na Švedskem in na Danskem (v obeh omenjenih deželah je požel velik uspeh). Naslov asociira tako na Defoejevega Robinzona Crusoea kakor tudi na robinzoniado *Švicarski Robinson* (*Der Schweizerische Robinson*), ki jo v angleško govorečem prostoru poznajo pod imenom *The Swiss Family Robinson*, pri čemer gre za adaptacijo Defoejevega romana. V oddaji je 16 sodelujočih razvrščenih v dva tima ter morajo preživeti na samotnem otoku, pri čemer se soočajo in spopadajo s številnimi izzivi. Na koncu vsake epizode gledalci odločijo, kdo izmed sodelujočih mora zapustiti otok, kar poznamo tudi iz resničnostnega šova *Big Brother*. Verjetno smemo prav v tej vzporednici iskati razlog za to, da sta se nemški in slovenski prevajalec (slednji morda pod vplivom nemškega prevoda) odločila za analogijo v prevodu ter norveški resničnostni šov poimenovala enostavno *Big Brother* – četudi Harry Hole v času, ko je Nesbø pisal *Taščico*, na norveškem programu TV 3 (Nesbø 2004: 38) zagotovo ni gledal šova *Big Brother*; prva norveška produkcija šova je namreč stekla šele leta 2001. Tudi slovenskemu prevajalcu je bil na voljo ustrenejši prevod za *Robinsonovo ekspedicijo* (*The Robinson Expedition*), in sicer *Survior*, kajti v nekaterih državah, tudi v Sloveniji, so norveški »Robinsonov« resničnostni šov predvajali pod tem imenom.

norveško	slovenko	angleško	nemško
Harry tenkte at om han hadde vært deltager på Robinson-ekspedisjonen hadde det ikke tatt mer enn en dag før alle hadde merket hans dårlige karma og sendt ham hjem etter første rådsmøte.	Harry je pomislil, da če bi sodeloval pri Big Brotherju , ne bi trajalo več kot en dan, preden bi vsi opazili njegovo slabo karmo in bi ga po prvem posvetovalnem sestanku poslali domov.	If he had been a contestant on Swedish TV's <i>The Robinson Expedition</i> , Harry thought, it would have taken them no more than a day to notice his bad karma and send him home.	Als Teilnehmer von Big Brother hätte er sicher schlechte Karten gehabt, schoss es Harry durch den Kopf.
(Nesbø 2000: 36)	(Nesbø 2009: 38)	(Nesbø 2004: 43)	(Nesbø 2006: 37)

3.3.3.4 *Norveško vezane prvine*

Strategije pri prevajanju kulturno zaznamovanih prvin, ki so tipične za norveško kulturo, se v ciljnih besedilih, torej v prevodih, močno razlikujejo. Angleški prevajalec le redko prevaja realije, ki so vezane na norveški prostor, prav tako jih le redko razlaga ali komentira, kar pomeni, da ni pojasnil in razširitev. Tako na primer prevzame ime blagovne znamke jogurta »Go'morn«, ne da bi kakor koli razložil, da gre za jogurt. Pri nakupovalni vrečki iz verige trgovin, imenovane KIWI (»KIWI-plastpose«) pa nekonsekventno sledi pojasnjevanje, torej razširitev, ko zapiše: »a supermarket bag he had taken from Kiwi«. V zadnjem primeru se je slovenski prevajalec odločil za poslošitev, in sicer ne omenja verige trgovin KIWI, temveč govori enostavno o supermarketu, medtem ko se nemškemu prevajalcu zdi informacija popolnoma nepomembna in v prevodu spremeni celo pomen, saj napiše, da je Harry Hole plastično nakupovalno vrečko s seboj vzel od doma.

norveško	slovensko	angleško	nemško
Men det lille som var hans personlige eiendeler, hadde ratt plass i den Kiwi-plastposen han hadde hatt med seg hjem dagen før.	Ampak tisto malo, kar je bilo osebnih stvari, je našlo prostor v plastični vrečki, ki jo je dan prej prinesel domov iz supermarketa .	But the little that constituted his personal effects found enough room in the supermarket carrier bag he had taken from Kiwi the day before.	Doch seine wenigen persönlichen Sachen hatten in der einen Plastiktüte Platz gefunden, die er tags zuvor von zu Hause mitgenommen hatte .
(Nesbø 2000: 113)	(Nesbø 2000: 113)	(Nesbø 2004: 153)	(Nesbø 2006: 33)

Imena cest in ulic ostajajo v vseh treh prevodih v veliki meri nespremenjena. Naletimo le na eno samo izjemo: *Majorstua* iz nerazložljivih razlogov v vseh ciljnih besedilih postane *Majorstuen*, kar je zgolj konzervativnejša in formalnejša norveška različica istega imena.

Tudi večina zemljepisnih imen je v angleščini kot ciljnim jeziku zapisana tako kot v norveškem izvirniku, torej gre za prenos oziroma transkripcijo imen, zgolj pri imenu pokrajine *Østlandet* prevajalec dodatno razloži, da gre za regijo. Celo »Nasjonal Samling«, ime norveške nacistične stranke, ki je v letih od 1933 do 1945 delovala pod vodstvom kolaboracionista Vidkuna Quislinga, v angleškem prevodu ostane nespremenjeno, torej v norveščini brez kakršnega koli pojasnila ali razširitve. Sklepiti smemo, da se je prevajalcu zdelo dovolj očitno, da gre za nacistično usmerjenega političnega akterja, saj se omenja že Quisling. Podobno v angleškem ciljnim besedilu velja tudi za vse trgovine, restavracije, časopise kakor tudi za poimenovanja hrane in pijače. Prevajalec se odloča za prenos norveške besede v angleščino in ne dodaja razlag. Iz neznanega razloga pa kljub temu naletimo na eno izjemo. Norveško verigo vadbenih fitness centrov *SATS* preimenuje v *FOCUS gym* (Nesbø 2006: 276), kar je, kakor smo lahko ugotovile z iskanjem podatkov po svetovnem spletu, veriga športno-vadbenih centrov, znana v Veliki Britaniji in Avstraliji.

Nemški prevajalec, tako kot smo nakazale že zgoraj, pogosto nevtralizira norveške kulturno vezane prvine. V nemškem ciljnim besedilu postane norveški »Go'morn yoghurt« »jogurtov lonček« (»Joghurtbecher«), dnevnik »Dagsavisen« prevajalec posploši in prevede kot časopis (»Zeitung«), revija, namenjena bralkam, »Kvinner&Klær«, pa v nemškem besedilu postane »najnovejša ženska revija« (»die neueste Frauenzeitschrift«). Zemljepisna imena nemški prevajalec pušča v obliki, v kakršni se pojavljajo v norveškem izvirniku, kulturno zaznamovano ime nacistične stranke pa v nemščino prevede kot »Nationale Sammlung« (Nesbø 2006: 124), kar se zgodi tudi v slovenskem prevodu, kjer se prevod glasi »Narodni zbor« (Nesbø 2009: 136). Tudi imena trgovin in restavracij so v nemškem ciljnim besedilu bodisi prenesena iz norveščine bodisi popolnoma nevtralizirana; ime je izpuščeno, sledi posplošitev, npr. »ein Restaurant«.

Slovenski prevajalec na tem mestu ubere svojo strategijo. Vse, kar v angleščini in nemščini ostane neprevedeno ali nevtralizirano, je v slovenskem besedilu pojasnjeno, razloženo ali prevedeno. Tako jogurtov lonček postane »zelen jogurtov lonček *Br juttr*«, pri časopisu, namenjenem ženski publikli, prevajalec prevede naslov v »Ženske in Moda«. Tudi številna poimenovanja lokalov so prevedena, tako na primer »Tørst« postane »Žeja«; kljub prizadevanju prevajalca, da bi ustvaril razumljiv, podomačitveni prevod, pa je potrebno opozoriti, da takšne rešitve včasih ciljnega bralca lahko še bolj zmedejo, kot pa bi ga norveška poimenovanja, ki jih spremlja kratko pojasnilo ali razširitev, na primer bar »Tørst«. Precej nekosistenten je prevajalec pri prevajanju poimenovanj ulic, ki jih deloma prevaja, deloma pa ohranja izvirna imena – sistematika in strategija pri tem nista razvidni in določjivi. Imena norveških restavracij so

večinoma prevedena, vendar pa se včasih zgodi, da prenos v slovenščino ne upošteva slovenske poimenovalne norme, kot v primeru »Dennisov kebab« (Nesbø 2009: 34) za »Dennis kebab« v izvorniku (Nesbø 2000: 17), kjer bi se prevajalec lahko izognil izražanju svojine in napisal »Kebab pri Dennisu« ali »Kebab Dennis«.

Zadnji, nekoliko zabaven primer pa zadeva omembo norveškega državnega praznika, ki ga praznujejo 17. maja. Na ta dan se Norvežani vsako leto spomnijo sprejetja Ustave leta 1814 v Eidsvollu. 17. maj ni le najpomembnejši norveški praznik, temveč tudi eden najpomembnejših vsebinskih poudarkov v romanu *Taščica* – in je, tudi to je treba omeniti, Nesbøju očitno zelo pri srcu, saj v svoji knjigi za mladino *Prdoprašek doktorja Proktorja* (*Doktor Proktors prompepulver*, 2014) prav tako v središče postavlja 17. maj.

Le nemški prevajalec je dovolj temeljito raziskal, kaj Norvežanom pomeni 17. maj ter ga je poimenoval »Nationalfeiertag«, angleški prevajalec ga, verjetno pod vplivom ameriškega dneva neodvisnosti, imenuje »Independence Day«, čeprav Norvežani svojega praznika nikoli ne bi poimenovali tako. Slovenskemu prevajalcu pa se je zgodil drugačen spodrseljaj: sicer je pravilno prevedel 17. maj kot »državni praznik«, vendar pa ga je časovno umestil na začetek maja, namesto 17. se mu je zapisalo 7. maj (Nesbø 2009: 145), česar ni mogel popraviti niti lektor, saj pred seboj ni imel izvornika. Vse skupaj pa ilustrira težave z izolacijo pri prevajanju med perifernimi jeziki, o katerih smo govorile v drugem poglavju, saj je zelo verjetno, da se to ameriškem 4. ali francoskem 14. juliju ne bi moglo zgoditi, ker bi napako prepoznal in popravil kateri od drugih udeležencev prevodnega procesa.

norveško	slovensko	angleško	nemško
De skriver at det er en hån mot vertslandet å feire noe annet enn nasjonaldagen på den <u>syttende</u> .	Pišejo, da se <u>sedmega</u> praznuje samo državni praznik.	They write that it is an insult to your host country to celebrate anything other than Norwegian Independence Day on <u>17 May</u> .	Sie schreiben, es sei ein Hohn für das Gastland, am <u>17. Mai</u> etwas anderes als den Nationalfei-ertag zu feiern.
(Nesbø 2000: 122)	(Nesbø 2009: 145)	(Nesbø 2004: 169)	(Nesbø 2006: 131)

3.3.4 Ugotovitve

Analiza je pokazala, da nemški in angleški prevod (torej prevoda v hipercentralni in centralni jezik) pri kulturno vezanih prvinah v besedilu pogosto brez izjeme upošteva pričakovanja ciljnega bralca. Kljub zgodovinski tendenci (v romanti-ki) k »zvestemu« prevodu status nemščine kot centralnega jezika danes vpliva na

to, da so strategije, ki se uporabljajo pri prevajanju precej v skladu s tem, kar npr. Heilbron (2010: 6) navaja za centralne jezike: čim bolj centralno mesto zavzema ciljni jezik, tem bolj so prevajalske norme podrejene merilom, normam in pravilom ciljnega jezika, bolj so torej prevodi podomačitveni. V našem primeru se moramo kljub temu zavedati še, da so rezultati analize sicer neposredno povezani z razmerjem med centralnimi in perifernimi jeziki, toda ob tem ne smemo pozabiti tudi na žanr romana. Pričakovanja bralcev žanrske književnosti se razlikujejo od pričakovanj bralcev drugih žanrov (npr. avantgardističnih ali postmodernih besedil). Če prebiramo kriminalni roman, si obetamo predvsem napeto zgodbo in nas zato kulturne prvine in značilnosti izhodiščne kulture mnogo manj zanimajo, kot bi nas sicer. To pa utemeljuje prevod, ki je razumljivejši in bolj ciljno usmerjen, pa čeprav na račun izpustov ali podomačitvev kulturno zanamovanih prvin (Gelder 2004; Zlatnar Moe in Žigon 2015).

Kljub nekaterim nenavadnim rešitvam v slovenskem prevodu (npr. pri imenih časopisov, lokalov in različnih izdelkov) pa slovensko ciljno besedilo v skladu s težnjami, ki jih opažamo tudi pri drugih perifernih jezikih, upošteva izhodiščno kulturo ter norveške kulturno vezane prvine uspešno prenaša v slovenščino, torej prevajalec upošteva izhodiščno kulturo in jo prenaša v potujitveni prevod. Še jasneje se to pokaže pri prevodih nemških in angleških (južnoafriških) vrinjenih besed v besedilo romana. Te slovenski prevajalec v ciljno besedilo večinoma prevzema citatno, čeprav bi se lahko odločil za uveljavljena in pogosto uporabljena slovenska poimenovanja, kar pa ne bi ustvarilo pripovedne napetosti in vzdušja Južne Afrike.

Pri prevodih smo pričakovano ugotovile pomanjkljivo poznavanje izhodiščne norveške kulture. Prav vsi prevajalci imajo težave z edinim norveškim sekularnim državnim praznikom – če ne z imenom, pa z datumom. Prav tako v nobenem od ciljnih besedil ni dodatno pojasnjena vloga nacistične organizacije na Norveškem v drugi svetovni vojni, kar bi ciljnemu bralcu nedvomno olajšalo razumevanje vsebine romana. Verjetno je razlog v tem, da norveščina ni prvi (ali drugi) delovni jezik nobenega od prevajalcev, kar je seveda povezano tudi z relativno malo maternimi govorci norveščine ter s periferno vlogo norveške kulture v svetovnem kulturnem sistemu.

Sklenemo lahko, da je tako kot pri drugih kategorijah (sintaktični, leksikalni) tudi v primeru kulturno vezanih prvin slovenski prevod usmerjen izhodiščno in norveške kulturno zaznamovane prvine ohranja in prenaša v prevod, oba prevoda v (hiper)centralna jezika, v nemščino in v angleščino, pa norveške elemente bodisi nevtralizirata bodisi domačita. Za konec se zdi zanimivo tudi še, da pri nekaterih rešitvah v slovenskem prevodu naletimo na podobnosti z nemškimi rešitvami, ki kažejo na odklon od izhodiščenega jezika. To potrjuje opažanje, da je v periferni kulturi (jeziku) vsaj v določeni meri prisotno posredno prevajanje, v našem primeru preko nemškega prevoda, na kar v posplošenem okviru opozarjata tudi Heilbron (1999) in Ringmar (2007).

3.4 KULTURNO ZAZNAMOVANE PRVINE V ŠVEDSKEM ROMANU *STOLETNIK, KI JE ZLEZEL SKOZI OKNO IN IZGINIL TER NJIHOV PRENOS V ANGLEŠČINO IN SLOVENŠČINO*

Zadnja študija primera obravnava prenos kulturno zaznamovanih prvin v romanu *Stoletnik, ki je zlezel skozi okno in izginil* švedskega avtorja Jonasa Jonassona v angleščino in v slovenščino, kar je v svoji magistrski nalogi natančno predstavila Vida Sebastian (2014). Tokrat se osredotočamo predvsem na vprašanje, ali prihaja pri prevodu iz polperiferne jezika, švedščine, do različnih prevodnih strategij, kot se je dogajalo pri prevodu iz periferne jezika, norveščine (prim. 3.3), in sicer tako v periferni jezik, slovenščino, kot tudi v hipercentralni jezik, angleščino (Bachleitner in Wolf 2010: 16–17; Heilbronn 2000: 12). Pri angleškem prevodu, ki ga je izdala britanska založba Hesperus Press, imamo pred očmi britanskega ciljnega bralca, ne pa tudi ameriškega, saj je različico za ameriški trg izdala ameriška založba Hyperion books.

Ker v romanu ne najdemo zgolj kulturno zaznamovanih prvin, vezanih na švedski kulturni prostor (teh je pravzaprav razmeroma malo), se študija posveča tudi vsem elementom, ki se nanašajo na druge kulture. Posebej zanimivo je vprašanje, kdaj in kje prihaja do posplošitev, nevtralizacij ali izpustov (Newmark 1998: 132–150) oziroma ali se prevajalci odločajo za strategijo, ki upošteva in v ciljni jezik prenaša vse kulturno specifične elemente, ne glede na kulturo, ki ji pripadajo.

Okvirna zgodba obravnavanega romana se dogaja na Švedskem v sedanosti, dopolnjujejo pa jo poglavja, ki opisujejo stoletnikovo življenje, v katerega avtor vpleta zgodovinske dogodke 20. stoletja. Allan Karlsson, varovanec doma za starejše občane v švedskem mestecu zahodno od Stockholma, v začetku maja 2005 dopolni sto let, se odloči, da se bo izognil praznovanju, spleza skozi okno svoje pritlične sobe in pobegne. Z nekaj denarja si kupi avtobusno vozovnico v neznanu, vmes pa sumljivemu mladeniču ukrade kovček, poln denarja. Na svoji poti srečuje različne ljudi, v komičnih in absurdnih okoliščinah jih nekaj tudi umre, nazadnje pa se družina skupaj z inšpektorjem, ki preiskuje nenavadni primer, odpravi na Bali. Vzporedno s sedanostjo pa spoznavamo tudi stoletnikovo življenjsko zgodbo. Ta ga je iz rodne vasice odpeljala v špansko državljansko vojno, Združene države Amerike in na Kitajsko, kjer je sodeloval v protikomunističnem boju. Medtem ko se je čez Himalajo vračal na Švedsko, je pristal v ječi tajne policije v Iranu, kasneje se je znašel še kot taboriščnik v Sibiriji, se na begu iz gulaga ustavil v Severni Koreji in pristal na Baliju, na koncu pa se je kot ameriški vohun podal v Rusijo. Končno se je vrnil na Švedsko in proti svoji volji pristal v domu za starejše. Na svoji nenavadni poti se je stoletnik osebno srečal

s številnimi voditelji in predsedniki (generalom Francom, Rooseveltom, Trumanom in Johnsonom, Maom Zedongom, Stalinom, Charlesom de Gaulleom in Winstonom Churchillom).

Naslov romana Jonasa Jonassona, ki je izšel leta 2010, se v švedščini glasi *Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann*, njegov angleški prevod *The Hundred-Year-Old Man Who Climbed Out of the Window and Disappeared* (prevedel Rod Bradbury) je izšel leta 2012 v Londonu, slovenski prevod z naslovom *Stoletnik, ki je zlezel skozi okno in izginil* (prevedla Nada Grošelj) pa je izšel leto pozneje pri založbi Mladinska knjiga.

3.4.1 Avtor in njegovi prevajalci

Jonas Jonasson (1962) je kariero začel kot novinar. Potem ko se je poskusil tudi kot vodja uspešnega medijskega podjetja, se je preselil na švedski otok Gotland, kjer živi mirno in odmaknjeno življenje. Njegov prvenec *Stoletnik, ki je zlezel skozi okno in izginil* je požel velik uspeh tako na Švedskem, kjer so po njem posneli tudi film, kot v tujini. Delo je bilo leta 2010 z več kot 600.000 prodanimi izvodi najbolj prodajan roman na Švedskem, leta 2012 pa je bil nemški prevod romana nekaj tednov na prvem mestu *Spiegel* lestvice prodajnih uspešnic. Roman je preveden v več kot 30 jezikov in je postal mednarodna uspešnica predvsem zaradi avtorjevega lahkotnega sloga in edinstvenega humorja (Sebastian 2014: 39).

Angleški prevajalec romana Rod Bradbury se je s švedskim jezikom srečal med študijem in se nad kulturo tako navdušil, da se je preselil na Švedsko. Kot je povedal v intervjuju za knjigarno Waterstones,⁵⁷ je brez formalne izobrazbe na področju prevajanja začel prevajati književnost. Prevaja tako leposlovje kot stvarno književnost.

Prevajalka romana v slovenščino Nada Grošelj je študirala angleščino in latinščino, doktorirala pa je iz jezikoslovja. Dela kot samostojna prevajalka in je članica Društva slovenskih književnih prevajalcev. Prevaja leposlovna dela ter dela literarne teorije, mitologije, filozofije in teologije iz angleščine, latinščine in švedščine v slovenščino ter iz slovenščine v angleščino. Za dosežke na področju prevajanja je leta 2007 prejela priznanje za mlado prevajalko, leta 2011 pa Sovretovo nagrado (Bukla 2013: 19). Iz švedščine je doslej prevedla nekaj del Astrid Lindgren, nazadnje je izšel njen prevod *Pike Nogavičke* (po prevodu Kristine Brenkove, ki je prevajala posredno iz nemščine, je Grošljeva prevajala iz švedščine); pred nekaj leti sta pri Mladinski knjigi izšla tudi njena nova prevoda mladinskih del *Brata Levjesrčna* in *Detektivski mojster Blomkvist* (Sebastian 2014: 41).

⁵⁷ Intervju je dostopen na spletu: <http://www.waterstones.com/blog/2014/04/being-a-translator/> (dostop 10. 9. 2015).

3.4.2 Prevoda v angleščino in slovenščino na makroravni

Za analizo je bilo izbranih 200 odlomkov iz romana, v katerih se pojavljajo kulturno zaznamovane prvine. Že na prvi pogled se pri primerjavi izvirnika ter angleškega in slovenskega prevoda pokaže, da v prevodu v hipercentralni jezik večkrat prihaja do izpustov in premikov kot v prevodu v periferni jezik.

V angleškem prevodu prevajalec izpust, pogosto celo izpust celih odstavkov, uporabi, ko se mu zdi, da odlomek ni ključnega pomena za razumevanje sobesedila. V spodnjem primeru (Sebastian 2014: 44) je za razliko od slovenščine v angleščini izpuščen odstavek, v katerem avtor poetično opisuje reko Jangcekjang.

švedsko	angleško	slovensko
<p><u>Yangzijiang är inte vilken vattensamling som helst. Floden sträcker sig hundratals mil och är på sina ställen kilometerbred. Dessutom är den långt in i landet djup nog för fartyg på tusentals ton.</u></p> <p><u>Vacker är den också, där den ringlar sig genom det kinesiska landskapet, förbi städer, åkermark och mellan branta klippor.</u></p> <p>Det var med flodbåt som Allan Karlsson och styrkan om tjugo man ur Song Meilings livvakt begav sig i riktning Sichuan [...]</p> <p>(Jonasson 2010: 136–137)</p>	<p>[izpust]</p> <p>Allan Karlsson and a force of twenty men from Soong May-ling's bodyguard travelled on the Yangtze by riverboat in the direction of Sichuan [...]</p> <p>(Jonasson 2012: 132)</p>	<p><u>Reka Jangcekjang ni kar tako. Razteza se čez tisoče kilometrov in je ponekod več kilometrov široka. Za nameček postane v srcu celine tako globoka, da lahko plujejo po njej večti-sočtonske ladje.</u></p> <p><u>Pa še lepa je, ko se vije skozi kitajsko pokrajino, mimo mest in polj, med strmimi pečinami.</u></p> <p>Z rečno ladjo so se odpravili proti Sečuanu tudi Allan Karlsson in dvajseterica telesnih stražarjev Song Meiling [...]</p> <p>(Jonasson 2013: 165–166)</p>

Poleg tega prihaja do nepojasnjenih izpustov tudi, ko angleški prevajalec oceni, da je opisani dogodek nepomemben. Tako na primer oceni komični prepir med pijanim in treznim korejskim stražarjem na meji med Rusijo in Severno Korejo o tem, ali sta se Allan in njegov spremljevalec pred nekaj dnevi na begu iz Sibirije v Korejo zares preoblekla ali ne (Sebastian 2014: 44–45).

švedsko	angleško	slovensko
<p>Av den yttre vakten fick han veta att en marskalk Meretskov med adjutant äskat möte med premiärminister Kim Il Sung, och fått audiens hos premiärministerns närmaste mans närmaste man.</p> <p><u>Därpå hade de båda vakterna börjat gräla. Om bara marskalk Meretskov förstått koreanska skulle han ha hört den ena vakten säga att han förstått att det var något lurrt med de där två och att de visst hade bytt kläder med varandra, medan kollegan svarat att om den andre någon gång kunnat hålla sig nykter efter klockan tio på morgonen så kanske det gått att börja lita på honom. Därefter kallade vakt ett och två varandra för tjockskalle medan marskalk Meretskov med adjutant fortsatte in mot Pyongyang.</u></p> <p>(Jonasson 2010: 272)</p>	<p>The guards at the outer defence ring told him that a Marshal Meretskov with aide had asked for a meeting with Prime Minister Kim Il Sung, and been given an audience with the prime minister's second-in-command. Marshal Meretskov and his aide continued on their way towards Pyongyang.</p> <p>[izpust]</p> <p>(Jonasson 2012: 267)</p>	<p>Od stražarja na zunanjem obrambnem krogu je zvedel, da je neki maršal Mereckov z adjutantom zaprosil za srečanje z ministrskim predsednikom Kim Il Sungom in da ga je sprejel namestnik predsednikovega namestnika.</p> <p><u>Zatem pa sta si stražarja skočila v lase. Ko bi maršal Mereckov razumel korejsko, bi slišal enega reči, da je na tistih dveh takoj opazil nekaj sumljivega in da sta res zamenjala oblačila, medtem ko je kolega odgovoril, da mu bo mogoče kdaj ostal trezen dlje kot do desetih zjutraj. Nato sta se prvi in drugi stražar ozmerjala z butcem, medtem ko se je maršal Mereckov z adjutantom odpeljal proti Pjongjangu.</u></p> <p>(Jonasson 2013: 334)</p>

V angleškem prevodu so večkrat izpuščeni tisti odlomki, v katerih so opazne politične konotacije – v spodnjem primeru (Sebastian 2014: 45) so omenjeni švedski socialdemokrati –, ali pa odlomki, pri katerih gre delno ali v celoti za notranji monolog, verjetno zato, ker po prevajalčevem mnenju niso bistveni za zgodbo.

švedsko	angleško	slovensko
<p>Doktor Eklund var ju missnöjd över att statsministern lagt sig i Eklunds ekryteringsverksamhet, <u>det här var något <i>vetenskapen</i> hade att sköta, inte politikerna – och definitivt inte socialdemokratiska dito!</u> <u>Faktum var att doktor Eklund hunnit med att dryfta problemet med överbefälhavaren över telefon och hade dennes moraliska stöd i ryggen. Det vill säga om mannen som statsministern sänt över inte höll måttet, då skulle han heller inte anställas. Punkt slut!</u></p> <p>Allan å sin sida kände de negativa vågorna i rummet [...]</p> <p>(Jonasson 2010: 190)</p>	<p>Dr Eklund was unhappy with the way the prime minister had interfered with his recruiting process.</p> <p>[izpust]</p> <p>And Allan, for his part, felt the negative vibe in the room [...]</p> <p>(Jonasson 2012: 186)</p>	<p>Doktor Eklund je bil nezadovoljen, da se je premier vtaknil v njegovo kadrovanje. <u>Za ta primer so bili pristojni <i>znanstveniki</i>, ne pa politiki – in še zlasti ne socialdemokrati!</u> <u>Svojo težavo je še utegnil pretresti po telefonu z vrhovnim poveljnikom in dobil njegovo moralno podporo. Skratka, če človek, ki mu ga pošilja premier, ne bo ustrezal merilom, ne bo dobil mesta. Tako pa pika!</u></p> <p>Allan je v sobi začutil negativne valove [...]</p> <p>(Jonasson 2013: 233)</p>

Če smo v zgornjih primerih videli, da načeloma do pomenskih sprememb ne prihaja, lahko v naslednjem primeru ugotovimo, da zaradi izpusta in zgoščevanja v angleškem prevodu pride tudi do pomenskega premika. V angleščini beremo, da je Allan Karlsson pustil sledi »vsepovsod«, kar je posplošitev, saj ne pomeni »povsod po avtomobilu in kmetiji, kjer se je zadrževal« (Sebastian 2014: 46).

švedsko	angleško	slovensko
<p>När det gällde Karlsson fanns ju den fantastiska uppfinningen dna att ta till. Sådant hade förstås gubben spridit omkring sig överallt <u>i Mercedesen och på det där stället i Småland.</u></p> <p>(Jonasson 2010: 196)</p>	<p>As far as Karlsson was concerned, they now had the fantastic discovery of DNA to make use of. The old man would of course have spread it around everywhere.</p> <p>(Jonasson 2012: 192)</p>	<p>Kar zadeva Karlssona, pa lahko posežejo po fantastičnem odkritju DNK, ki jo je stari, jasno, raztrosil povsod <u>po mercedesu in po smålandski kmetiji.</u></p> <p>(Jonasson 2013: 239–240)</p>

Poleg izpustov angleški prevajalec včasih tudi dodaja informacije, ki niso vedno potrebne in jih v prevodu v slovenščino ni. Pri imenu kluba *The Violence*, ki se v švedskem izvorniku pojavi v angleščini, doda: »He was the one who had chosen the name – *The Violence*, in English, not Swedish« (Jonasson 2012: 82). V besedilo pa posega tudi na drugih mestih, čeprav ne gre za kompenzacijo in čeprav celo vsebinska povezava s sobesedilom ni najbolj jasna. Gre za primer (Sebastian 2014: 47), pri katerem prevajalec pojasnjuje, kaj je bil šok, ki naj bi povzročil smrt Brežnjeva in dodaja, da je Reagan informacije razkril šele mnogo pozneje.

švedsko	angleško	slovensko
Om det var av chock över Amerikas nya militära offensiv, eller om det var något annat går inte att säga, men den 10 november 1982 dog i alla fall Brezjnev i en hjärtattack.	Whether it was from the shock over the new secret American military plans (<u>Reagan wouldn't even tell the American people about it until 23rd March 1983</u>), or for some other reason, one can't say, but on 10 th November 1982, Brezhnev died of a heart attack.	Ali je bil kriv pretres ob novi ameriški vojaški ofenzivi ali kaj drugega, ni mogoče reči, toda 10. novembra 1982 je Brežnjev vsekakor umrl za srčnim napadom.
(Jonasson 2010: 369)	(Jonasson 2012: 364)	(Jonasson 2013: 454–455)

Navedeni primeri kažejo, da prevajalec ni imel jasne strategije, ki bi ji sledil pri izpustih besed, besednih zvez, stavkov in celo odstavkov. Sklepamo lahko, da pomembno vlogo igra žanr romana, ki je namenjen razvedrilu, in da prav zato angleški prevajalec v ospredje postavlja vsebino romana. Verjetno je tudi, da za prevajalskimi rešitvami tiči uredniška politika, usmerjena predvsem v razumevanje zgodbe in manj v ohranjanje slogovnih značilnosti. Poleg tega pa v skladu s hipercentralnim mestom angleščine na hierarhični lestvici jezikov prevod očitno sledi zahtevam ciljnega bralca in se prilagaja ciljni kulturi.

Za razliko od angleškega prevoda v slovenskem ne prihaja niti do izpustov niti do dodajanja, prav tako v besedilu ni vsebinskih premikov. Vse to nakazuje, da se slovenščina kot periferni jezik tudi pri prevajanju iz polperiferne jezika, kamor po Heilbronu uvrščamo švedščino, obnaša podobno, kot smo ugotovili že pri prevodu iz norveškega, torej periferne jezika.

3.4.3 Realije v romanu *Stoletnik, ki je zlezel skozi okno in izginil*

Med analiziranimi kulturno zaznamovanimi prvinami v romanu so posebej zanimiva švedska in druga lastna imena, tako osebna, stvarna kot tudi zemljepisna,

ki sodijo med nosilce kulturnega, družbenega, zgodovinskega in geografskega pomena (Salnikow 1995: 101), sledijo poimenovanja za hrano in pijačo ter različni »kulturni« ali »idejni« koncepti.

Pri lastnih imenih se pokaže tendenca, ki smo jo že srečali: v angleščini prihaja do izpustov, v slovenskem prevodu pa prevajalka imena ohranja ter jih prenaša v ciljno besedilo. Za ilustracijo si oglejmo spodnji odlomek. Izkaže se, da je v angleškem prevodu na dveh mestih izpuščeno ime obrambnega ministra Pera Albina Hanssona. Hansson tako v anglofoni kot v slovenski kulturi ni znan, Švedci pa ga poznajo kot dolgoletnega predsednika vlade v času med obema vojnama. V angleškem ciljnim besedilu je ohranjena le njegova funkcija, na koncu odstavka pa je izpuščena še misel o Društvu narodov, predhodniku Organizacije združenih narodov. To niti ni presenetljivo, če pomislimo, da Združene države Amerike, kljub temu da je bil pobudnik ustanovitve Društva narodov Woodrow Wilson, k Društvu nikoli niso pristopile (Žigon in Udovič 2013: 28–29), vendar pa podatek vsebinsko ni postranskega pomena. Društvo je bilo namreč pomembno za Švedsko, ki je bila na začetku dvajsetih let 20. stoletja njegova aktivna članica in je podpirala idejo o tesnem mednarodnem sodelovanju. Švedski kralj Gustaf V. je v angleščini za večjo eksplicitnost dobil še dodatek *King*. V slovenskem prevodu je Hanssonovo ime preneseno citatno, *Gustaf* pa je v skladu z običajnim zapisom imen kraljev poslovenjen v *Gustava* (Sebatian 2014: 50):

švedsko	angleško	slovensko
<p>Försvarsminister Per Albin Hansson hade efter världskriget dragit ner på anslagen till det militära, allt medan Gustaf V satt på slottet och gnisslade tänder. Per Albin, som var en analytiskt lagd man, resonerade som så att sett i backspegeln borde Sverige ha varit bättre rustat inför kriget än vad som varit fallet, men att det för den skull inte tjänade någonting till att rusta <i>nu</i>, tio år senare.</p> <p><u>Nu fanns ju Nationernas förbund, dessutom.</u></p> <p>(Jonasson 2010: 73)</p>	<p>The minister of defence, in the aftermath of the First World War, had reduced the funds available to the military, while King Gustaf V sat in the palace gnashing his teeth. The defence minister, a man with an analytic bent, realised with hindsight that Sweden should have been better armed when the war broke out, but that didn't mean that there was any point in arming now, ten years later.</p> <p>[izpust]</p> <p>(Jonasson 2012: 71)</p>	<p>Obrambni minister Per Albin Hansson je po prvi svetovni vojni skrčil sredstva za vojsko, medtem ko je Gustav V. sedel na gradu in škripal z zobmi. Per Albin, analitično usmerjen mož, je namreč razmišljal takole: če pogledamo nazaj, bi morala biti Švedska pred vojno res bolj oborožena, ničemur pa ne bi služilo, da bi se oboroževala <i>zdaj</i>, deset let pozneje.</p> <p><u>Povrhu imamo zdaj Društvo narodov.</u></p> <p>(Jonasson 2013: 88)</p>

Pri osebnih imenih ugotovimo, da so v angleškem prevodu izpuščena imena nekaterih švedskih politikov, ki so po mnenju angleškega prevajalca angleško govorečemu (britanskemu) občinstvu neznana in torej za razumevanje vsebine nerelevantna. V slovenskem prevodu so imena politikov ohranjena, le da ponekod z razširitvijo in na enem mestu (Jonasson 2013: 108) z opombo, v kateri slovenska prevajalka pove, da je bil Gunnar Sträng švedski finančni minister z najdaljšim mandatom v zgodovini (1955–1976).

Pri stvarnih lastnih imenih sta se tako angleški prevajalec kot slovenska prevajalka najpogosteje odločala za opisni prevod (za primere prim. Sebastian 2014: 54–61). Tako sta na primer švedske trgovine, kjer prodajajo alkoholne pijače, ki vsebujejo več kot 3,5 odstotkov alkohola in se imenujejo *Systembolaget* (gre za lastno ime državnega podjetja, ki je v švedščini postalo občno), prevedla kot *state-run liquor store* oziroma *trgovina z žganimi pijačami*, saj citatni ali kalkiran prevod imena pri večini angleško govorečih in slovenskih bralcev ne bi vzbudil nobenih referenc. Imena bencinskih servisov ali trgovin, ki so izhodiščnim bralcem domača tako kot na primer Mercator slovenskim, so v obeh prevodih večinoma izpuščena, kar ne povzroči večje izgube, saj so obrobne pomena, in so nadomeščena z opisnim prevodom, kot sta »(živilska) trgovina« ali »supermarket«.

Pri imenih časopisov, na primer obeh glavnih švedskih dnevnikov (liberalnega *Dagens Nyheter* in bolj konservativnega *Svenska Dagbladet*), sta se prevajalka odločila za citatni prenos in dodala razširitev (Sebastian 2014: 57):

švedsko	angleško	slovensko
Och han fick genast bekräftelse på den saken då Dagens Nyheter s representant kikade upp över sina läsglasögon [...]	And that impression was immediately confirmed when the representative of <u>the major national <i>Dagens Nyheter</i></u> peered over his reading glasses [...]	In njegov vtis se je jadrno potrdil, ko je predstavnik <u>nacionalnega časopisa <i>Dagens Nyheter</i></u> poškilil čez svoja bralna očala [...]
(Jonasson 2010: 318–319)	(Jonasson 2012: 313)	(Jonasson 2013: 390–391)

Pri manj pomembnih in lokalnih časopisih so v slovenskem prevodu imena dosledno ohranjena, v angleškem pa le nekatera. *Svenska Dagbladet* je v angleškem prevodu dosledno izpuščen, prav tako tudi pri rumenem tisku prevajalec iz neznanega razloga ohranja le enega od dveh časopisov, ki se pojavljata; tako *Aftonbladet* dosledno izpušča, naslov drugega *Expressen* pa v prevodu poangleži v *Express*. Kadar pa sta v besedilu omenjena oba časopisa hkrati, ju angleški prevajalec nadomesti z opisnim prevodom *two big national dailies* (Sebastian 2014: 57).

Med zanimivostmi naj omenimo še, da na nekaterih mestih v prevodu v angleščino opazimo, da je prevajalec uporabil izpust pri kulturnih prvinah, ki niso vezane

na švedsko kulturo. Tako se pri omembi Bele hiše hkrati z Washingtonom, kamor se nameni (tedaj še) podpredsednik Truman, zdi, da želi relativizirati eksplicitnost izvirnika, obenem pa se, če pomislimo, da je Bela hiša simbol predsedovanja, delno izgubi tudi pomen (Sebastian 2014: 60):

švedsko	angleško	slovensko
President Roosevelts plötsliga frånfälle gjorde att vicepresidenten förstås bröt upp från den trevliga middagen med Allan och beordrade omedelbar transport till Washington <u>och Vita huset</u> . (Jonasson 2010: 128)	The news of President Roosevelt's sudden demise meant that the vice president had to conclude the pleasant dinner with Allan and fly immediately to Washington. [izpust] (Jonasson 2012: 124)	Ob nenadni smrti predsednika Roosevelta se je podpredsednik seveda moral odtrgati od prijetne večerje z Allanom in naročiti takojšen prevoz v Washington in Belo hišo . (Jonasson 2013: 155)

V angleškem prevodu se tudi dosledno izpuščajo oznake državnih in lokalnih cest na Švedskem, v slovenskem prevodu pa so dodana ustrezna pojasnila ali razširitve. To je še posebej pomembno zato, ker so imena cest tesno povezana z opisi poti, ki jih ubira glavni junak. Poleg izpustov zemljepisnih lastnih imen je v angleščini najpogosteje uporabljena posplošitev. Tako je ime kraja Trollhättan izpuščeno in skupaj z oznako ceste E20 združeno v prevodu »on the main road«, torej na glavni cesti (Sebastian 2014: 62).

Izrazov, ki so eksplicitno vezani na švedsko tradicionalno hrano in pijačo, je v romanu malo, saj tudi dogajanje v romanu ni vezano le na Švedsko. Blagovne znamke hrane in pijač, ki so specifične za Švedsko, so prevedene na podoben način kot denimo imena trgovin ali bencinske črpalke, pri prevodih imen pijač, ki so ciljnim bralcem neznane, pa sta se oba prevajalca odločila za opisni prevod (npr. pri čokoladnem mleku *Pucko*; podobno tudi pri vseh alkoholnih pijačah). Tudi pri jedeh se prevajalca odločata bodisi za posplošitve bodisi kulturne ustreznice. Tako je mesna jed *pannbiff*, ki je še najbolj podobna slovenskim »polpetam«, tako tudi prevedena, v angleščini pa je (verjetno) zaradi manjkajoče ustrezne jedi v britanskem prostoru posplošena le na vrsto mesa (govedino) in prevedena kot »beef« (Jonasson 2010: 87; Jonasson 2012: 85; Jonasson 2013: 105).

Pri idejnih konceptih, vezanih na švedsko kulturo, se oba prevajalca najpogosteje odločata za kulturno ustreznico. V primeru občinske funkcije *kommunalsrådet*, ki v švedščini označuje osebo, zadolženo za upravljanje določenega področja na občini, se je slovenska prevajalka odločila za prevod »občinski svetnik«, kar se zdi najbližja kulturna ustreznica. Britanski prevajalec se je odločil za drugo najbližjo ustreznico »mayor«, torej župan, čigar funkcija pa je bolj prepoznavna

in tudi pomembnejša od *kommunalrådet* (Jonasson 2010: 7; Jonasson 2012: 7; Jonasson 2013: 7).

3.4.4 Ugotovitve

Na podlagi analize lahko ugotovimo, da so kulturnospecifični elementi v slovenskem prevodu romana v veliki meri ohranjeni, v angleškem prevodu pa so pogosto popolnoma ali delno izpuščeni in posplošeni, in sicer pri večini kategorij. V tabeli 6 je prikazano, katere prevajalske strategije po Newmarku (1998) sta prevajalca največkrat uporabila.

Vseh izbranih primerov je 145, ne vključujejo pa podatkov o spremembah na makroravni besedila (gl. poglavje 3.4.2). Povzamemo lahko, da do največjih razlik med prevodom iz polperifernega v hipercentralni in periferni jezik prihaja pri ohranjanju in izpuščanju kulturnospecifičnih elementov, kar se najizraziteje kaže pri lastnih imenih. Pri uporabi drugih strategij, gledano v celoti, ni večjih razlik med jezikoma.

V angleškem prevodu izhodiščno usmerjenih strategij skorajda ni, v slovenskem prevodu pa se uporabljajo, kar kaže na doslednejše upoštevanje izvirnega besedila in ponovno potrjuje tezo o večji doslednosti pri spoštovanju izvirnih elementov v prevodu v periferni jezik. Pri slovenskem prevodu sicer opazimo pristop, ki ni izrazito podomačitven, vendar je kljub temu v razmeroma velikem kontrastu s pristopom, ki ga je uporabil angleški prevajalec.

Na neki način lahko v obeh prevodih govorimo o osredotočenosti na ciljnega bralca. Ta se v slovenskem prevodu kaže predvsem v prilagoditvah v obliki razširitev in opomb, katerih cilj pa je vendarle ohranjanje kulturno specifičnih prvin izvirnika. V angleškem prevodu pa se nasprotno kaže v izpustih in posplošitvah. Britanski prevajalec poleg posameznih kulturno vezanih prvin izpušča tudi daljše odlomke, ki ne vsebujejo kulturno zaznamovanih elementov, temveč so s prevajalčevega stališča očitno manj pomembni za vsebino. Izpusti v angleški različici sicer niso tako obsežni, da bi lahko govorili o priredbi ali pretirani manipulaciji z izhodiščnim besedilom, vendar odražajo manjšo mero spoštovanja raznovrstnih elementov izhodiščnega besedila in kulture, v kateri je nastal. Kot smo videli, je po mnenju nekaterih prevodoslovcev, kot je Lefevere (1994: 87), prevajanje sicer že po definiciji manipulacija, zato se predelavi besedila do določene mere ni mogoče izogniti. Vendarle pa se zdi, da prevajalec z izrazitimi premiki in izpusti, kot smo ugotovile že pri prevodu iz norveščine v angleščino (gl. poglavje 3.3) prevaja veliko bolj svobodno kot slovenska prevajalka, katere prevod je bolj izhodiščno usmerjen. To potrjuje npr. Heilbron (2010: 6), ki pravi, da so prevajalske norme podrejene pravilom ciljnega jezika; torej se potrjuje pričakovanje, da je prevod v

Tabela 6: Uporaba različnih prevajalskih strategij pri prevodu v angleščino in v slovenščino (vir: Sebastian 2014: 84).

STRATEGIJA	obranitev			opisni prevod, funkcijska ustreznica, kulturna ustreznica	svobodni in eskpresiven prevod	izpust		
	obranitev, citatni prenos, transkripcija ali kalk	obranitev z razširitevjo	obranitev z opombo			izpuščen element, nadomeščen z opisnim prevodom	popoln izpust	
KATEGORIJA	JEZIK							
	osebna lastna imena (18)	SLO	13	1	1	0	0	0
		ANG	8	2	0	0	3	2
stvarna lastna imena (34)		SLO	18	8	0	6	0	0
		ANG	12	1	0	7	2	3
zemljepisna lastna imena (55)		SLO	51	2	2	0	0	0
		ANG	13	7	0	0	7	2
hrana in pijača (17)		SLO	9	0	1	4	2	0
		ANG	3	0	0	7	5	0
citati in literarne aluzije (8)		SLO	5	1	1	1	0	0
		ANG	4	1	0	0	1	1
drugi kulturno-nospecifični elementi (13)		SLO	6	0	0	7	0	0
		ANG	2	0	0	5	3	2
SKUPAJ		SLO	102	12	5	18	2	5
		ANG	42	11	0	19	18	9
								39

hipercentralni jezik bolj podomačitven kot prevod v slovenščino, ki je periferni jezik. Prav tako lahko ugotovimo, da so nedoslednosti pri uporabi nekaterih strategij razumljive, sploh če upoštevamo pragmatične dejavnike, kot so relativno kratki roki za oddajo prevoda, ki navadno spremljajo prevajanje uspešnic, kakršna je *Stoletnik*, in dileme, kako uravnotežiti prevod, da bo v ciljni kulturi deloval brez pretiranih izpustov in odmikov od izvirnika. Zavedati pa se moramo tudi, da je stopnja svobode ali pa stopnja nasilja, kot pravi Venuti (1995: 19), vedno odvisna od posameznega prevajalca, ki je vpet v uredniške prakse in koncepte v posamezni kulturi o tem, kakšen je sprejemljiv prevod.

Prevod romana v angleščino je torej izraziteje ciljno usmerjen, kar se odraža v posploševanju in številnih izpustih kulturnospecifičnih elementov, ki so največkrat vezani na švedsko kulturo in so po prevajalčevi presoji preveč tuji ciljnim bralcem. Prevod v slovenščino pa je kombinacija izhodiščno usmerjenega prevoda in ciljno usmerjenih strategij, ki bralcu vseeno približajo koncepte, vezane za tujo kulturo. Zaradi doslednega ohranjanja kulturno vezanih prvin je namreč na splošno bližji izvirniku. Pri nekaterih tujih konceptih pa se prevajalka približa bralcem z dodatnimi opombami, s prenosom nekaterih švedskih elementov v slovensko besedilo brez pojasnila pa se v prevodu prepletajo značilnosti domače in tuje kulture, kar slovenskim bralcem omogoča prepoznavanje znanega in prenos lastnih izkušenj tudi v neznane, vendar primerljive koncepte (Mahkota 1997). Poleg tega lahko takšen prevod v ciljni (slovenski) kulturi spodbudi zanimanje ciljnih bralcev za drugo, v tem primeru švedsko, kulturo in književnost nasploh (Ožbot 2012).

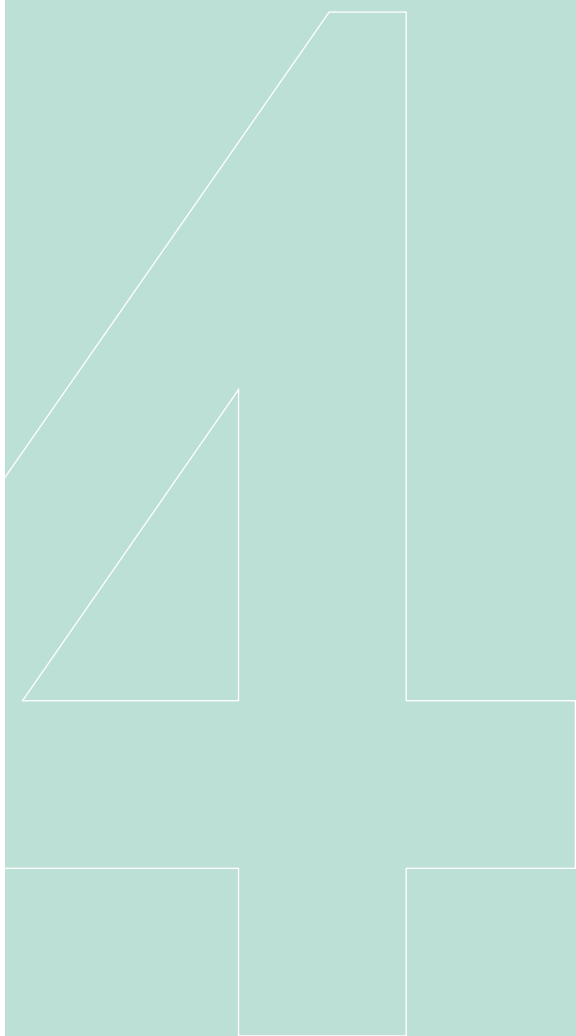
Tako kot prevod norveškega romana *Taščica*, ki smo ga analizirale v poglavju 3.3, tudi prevod švedskega romana *Stoletnik, ki je zlezel skozi okno in izgubil* ni izrazito potujitven. Če se navežemo na Even-Zoharja (1990), je slovenščina kot manjši jezik s šibkejšim literarnim sistemom v mednarodnem merilu bolj dovzetna za književna dela tujih kultur ter s tem tudi lažje sprejema tuje koncepte in vplive (Svedjedal 2012: 33–35, 163).

Raziskava je obenem pokazala tudi, da se švedščina kot polperiferni jezik v skladu z našimi hipotezami prevaja malenkostno drugače kot periferni jeziki, na primer norveščina, vendar pa tudi drugače kot drugi polperiferni jezik v naših raziskavah, torej italijanščina.⁵⁸ Možna razloga za to ugotovitev sta dva. Prvič, polperiferni status si je švedščina pridobila predvsem zaradi svoje centralnejše vloge v Skandinaviji. V odnosu do slovenske literatruie in kulture ostaja njen položaj skorajda periferen in primerljiv s položajem danske, norveške in finske književnosti in kulture, zaradi česar se dinamika in vzroci prevajanja švedske književnosti približujejo tistim pri prevajanju drugih perifernih književnosti in jezikov. Drugič, polperiferni status italijanščine dejansko pomeni padec v hierarhiji svetovnega

⁵⁸ Poglobljene študije primerov za italijanščino zaenkrat še nimamo, vendar pa se podoben vzorec delno pokaže pri splošnem stanju prevodov in tudi pri prevajanju filmskih naslovov (poglavje 3.2).

jezikovnega sistema, kar pomeni, da je iz preteklosti, kot jezik renesanse, glasbe, umetnosti in znanosti, prinesla veliko večji kulturni kapital, kot ga ima švedščina, katere kulturni kapital je začel naraščati veliko pozneje. Zaradi tega (in zaradi geografske bližine in obmejne narodnostne in kulturne prepletenosti) je morda tudi dinamika prevajanja iz italijanščine bližje dinamiki prevajanja iz drugih centralnih jezikov.

4 Slovenščina v centru

Čeprav slovenščina v modelu v svetovnega jezikovnega in prevodnega sistema nedvomno sodi v skupino perifernih jezikov, pa pri svojih maternih govorcih zaseda najbolj središčno, hipercentralno mesto, saj vpliva na njihovo komunikacijo tako v tujih jezikih kot v materinščini, pa tudi v posredovanju med njimi.

V tem poglavju bomo z rezultati raziskav, opravljenih med študenti programa Medjezikovnega posredovanja in študenti tujih jezikov na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, pokazale, kako zelo je za sporazumevanje v mednarodnem okolju pomembna ne samo visoka jezikovna kompetenca v tujem, ampak tudi v maternem jeziku, ne glede na položaj in kulturni kapital tega jezika v svetovnem okviru (prim. Pezdirc Bartol 2001). Vlogo maternega jezika pri učenju in sporazumevanju v tujem jeziku poudarjajo tudi raziskave tujih strokovnjakov, npr. Butzkamm (2003), He (2012) in Atkinson (1987), ki je med drugim zapisal: »V materinščini se naučimo 1. misliti, 2. sporazumevati in 3. intuitivno razumeti slovnico. Materinščina nam odpre vrata ne le do lastne slovnice, ampak do vseh slovníc. [...] Je temelj, na katerem oblikujemo svoj Jaz« (Atkinson 1987: 245).

Čeprav omenjeni strokovnjaki govorijo o vlogi materinščine pri učenju tujega jezika, pa je ta vloga enaka tudi pri poznejšem razumevanju in tvorjenju besedil v tujih jezikih, zato je dobra podkovanost v materinščini nujna za večjezično pisno (pa tudi ustno, čeprav to ni bilo predmet naše raziskave) komuniciranje.

Tu pa slovenski učenci, dijaki in po naših raziskavah tudi študentje nimajo tako dobrega temelja, kot bi bilo potrebno in kot bi si zaslužili. Ugotovile smo namreč razmeroma slabo pismenost študentov ob začetku univerzitetnega študija, kar potrjuje rezultate drugih raziskav pismenosti, npr. teste bralne pismenosti PISA, ki so tako leta 2009 kot leta 2012 pokazali slabšo bralno pismenost slovenskih učencev in dijakov v primerjavi s povprečjem OECD (prim. MIZŠ 2013). Glede na to, da se po mnenju strokovnjakov teorije branja bralne sposobnosti vsaj do neke mere prenašajo z materinščine na tuje jezike (prim. Huntley in Penate 2003, Zupan Sosič 2014), in glede na pričakovane rezultate raziskav, smo izhajale iz hipoteze, da obstaja velika potreba po nadaljnjem opismenjevanju v slovenščini tudi na visokošolski ravni.

Raziskave teh vprašanj na Oddelku za prevajalstvo potekajo od leta 2007, pozneje smo vključile tudi tri druge oddelke Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani in skupno zajele približno 300 študentov. Doslej smo opravile tri različne raziskave. V prvi smo ugotovljale raven pismenosti študentov ob začetku visokošolskega izobraževanja, se pravi po maturi (Grahek Križnar in Zlatnar Moe 2007), in ob koncu prvostopenjskega študija na Oddelku za prevajalstvo (Zlatnar Moe in Grahek Križnar 2011). V drugi, iz leta 2013 (Zlatnar Moe, Žigon in Mikolič Južnič 2015), smo raziskovale razlike v prevajalskih kompetencah pri prevajanju iz prvega oziroma drugega tujega jezika v materinščino med študenti ob koncu

prvostopenjskega študija na študijskih programih Medjezikovno posredovanje, Nemcistika, Anglistika in Italijanski jezik s književnostjo. V tretji raziskavi, ki je potekala v študijskih letih 2013/14 in 2014/15, pa smo raziskovale razlike pri prevajalskih kompetencah študentov medjezikovnega posredovanja in prej omejenih tujejezičnih oddelkov pri prevajanju iz materinščine v prvi oziroma drugi tuji jezik. V nadaljevanju na kratko povzemamo izsledke vseh treh raziskav in predstavljamo sklepe, do katerih smo prišle na njihovi podlagi in ki razkrivajo težave, ki po našem mnenju zelo verjetno zadevajo celotno študentsko populacijo. Ponujamo tudi nekatere rešitve, ki bi pripomogle k boljši kompetenci slovenskih strokovnjakov tako v (periferem) maternem jeziku, kot tudi v hipercentralnem, centralnih in polperifernih tujih jezikih. Brez odličnega znanja materinščine se bodo namreč ti bodoči prevajalci (in drugi mladi strokovnjaki, ki prihajajo s slovenskih visokošolskih ustanov) težko soočali z izzivi, ki jih prednje postavljata prevajanje in posredovanje med različnimi jeziki, pa tudi tvorjenje izvirnih besedil v materinščini in jezikih, ki (v svetovnem regionalnem ali posameznem strokovnem okviru) zasedajo bolj ali manj centralna mesta

4.1 BRALNA PISMENOST IN RAZUMEVANJE BESEDIL OB ZACETKU PRVOSTOPENJSKEGA ŠTUDIJA IN OB NJEGOVEM ZAKLJUČKU

Povod za prvo raziskavo so bile opažene pomanjkljivosti na področju bralne pismenosti pri študentih prvega letnika medjezikovnega posredovanja, s katerimi se učitelji srečujemo pri praktičnem delu s študenti. Pomanjkljivosti se kažejo predvsem na najvišjih ravneh bralnega razumevanja, ki ju Pečjak (1993, 56–60) imenuje interpretacijsko razumevanje besedila in pri katerem mora bralec dojeti bistvo besedila, razumeti povezanost med deli besedila in sklepati o medsebojni odvisnosti povedanega ter ustvarjalno razumeti besedilo. To predstavlja najvišjo raven razumevanja, bralec pa je sposoben preoblikovati prebrano besedilo iz ene abstraktne oblike v drugo oziroma ga povzeti s svojimi besedami. Prav to pa je tisto, s čimer se ukvarjamo na Oddelku za prevajalstvo, na začetku v obliki povzemanja besedil, pozneje pa s prevajanjem.

Raziskavo, ki je potekala v dveh delih, sva opravili Marija Zlatnar Moe in Nina Grahek Križnar (2012);⁵⁹ v prvem, ki je potekal v šolskem letu 2006/2007, je sodelovalo 38 študentov 1. letnika prve stopnje, njihovo bralno pismenost pa sva raziskovali z metodami urjenja, ki so jih študentje vajeni pri pouku. Besedilo v angleškem jeziku (gl. priložo 9.6), ki je govorilo o ilegalnem priseljevanju na otok Tenerife, so morali prebrati, potem pa ga v 90 besedah povzeti v slovenščini. Pri tem niso uporabljali nobenih prevajalskih in drugih jezikovnih

⁵⁹ Nini Grahek Križnar se zahvaljujemo za dovoljenje, da izsledke te raziskave vključimo v knjigo.

pripomočkov. Povzetek sva ocenili v skladu z merili za ocenjevanje povzetkov pri predmetu Medjezikovno posredovanje.⁶⁰

Pri ocenjevanju povzetkov sva se osredotočili na interpretacijsko in na ustvarjalno razumevanje besedila. Ugotovili sva, da je bilo največ napak na ravni manjkajočih ali napačnih podatkov, na primer o geografski legi Kanarskih otokov ali vlogi EU pri reševanju problema. Kar naju je najbolj presenetilo, pa je bilo prevladujoče izpuščanje podatkov o medčloveški strpnosti in solidarnosti, ter podatkov, ki bi prebežnike pokazali v pozitivni luči (kot vzrok za emigracijo so študentje na primer navajali samo ekonomske vzroke, ne pa tudi vojnih razmer, kot reakcijo domačinov samo nezadovoljstvo, ne pa tudi sočutja, in podobno). Povprečno število doseženih točk, namreč 6,79 od možnih 10 točk kaže, da so imeli študentje težave ne le z branjem in ponovnim pisanjem vsebine izhodiščnega besedila, pač pa tudi z jezikovno in slogovno podobo besedila.

Ker so rezultati te raziskave nakazovali, da na interpretacijo in ustvarjalno ponovno pisanje izhodiščnega besedila v ciljnem jeziku vpliva tudi prevladujoča ideologija v družbi in prevajalčevo osebno mnenje, sva se odločili eksperiment ponoviti ob koncu prvostopenjskega študija, tokrat s fokusom prav na teh ideoloških vidikih. Definicijo ideologije sva povzeli po Hatimu in Masonu (1997: 218), ki pravita, da je ideologija »celota predvidevanj, ki odraža življenjske poglede in interese posameznika, skupine posameznikov, družbene ustanove itn. in ki se končno izrazi v jeziku«. To pa se, kakor pravi Dijk (1996: 15–16) kaže tudi skozi »pedsodke, stereotipe, večinoma negativne zgodbe o Drugih, ki v vsakodnevnih pogovorih, novicah, političnih in poslovnih poročilih in izobraževalnem gradivu [...] in v zasebnem in javnem govoru izražajo [...] družbene zaznave, ki jih delijo člani določene skupnosti.«⁶¹

V drugem delu raziskave je sodelovalo 95 študentov tretjega letnika na 1. stopnji, večina med njimi jih je sodelovala že pri prvem delu raziskave. Tokrat sva nameoma izbrali besedilo, ki se je ukvarjalo s priseljevanjem, in sicer s šolskim uspehom priseljencev prve in druge generacije v različnih šolskih sistemih (priloga 9.7). Študente sva tudi prosili, da so izpolnili vprašalnik, s katerim sva preizkusili njihovo mnenje o določenih ideoloških vprašanjih, in jih prosili, naj besedilo povzamejo in prevedejo. Vprašalnik so izpolnili pri predmetu Medjezikovno posredovanje, prav tako so med poukom napisali tudi povzetek besedila, prevod pa kot domačo nalogo, za katero so imeli dva tedna časa in ki sva jo tudi tokrat ocenili v skladu z merili ocenjevanja pri predmetu. Rezultati so pokazali, da se je bralna pismenost študentov v treh letih precej izboljšala, enako tudi splošna razgledanost ter jezikovna spretnost in sposobnost ustvarjalne interpretacije. Do

60 Povzetke sva ocenili po običajnih merilih za ocenjevanje povzetkov, s katerimi ocenjujemo tako vsebinsko in slogovno ustreznost ciljnega besedila, kot jezikovno primernost na oblikoslovni, skladenjski in besedilortovorni ravni.

61 Prevedla Marija Zlatnar Moe.

pomembnejših vsebinskih premikov je tokrat prišlo zgolj na mestih, ki so bila tako ali drugače ideološko zaznamovana (rezultati raziskave so podrobno opisani v Zlatnar Moe in Grahek Križnar 2012), pa še to le v dveh primerih: kadar je bilo prevajalčevo mnenje o določenem vprašanju zelo močno in čustveno obarvano (na primer pri vprašanju odnosov med otroki in odraslimi) ali kadar je bilo besedilo za prevajalca iz kakršnega koli razloga (jezikovnega, slogovnega ali leksikalnega) težko. Te rezultate podpirajo tudi raziskave v tujini tako pri študentih prevajalstva (Floros 2011) kot pri prevajalcih praktikih (Al-Mohannadi 2008).

Če povzamemo, lahko torej rečemo, da študentje, ki so bili na srednješolski ravni razmeroma uspešni, visokošolsko izobraževanje, kot je pokazala prva raziskava, začenjajo s pomanjkljivo bralno pismenostjo in to celo v primeru, ko gre za študente jezikovnih študijskih programov. Mednje sodi tudi program Medjezikovnega posredovanja, pri katerem od študentov pričakujemo izrazitejšo nadarjenost za jezikovno razumevanje in tvorjenje besedil. Ugotovili sva tudi, da slaba bralna pismenost bistveno vpliva na razumevanje in interpretacijo besedila v tujem jeziku, še posebej, kadar je to za bralca iz kakršnih koli razlogov težko, kar pa je relevanten problem ne le za študente jezikovnih in prevajalskih študijskih programov, ampak za prav vse strokovnjake, ki se morajo znajti v globaliziranem svetu in ki morajo znati prebrati, razumeti in vsaj približno nepristransko interpretirati besedila ne le v materinščini, temveč tudi v enem ali več tujih jezikih. Dejstvo, da v primeru slabšega razumevanja prevlada ideologija posameznika ali družbe, v kateri živi, lahko vodi v izrazito podomačitvene prevode, ki nekritično slonijo na pričakovanjih ciljne družbe (in/ali njenega predstavnika, prevajalca). Pomeni pa tudi, da slaba bralna pismenost dejansko zavira spremembe v družbi in njen razvoj, saj ljudje, ki bi morali vanjo spremembe prinašati, teh v besedilih sploh ne prepoznajo, pač pa vidijo predvsem tisto, kar vedo že od prej, oziroma tisto, kar je v njihovi kulturi sprejemljivo. In to je težava, ki močno presega problem neustreznih prevodov in povzetkov prebranega.

4.2 POMEMBNOST MATERINŠČINE PRI MEDJEZIKOVNEM SPORAZUMEVANJU

Ker se je pri predhodnih raziskavah izkazalo, da pomanjkljivo jezikovno znanje prevajalca lahko pripelje do (predvsem ideoloških) prevajalskih intervencij v besedilu in ker se s prevajanjem pogosto ukvarjajo tudi prevajalci, ki za sabo nimajo formalnega prevajalskega izobraževanja, ampak (najpogosteje) študij določenega jezika ali jezikovnega para, smo v naslednji raziskavi ugotovljale, kako se prevodi študentov medjezikovnega posredovanja razlikujejo od prevodov študentov tujih jezikov. Nekateri jezikovni oddelki med kompetence, ki jih njihovi študentje osvojijo med študijem, zapisujejo tudi prevajalske kompetence, kar bi lahko

nakazovalo, da je poseben študijski program prevajalstva pravzaprav nepotreben, če študentje potrebne kompetence res pridobijo pri študiju tujih jezikov.

Raziskava je potekala tri zaporedna študijska leta, 2012/13, 2013/14 in 2014/15, na štirih oddelkih Filozofske fakultete, in sicer na Oddelku za prevajalstvo, Oddelku za anglistiko in amerikanistiko, Oddelku za germanistiko z nederlandistiko in skandinavistiko ter na Oddelku za romanske jezike in književnosti. V prvem delu je sodelovalo 79, v drugem pa 94 študentov tretjega letnika 1. stopnje doplomskega študija. V prvem delu raziskave (rezultati so podrobneje opisani v Zlatnar Moe, Mikolič Južnič in Žigon 2015) smo primerjale prevajalske kompetence pri prevajanju iz prvega oziroma drugega tujega jezika v materinščino, in sicer iz angleščine, nemščine in italijanščine v slovenščino. V naslednjih dveh letih smo eksperiment ponovile, tokrat v obratni smeri, se pravi iz materinščine v prvi ali drugi tuji jezik, ki je bil tudi tokrat angleščina, nemščina ali italijanščina. Pri raziskavi so obkrajat sodelovali vsi študentje 3. letnika na Oddelku za prevajalstvo, ter po ena skupina študentov anglistike, nemicistike in italijanistike, prav tako iz tretjega letnika. Med študenti anglistike so prevladovali enopredmetni študentje, kar pomeni, da so v veliki večini delali s svojim prvim tujim jezikom. Študentje italijanistike in nemicistike so vsi študirali na dvopredmetnih študijskih programih, večinoma kombinacijo dveh jezikov. Ti so prevajali iz prvega ali drugega tujega jezika, enako študentje medjezikovnega posredovanja (skupina, ki je delala z angleščino, je delala s prvim tujim jezikom, drugi dve pa z drugim). Obkrajat so bili vsi sodelujoči študentje materni govorci slovenščine, v veliki večini ženskega spola in stari med 21 in 23 let. Povprečna starost je bila v obeh generacijah nekoliko višja med študenti medjezikovnega posredovanja, na katerega se po vsem sodeč v večji meri vpisujejo tudi starejši študentje.

Študentom smo predstavile eksperiment pri pouku, po prvem delu raziskave smo jim predstavile tudi rezultate. Eksperiment je obkrajat potekal v dveh delih: prvi del je obsegal prevod besedila, dolgega približno 1.700 znakov brez presledkov (kar je običajna dolžina prevoda pri izpitu ob koncu 3. letnika na programu Medjezikovno posredovanje). Za ta prevod so imeli štirinajst dni časa, opravili so ga kot domačo nalogo, na voljo pa so imeli vse prevajalske pripomočke, ki so se jim zdeli primerni. Prvo besedilo je govorilo o tretji kulturi, kar je zagotovilo enako zunajjezikovno (kulturno) znanje, in sicer o vse bolj spolitizirani homofobiji v Afriki (priloga 9.8.1 (angleško besedilo); priloga 9.8.2 (nemško besedilo); priloga 9.8.3 (italijansko besedilo)). Drugo besedilo je govorilo o uvedbi enotne vstopnice za vse znamenitosti v Hrastovljah, se pravi o dogajanju v Sloveniji, s čimer smo prav tako zagotovile enako zahtevnost glede zunajjezikovnega znanja za vse sodelujoče študente (priloga 9.9). Drugi del eksperimenta je obsegal vprašalnik, v katerem smo jih spraševale po nekaterih osebnih podatkih (starost in študijska skupina), poleg tega pa je vseboval še nekaj vprašanj o prevajalskem postopku: kako dolgo so besedilo prevajali in katere prevajalske pripomočke so uporabili

(priloga 9.8). Prevode smo ob koncu eksperimenta šifrirale tako, da popravljavke besedila (avtorice raziskave) nismo imele podatka, kateremu programu pripada posamezni študent. Nato smo jih ocenile po merilih, po katerih sicer ocenjujemo študentske prevode na Oddelku za prevajalstvo in ki temeljijo na ocenjevalnih tabelah Generalnega direktorata za prevajanje pri Evropski komisiji. Uporabile smo ocenjevalno tabelo z začetno vrednostjo 20 točk, od katerih se nato točke odštevajo za različne napake (od izpustov, dodatkov, pravopisnih in slovničnih do vsebinskih, slogovnih napak itn.) oziroma dodajajo za uspešne in ustvarjalne rešitve. K slednjim sodijo rešitve na različnih ravneh besedila, od skladenjske, prek slogovne, pa do dodatkov, ki bralcu omogočijo boljše razumevanje besedila, ali izpuščanje nerelevantnih informacij. Ko so bili vsi prevodi popravljani, smo jih s šifrantom spet razvrstile glede na študijsko smer avtorja.

4.3 PREVOD IZ TUJEGA JEZIKA V MATERINŠČINO

Naša pričakovanja glede rezultatov so bila, da se bodo pri prevajanju iz tujega jezika v materinščino pokazale različne jezikovne in prevajalske kompetence pri študentih medjezikovnega posredovanja, predvsem zaradi večjega poudarka na poučevanju ciljnega jezika, torej slovenščine v okviru tega študijskega programa, glede na to, da imajo od vseh študentov tujih jezikov edino enopredmetni študentje nemščine na voljo trideset ur slovenščine, na drugih dveh oddelkih pa slovenščine ne poučujejo v nobeni neposredni obliki. Število ur, osredotočenih na slovenski jezik, na študijskem programu Medjezikovno posredovanje je 350. Podobno, a vendarle nekoliko manjše neskladje vlada pri urah prevajanja v slovenščino: na programu Medjezikovno posredovanje je takih ur 150, na anglistiki 30, na nemcistiki 30 ur, ki so na voljo kot izbirni predmet, na italijanistiki pa 60. Poleg tega imajo študentje medjezikovnega posredovanja na voljo še več predmetov, pri katerih se usposablajo za uporabo prevajalskih pripomočkov in tvorjenje besedil, medtem ko se na jezikovnih oddelkih ukvarjajo predvsem s študijem tujega jezika, njegove književnosti in kulture.

Na podlagi podatkov o kontaktnih urah prevajanja na posameznih programih smo pri študentih medjezikovnega posredovanja pričakovale pogostejšo uporabo in večjo raznolikost prevajalskih pripomočkov ter slogovno in jezikovnozvrstno ustrenejša besedila, kar se je oboje potrdilo. Pri študentih jezikov smo pričakovale vsebinsko natančnejše in ustrenejše prevode, saj smo izhajale iz hipoteze, da bodo zaradi močnega poudarka na tujem jeziku bolje razumeli izhodiščno besedilo. Tega naši rezultati niso potrdili.

Na splošno so bili prevodi študentov medjezikovnega posredovanja ocenjeni nekoliko boljše od prevodov študentov jezikov. Največja razlika je bila pri italijanskih

skupinah, kar 5,5 točke, pri nemških in angleških skupinah je ta razlika znašala 3 točke. Zanimivi so bili tudi razponi znotraj posameznih skupin: tukaj sta si bili najbližje obe nemški skupini, kar je zanimivo predvsem zato, ker imajo študentje nemcistike, kot smo videli, edini možnost usposabljanja za prevajanje v slovenščino vsaj kot izbirni predmet.

Najbolj so nas presenetili rezultati, vezani na pomanjkljivo znanje ciljnega jezika, se pravi slovenščine, na primer pravopisne in slovnične napake. Presenetljivi so bili tako zaradi velikih razlik med študenti medjezikovnega posredovanja na eni strani in študenti jezikovnih smeri na drugi, kakor tudi zaradi dejstva, da so se napake sploh pojavljale, glede na to, da se proces opismenjevanja za veliko večino prebivalcev Slovenije konča s koncem srednje šole in da bi torej na fakulteto morali priti docela pismeni. Največja razlika v kakovosti prevodov se je med jezikovno in prevajalsko skupino pokazala prav na pravopisni ravni: študentje medjezikovnega posredovanja so tako skupaj pridelali 40 pravopisnih napak (0,93 na študenta), študentje jezikovnih smeri pa 89 (2,47 na študenta). Pri napakah ni šlo za zapletene pravopisne probleme, temveč večinoma za osnovno rabo velikih in malih začetnic in ločil (predvsem vejice), za napačen zapis števnikov (npr. *v 37. afriških državah*) in napake pri črkovanju. Napake so sicer pri vseh ekspiremetalnih skupinah iste vrste, vendar se pri študentih tujih jezikov pojavljajo 2,6-krat pogosteje kot pri študentih medjezikovnega posredovanja.

Pri slovničnih napakah je bil razkorak nekoliko manjši kot pri pravopisnih: pri študentih tujih jezikov so približno 1,5-krat bolj pogoste (146 napak oziroma 4,1 na študenta) kot pri študentih medjezikovnega posredovanja (117 napak oziroma 2,72 na študenta). Napake lahko razdelimo v dve kategoriji. Najprej so tu težave, ki se pojavljajo pri maternih govoricah slovenščine, navadno zaradi vpliva narečij oziroma mestnih govoric. V to kategorijo sodi na primer uporaba mestnika namesto dajalnika pri samostalnikih in pridevnikih moškega spola v ednini (npr. *izpostavljeni pogostem verbalnem nasilju*), napačna uporaba določne oblike pridevnika v imenovalniku moškega spola ednine, neuporaba zanikanega rodilnika in napačna uporaba svojilnega oziroma povratno svojilnega zaimka. V drugo kategorijo pa sodijo napake, ki so posledica vpliva izhodiščnega jezika na ciljno besedilo, na primer neuporaba dvojine ali napačna uporaba glagolskih časov. Pogostejše so še napake neujemanja v slovničnih kategorijah (spolu, sklonu in številu). Do teh napak pri prevajanju navadno prihaja med prevajalskim postopkom zaradi sprememb ciljnega besedila in se velikokrat odpravljajo šele pri reviziji besedila. V vseh naštetih kategorijah pa smo več napak naštele v prevodih študentov tujih jezikov kot v prevodih študentov medjezikovnega posredovanja.

Tudi slogovne napake so povezane s kompetenco v slovenskem jeziku in prav s temi ravni so imeli tako študentje tujih jezikov kot študentje medjezikovnega posredovanja največ težav, študentje tujih jezikov za 37 % več kot študentje medjezikovnega

posredovanja. Slogovne napake smo razdelile v več kategorij, in sicer od neustaljenih kolokacij, neupoštevanja slogovnih norm slovenščine, spremembe ravni formalnosti do spremembe diskurznega polja in slogovne interference izhodiščnega besedila. Prvi dve kategoriji sta močnejše povezani z osnovno ravno pismenosti, spremembe na ravni formalnosti in polja pa so bolj povezane s poznavanjem besedilnih vrst, kar je sicer do neke mere zajeto že v predunivezitetnem izobraževanju, vendar, razumljivo, ne v zadostni meri za strokovno delo z besedili.

S kompetenco v ciljnem jeziku, torej v slovenščini, pa so, morda nekoliko presenetljivo, povezane tudi vsebinske in ideološke spremembe besedila (na primer uporaba nevtralnějšíh izrazov za istospolno usmerjene ljudi namesto slabšalnih, uporabljenih v izhodiščnem besedilu). Tudi teh je bilo več v prevodih študentov jezikovnih smeri kot v prevodih študentov medjezikovnega posredovanja. Da bo ideoloških sprememb več pri študentih jezikov, smo pričakovale, saj jih, kot smo lahko videli že pri raziskavi iz leta 2011 (poglavje 4.1), prevajalec sam, posebej na začetku prevajalske poti, težko zazna, če na to ni posebej opozorjen, in tudi na Oddelku za prevajalstvo se s tovrstnimi težavami bolj intenzivno ukvarjamo šele zadnja leta, odkar smo problem podrobneje raziskali. Dodatno težavo, tudi pri študentih medjezikovnega posredovanja, predstavlja dejstvo, da »ideologijo« navadno razumejo zelo ozko, v smislu »totalitarističnih ideologij dvajsetega stoletja« in zato niti ne vedo, na kaj bi morali biti pozorni. Študentje tujih jezikov bi lahko imeli manjšo prednost zaradi boljšega razumevanja izhodiščnega besedila, saj se morda manjkrajt znajdejo v položaju, ko se jim zdi besedilo »težko« (gl. zgoraj). Vendar pa vse prednosti morebitnega boljšega razumevanja besedila (to se v naši raziskavi sicer ni potrdilo, vsaj ne na ustvarjalni ravni pisanja novega besedila), izničijo težave, ki jih imajo z izražanjem v ciljnem jeziku, se pravi v slovenščini. Večina vsebinskih napak v prevodih obeh skupin (tudi tokrat v večji meri pri jezikovnih študentih, 4,94 napake na študenta v primerjavi s 3,81 pri študentih medjezikovnega posredovanja) je namreč nastala zato, ker so prevajalci izbrali sinonim, ki ima skoraj, vendar ne docela isti pomen kot izhodiščna beseda ali besedna zveza, ki jo prevajajo (na primer »obsodba« namesto »sodba«). Ta problem je povezan tudi s problemom uporabe manj ustreznih prevajalskih pripomočkov, o čemer podrobneje pišemo v Mikolič Južnič, Žigon in Zlatnar Moe (2014) in Zlatnar Moe, Mikolič Južnič in Žigon (2015).

4.4 PREVOD IZ MATERINŠČINE V TUJI JEZIK

Prevajanje iz maternega v tuji jezik je še ena od značilnosti perifernih kultur in jezikov, v katerih materni govorniki tujih (ciljnih) jezikov, ki bi lahko prevajali iz izhodiščnega jezika, preprosto niso na voljo, kar pomeni, da za prevode besedil v tuje jezike skrbijo materni govorniki slovenščine.⁶²

62 Glede prevajanja v tuji jezik prim. Kocijančič Pokorn 2005.

V nadaljevanju raziskave, ki smo jo opravile v študijskih letih 2012/13 in 2013/14, smo se osredotočile na prevajanje v tri različne tuje jezike, ki imajo hkrati tudi različen status v svetovnem jezikovnem sistemu. Tako so nekateri študentje prevajali iz periferne v hipercentralni jezik (angleščino), drugi v centralnega (nemščino), tretji pa v polperiferne (italijanščino). Posebnost druge raziskave je bila tudi, da smo primerjale prevajanje iz maternega jezika sodelujočih v njihov prvi oziroma drugi tuji jezik. Če namreč predvidevamo, da je za večino študentov anglistike, nemicistike in italijanistike njihov študijski jezik tudi njihov prvi tuji jezik, v primeru študentov medjezikovnega posredovanja ni tako. Za vse študente na Oddelku za prevajalstvo za prvi tuji jezik šteje angleščina, nemščina, italijanščina (in francoščina, ki pa v raziskavo ni bila vključena) pa so upoštevane kot drugi tuji jezik.⁶³

Vsi sodelujoči študentje so bili materni govorci slovenščine, v veliki večini ženskega spola in stari povprečno med 22 in 23 leti. Povprečna starost je bila tudi tokrat v obeh generacijah nekoliko višja med študenti programa Medjezikovno posredovanje.

Preden smo se lotile raziskave, smo pričakovale nekoliko boljše prevode v slovenščino pri študentih medjezikovnega posredovanja in nekoliko boljše prevode v tuji jezik pri študentih jezikovnih smeri, in to prav zaradi izključne pozornosti, ki jo na programu jezikovnih študijev posvečajo določenemu tujemu jeziku, književnostim in kulturam. Ko smo opravile analizo prvega eksperimenta in ugotovile, kako zelo kompetence v maternem jeziku vplivajo na prevajanje, pa so naša pričakovanja postala negotova. Pojavila so se nova vprašanja: v kolikšni meri lahko pomanjkljiva kompetenca v materinščini, torej v izhodiščnem jeziku, vpliva na ciljno besedilo? Ali je domnevno boljše poznavanje ciljnega jezika in kulture dovolj, da nadomesti pomanjkljivosti kompetenc v izhodiščnem jeziku? In po drugi strani, ali je večja poučenost glede prevajalskih orodij in večja kompetenca v maternem jeziku dovolj, da nadomesti nekoliko manj poglobljeno in obširno poznavanje ciljnega jezika, literature in kulture?

Rezultati glede uporabe prevajalskih pripomočkov in porabe časa so primerljivi z rezultati prvega eksperimenta: študentje medjezikovnega posredovanja so uporabili več prevajalskih pripomočkov, ki so bili tudi bolj raznoliki (slovarji, korpusi, spletne strani, eno- in dvojezični slovarji) kot študentje jezikovnih smeri, ki so se pri nemščini zanašali večinoma na dvojezične slovarje in na Ponsov spletni slovar, enako pri italijanščini, pri angleščini pa so poleg dvojezičnih v nekoliko večji meri uporabljali tudi spletne enojezične angleške slovarje. Študentje medjezikovnega posredovanja so tudi tokrat porabili več časa za prevod, povprečno 52 minut več kot pri prvem eksperimentu (prevod v materni jezik), prevajanje pa so tudi večkrat, v osmih primerih (prevod v angleščini), v štirinajstih primerih (prevod v nemščino) in 5 primerih (prevod v italijanščino), porazdelili na več dni. Prevajalci

⁶³ Ne glede na to delitev pa študijski program predvideva enako število kontaktnih ur za oba tuja delovna jezika.

jezikovnih smeri so besedilo večinoma prevedli v enem dnevu (17 študentov od 26 na nemščini, 11 študentov od 16 na italijanščini in 5 od 8 študentov anglistike) in so za prevod v povprečju potrebovali okoli 3 ure.

Primerjava skupnih rezultatov med študenti medjezikovnega posredovanja na eni strani in jezikovnih študijskih smeri na drugi strani, nam pokaže nekoliko prese- netljivo sliko, ki ne potrjuje naših predvidevanj pred začetkom raziskave. Prevodi študentov medjezikovnega posredovanja so bili namreč v vseh kategorijah, razen v eni, nekoliko boljši od prevodov študentov posameznih jezikovnih smeri.

Tabela 7: Povprečno število sprememb na prevod v prevodih študentov pro- grama Medjezikovno posredovanje in jezikovnih študijskih smeri.

kategorija	Medjezikovno posredovanje	jezikovni študijski programi
skupno število točk	12,5	11,4
slogovne napake	5,5	6,3
pravopisne napake	3,1	3,4
slovnične napake	8,7	7,8
pomenski premiki	1,6	2,5
spremembe idologije	0	1,3
izjemno dobre rešitve	1,6	1,3

Naše pričakovanje, da bodo študentje jezikov izdelali boljše prevode iz materin- ščine v svoj prvi ali drugi študijski jezik, se je potrdilo samo na slovnični ravni- ni, kar je nedvomno odraz večje pozornosti in osredotočenosti na samo en jezik na teh programih. V vseh drugih kategorijah so bili prevodi študentov med- jezikovnega posredovanja skupno boljši, čeprav v nekaterih kategorijah (npr. pri pravopisu) le za malenkost boljši. Tudi skupno število točk je pri študentih medjezikovnega posredovanja nekoliko višje, 12,5, kot pri študentih jezikov, 11,4, vendar pa je treba povedati, da v nobenem primeru število točk ne kaže, da so izdelali posebno dobre prevode, kar je glede na to, da gre za prevajanje v tuji jezik (ki se ga marsikateri prevajalec praktik pri nas, sploh pa v centralnejših kulturah, niti ne loteva), razumljivo. Pokazalo se je tudi, da so študentje jezikov ne glede na študijski jezik oddali precej podobno kakovostne prevode (povpreč- no število točk za angleščino je bilo 11, za nemščino in italijanščino pa 11,7), prevodi študentov medjezikovnega posredovanja pa so se po kakovosti precej razlikovali glede na to, v kateri jezik so študentje prevajali: pri angleščini so tako dosegli 11,4 točke, kar ustreza kakovosti prevodov na jezikovnih programih, pri nemščini so dosegli krepko boljši rezultat, namreč 16,6 točk, pri italijanščini pa nekoliko slabšega, namreč 9,5 točk. V nadaljevanju predstavljamo izsledke za posamezne jezikovne dvojice.

4.4.1 Angleščina

Za začetek smo si spet ogledali, koliko kontaktnih ur na enem in drugem oddelku posvečajo pouku ciljnega jezika (angleščine) in prevajanju vanj. Na Oddelku za anglistiko in amerikanistiko je angleškemu jeziku (brez družbe, kulture in književnosti) skupaj namenjeno 960 kontaktnih ur in sicer v prvem letniku 300, v drugem in tretjem pa po 270; poleg tega program vključuje še 30 ur uvoda v splošno jezikoslovje in 90 ur zgodovinske slovnice. Prevajanju v angleščino je ob tem namenjenih 30 kontaktnih ur v tretjem letniku. Na Oddelku za prevajalstvo je angleškemu jeziku (spet brez družbe, kulture in književnosti) namenjenih 510 ur, od tega 195 v prvem letniku, 165 v drugem in 150 v tretjem. Od tega je prevajanju v angleščino namenjeno 60 ur v tretjem letniku. Tako lahko vidimo, da je na Oddelku za prevajalstvo angleščini namenjena le dobra tretjina ur v primerjavi z Oddelkom za anglistiko in amerikanistiko, prevajanju vanjo pa dvakrat toliko, kar je pričakovano, glede na namen obeh študijev.

Kaj pa prevodi? Kakovostno sta si tokrat obe skupini precej bliže kot pri prevajanju iz angleščine v slovenščino. Povprečno število je pri prevajalcih 11,4 točk, pri anglistih pa 11, kar pomeni, da je razlike samo za slabe pol točke (če to skušamo kvantificirati, gre recimo za eno vejico ali določni člen narobe več ali manj). Kljub vsemu pa nas je nekoliko presenetilo, da za eno vejico vodijo prevajalci in ne anglisti. Če analiziramo podatke po kategorijah, ugotovimo, da sta imeli tudi tokrat obe skupini največ težav s slogom, pa tudi s slovnico: študentje medjezikovnega posredovanja so povprečno naredili 8 slogovnih napak, študentje angleščine pa 9,25. Najpogostejše napake so bili kalkirani prevodi, nenavadne kolokacije, napačna uporaba idiomov in tudi tokrat diskurzno polje oziroma napačna jezikovna zvrst (tako je recimo eden od študentov prevedel stavek *Hrastovci [...] so združili svoje turistične moči in [...] ponudili doživetje svoje vasice (Hrastovelj) z eno samo skupno vstopnico kot [they] have joined forces and turned their village into a hotspot for tourists*). Pri slovničnih napakah so prevladovale napačna raba določnih in nedoločnih členov in predlogov (*with a single ticket*), težave z rabo množine (*the pass will include the entrances to the church*) in različne skladijske težave (*[they] came together to promote themselves to tourists*). V tej kategoriji se je najbolj videl učinek poudarka na študiju ciljnega jezika (angleščine) študentov angleščine: povprečno so napravili 7,25 slovničnih napak, študentje medjezikovnega posredovanja pa 11.

Enako sta se obe skupini odrezali v kategoriji pravopisa in izjemno dobrih rešitev: v prvi kategoriji so študentje v obeh skupinah napravili povprečno 6,4 napake, večinoma pri rabi velike in male začetnice pri naslovih slik, ustanov in podobnega ter pri ločilih. Povprečje pri izjemnih rešitvah pa je bilo v obeh skupinah 0,5 na študenta, kar pomeni, da se ne ena ne druga skupina v angleščini ne počuti

dovolj domača, da bi si upala ustvarjalno posegati v besedilo. V isto smer kažejo tudi rezultati glede izpuščanja in dodajanja. V obeh skupinah je tega zelo malo, nekoliko več v skupini študentov angleščine (1,6 izpusta in 1,6 dodatka v primerjavi z 1,4 oziroma 0,8 pri študentih medjezikovnega posredovanja). Pri tem je morda potrebno omeniti, da je za večino izpustov krivo dejstvo, da študentje niso prevedli napisa pod sliko, dodatki pa so bolj ustvarjalne narave in so besedilu povečali informativnost – nekateri študentje so dodali kratke razlage kulturno vezanih prvin v besedilu.

Poleg omenjenih smo raziskovale še pomenske napake in ideološke premike. Slednjih v besedilu (verjetno zaradi popolnoma nekontroverzne vsebine) ni bilo, pomenske pa so se pojavljale pri obeh skupinah, pri študentih angleščine pogosteje (povprečno 6 napak na študenta) kot pri študentih medjezikovnega posredovanja (4,7). Do pomenskih premikov je v veliki meri prihajalo zaradi nenatančnega branja izhodiščnega besedila (*četrť evra od vsake ustopnice* je postalo *četrť cene od vsake ustopnice*, *najbolj znana slovenska istrska vas* pa najbolj znana *istrska vas*) ali zaradi napačne uporabe posameznih angleških besednih zvez, npr. konektorjev (*above all*, kjer bi moralo biti *especially*, *nevertheless* namesto *but* in podobno).

Če povzamemo rezultate, lahko ugotovimo naslednje: za uspešno prevajanje v tuji jezik (in najverjetneje isto velja tudi za druge oblike komunikacije v tem jeziku) je odlično obvladovanje tega jezika sicer pomembno (lahko bi dodali enako pomembno kot odlično obvladovanje materinščine pri prevajanju v drugo smer), ni pa dovolj, niti v primeru, ko gre za hipercentralni jezik, ki nas v različnih oblikah obkroža tako rekoč vsak dan. Študentje medjezikovnega posredovanja so s kompetencami, ki so jih pridobili pri prevajalskih predmetih in pri pouku slovenščine, v večini kategorij nadomestili primanjkljaj ur jezikovnega pouka tujega ciljnega jezika.

Edino področje, na katerem se je pokazala očitna razlika v znanju v prid študentov tujega jezika, je slovnična raven, vendar pa je treba pripomniti, da tudi na tej ravni večinoma ni šlo (pri nobeni od skupin) za hujše jezikovne napake, velika večina napak je bila posledica napačne rabe členov (dva posameznika v prevajalski skupini sta pri nerabi členov izrazito izstopala) in predlogov ter skladijske okornosti. V kategoriji pravopisa ta prednost ni več očitna, delno verjetno zaradi nekoliko ohlapnejših pravil angleščine pri pravopisnih vprašanjih, so pa študentje medjezikovnega posredovanja tukaj dosegli za dve desetinki točke boljši rezultat – verjetno prav zaradi natančnejšega branja besedila. V drugem odstavku besedila so namreč naštetni motivi poslikav v hrastoveljski cerkvi. Te motive so nekateri opremili z velikimi začetnicami, kot da gre za imena slik, drugi (in teh je bilo več med študenti medjezikovnega posredovanja) pa z malimi, v skladu s sobesedilom, ki je dovolj jasno izražalo, da gre za motive: *Vasica z znamenitimi freskami, ki prikazujejo stvarjenje sveta, izgon iz raja [...]*

Študentje angleščine so v prednosti tudi pri ustvarjalnem poseganju v ciljno besedilo, saj so več izpuščali (čeprav gre velik del izpustov na račun pozabljenosti – niso prevedli besedila pod sliko) in precej več dodajali kot študentje medjezikovnega posredovanja, kar kaže, da so pri tvorjenju besedil v angleščini bolj sproščeni, to pa je nedvomno posledica osredotočenosti na angleščino v času študija, čeprav je res, da sta bili pri najboljših rešitvah obe skupini enako uspešni.

Natančno branje izhodiščnega besedila je bistvenega pomena tudi pri napakah iz zadnjih dveh kategorij, namreč slogovnih in pomenskih. Da lahko pomen uspešno prenesemo v ciljni jezik, ga moramo do potankosti razumeti v izhodiščnem besedilu, vključno z vsemi podpomeni, odtenki in skritimi pomeni. Le na podlagi natančnega in ozaveščenega branja izhodiščnega besedila si lahko ustvarimo sliko o slogu in registru prebranega in se odločimo, kako bomo to prenesli v ciljni jezik. In prav to sta kategoriji, pri katerih so bili uspešnejši študentje medjezikovnega posredovanja.

4.4.2 Nemščina

Na dvopredmetnem dodiplomskem študijskem programu Nemcistika je v treh letih posvečenih 240 kontaktnih ur različnim ravnam nemškega jezika (od fonetike do besedotvorja) in 270 kontaktnih ur jezikovnim vajam. S prevajanjem v nemščino se študentje srečajo v tretjem letniku, in sicer imajo 45 ur kot obvezni predmet, potem pa lahko izberejo predmet Prevajanje v nemščino tudi kot izbirni predmet, kar jim prinese še 30 dodatnih ur. Na študijskem programu Medjezikovno posredovanje (slovenščina-angleščina-nemščina) imajo študentje na voljo 195 ur slovnice in fonetike ter 135 ur jezikovnih vaj, ter 60 ur tvorjenja besedil v nemščini, v tretjem letniku pa še 60 ur prevajanja v nemščino.

Vsi sodelujoči študentje na programu Nemcistika so študirali na dvopredmetnem programu, večina je študirala kombinacijo dveh jezikov, nekateri pa kombinacijo nemščine in drugega predmeta (na primer zgodovine, geografije, andragogike in pedagogike, sociologije, primerjalne književnosti). Tudi tukaj se je v nasprotju z našimi pričakovanji pokazalo, da so prevodi študentov medjezikovnega prevajanja boljši od prevodov študentov jezika, še bolj presenteljivo pa je, da je bila razlika v kakovosti precejšnja, kar pet točk (povprečno število točk pri nemcistih je bilo 11,7 točk, pri prevajalcih pa 16,6 točk).

Študentje medjezikovnega posredovanja so manj izpuščali in dodajali, pri njih se je pokazalo manj slogovnih napak, kar se ujema z rezultati drugih dveh skupin. Največ slogovnih težav so imeli študentje nemcistike pri idiomatiki (za posebej težavno se je izkazala besedna zveza *privezati si dušo*, ki so jo prevajali večinoma dobesedo, ne da bi se vprašali, kaj pravzaprav pomeni) in pri ustrezni ravni

formalnosti. Študentje medjezikovnega posredovanja težav z idiomi niso imeli, z ravniyo formalnosti pa precej manj (v jezikovni skupini je bilo 0,6 premikov formalnosti na prevod, v prevajalski pa 0,3). Pač pa sta obe skupini imeli nekaj težav z upoštevanjem slogovnih pravil v ciljnem jeziku; presentljivo je, da so jih imeli nemcisti več kot prevajalci, glede na to, da je ciljnemu jeziku in kulturi pri študiju nemščine posvečenega bistveno več časa kot pri študiju medjezikovnega posredovanja. Na enem področju se je število napak ujemale v obeh skupinah: rezultati kažejo, da imajo vsi študentje, ki se ukvarjajo z nemščino, enake težave pri slogovnih interferencah, se pravi pri slogovnih vplivih slovenščine na nemščino. Spremembe ideologije v tem besedilu niso bile problematične pri nobeni od skupin, vseeno pa je v skupini študentov nemcistike prišlo do ene takšne spremembe in sicer je nekdo izmed študentov v stavku »Z vstopnicami si bodo poplačali vloženo delo in stroške, delček sredstev (četrt evra od vsake vstopnice), pa bo ostalo za skupne projekte.« spremenil pomen besede »sredstev«, ki se nanaša na relativno majhen delež dobička, prevedel kot »ein Bruchteil des Vermögens«, kar pomeni delček premoženja. Že beseda *Bruchteil* (delček) v tem kontekstu zveni skoraj ironično, v zvezi s *Vermögen* (premoženje), pa se zdi, kot da bo mala vasica na račun skromnega projekta neizmerno obogatela. Poleg tega je v prvem delu stavka v prevodu popolnoma izpuščena vloga vložnega dela in upoštevan zgolj finančni vidik (stroški), prevodna rešitev »Geldaufwand« pa je zavajajoča in kaže na prepričanje prevajalca v to, da odločilno vlogo pri projektu igra zgolj denar.

Splošno gledano pa so še bolj presentljivi rezultati pri jezikovnih in pomenskih spremembah. Študentje medjezikovnega posredovanja so naredili precej manj slovničnih napak (povprečno 3,6 napake na prevod oziroma 8,6 napak na prevod pri študentih nemcistike), kar je v nasprotju z rezultati angleške in, kot bomo videli, italijanske skupine. Tudi pravopisnih napak je bilo v besedilih študentov jezikovne smeri več (3,16 na prevod oziroma 1 napaka na prevod pri študentih medjezikovnega posredovanja), drugače pa je bilo pri pomenskih premikih. Teh je bilo nekaj več pri študentih medjezikovnega posredovanja in sicer 2,1 premika na prevod, v nemški skupini pa zgolj eden. Izjemno dobrih rešitev je bilo več v prevajalski skupini 1,5 na prevod, v nemški skupini 0,48, zanimivo pa je tudi, da je te posebno dobre rešitve izmed 21 študentov medjezikovnega posredovanja prispevalo 10 študentov, v nemški pa 7 od 25, pri čemer je posebej izstopal en sodelujoči s štirimi izvirnimi rešitvami (največje število izjemnih rešitev v istem prevodu pri študentih medjezikovnega posredovanja je 5, takšni pa so bili trije prevodi).

4.4.3 Italijanshina

Na Oddelku za prevajalstvo študentje v treh letih prvostopenjskega študija posvetijo 180 kontaktnih ur italijanski slovnici in fonetiki in 105 ur italijanskim

jezikovnim vajam, poleg tega pa še 90 ur tvorjenju besedil v italijanščini. Za prevajanje v italijanščino imajo na voljo 60 kontaktnih ur v tretjem letniku. Na Oddelku za romanske jezike in književnosti jezikovnim vsebinam (od morfosintakse do kontrastivne slovnice, sintakse, jezikovnih vaj itd.) posvečajo 300 kontaktnih ur v 1. letniku, 240 ur v 2. letniku (katerim se lahko prišteje še dodatnih 30 ur, če se med strokovnimi izbirnimi predmeti odločijo za enega izmed jezikovno obarvanih) in 120 ur v 3. letniku (h katerim gre prav tako prišteti morebitnih izbirnih 30 ur). Poleg tega imajo v 3. letniku tudi 60 kontaktnih ur, namenjenih prevajanju iz italijanščine v slovenščino, za prevajanje iz slovenščine v italijanščino pa kontaktne ure niso predvidene.

Vsi sodelujoči študentje so študirali italijanski jezik in književnost po dvopredmetnem programu, in sicer večinoma v kombinaciji s še enim jezikovnim programom, nekaj pa v kombinaciji z nejezikovnimi programi (npr. sociologija ali zgodovina). Vsi sodelujoči študentje medjezikovnega posredovanja so študirali po enopredmetnem študijskem programu Medjezikovno posredovanje (slovenščina-angleščina-italijanščina).

Pri italijanščini so se potrdila naša predhodna pričakovanja, da bodo prevodi iz slovenščine nekoliko boljši pri jezikovnih študentih kot pri študentih medjezikovnega prevajanja, čeprav povprečno doseženo število točk pri nobeni skupini ni bilo zelo visoko: prvi so povprečno dosegli 11,7 točke, drugi pa 9,5, povprečno število napak na prevod pa je bilo 23,1 pri prevajalcih in 18 pri italijanistih.

Če si rezultate ogledamo podrobneje, vidimo, da so študentje medjezikovnega posredovanja naredili več pravopisnih (2,1 v primerjavi z 0,9 pri italijanistih) in slovničnih napak (11, 6 pri skupini medjezikovnih posrednikov in 7,8 pri italijanistični skupini) in imeli manj izjemno dobrih rešitev (1,7 v primerjavi s povprečno 2 na prevod v skupini italijanistov). So pa zato študentje medjezikovnega posredovanja imeli nekoliko manj težav z doseganjem koherence v besedilu (0,2 napake na prevod) kot študentje italijanščine (0,3), precej manj so tudi dodajali in izpuščali (0,8 proti 1,2 pri italijanistih), v njihovih prevodih najdemo tudi manj pomenskih sprememb (0,7 na prevod) kot pri študentih italijanskega jezika (1 na prevod) in manj terminoloških zdrsov, ki smo jih sicer uvrstile širšo kategorijo slogovnih napak, omenjenih v nadaljevanju.

Slogovnih premikov je v obeh skupinah priližno enako (7,1 primerov v prevodih italijanistov in 7,5 primerov pri prevajalcih). Obe skupini sta imeli največ težav z upoštevanjem slogovnih posebnosti besedila, in to obe v enaki meri, več težav je bilo še pri nekaterih strokovnejših izrazih, pri katerih so bili študentje medjezikovnega posredovanja sicer v nekoliko boljšem položaju, saj so povprečno naredili 1,2 napake na prevod v primerjavi s povprečno 2 napakama v prevodih študentov italijanščine, najverjetneje zaradi pozornosti, ki jo strokovnemu jeziku posvečajo

pri prevajalskih predmetih in pri pouku vseh treh delovnih jezikov. Tako se je na primer prevod *programa Leader evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja* pri enem izmed italijanistov glasil *programma Leader dall fondo europeo auricolare per lo sviluppo rurale*, pri čemer auricolare pomeni *ušesni*.

Tako kot pri drugih skupinah se je tudi tukaj pokazalo, da medkulturne slogovne interference vsem študentom, ne glede na smer, povzročajo enake težave, medtem ko težav – z redkimi izjemami – na ravni formalnosti (1 primer v enem prevodu študenta prevajanja) in ideoloških premikov (1 primer v prevodu študenta italijanščine) skoraj ni bilo.

Povzamemo torej lahko, da je pri prevodih v italijanščino, v nasprotju z drugima dvema skupinama, nekoliko bolj opazna prednost intenzivnejšega ukvarjanja s slovnico in pravopisom ciljnega jezika, saj so prevodi študentov medjezikovnega posredovanja po splošni kakovosti za približno 2 točki v povprečju zaostajali predvsem na teh dveh ravneh. Urjenje prevajalskih kompetenc pa se vseeno izkaže kot pomembno in uspešno, saj so na vseh ravneh, ki niso strogo vezane na jezikovno znanje (npr. pomen, terminologija, koherenca) študentje medjezikovnega posredovanja uspešnejši od svojih kolegov italijanistov.

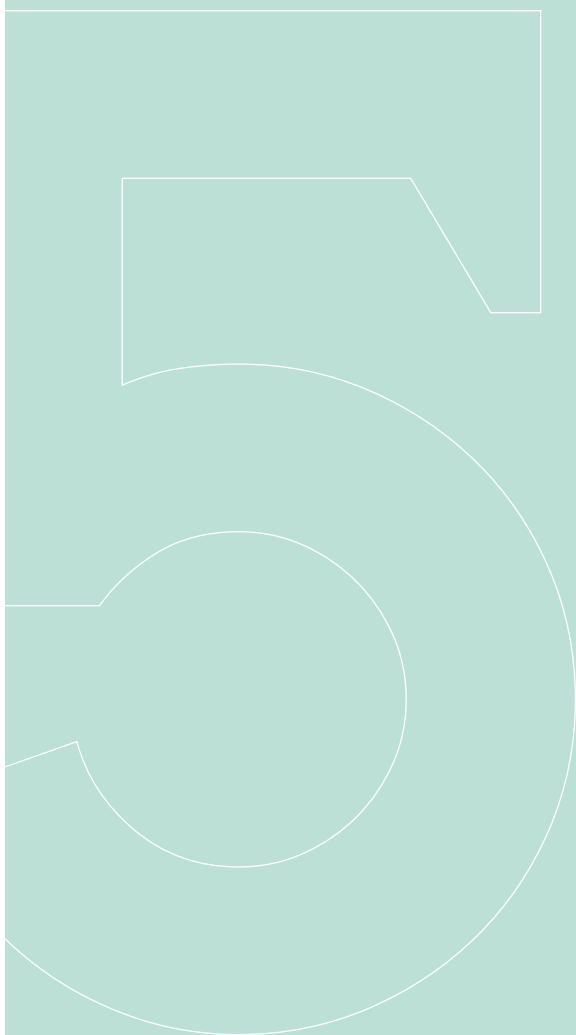
Spet pa se je pokazala tudi pomembnost nadaljnega izobraževanja v slovenskem jeziku, čeprav je tukaj igral vlogo izhodiščnega in ne ciljnega jezika: študentje, ki so imeli več kontaktnih ur slovenščine (same ali v stiku s tujim jezikom) so napisali pomensko in v nekaterih pogledih (npr. pri terminologiji) slogovno ustrežnejše prevode od tistih, ki nadaljnega pouka slovenščine za poklicno rabo niso imeli.

To pa nas pripelje nazaj k bralnim sposobnostim bodočih slovenskih strokovnjakov in potrebi po nadaljevanju opismenjevanja na visokošolski ravni, ne le zato ker, kot smo videli, celo najbolj jezikovno nadarjeni maturanti (torej tisti, ki si izberejo tovrstne študije in imajo že zaradi tega gotovo večjo afiniteto do jezikov) začenjajo študij s pomanjkljivo (bralno) pismenostjo, ampak tudi zato ker splošno izobraževanje ne zagotavlja strokovne pismenosti, kar tudi ni njegova naloga, niti to ni predvideno.

Rezultati jasno kažejo, da so kompetence v maternem jeziku (Tivadar in Tivadar 2015: 43–44; prim. tudi Tivadar 2015: 161–172) bistvene za razumevanje ne samo pomena, ampak tudi funkcije (registrov), namena in sloga besedila ne glede na izhodiščni jezik, saj je spretnost v slovenščini vplivala tako na prevajanje v slovenščino kot iz nje, in neodvisno od vloge, ki jo ima ciljni jezik v svetovnem prevodnem sistemu. Razumevanje pomena, funkcije in namena besedila je temelj za vsakršno medjezikovno, medkulturno in mednarodno komunikacijo v tesno povezanem svetu, v katerem se jeziki in kulture ves čas srečujejo, prepletajo in bogatijo. Šele ko je temu osnovnemu pogoju zadoščeno, se lahko posvetimo prepoznavanju in prenosu razlik, ki se pojavljajo pri prevajanju med jeziki z različnimi

vlogami v svetovnem (ali tudi ožjem, lokalnem) sistemu. Ugotavljamo torej, da kljub pomembnosti večjezičnosti govorcev in kulturnega kapitala, ki ga lahko jezikovni skupnosti zagotavlja prevajanje, ostaja pomen prvega, materne jezika in kompetenc, povezanih s tem jezikom, ključnega pomena za vso nadaljnjo jezikovno aktivnost. To med drugim pomeni, da lahko materni govorci slovenščine v svetu prodrejo s svojimi inovacijami, odkritji in rešitvami samo, če jih bodo znali predstaviti, kar pa bodo lahko storili (v katerem koli jeziku) zgolj, če bodo ustrezno kompetentni v materinščini. Ne glede na svoj periferni status v svetovnem merilu je zato slovenščina z vidika ljudi, ki jim je materinščina, prvi in najbolj centralni od vseh jezikov: tisti, ki odpira vrata do sveta, ali pa jih, ob premajhnih kompetencah, zapira.

5 Sklepne misli

Zapletenost prevajanja in prepletenost vplivov ter dejavnikov, ki sooblikujejo prevod, je predmet obravnave številnih pomembnih avtorjev in sploh v zadnjih letih se je znotraj kulturološko (Bassnet in Lefevere 1990) in sociološko (Wolf in Fukari 2007) usmerjenih prevodoslovnih študij v ospredje prebilo kar nekaj dejavnikov in soustvarjalcev, ki so tradicionalno ostajali zunaj žarišča razmišljanja o prevajanju. Eden takih dejavnikov je gotovo položaj, ki ga zavzema določena jezikovna skupnost (skupaj s svojim jezikom, kulturo, književnostjo in drugimi značilnostmi) v razmerju do drugih jezikovnih skupnosti, tako na ožji, regionalni ravni kot tudi v globalnem okviru. Kot smo videli v prvem poglavju, se lahko tudi slovenščina, ki je po vseh navedenih merilih v odnosu do drugih jezikov znotraj svetovnega sistema na periferiji, v določenih okoliščinah znajde v vlogi središča manjšega sistema, h kateremu gravitirajo konstelacije drugih jezikov, če si izposodimo izraz De Swaana (2001). Jeziki so namreč izredno dinamični sistemi in razumljivo je, da je tudi interakcija med njimi dinamične narave.

Po drugi strani pa slovenščina vsaj v okviru pisne prevodne produkcije (v tem delu smo si ogledali statistične podatke in konkretne primere tako umetnostnih kot neumetnostnih žanrov) nedvomno sodi med periferne jezike, tako z vidika količine kulturnega kapitala, ki ga imamo kot narod in država (v primerjavi z drugimi evropskimi in svetovnimi kulturami), kot tudi z vidika stanja na založniškem trgu, na katerem je delež prevodne literature v slovenščini neprimerljivo večji kot količina slovenskih izvirnih besedil, ki se prevajajo v tuje jezike⁶⁴ (prim. drugo poglavje). Kot smo povedale v prvem poglavju, namreč centralnost jezika definiramo na osnovi vloge, ki jo ima jezik (in jezikovna skupnost) v svetovnem prevodnem sistemu, kot ga na podlagi sorodnih sociološko prevodoslovnih teorij definira Heilbron (1999). Osnova za razdelitev vlog v svetovnem prevodnem sistemu so večjezični govorniki, saj omogočajo komunikacijo med različnimi jezikovnimi skupnostmi in jih tako povezujejo v enotno mrežo. Zaradi spremenjenih okoliščin se lahko vloga jezika tudi relativno hitro spremeni (takšna primera sta sprememba vloge ruščine, ki je bila nekoč centralni jezik, in izmenjavanje jezikov na hipercentralnem položaju v zadnjih stoletjih), poleg tega pa lahko na lokalni oziroma regionalni ravni zaradi izrednih okoliščin jezik sicer periferno vlogo (kot je slovenščina) prevzame višjo vlogo v hierarhiji (prim. poglavje 1.4).

Raziskovale smo tudi vplive centralnosti/perifernosti jezika na makroravni in preverile, kakšno je stanje na področju prevajanja književnosti v slovenščino iz številnih evropskih perifernih in polperifernih jezikov. Te raziskave nam omogočajo tako razumevanje stanja v slovenski jezikovni skupnosti, kakor tudi poglobljeno razumevanje določenih vidikov, značilnih za druge jezikovne skupnosti, ki vplivajo na primer na količino prevedenih del; sem sodijo subvencije, podporna mreža za prevajalce

⁶⁴ V mislih imamo predvsem v prevode, izdane v knjižni obliki, saj količine prevodov pragmatičnih, vsakdanjih besedil, ki se prevajajo zaradi konkretnih potreb uporabnikov, v praksi ni mogoče beležiti in je zato izredno težavno ocenjevati njihov obseg.

pa tudi druge spodbude za povečevanje prevodne dejavnosti iz določenega jezika. Predstavile smo primer centralnega jezika (nemščine), dveh polperifernih jezikov (italijanščine in švedščine) ter niza perifernih jezikov (prim. poglavje 2.3).

V primeru nemščine smo ugotovile, da je bilo v zadnjih petnajstih letih v slovenščino prevedenih več kot 3.300 knjižnih prevodov in da je prevajalcev zelo veliko. Po pričakovanjih se je izkazalo tudi, da je prevodna dejavnost iz slovenščine v nemščino v obravnavanem obdobju sicer tudi relativno obsežna (728 knjižnih del), vendar to v razmerju do celotne produkcije knjižnih del v nemško govorečih državah predstavlja zanemarljivo majhen delež.

Kar zadeva prevajanje italijanske književnosti, tako poezije kot proze (romanov), smo ugotovile, da se je spremenjeno družbeno stanje po letu 1991 bistveno odrazilo tudi v količini prevodov, ki so izšli v knjižni obliki ali – v primeru poezije – v literarnih revijah. Italijanščina je v svetovnem merilu polperiferni jezik z velikim kulturnim kapitalom, poleg tega pa gre tudi za jezik sosednje države in avtohtone manjšine na ozemlju slovenske države: ni torej presenetljivo, da je prevodov iz italijanščine relativno veliko.

Tudi švedščina sodi v svetovnem sistemu med polperiferno jezike, vendar je njena vloga v slovenskem prevodnem okolju vseeno nekoliko bolj periferna od italijanske. Če je po letu 1991 iz italijanščine romane prevajalo 75 prevajalcev, italijansko poezijo pa po drugi svetovni vojni kar 167 prevajalcev (čeprav so številni prevedli le pesem ali dve; prim. drugo poglavje), je prevajalcev iz švedščine bistveno manj, preštejemo jih lahko na prste ene roke, kar je pogojeno z večjo oddaljenostjo in šibkejšimi tradicionalnimi povezavami na kulturnem področju (pa tudi na drugih).

Predstavile smo tudi pregled dinamike prevajanja za številne druge evropske jezike, ki imajo, enako kot slovenščina, periferni status, in izkazalo se je, da je prevajanje v teh primerih še bolj odvisno od razpoložljivosti navadno zelo redkih prevajalcev iz teh jezikov in spodbud za objavo, ki jih ponujajo tako države teh jezikovnih skupnosti kot tudi Evropska unija. S prikazanimi podatki smo potrdile drugo hipotezo ter na primeru slovenščine pokazale, kako se na makroravni razlikuje prevodna dejavnost iz centralnih, polperifernih in perifernih jezikov.

Da pa ne bi ostali samo na makroravni, smo predstavile tudi konkretne študije, osredotočene na jezikovno analizo specifičnih, zlasti kulturoloških elementov. Na primeru analize naslovov poljudnoznanstvenih publicističnih besedil iz angleščine v nemščino in slovenščino ter naslovov filmov iz angleščine v nemščino, italijanščino, slovenščino, norveščino in hrvaščino, smo pokazale, kako se strategije, ki jih uporabljajo prevajalci centralnih/polperifernih/perifernih jezikov, razlikujejo: prevajalci perifernih jezikov načeloma pogosto uporabljajo potujitvene strategije, ohranjajo kulturno specifične elemente oziroma jih skušajo razložiti

ciljnemu bralstvu, ne da bi jim odvzeli značilnost »tujega«. Opazile smo veliko podobnost med prevajalskimi strategijami, uporabljenimi za prevode iz nemščine in italijanščine (centralnega in polperifernega jezika), na eni strani in tistimi, ki so bile uporabljene za slovenščino in hrvaščino (dva periferna jezika) na drugi strani. Izstopala je norveščina (prav tako periferni jezik), ki je v zadnjih desetletjih glede naslovov filmov ubrala povsem samosvojo pot, kar nas opozarja, da bi bilo za potrditev omenjenih teženj nujno preveriti stanje v drugih perifernih jezikih.

Dodatno potrditev izsledkov iz neumetnostnih žanrov smo dobile v analizah književnih del: pri enem primeru gre za roman, ki je bil preveden iz norveščine v slovenščino, angleščino in nemščino, pri drugem pa iz švedščine v slovenščino in angleščino. Zlasti v študiji norveškega izvirnika, pa tudi – čeprav v nekoliko manjši meri – pri prevodu iz švedščine, se jasno pokaže, da se strategije pri prevajanju v centralni ali periferni jezik lahko močno razlikujejo glede tega, katerim normam – pripadajočim izhodiščnemu ali ciljnemu jeziku – se prevajalec prilagaja: kot poudarja Heilbron (2010: 4), so v najbolj centralnih jezikih prevodi maloštevilni, prevajalci nimajo posebno visokega statusa in prevodne norme so izvedene iz domačih literarnih norm (kar pomeni, da prevajalci v veliki meri sledijo okusu domačega (strokovnega) občinstva), v bolj perifernih jezikovnih skupinah pa so prevodi pomembnejši, imajo načeloma višji status in so v njih potujitvene strategije bolj legitimne in pogoste. Razlike se potemtakem pojavljajo na različnih ravneh, so pa zlasti opazne pri kulturno vezanih prvinah oz. realijah, pri katerih sicer slabše poznavanje perifernih kultur lahko tudi precej vpliva na kakovost prevoda.

V zadnjem delu monografije smo se posebej posvetile vlogi materne jezika pri uspešni komunikaciji med različnimi jezikovnimi skupnostmi. Poznavanje drugih, bolj centralnih jezikov je za govorce perifernega jezika, kot je slovenščina, v današnjem globaliziranem svetu nujno in do neke mere neizogibno. Nenehno nas obdajajo besedila v tujih jezikih, največkrat v angleščini, čeprav se pogosto pojavljajo tudi drugi jeziki.⁶⁵ Kljub temu, ali pa morda prav zaradi tega, je, kot smo poudarile v četrtem poglavju, visoka kompetentnost v materinščini predpogoj za dobro znanje tujih jezikov in neposredno vpliva na kakovost prevodov tako iz tujega v materni jezik kot tudi iz materinščine v tuje jezike.

V monografiji smo torej predstavile mesto slovenščine v svetovnem prevodnem sistemu, kako to njeno mesto vpliva na izbor prevodnih strategij, ki jih najpogosteje uporabljajo prevajalci, ter osvetlile razlike med prevodnimi strategijami, značilnimi za periferne in bolj centralne jezike, pri čemer so se pokazale večinoma zelo izrazite težnje, skupne predvsem perifernim jezikom na eni in centralnim jezikom na drugi strani. Vsekakor ti izsledki kličejo po nadaljnjih raziskavah drugih

65 V vsakem primeru se na obmejnih področjih pojavljata italijanščina (polperiferni jezik) in madžarščina (periferni jezik) kot jezika avtohtonih manjšin, vendar je že zaradi geografske bližine in tradicionalnega zgodovinskega vpliva tudi nemščina izjemno prisotna.

jezikovnih parov, zlasti zgodovinsko in/ali geografsko manj povezanih jezikov. Poleg tega ostaja tudi z vidika slovenščine še vrsta vrzeli, ki bi jih bilo koristno zapolniti. Sistematično bi bilo treba na primer analizirati tako prevodno književnost kot tudi druge žanre prevedenih besedil, da bi lahko primerjali značilnosti, ki smo jih zaznale na izbranih besedilnih vrstah, tudi na drugih področjih. Prav tako ostaja odprto in z redkimi izjemami neraziskano vprašanje prevodov slovenske knjižne produkcije v tuje jezike. Te in druge raziskave bodo predmet našega nadaljnjega dela. Vsekakor pa lahko že po opravljenih raziskavah z gotovostjo povemo, da ima prevajanje med jeziki na različnih položajih, kakor tudi tisto med jeziki, ki so na isti ravni v svetovnem sistemu, svoje značilnosti, ki močno vplivajo na prevajalski proces, od izbire besedil za prevod pa vse do posameznih prevajalskih odločitev na ravni posameznih besed in besednih zvez, in da bodo prevodi tako v slovenščino kakor tudi iz nje tem boljši, čim bolj se bodo udeleženci prevajalskega procesa teh značilnosti zavedali in jih upoštevali pri svojem delu. Prav tako lahko na podlagi naših izsledkov rečemo, da je jezik ne glede na svoj položaj v svetovnem jezikovnem in prevodnem sistemu za svoje matere govorce vedno na položaju hipercentralnega jezika in da vpliva na komunikacijo tako znotraj lastne jezikovne skupnosti kot v stiku z drugimi jezikovnimi skupnostmi in kulturami, zaradi česar mu je potrebno, čeprav to morda v današnjem tesno povezanem in globaliziranem svetu na prvi pogled ni očitno, posvečati potrebno pozornost in nego na vseh ravneh izobraževanja, ne le do konca srednješolskega izobraževanja.

6 Summary

Centre and Periphery: Power Relations in the World of Translation deals with relations between languages taking part in the translation process. Those relations are not equal, as different languages occupy different positions in the global language and translation systems. While some factors that influence the relative prestige and position of a particular language and culture – such as the number of speakers or the economic importance of the country in which the language is spoken – are obvious, there are other, subtler factors at work, such as the cultural capital of a language community (Bourdieu 1986), and the position that community holds within the global language, literary or translation system (De Swaan 2001, Casanova 2002, Heilbron 2000). Based on theories derived from Wallerstein's (2004) world system theory, we discuss not only the relations between the centre and the periphery, but rather a much more complex network of relations, including the various interactions between the hyper-central, central, semi-peripheral and peripheral languages.

This book focuses on the influence the position of a language has on translation and other forms of interlingual mediation. In our research on different combinations of languages, text types, literary genres and translators of varying competence, we found that certain translational paradigms appear to be typical of peripheral language pairs. Our research turned to the ways in which the position of each particular language within the system influences translation on the macro level (translation policy, quantity, directness of translation, and genres of translated texts) as well as on the micro level of individual translation decisions and strategies within a particular text, sentence or phrase. In our research, we tested the following hypotheses:

- The definition of a language as central or peripheral is based on the model of the global translation system (cf. Heilbron 1999), but those positions are not fixed; they can change over time, or vary temporarily under given circumstances;
- On the macro level, the translation process differs between central and peripheral languages, in terms of the reasons for a translation, the selection process, quantity and types of translators, etc.;
- Differences can be observed also on the micro level, in the most frequently used translation strategies, especially when dealing with culture-specific elements of the source text;
- Regardless of a language's position within the global system, its position is always central for the native speakers of that language; communication may be impeded by the speaker's/writer's lack of proficiency in the mother tongue, as the latter enables and influences all interlingual contact and mediation.

We begin with a description of the theoretical basis of the language/translation system, showing that the position of a language within it is fluid and can change with

time and (historical, political or other) circumstances, but also that this position influences everything, from the probability that two languages will come into direct contact and in what manner, to the micro-level individual translation decisions.

In the following chapters we present the results of the individual studies of inter-cultural and interlingual contacts between hyper-central, central, semi-peripheral and peripheral languages on the one side, and the Slovene language on the other side, each in its way addressing the theoretical questions from the opening chapter.

The second chapter thus presents publishing practices in literary translation from different languages and cultures, based on data collected from the Slovene Bibliographic Co-operative On-line System and Services (COBISS), and from the participants in the translation process, namely, translators, editors, publishers and patrons (institutions who offer financial and/or other support for literary translations from individual languages).

The third chapter presents case studies of literary and non-literary translations between Slovene and various other languages, showing how individual translation decisions are influenced in practice by the source and target languages' position within the language system.

The final chapter deals with the role played by the mother tongue in all interlingual contacts and communication, regardless of its importance in the world, and calls for ongoing, life-long mother-tongue education in order to enable its speakers to understand and be understood not only within their own language community, but also outside it.

In the conclusion, we present the summary of all our research results and test them against the hypotheses presented in the introduction. In this manner, we present a complete picture of what it means to translate from and into a peripheral language, such as Slovene, and what influences those translations.

7 Bibliografija

- Ahačič, Kozma, 2013: Nova odkritja o slovenski protestantiki. *Slavistična revija* 61/4: 543–555.
- Ahačič, Kozma, 2014: Neue Entdeckungen und Erkenntnisse zum slowenischen Protestantismus. *Zeitschrift für Slawistik* 59/3: 385–398.
- Aikenhead, Glen S., 2001: Science communication with the public: a cross-cultural event. Stocklmayer, Susan M., Michael M. Gore in Chris Bryant (ur.): *Science Communication in Theory and Practice*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers. 23–45.
- Al-Mohannadi, Sara, 2008: Translation and Ideology. *Social Semiotics* 18/4: 529–542.
- Atanasova, Sara, 2013: *Opolnomočenje v družbenih poljih spleta skozi Bourdieujevo teorijo simbolne moči. Magistrska naloga*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Atkinson, David, 1987: The mother tongue in the classroom; a neglected resource? *ELT Journal* 41/4: 241–247.
- Ashcroft, Bill, Gareth Griffiths in Helen Tiffin, 1989: *The Empire Writes Back. Theory and practice in post-colonial literatures*. London/New York: Routledge.
- Bachleitner, Norbert in Michaela Wolf, 2010: Einleitung: Zur soziologischen Erforschung der literarischen Übersetzung im deutschsprachigen Raum. Bachleitner, Norbert in Michaela Wolf (ur.): *Streifzüge im translatorischen Feld: zur Soziologie der literarischen Übersetzung im deutschsprachigen Raum*. Münster/Wien/Berlin: LIT Verlag. 7–32.
- Bajt, Drago, 1993: Knjižni prevodi svetovne poezije v slovenščino po letu 1945. Stanovnik, Majda (ur.): *Prevod in narodova identiteta. Prevajanje poezije: 17. prevajalski zbornik*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 28–38.
- Bargon, Sebastian, 2012: Leiden & Hoffen mit Harry Hole – Der Wahl-Waldkircher Günther Frauenlob ist Nesbø-Übersetzer. Freiburger Stadtmagazin »Chilli«: <http://chilli-freiburg.de/kultur-chilli/leiden-hoffen-mit-harry-hole-der-wahl-waldkircher-gunther-frauenlob-ist-nesbo-ubersetzer> (dostop 15. 1. 2015).
- Bauer, Martin W. in Massimiano Bucchi (ur.), 2007: *Journalism, Science and Society: Science communication between news and public relations*. London: Routledge.
- Baumann, Klaus-Dieter, 1998: Fachsprachliche Phänomene in den verschiedenen Sorten von populärwissenschaftlichen Vermittlungstexten. Hoffmann, Lothar, Hartwig Kalverkämper in Herbert Ernst Wiegand (ur.): *Fachsprachen. Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft*. Berlin/New York: De Gruyter. 728–735.
- Bassnet, Susan in André Lefevere (ur.), 1990: *Translation, History & Culture*. London: Pinter Publishers.
- Bassnet, Susan in André Lefevere, 1998: *Constructing Cultures: Essays on literary translation*. Clevedon/Philadelphia/Toronto/Sydney/Johannesburg: Multilingual Matters.

- Bassnet, Susan, in Harish Trivedi (ur.), 1999: *Post-Colonial Translation. Theory and Practice*. London/New York: Routledge.
- Bhabha, Homi K., 1994: *The Location of Culture*. London/New York: Routledge.
- Blome, Astrid, 2006: Vom Adressbüro zum Intelligenzblatt – Ein Beitrag zur Genese der Wissensgesellschaft. *Jahrbuch für Kommunikationsgeschichte* 8: 3–29.
- Bourdieu, Pierre, 1986: The Forms of Capital. Szeman, Imre in Timothy Kaposy: *Cultural Theory: An Anthology*. Oxford/Malden, MA: Wiley-Blackwell. 83–95.
- Bourdieu, Pierre, 2008: A Conservative Revolution in Publishing. *Translation Studies* 1/2: 123–153.
- Bratož, Igor, 2015: Občudovanja vreden ples števil. *Delo* 57/271 (21. 11. 2015): 19.
- Braunmüller, Kurt, 1991: *Die skandinavischen Sprachen im Überblick*. Francke: Tübingen.
- Bukla, 2013: *Bukla, brezplačna revija o dobrih knjigah in multimediji* 9/88. Ljubljana: UMco. 19.
- Burič Žorž, Zala, 2013: *Slovenščina na Evropskem košarkaškem prvenstvu Eurobasket 2013*. Diplomaska seminarska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Butzkamm, Wolfgang, 2003: We Only Learn Language Once. The Role of the Mother Tongue in FL Classrooms: Death of a Dogma. *Language Learning Journal* 28: 29–39.
- Casanova, Pascale, 2002: Consecration and Accumulation of Literary Capital: Translation as unequal exchange. Prevedla Siobhan Brownlie. Baker, Mona (ur.): *Critical Readings in Translation Studies*. London: Routledge. 285–303.
- Casanova, Pascale, 2004: *The World Republic of Letters*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Catford, John Cunnison, 1965: *A Linguistic Theory of Translation. An Essay in Applied Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- CEE, Kulturna ustanova Estonije: <http://www.estlit.ee/centre/?page=subsidies> (dostop 18. 2. 2015).
- Chesterman, Andrew, 1999: Description, Explanation, Prediction: A Response to Gideon Toury and Theo Hermans. Schäffner, Christina (ur.): *Translation and Norms*. Clevedon/Philadelphia/Toronto/Sydney/Johannesburg: Multilingual Matters. 90–97.
- Chesterman, Andrew, 2000: *Memes of Translation. The Spread of Ideas in Translation Theory*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Cronin, Michael, 1995: Altered States: Translation and Minority Languages. *TTR: traduction, terminologie, rédaction* 8/1: 85–103.
- Cronin, Michael, 2003: *Translation and Globalization*. London/New York: Routledge.
- Crystal, David, 2003: *English as a Global Language*. Cambridge/New York: Cambridge University Press.

- Cobiss: Knjižnični sistem Cobiss: <http://www.cobiss.si/> (dostop 5. 11. 2015)
- Dathe, Claudia, 2013: Das deutsch-ukrainische literarische Feld: Akteure und Asymmetrien. Dahte, Claudia, Renata Makarska in Schamma Schahadat (ur.): *Zwischentexte. Literarischen Übersetzen in Theorie und Praxis*. Berlin: Frank & Timme. 255–286.
- Dathe, Claudia in Andreas Rostek (ur.), 2014: *Majdan! Ukraine, Europa*. Berlin: Edition.fotoTAPETA.
- Debeljak, Aleš, 2014: Pomisleki. Ukrajinski pisatelji. *Delo. Sobotna priloga* (1. 3. 2014): 32.
- De Swaan, Abram, 1993: The Emergent World Language System. *International Political Science Review* 14/3: 219–226.
- De Swaan, Abram, 2001: *Words of the World. The Global Language System*. Cambridge/Malden, MA: Blackwell.
- De Swaan, Abram, 2010: Language Systems. Coupland, Nikolas (ur.): *The Handbook of Language and Globalization*, Oxford/Malden, MA: Wiley-Blackwell. 56–76.
- Dijk, Teun A. van, 1996: *Discourse, Racism and Ideology*. La Laguna: RCEI Ediciones.
- Dović, Marijan, 2010a: »Kdo izbere?« *Primerjalna književnost* 33/2: 1–8.
- Dović, Marijan. 2010b: Urednik in posredniška funkcija v literarnem sistemu. *Primerjalna književnost* 33/2: 47–59.
- Edwards, John, 2003: Language and the Future. Choices and Constraints. Tonkin, Humphrey in Timothy G. Reagan (ur.): *Language in the Twenty-first Century: Selected Papers of the Millennial Conferences of the Center for Research and Documentation on World Language Problems, held at the University of Hartford and Yale University*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 35–46.
- Eichholz, Daniela, 2010: *Popularisierung von Wissenschaft in der Wissensgesellschaft. Eine Exploration von Theorien und Dokumenten*. Doktorska disertacija. Dortmund: Technische Universität Dortmund.
- Ellingsen, Øystein in Bjørn Grimen, 2014: *Dropper å oversette engelske filmtitler*. NRK Rogaland: <http://www.nrk.no/rogaland/slutt-pa-norske-filmtitler-1.11999782> (dostop 25. 11. 2015).
- Even-Zohar, Itamar, 1990: Polysystem Studies. *Poetics Today* 11/1: 1–268.
- FILI, Finska literarna izmenjava: <http://www.finlit.fi/fili/en/> (dostop 18. 2. 2015).
- Florin, Sider, 1993: *Realia in Translation*. Zlateva, Palma (ur.): *Translation as Social Action*. London/New York: Routledge. 122–128.
- Floros, Georgios, 2011: »Ethicless« Theories and »Ethical« Practices. *The Interpreter and Translator Trainer* 5/1: 65–92.
- Fredsted, Elin, 2002: Periphere Phoneme und periphere Sprachen. *Zeitschrift für Kultur- und Bildungswissenschaften – Flensburger Universitätszeitung*: 67–79.
- Gates, Henry Louis Jr., 1988/1989: *The Signifying Monkey. A Theory of African-American Literary Criticism*. Oxford/New York: Oxford University Press.
- Gelder, Ken, 2004: *Popular Fiction: The logics and practices of a literary field*. London/New York: Routledge.

- Gläser, Rosemarie, 1998: Fachtextsorten der Wissenschaftssprachen I: der wissenschaftliche Zeitschriftenaufsatz. Hoffmann, Lothar, Hartwig Kalverkämper in Herbert Ernst Wiegand (ur.): *Fachsprachen. Ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft*. Berlin/New York: De Gruyter. 482–488.
- Graddol, David, 1997: *The Future of English? A Guide to Forecasting the Popularity of the English Language in the 21st Century*. London: The British Council. <https://www.teachingenglish.org.uk/sites/teacheng/files/learning-elt-future.pdf> (dostop 6. 12. 2015).
- Grđina, Igor in Marko Stabej, 2002: Slowenisch. Okuka, Miloš (ur.): *Wieser Enzyklopädie des europäischen Ostens. Lexikon der Sprachen des europäischen Ostens* (zv. 10). Klagenfurt: Wieser. 495–508.
- Gorjanc, Vojko (ur.), 2013: *Slovensko tolmačeslovje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Gouanvic, Jean-Marc, 2002: A Model of Structuralist Constructivism in Translation Studies. Hermans, Theo (ur.): *Crosscultural Transgressions*. Manchester: St. Jerome Publishing. 93–102.
- Grahek Križnar, Nina in Marija Zlatnar Moe, 2007: Bralna pismenost študentov z uspešno opravljeno maturo: analiza bralne pismenosti študentov prvega letnika študija prevajalstva na Filozofski fakulteti. Vintar, Jelka (ur.): *Stopenjskost pri uvajanju pismenosti: postopen pouk bralne pismenosti na vseh ravneh šolanja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 65–76.
- Hanneken, Jaime, 2010: Going Mundial: What it really means to desire Paris. *Modern Language Quarterly* 71/2: 129–152.
- Hatim, Basil in Ian Mason, 1997: *The translator as communicator*. London: Routledge.
- He, An E., 2012: Systematic Use of Mother Tongue as Learning/Teaching Resources in Target Language Instruction. *Multilingual Education* 2/1: 1–15. <http://link.springer.com/content/pdf/10.1186%2F2191-5059-2-1> (dostop 12. 9. 2015).
- Heilbron, Johan, 1999: Towards a Sociology of Translation. Book Translations as a Cultural World-System. *Europea Journal of Social Theory* 2/4: 429–444.
- Heilbron, Johan, 2000: Translation as a Cultural World System. *Perspectives: Studies in Translatology* 8/1: 9–26.
- Heilbron, Johan, 2008: Responding to Globalization. The Development of Book Translations in France and the Netherlands. Pym, Anthony, Miriam Shlesinger in Daniel Simeoni (ur.): *Beyond Descriptive Translation Studies. Investigations in Homage to Gideon Toury*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 187–198.
- Heilbron, Johan, 2010: Structure and Dynamics of the World System of Translation. *International Symposium »Translation and Cultural Mediation«. UNESCO, 22–23 February 2010*: <http://portal.unesco.org/culture/en/files/40619/12684038723Heilbron.pdf/Heilbron.pdf>. (dostop 29. 5. 2015)

- Heilbron, Johan in Gisèle Sapiro, 2007: Outline for a Sociology of Translation. Current Issues and Future Prospects. Wolf, Michaela in Alexandra Fukari (ur.) *Constructing a Sociology of Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 93–108.
- Hermans, Theo, 1999: The Second Debate. Translation, Norms and Sanctions. Schäffner, Christina (ur.): *Translation and Norms*. Clevedon/Philadelphia/Toronto/Sydney/Johannesburg: Multilingual Matters. 72–89.
- Hermans, Theo, 2009: *Translation in Systems*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Holmes, James Stratton, 1972/1994: The Name and Nature of Translation Studies. Holmes, James Stratton (ur.): *Translated!: Papers on Literary Translation and Translation Studies*. Amsterdam: Rodopi. 67–80.
- Holz-Mänttari, Justa, 1984: *Translatorisches Handeln: Theorie und Methode*. Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia.
- Honchar, Olha, Nelia Vakhovska in Claudia Dathe, v tisku: Panorama der ukrainischen Literaturlandschaft. Schahadat, Schamma in Štěpán Zbytovský (ur.): *Übersetzungslandschaften: Themen und Akteure der Literaturübersetzung in Ost- und Mitteleuropa*. Bielefeld: Transcript Verlag.
- Hrastelj, Tanja, 2014: *Die Herausforderungen beim Übersetzen von populärwissenschaftlichen Artikeln im Hinblick auf das Normenkonzept in der Translationswissenschaft // Izzivi pri prevajanju poljudnoznanstvenih časopisnih člankov z ozirom na koncept prevodnih norm*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani; Gradec: Karlova in Francova univerza v Gradcu, ITAT.
- Huntley, Susan in Marcos Peñate Cabrera 2003: Specific Reading at an Advanced Level: Linguistic or Strategic Competence? *Ibérica: Revista de la Asociación Europea de Lenguas para Fines Específicos (AELFE)* 5: 87–100.
- IMDb. Internet Movie Database. http://www.imdb.com/?ref_=nv_home (dostop 12. 10. 2015).
- Inghilleri, Moira, 2005: The Sociology of Bourdieu and the Construction of the ›Object‹ in Translation and Interpreting Studies. *The Translator* 11/2: 125–145.
- Ivanek, Vita, 2014: *Pregled prevajanja leposlovja iz nizozemščine v slovenščino med leti 2000 in 2013*. Diplomaska seminarska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Ivanytska, Maria, 2015: *Osobystist' perekladača v ukrains'ko-nimeckyh literaturnyh vzaëmnyah*. Černivzi: Knugy – XXI.
- Javna agencija za knjigo RS. <http://www.jakrs.si/> (dostop 6. 12. 2015).
- Johansson, Stig in Anne-Line Graedler, 2005: Anglicisms in Norwegian: When and Where? Anderman, Gunilla in Margaret Rogers (ur.): *In and Out of English: For Better, for Worse?* Clevedon/Buffalo/Toronto: Multilingual Matters. 185–200.
- Jonasson, Jonas, 2010: *Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann*. Stockholm: Pocketförlaget.

- Jonasson, Jonas, 2012: *The Hundred-Year-Old Man Who Climbed Out of the Window and Disappeared*. Prev. Rod Bradbury. London: Hesperus.
- Jonasson, Jonas, 2013: *Stoletnik, ki je zlezel skozi okno in izginil*. Prev. Nada Grošelj. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kadrić, Mira, Klaus Kaindl in Michèle Kaiser-Cooke, 2010: *Translatorische Methodik*. Wien: Facultas Verlag.
- Kocijančič Pokorn, Nike, 2003: *Misliti prevod: izbrana besedila iz teorije prevajanja od Cicerona do Derridaja*. Ljubljana: Študentska založba.
- Kocijančič Pokorn, Nike. 2005: *Challenging the Traditional Axioms: Translation into a non-mother tongue*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Kohring, Matthias, 2012: Die Wissenschaft des Wissenschaftsjournalismus. Eine Forschungskritik und ein Alternativvorschlag. Trotha, Y. Robertson von, Caroline in Jesús Muñoz Morcillo (ur.): *Öffentliche Wissenschaft und Neue Medien. Die Rolle der Web 2.0-Kultur in der Wissenschaftsvermittlung*. Karlsruhe: KIT Scientific Publishing, 127–148.
- Kupsch-Losereit, Sigrid, 1995: Übersetzen als transkultureller Verstehens- und Kommunikationsvorgang: Andere Kulturen, andere Äußerungen. Salnikow, Nikolai (ur.). *Sprachtransfer – Kulturtransfer. Text, Kontext und Translation*. Frankfurt am Main/Berlin/Bern/New York/Paris/Wien: Peter Lang. 1–15.
- Lampe, Lia, 2015: *Pregled prevodov italijanskih romanov v slovenščino od osamosvojitve Slovenije do danes*. Diplomaska seminarska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- LCI, Lithuanian Culture Institute: <http://www.booksfromlithuania.lt/en/translation-promotion-program> (dostop 18. 2. 2015).
- Lefevere, André, 1992: *Translation. History. Culture. A Sourcebook*. London/New York: Routledge.
- Lefevere, André, 1994: *Translating Literature. Practice and Theory in a Comparative Literature Context*. New York: The Modern Language Association of America.
- Liao, Min-Hsiu, 2010: Translating Science into Chinese: An Interactive Perspective. *The Journal of Specialised Translation* 13: 44–60. http://www.jostrans.org/issue13/art_liao.php (dostop 4. 1. 2014).
- Limon, David John, 2012: Film Titles and Cultural Transfer. *Cultus: the journal of international mediation and communication* 5: 189–208.
- LLC, Center za latvijsko literature: <http://www.literature.lv/en/index.html> (dostop 18. 2. 2015).
- Maček, Amalija, 2013: Vloga mednarodnega sodelovanja pri zagotavljanju kakovosti izobraževanja tolmačev v Sloveniji. Gorjanc, Vojko (ur.): *Slovensko tolmačeslovje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 22–32.
- Maček, Amalija, 2014: Tolmačenje v Evropski uniji: Slovenske izkušnje deset let pozneje. *Teorija in praksa* 51/4: 654–669.
- Maček, Amalija, Tina Štrancar in Tanja Žigon (ur.), 2015: *Pet poti do prevoda. Projekt TransStar Evropa*. Ljubljana: Znanstvena založba filozofske fakultete.

- Mahkota, Tina, 1997: Kulturna specifika prevajanja romana *Paddy Clarke Ha Ha Ha*. Grosman, Meta in Uroš Mozetič (ur.): *Književni prevod*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 89–97.
- Markstein, Elisabeth, 2006: Realia. Snell-Hornby, Mary, Hans Hönl G. in Peter A. Schmitt (ur.) (2006): *Handbuch Translation*. Tübingen: Stauffenburg.
- Maumevičienė, Dainora, 2012: Linguistic Insights into Localization. Fischer, Beatrice in Matilde Nisbeth Jensen (ur.): *Translation and the Reconfiguration of Power Relations: Revisiting Role and Context of Translation and Interpreting*. Zürich/Berlin: Lit Verlag. 109–126.
- May, Stephen, 2000: Accommodating and Resisting Minority Language Policy: The case of Wales. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 3/2: 101–128.
- Mikolič Južnič, Tamara, Tanja Žigon in Marija Zlatnar Moe, 2014: Visoka jezikovna kompetenca v maternem jeziku kot temelj uspešne večjezičnosti v Evropski uniji. *Teorija in praksa* 51/4: 636–653.
- Miladinović Zalaznik, Mira, 2002: *Deutsch-slowenische literarische Wechselbeziehungen*. Ljubljana: Oddelek za germanistiko z nederlandistiko in skandinavistiko Filozofske fakultete.
- Miladinović Zalaznik, Mira, 2008: *Deutsch-slowenische literarische Wechselbeziehungen II: Leopold Kordes und seine Zeit*. Ljubljana: Znanstvena založba in Oddelek za germanistiko z nederlandistiko in skandinavistiko Filozofske fakultete.
- MiZŠ. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Pedagoški inštitut 2013: Rezultati mednarodne raziskave PISA 2012: http://www.mizs.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article/55/8447/ (dostop 9. 3. 2015).
- Ministrstvo za pravosodje. http://www.mp.gov.si/si/izobrazevanje_v_pravosodju_cip/sodni_tolmaci/ (dostop 11. 4. 2015)
- Moretti, Franco, 2000: Conjectures on world literature. *New Left Review* 1: 54–68.
- Nesbø, Jo, 2000: *Rødstrupe*. Oslo: Aschehoug.
- Nesbø, Jo, 2004: *Rotkehlchen*. Prev. Günther Frauenlob. Berlin: Ullsen.
- Nesbø, Jo, 2006: *The Redbreast*. Prev. Don Barlett. London: Harvill Secker.
- Nesbø, Jo, 2009: *Taščica*. Prev. Darko Čuden. Radovljica: Didakta.
- Nesbø, Jo, 2015: *Doktor Proktor in konec sveta. Mogoče*. Prev. Marija Zlatnar Moe. Radovljica: Didakta.
- Nesbø, The Official Website: <http://jonesbo.com/> (dostop: 15. 11. 2014).
- Newmark, Peter, 1998: *A Textbook of Translation*. Harlow: Prentice Hall.
- Nida, Eugene, 1964: *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden: E. J. Brill.
- Niederhauser, Jürg, 1997: Das Schreiben populärwissenschaftlicher Texte als Transfer wissenschaftlicher Texte. Jakobs, Eva-Maria in Dagmar Knorr (ur.): *Schreiben in den Wissenschaften*. (=Textproduktion und Medium 1). Frankfurt am Main: Peter Lang. 107–122.

- Niederhauser, Jürg, 1999: *Wissenschaftssprache und populärwissenschaftliche Vermittlung*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Nord, Christiane, 1993: *Einführung in das funktionale Übersetzen. Am Beispiel von Titeln und Überschriften*. Tübingen/Basel: Francke Verlag.
- NORLA, Urad za norveško književnost: <http://norla.no/nb/pages> (dostop 13. 10. 2015).
- Novak, Živa, 2014: Prevajanje naslovov angleških filmov v slovenščino in italijanščino. Diplomaska seminarska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Open Ukraine: <http://openukraine.org/en/programs/cultural-horizons/book-fund> (dostop: 9. 11. 2015).
- Ožbot, Martina, 2001: Problemi posredovanja slovenskih literarnih besedil v tuje kulture. Ožbot, Martina (ur.): *Prevajanje Prešerna – Prevajanje pravljic. 26. prevajalski zbornik*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 388–394.
- Ožbot, Martina, 2012: *Prevodne zgodbe: poskusi z zgodovino in teorijo prevajanja s posebnim ozirom na slovensko-italijanske odnose*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Pečjak, Sonja, 1993: *Kako do boljšega branja: tehnike in metode za izboljšanje bralne učinkovitosti*, Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.
- Perme, Irena, 2010: *Prevodni delež v slovenskem založništvu od leta 2000 do leta 2010*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Pettersen, Per, 2008: *Konje krast*. Prev. Marija Zlatnar Moe. Ljubljana: Litera.
- Pezdirc Bartol, Mateja, 2001: Novejši pogledi na branje pri nas in po svetu. *Jezik in slovstvo* 47/1–2: 17–28.
- Pezdirc Bartol, Mateja, 2010/2011: O smrdljivi drhali in sovražnikih ljudstva. *Gledališki list* 56/3: 18–27.
- Pietikäinen, Sari in Helen Kelly-Holmes, 2013: Multilingualism and the Periphery. Pietikäinen, Sari in Helen Kelly-Holmes (ur.): *Multilingualism and the Periphery*. Oxford/New York: Oxford Universtiy Press. 1–16.
- Pisanski Peterlin, Agnes, 2011: *Metabesedilo med dvema kulturama*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Prochasko, Jurko, 2015: Warum sich mit ukrainischer Kultur beschäftigen? Gedanken zu einer Theorie unauratischer Kulturen. *Magazin der Kulturstiftung des Bundes* 25: 25–26.
- Prunč, Erich, 2002/2001: *Einführung in die Translationswissenschaft. Orientierungsrahmen*. Graz: Institut für Translationswissenschaft.
- Prunč, Erich, 2006: Diskurzi o prevajanju in njihov odraz v prevajalskih normah druge polovice 19. stoletja. Jesenšek, Marko in Zinka Zorko (ur.): *Jezikovna predanost. Akademiku prof. dr. Jožetu Toporišiču ob 80-letnici*. Maribor: Slavištično društvo Maribor. 294–307.
- Pym, Anthony, 1998: *Method in Translation History*. Manchester: St. Jerome Publishing.

- Raškovič, Matevž, Boštjan Udovič in Anja Žnidaršič, 2015: Network Analysis of Inter-country Export Patterns in the EU: Implications for small states. *Teorija in praksa* 52/2: 150–174.
- Reisman, Ana, 2014. *Pregled prevajanja leposlovja iz danščine v slovenščino med leti 2000 in 2013*. Diplomaska seminarska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Reiss, Katharina, in Hans J. Vermeer, 1984: *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Niemeyer.
- Ringmar, Martin, 2007: »Roundabout Routs«. Some Remarks on Indirect Translations. Mus, Francis (ur.): *Selected papers of the CETRA research seminar in translation studies 2006*. <http://www.kuleuven.be/cetra/papers/papers.html> (dostop 29. 5. 2015).
- Rion, Rosanna, 2009: Translation and Tradition: the Translator as mediator between two literary systems. *Voolabah* 3: 164–169.
- Ronen, Shahar, Bruno Gonçalves, Kevin Z. Hu, Alessandro Vespignani, Steven Pinker in César A. Hidalgo, 2014: Links that Speak: The global language network and its association with global fame. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 111/52. <http://www.pnas.org/content/111/52/E5616.full.pdf?sid=2043f1ca-be88-468d-8d97-ee6be127e034> (dostop 29. 5. 2015).
- Rude-Porubská, Slávka, 2010: Kdo izbere prevodno literaturo? *Primerjalna književnost* 33/2: 103–115.
- Salnikow, Nikolai (ur.), 1995: *Sprachtransfer – Kulturtransfer. Text, Kontext und Translation*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Salzmann, Christian, 2007: *Populäre Wissenschaft? Analyse der Wissenschaftskommunikation in populärwissenschaftlichen Zeitschriften*. Dissertation. Bielefeld: Universität Bielefeld.
- Sapiro, Gisèle, 2008: Translation and the field of publishing. *Translation Studies* 1/2: 154–166.
- Sapiro, Gisèle, 2010: Globalization and Cultural Diversity in the Book Market: The case of literary translation in the US and in France. *Poetics. Journal of Empirical Research on Culture in the Media and the Arts* 38/4: 419–439.
- Schaddelee, Esther, 2009: *Populärwissenschaftliche Texte in Übersetzung. Theorie und praktische Strategien*. Magisterarbeit. Utrecht: Universität Utrecht.
- Schödel, Karmen in Irena Smodiš, v tisku: Slowenien. Panorama der Literatur- und Übersetzungslandschaft. Schahadat, Schamma in Štěpán Zbytovský (ur.): *Übersetzungslandschaften: Themen und Akteure der Literaturübersetzung in Ost- und Mitteleuropa*. Bielefeld: Transcript Verlag.
- Sebastian, Vida, 2014. *Prevajanje kulturnospecifičnih elementov iz švedščine v slovenščino in angleščino: roman Stoletnik, ki je zlezal skozi okno in izginil Jonasa Jonassona*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Siméoni, Daniel, 1998: The Pivotal Status of the Translator's Habitus. *Traget* 10/1: 1–39.

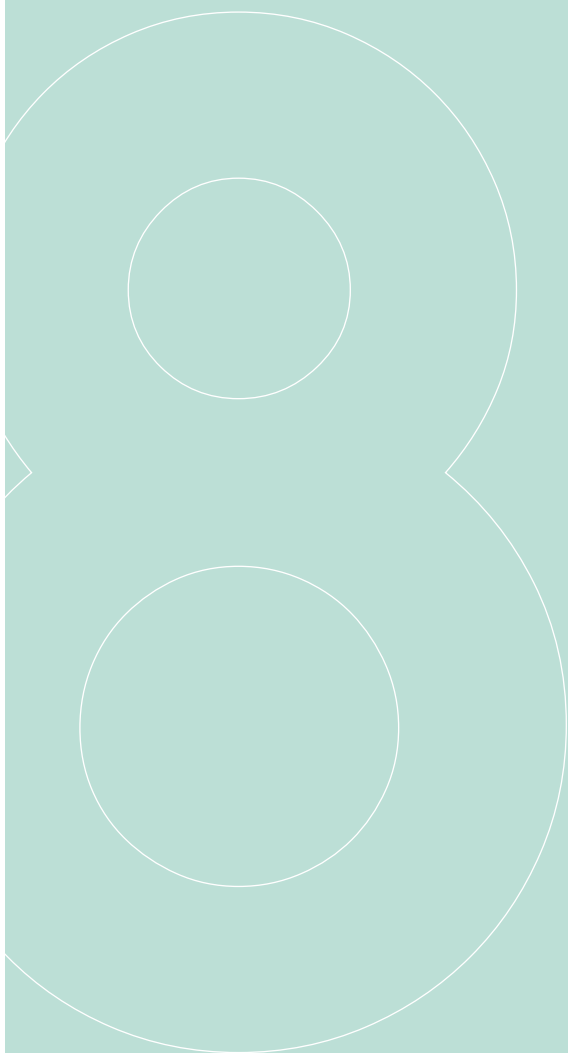
- Slukan, Barbara, 2015: *Pregled del italijanske poezije, prevedene med letoma 1945 in 2014*. Diplomaska seminarska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Smith, Sarah, 2014: Translating Norway's Love Literature. A conversation with Don Barlett. *Word Literature Today*: <http://www.worldliteraturetoday.org/translating-norways-love-literature#.VOhIUS4745w> (dostop: 15. 02. 2015).
- Snell-Hornby, Mary, 2006: *The Turns of Translation Studies: New Paradigms or Shifting Viewpoints?* Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Stabej, Marko, 1998: Oblikovanje knjižnega jezika v 19. stoletju med narodno enotnostjo in socialno razločevalnostjo. Kržišnik, Erika, Metka Lokar in Helena Podobnik (ur.): *Zbornik predavanj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 19–33.
- Stamm, Ursula, 1995: *Recherchemethoden von Wissenschaftsjournalisten und –journalistinnen. Raziskovalno poročilo*. Berlin: Freie Universität Berlin. http://www.polsoz.fu-berlin.de/kommwiss/arbeitsstellen/wissenskommunikation/media/stamm_fobe1.pdf (dostop 5. 1. 2014).
- Stanovnik, Majda, 2005: *Slovenski literarni prevod: 1550–2000*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Statistični urad RS. <http://www.stat.si/StatWeb/pregled-podrocja?id=98&headerbar=15> (dostop 19. 5. 2015).
- Stöcker, Nicole, 2011: Taschenbuch-Bestseller: Erst Opiumhöhle, dann Schneehöhle. *Spiegel OnLine*: <http://www.spiegel.de/kultur/literatur/taschenbuch-bestseller-erst-opiumhoehle-dann-schneehoelle-a-752231.html> (dostop: 15. 12. 2014).
- Streiter, Oliver, Kevin P. Scannell in Mathias Stuflesser, 2007: Implementing NLP Projects for Non-Central Languages: Instructions for Funding Bodies, Strategies for Developers. *Machine Translation 2014*: 267–289.
- Stritar, Mojca in Marko Stabej, 2013: EU and Lesser-Used Languages: Slovene language in EU institutions. Berthoud, Anne-Claude in François Grin in Georges Lüdi (ur.): *Exploring the Dynamics of Multilingualism: The DYLAN project*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 179–204.
- Strsoglavec, Đurđa, 2012: Pri bližnjih in daljnih južnoslovanskih sosedih. Krakar-Vogel, Boža (ur.): *Slavistika v regijah – Koper*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 165–172.
- Strsoglavec, Đurđa, 2013: Južnoslovanske literature v slovenskem prostoru danes. Krakar Vogel, Boža (ur.): *Slavistika v regijah – Nova Gorica. Zbornik Slavističnega društva Slovenije*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 170.
- Svedjedal, Johan (ur.), 2012: *Svensk litteratur som världslitteratur. En antologi*. Uppsala: Avdelningen för litteratursociologi, Uppsala universitet.
- Škafar, Katja, 2015. *Pregled prevajanja leposlovja iz baltskih in ugro-finskih jezikov v slovenščino med leti 2000 in 2013/14*. Diplomaska seminarska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.

- Štaudohar, Irena, 2012: Jo Nesbø, prvo pero skandinavskih kriminalk. »Ko načrtujem zgodbo, sem ves čas z morilcem«. Intervju. *Delo. Sobotna priloga* (7. 7. 2012): 24–27.
- Tantner, Anton, 2009: Frag- und Kundschaftsämter in der Habsburgermonarchie als Institutionen der Informations- und Wissensvermittlung. Frimmerl, Johannes in Michael Wögerbauer (ur.): *Kommunikation und Information im 18. Jahrhundert. Das Beispiel der Habsburgermonarchie*. Wiesbaden: Harasowitz Verlag, 309–320.
- Tietze, Susanne in Penny Dick, 2013: The Victorious English Language: Hegemonic practices in the management academy. *Journal of Management Inquiry* 22/1: 122–134.
- Tivadar, Gorazd in Hotimir Tivadar, 2015: Problematika snemanja in zapisovanja govornih besedil na slovenskih sodiščih (na primeru sojenja na okrajnem sodišču v severozahodni Sloveniji). Tivadar, Hotimir (ur.): *551. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Država in narod v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 43–50.
- Tivadar Hotimir, 2015: Vloga pravorečja in njegovo poučevanje v slovenskem osnovno- in srednješolskem izobraževanju. *Jezik in slovnost* 60/360: 161–172.
- Toury, Gideon, 1995: *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Toury, Gideon, 1999: A Handful of Paragraphs on ›Translation‹ and ›Norms‹. Schäffner, Christina (ur.): *Translation and Norms*. Clevedon/Philadelphia/Toronto/Sydney/Johannesburg: Multilingual Matters, 9–31.
- TRADUKI. <http://www.traduki.eu> (dostop 18. 7. 2015).
- TraILLD. https://www.arts.kuleuven.be/english/rg_interpreting_studies/research-projects/trailld (dostop 5. 5. 2015).
- Udovič, Boštjan, 2014: Diplomacija v jeziku in jezik v diplomaciji. *Teorija in praksa* 51/4: 523–534.
- Udovič, Boštjan, Tanja Žigon in Marija Zlatnar Moe, 2011: Posebnosti prevajanja strokovnega jezika diplomacije: Primer Dunajske konvencije o diplomatskih odnosih. *Slavistična revija* 59/3: 269–291.
- Vavti, Stojan in Andrej Leben, 2006: *Bibliographie der Buchübersetzungen slowenischer Literatur ins Deutsche / Bibliografija knjižnih prevodov slovenske literature v nemščino*. Ljubljana: Center za slovensko književnost.
- Venuti, Lawrence, 1995: *The Translator's Invisibility. A History of Translation*. London/New York: Routledge.
- Vidovič Muha, Ada, 2003: Sodobni položaj nacionalnih jezikov v luči jezikovne politike – Predstavitev temeljnih pojmov, vezanih na izraz jezik. Vidovič Muha, Ada (ur.): *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje: ob 450-letnici izida prve slovenske knjige. Obdobja 20*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, 5–25.

- Vinay, Jean-Paul in Jean Darbelnet, 1958/1995: *Comparative Stylistics of French and English: A methodology for translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Vogrinc, Janez, 2009: *Terminološki slovar vzgoje in izobraževanja – kratko poročilo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. <http://www.termanija.net/slovarji/74/terminoloski-slovar-vzgoje-in-izobrazevanja> (dostop 11. 3. 2015).
- Wallerstein, Immanuel, 2004: *World-Systems Analysis - An Introduction*. Durham/London: Duke University Press.
- Wallerstein, Immanuel, 2006. *Uvod v analizo svetovnih-sistemov*. Ljubljana: Založba /*cf.
- Wolf, Michaela, 2007a: Introduction: The Emergence of a Sociology of Translation. Wolf, Michaela in Alexandra Fukari (ur.): *Constructing a Sociology of Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 1–38.
- Wolf, Michaela, 2007b: The Location of the »Translation field«. Negotiating Borderlines between Pierre Bourdieu and Homi Bhabha. Wolf, Michaela in Alexandra Fukari (ur.): *Constructing a Sociology of Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 109–119.
- Wolf, Michaela, 2010: Sociology of translation. Gambier, Yves in Luc van Doorslaer (ur.): *Handbook of Translation Studies. Volume 1*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 337–343.
- Wolf, Michaela, in Alexandra Fukari (ur.), 2007: *Constructing a Sociology of Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Zarycki, Tomasz, 2007: An Interdisciplinary Model of Centre-Periphery Relations: A theoretical proposition. *Regional and Local Studies, Special Issue 2007*: 110–130.
- Zgonik, Staš, 2014: Igra jezikov. Enakopravnost slovenščine med uradnimi jeziki EU je le fasada. *Mladina* (30. 5. 2014): <http://www.mladina.si/157101/igra-jezikov/> (dostop 10. 9. 2015).
- Zielniska-Elliott, Anna, 2015: Translating Together: Collaboration between european translators of Haruki Murakami. Prispevek na mednarodni konferenci v Montrealu 22.–25. 5. 2015: *Transfiction 3: The Fictions of Translation/les fictions de la traduction*; <https://www.concordia.ca/events/conferences/transfiction/anna-zielniska-elliott.html#elliottbio> (dostop 16. 11. 2015).
- Zlatnar Moe, Marija, 1998. *Dinamika leposlovnega prevoda na Slovenskem*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Zlatnar Moe, Marija in Nina Grahek Križnar, 2011: Ideology, Literacy and Translators: How the translator's ideology influences his/her higher-level literacy. *Rivista Internazionale di Tecnica della Traduzione/International journal of translation* 13: 25–36.
- Zlatnar Moe, Marija in Nina Grahek Križnar, 2012: The Influence of Ideological Orientation on Target Language Text Production: And analysis of summaries and translations of third-year students. *The Interpreter and translator Trainer* 6/1: 71–90.

- Zlatnar Moe, Marija, Tamara Mikolič Južnič in Tanja Žigon, 2015: I Know Languages, Therefore I Can Translate? A Comparison between Translation Competence of Foreign Language and Interlingual Mediation Students. Colina, Sonia in Claudia V. Angelelli (ur.): *T&I Pedagogy in Dialogue with Other Disciplines. Special Issue of Translation and Interpreting Studies*. 10: 1–18.
- Zlatnar Moe, Marija in Tanja Žigon, 2015: Comparing National Images in Translations of Popular Fiction. In: Doorslaer van, Luc, Peter Flynn in Joep Leerssen (ur.): *Interconnecting Translation Studies and Imagology*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 145–161.
- Zupan Sosič, Alojzija, 2014: Literarno branje. *Jezik in slovtvo* 59/4: 47–65.
- Žigon, Tanja, 2012: Dunajčanka v Ljubljani: medkulturno delovanje Hedwig pl. Radics- Kaltenbrunner. *Dve domovini* 36: 157–168.
- Žigon, Tanja, 2013: Kulturelle Selbstverortung und Identitätsfrage: der Krainer Polyhistor Peter von Radics (1836–1912) zwischen zwei Sprachen und Kulturen. *Acta neophilologica* 46/1–2: 25–38.
- Žigon, Tanja, 2014: Wissens- und Informationsvermittlung in Ljubljana im 18. Jahrhundert: Es ist [...] im Herzogthum Krain ein Kundschaftsblatt veranstaltet worden, welches solche Dinge anzeigen wird, die in einem Lande zu wissen öfters nothwendig sind. Miladinović Zalaznik, Mira in Tanja Žigon (ur.): *Stiki in sovplivanja med središčem in obrobjem: medkulturne literarnove-dne študije*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 35–53.
- Žigon, Tanja in Boštjan Udovič, 2012: Nemško-slovenski odnosi v Ljubljani v drugi polovici 19. stoletja v očeh publicista, urednika in satirika Jakoba Alešovca (1842–1901). *Kronika* 60/2: 221–234.
- Žigon, Tanja in Boštjan Udovič, 2013: *Uvod v mednarodne organizacije*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Žigon, Tanja in Marija Zlatnar Moe, v tisku: Kulturspezifische Elemente in Jo Nesbø's Roman *Rotkehlchen*: Aus dem Norwegischen ins Slowenische, Englische und Deutsche. Schahadat, Schamma in Štěpán Zbytovský (ur.): *Übersetzungslandschaften: Themen und Akteure der Literaturübersetzung in Ost- und Mitteleuropa*. Bielefeld: Transcript Verlag.

8 Imensko kazalo

A

Ahačič, Kozma 25
 Aikenhead, Glen S. 66
 Alighieri, Dante 49, 50
 Almodovar, Pedro 82
 Al-Mohannadi, Sara 106
 Andersen, Hans Christian 60
 Andruhovič, Jurij 59
 Aschrof, Bill 20
 Atanasova, Sara 26
 Atkinson, David 103

B

Bachleitner, Norbert 77, 88
 Bajt, Drago 49
 Bargon, Sebastian 80
 Baricco, Alessandro 51
 Barlett, Don 79, 82
 Bassnet, Susan 20, 21, 25, 26, 121
 Bauer, Martin W. 66
 Baumann, Klaus-Dieter 66, 67
 Bhabha, Homi K. 20, 26
 Blome, Astrid 67
 Boccaccio, Giovanni 49
 Bourdieu, Pierre 13, 15, 20, 23, 24,
 26–28, 30, 31, 33, 37, 40, 44, 52,
 127
 Bradbury, Rod 89
 Bratož, Igor 40
 Braunmüller, Kurt 77
 Brenk, Kristina 89
 Bucchi, Massimiano 66
 Büchner, Georg 44
 Burič Žorž, Zala 10, 36
 Butzkamm, Wolfgang 103

C

Calvino, Italo 50, 51
 Camilleri, Andrea 51
 Casanova, Pascale 13, 21, 23, 24, 29,
 31–35, 37, 44, 63, 127
 Catford, John Cunnison 20

Chesterman, Andrew 66, 68–70, 73
 Cigoi, Renzo 50
 Cronin, Michael 21
 Crystal, David 30, 36

Č

Čuden, Darko 79

D

Darbelnet, Jean 20
 Dathe, Claudia 59
 De Swaan, Abram 13, 15, 20, 21,
 23, 24, 29–31, 33, 34, 36, 37, 48,
 121, 127
 Debeljak, Aleš 59
 Dedenaro, Roberto 50
 Defoe, Daniel 83
 Dick, Penny 30
 Dović, Marijan 37

E

Eco, Umberto 9, 50, 51
 Edwards, John 20
 Eichholz, Daniela 67
 Ellingsen, Øystein 76
 Els, Theo van 39
 Even-Zohar, Itamar 20, 23–26, 33,
 99

F

Florin, Sider 66, 81
 Floros, Georgios 106
 Fosse, Jon 56
 Frauenlob, Günther 79, 80
 Fredriksson, Marianne 53
 Fredsted, Elin 39
 Fukari, Alexandra 20, 121

G

Gates, Henry Louis Jr. 20
 Gelder, Ken 87
 Gillou, Jan 53

Gläser, Rosemarie 66
 Gorjanc, Vojko 39
 Gouanvic, Jean-Marc 26
 Graddol, David 30
 Graedler, Anne-Line 76
 Grahek Križnar, Nina 103, 104, 106
 Grdina, Igor 48
 Griffiths, Gareth 20
 Grimen, Bjørn 76
 Grošelj, Nada 89

H

Hamsun, Knut 56
 Hanneken, Jaime 33
 Hatim, Basil 105
 He, An E. 103
 Heilbron, Johan 13–15, 19, 21–24,
 26, 28, 30, 33–37, 41, 42, 44, 52,
 65, 68, 77, 87, 88, 97, 121, 123,
 127
 Hermans, Theo 25, 26
 Hognestad, Jan Kristian 76
 Holmes, James Stratton 20
 Holt, Anne 78
 Holz-Mänttari, Justa 20
 Honchar, Olha 59
 Hrastelj, Tanja 10, 65–67, 69–72
 Huntley, Susan 103

I

Ibsen, Henrik 56
 Inghilleri, Moira 26
 Ivanek, Vita 10, 45, 57
 Ivanytska, Maria 59

J

Jansson, Tove 54
 Javornik, Marija 69
 Johansson, Stig 76
 Jonasson, Jonas 53, 54, 65, 88–90,
 92–97
 Jonnson, Runer 54

K

Kadrić, Mira 81
 Kelly-Holmes, Helen 21
 Kmet, Marija 80
 Kocijančič Pokorn, Nike 20, 26, 110
 Kohring, Matthias 66
 Kupsch-Losereit, Sigrid 9

L

Läckberg, Camilla 53, 54
 Lagerlöf, Selma 53, 54, 80
 Lampe, Lia 10, 41, 42, 45, 48–52
 Larsson, Stieg 53
 Leben, Andrej 47
 Lefevere, André 20, 21, 25, 26, 97, 121
 Liao, Min-Hsiu 66, 67
 Limon, David John 73, 74
 Lindgren, Astrid 53, 54, 89
 Linhart, Anton Tomaž 25

M

Maček, Amalija 10, 39
 Magris, Claudio 51
 Mahkota, Tina 99
 Manfredi, Valerio Massimo 50, 51
 Mankell, Henning 54, 78
 Manzoni, Alessandro 49
 Marklund, Liza 53, 78
 Markstein, Elisabeth 81
 Mason, Ian 105
 Maumevičienė, Dainora 20
 May, Stephen 20
 Mikolič Južnič, Tamara 25, 103, 107,
 110
 Miladinović Zalaznik, Mira 48
 Montale, Eugenio 50
 Moretti, Franco 31
 Murakami, Haruki 40

N

Namtvedt, Jarle 76, 77
 Nesbø, Jo 43, 56, 65, 78, 79, 81–86

Newmark, Peter 81, 97
 Nida, Eugene 20
 Niederhauser, Jürg 66
 Nord, Christiane 69
 Novak, Živa 10, 65, 74, 75

O

Ožbot, Martina 39, 49, 99

P

Pasolini, Pier Paolo 50, 51
 Pečjak, Sonja 104
 Peñate Cabrera, Marcos 103
 Perme, Irena 40, 47
 Petrarca, Francesco 49
 Petterson, Per 43, 56
 Pezdirc Bartol, Mateja 56, 103
 Pietikäinen, Sari 21
 Pisanski Peterlin, Agnes 66
 Pogorelec, Breda
 Prochasko, Jurko 59
 Prunč, Erich 68
 Pym, Anthony 20

Q

Quisling, Vidkun 85

R

Raškovič, Matevž 24
 Reisman, Ana 10, 45, 56
 Reiss, Katharina 20
 Ringmar, Martin 21, 87
 Rion, Rosanna 37
 Ronen, Shahar 22, 36
 Rostek, Andreas 59
 Rude-Porubská, Slávka 21

S

Salnikow, Nikolai 94
 Salzmann, Christian 66
 Santoliquido, Anna 50

Sapiro, Gisèle 19, 21, 23, 28, 30, 33,
 34

Schaddelee, Esther 66
 Schödel, Karmen 45, 47
 Sebastian, Vida 10, 45, 52, 53, 55,
 65, 88–96, 98
 Siméoni, Daniel 26
 Slukan, Barbara 10, 45, 48–50
 Smith, Sarah 80, 82
 Smodiš, Irena 45, 47
 Snell-Hornby, Mary 20
 Stabej, Marko 39, 48
 Stamm, Ursula 66
 Stanovnik, Majda 48
 Stöcker, Nicole 78
 Streiter, Oliver 21
 Strindberg, August 53, 54
 Stritar, Mojca 39
 Strsglavec, Đurđa 45
 Svedjedal, Johan 99

Š

Škafar, Katja 10, 45, 57
 Štaudochar, Irena 78
 Štrancar, Tina 10

T

Tabucchi, Antonio 51
 Tamaro, Susanna 51
 Tantner, Anton 67
 Tappert, Horst 82, 83
 Tietze, Susanne 30
 Tiffin, Helen 20
 Tivadar, Hotimir 118
 Tivadar, Gorazd 118
 Tomizza, Fulvio 50, 51
 Toury, Gideon 20, 26, 33, 66–68, 73
 Trivedi, Harish 21

U

Udovič, Boštjan 24, 35, 39, 48, 94
 Undset, Sigrid 56

V

- Vakhovska, Nelia 59
 Van Dijk, Teun A. 105
 Vavti, Stojan 47
 Venuti, Lawrence 65, 99
 Vermeer, Hans Josef 20
 Vidovič Muha, Ada 20
 Vinay, Jean-Paul 20
 Vogrinc, Janez 27

W

- Wallerstein, Immanuel 13, 15, 23,
 24, 31, 127
 Witgenstein, Ludwig 11
 Wolf, Michaela 20, 21, 25, 26, 28,
 77, 88, 121

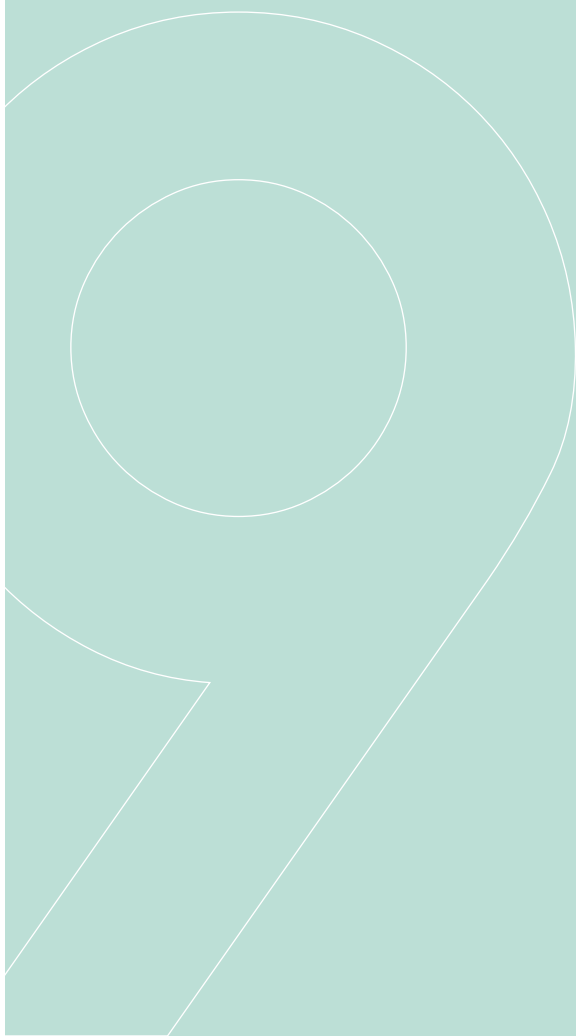
Z

- Zarycki, Tomasz 21
 Zgonik, Staš 39
 Zielniska-Elliot, Anna 40
 Zlatnar Moe, Marija 35, 43–45, 47,
 48, 56, 87, 103–107, 110
 Zupan Sosič, Alojzija 103

Ž

- Žadan, Serhij 59
 Žigon, Tanja 10, 35, 43–45, 48, 56,
 67, 87, 94, 103, 107, 110
 Žnidaršič, Anja 24

9 Priloge

9.1 VPRAŠALNIK ZA ZALOŽBE IN LITERARNE REVIJE (PREVODI POEZIJE IZ POLPERIFERNEGA JEZIKA – ITALIJANŠČINA)

- 1) Kdo izbira dela italijanske poezije in prevode, ki jih objavljate v vaši založbi/reviji?
- 2) Po katerih kriterijih izbirate dela italijanske poezije, ki jih prevajate oziroma izdajate pri založbi/v reviji? Se bolj prevajajo dela klasičnih pesnikov ali sodobnih pesnikov?
- 3) Ali imate pri svoji založbi/reviji zaposlene prevajalce, ki poezijo prevajajo posebej za vas, in ali prevajalci sami predlagajo pesmi, ki bi jih želeli prevesti?
- 4) Od česa je odvisno, koliko italijanskih pesmi se bo v določenem obdobju za vašo založbo/revijo prevedlo? Je število teh pesmi omejeno?
- 5) Kako na število prevedenih italijanskih pesmi in izdajanje prevodov pesmi pri vaši založbi/v vaši reviji vpliva financiranje?

9.2 VPRAŠALNIK ZA ZALOŽBE (PREVODI ROMANOV IZ POLPERIFERNEGA JEZIKA – ITALIJANŠČINA)

- 1) Kdo izbere romane, ki se jih bo prevedlo? Ali enako velja tudi za prevode italijanskih romanov?
- 2) Kakšni so kriteriji za izdajo prevoda romana? Ali so kriteriji za izdajo prevodov italijanskih romanov enaki? Se bolj prevajajo klasični romani ali sodobne uspešnice?
- 3) Od česa je odvisno, koliko italijanskih romanov se bo letno prevedlo? Je število teh prevodov na leto omejeno? V kolikšni meri na število prevodov italijanskih romanov vpliva financiranje?
- 4) Ali prevajalci pogosto predlagajo romane, ki bi jih želeli prevesti? So njihovi predlogi navadno sprejeti?
- 5) Ali imate stalne prevajalce za prevajanje italijanskih romanov?

9.3 VPRAŠALNIK ZA PREVAJALCE (PREVODI IZ PERIFERNIH JEZIKOV)

Zakaj ste se začeli učiti nizozemščine/danščine/estonsčine itd.?

Kje ste se naučili nizozemščine/danščine/estonsčine itd.?

- a) Starši
- b) Okolje
- c) Formalni način izobrazbe
- d) Drugo (navedite ali natančneje opredelite izbrani odgovor)

Ali prevajate tudi (iz maternega jezika) v nizozemščino/danščino/estonsščino itd.?

- a) Da
- b) Ne

Prosim, navedite še vaše druge jezikovne kombinacije.

Prosim, navedite svoja področja prevajanja za jezikovno kombinacijo nizozemščina/danščina/estonsščina itd.-slovenščina. Pri leposlovju pripišite besedilne vrste.

Kolikšen delež povpraševanja po prevodih iz nizozemščine/danščine/estonsčine itd. v slovenščino predstavlja literatura?

- a) Samo literatura
- b) Večinoma literatura
- c) Literatura predstavlja polovico
- d) Literatura predstavlja manj kot polovico

Kolikšno sploh je povpraševanje po prevodih iz nizozemščine/danščine/estonsčine itd.

V slovenščino?

Kdo izbere prevodno literaturo?

- a) Avtorji
- b) Uredniki
- c) Založba
- d) Bralci
- e) Drugo (navedite)

Kakšni so kriteriji za odobritev oziroma za izbiro in objavo prevoda nekega literarnega dela?

Ali ste kdaj naleteli na delo, ki ste ga želeli prevesti, pa ga založba ni želela izdati? Kolikokrat?

Kdo financira prevode?

Se vam zdi, da povpraševanje po prevajanju leposlovja iz nizozemščine/danščine/estonsčine itd.

V slovenščino v zadnjih letih narašča ali upada in zakaj?

9.4 VPRAŠALNIK ZA ZALOŽBE (PREVODI IZ PERIFERNIH JEZIKOV: NIZOZEMŠČINA, DANŠČINA, UGROFINSKI IN BALTSKI JEZIKI)

- 1) Ali povpraševanje za prevod neke knjige sporoči založba ali se prevajalci sami odločijo, da bodo prevedli neko delo?
- 2) Kakšni so kriteriji za izdajo prevoda nekega literarnega dela?
- 3) Kdo izbere prevodno literaturo?
- 4) Kako pogosto vam prevajalci predlagajo literaturo, ki bi jo želeli prevesti?

9.5 VPRAŠANIK ZA JAVNO AGENCIJO ZA KNJIGO REPUBLIKE SLOVENIJE

- 1) Kdo so najbolj prevajani avtorji in kateri prevajalci so prevedli največ del iz danščine/nizozemščine v slovenščino in obratno?
- 2) Ali imate popolno aktualizirano bazo podatkov o prevodih literarnih del v tuje jezike? (Za katere jezike so te baze popolne?)

9.6 VPRAŠALNIK ZA ŠTUDENTE PRVEGA LETNIKA MEDJEZIKOVNEGA POSREDOVANJA (RAZISKAVA BRALNE PISMENOSTI – 1. DEL)

Prosim, preberite članek in odgovorite na vprašanja, nato pa napišite standardni povzetek. Sodelovanje v raziskavi je seveda anonimno. Če želite, da vam povzetek tudi ocenim, mi ga pošljite še na spletno učilnico.

Letnica rojstva:

1. *V eni povedi pojasnite, za kaj gre v članku.*
2. *Kakšno je vaše mnenje o nezakonitem priseljivanju? Vzroki? Krivci? Rešitve?*
3. *Zakaj nekateri ne verjamejo, da begunci res prihajajo s čolni?*
4. *Zakaj begunci prihajajo?*
5. *Kaj si o tem mislijo domačini?*
6. *Kako se na takšne dogodke odzivajo turisti?*
7. *Kaj ima z vsem skupaj Evropska unija?*

Napišite povzetek, dolg 100 besed.

Besedilo:

Small islands' migration drama

By Dominic Bailey

BBC News, Tenerife

Families visiting Tenerife's resort of Los Cristianos tuck into their paellas, steins of beer and piles of ice cream, mainly oblivious to the wretched boatload of African immigrants being escorted into the harbour by the Coastguard. The more curious holidaymakers gather to watch the spectacle for a while before drifting back to celebrations marking the patron saint of local fishermen. On the quayside, the emergency services continue in a now familiar routine of disembarkation and health checks before packing the immigrants on to buses and transferring them to the courts and overloaded detention centres.

Over the past few years, the Canary Islands have been used to the arrival of "pateras", small boats holding up to 12 immigrants from Senegal or Guinea.

Now, bigger “cayucos” - brightly painted Senegalese fishing boats - are arriving daily, packed with up to 150 young men desperate for a better life, hoping for work or schooling in the West. Some speak of escaping war and poverty by risking eight to 10 days on treacherous seas with little more than rice and biscuits to eat. The state of those arriving has varied dramatically. Some have been taken away on stretchers, weak and emaciated, with arms burnt by the sea salt. Others have arrived in good health, needing little medical assistance at all.

One policeman guarding the latest arrivals told the gathered journalists not to be taken in by stories of hardship and days at sea. “If they had been at sea for 10 days, in open boats, they would not be in the state they are in,” he said. “Where are the signs of salt from the sea, the sunburn, legs that have been soaked in water for 10 days? Some of these are arriving fresher than lettuce. Something else is happening out there.”

There is a theory that the cayucos are being loaded up with passengers from bigger boats when they are within closer range of the Canaries. A GPS system was found on one boat, which may suggest its helmsmen ensured a direct crossing. But many of the 73 on board were grateful for the attentions of the Red Cross - the drinking water, new clothes and sandals, the younger ones showing their age by peeling size-labels off the clothes and sticking them on each other’s faces.

The police presence made the immigrants reluctant to talk too much - the less the authorities know about what language they speak and where they are from, the harder it is for them to be repatriated. One, who called himself Maiasinko, said he had saved up little by little since 2000 to pay the fare for the journey, which is said to be a few hundred euros per person. He said they were fleeing a rebellion in Casamance, Senegal. “I have come to look for work and left behind my whole family. There was no help for us there.” He said of the journey: “It was between living and dying.”

Another, Sall, said he was 16, but did not pay for his place on the boat. “I came to save my life. I could stay there and die or come here. In Casamance there are too much problems, the rebellion just kill, kill, kill. “I lost my sister, my father and have left behind my mother. I need to go to school. I haven’t finished school.”

Another, who did not have time to give his name before a guard’s glare silenced him, said there was little food on the boat - rice cooked on small stoves and dry biscuits. “We crossed the ocean, the waves were high and water came in,” he said. Not all the boats make the crossing and some migrants have arrived dead or dying. One nearby beach was recently the scene of bikini-clad sunbathers taking water and food to a boatload of immigrants washed up on the shore.

Many islanders are losing patience - both those who make their living from the tourist industry, and the authorities, who are struggling to cope. Lorry driver Antonion Miguel, 44, says there are just too many migrants for a small island with few jobs. "Where do we put them all?" he asks. "Something is happening, it's not normal. The government has to take steps... or is it because they want cheap labour?"

Luis Spinola, who runs whale-watching trips, is also unhappy. "They are poor people and it is bad for them, but as we have to take care of them, it is eventually going to push up our taxes," he says. "I blame Europe - we are all Europeans now, not just Spanish or English, so other EU countries need to do more to help, they have to collaborate more. They have to help out with centres to hold them. "There also has to be more help to fight corruption in the African countries they are coming from. "The majority of tourists don't know about the situation, but if less attention is paid to them - as all our police are taken up looking after the arrivals - it could affect them in the longer term."

As the immigrants are bussed away, business soon returns to normal for the ferry passengers and sun worshippers of Los Cristianos. The emergency tents of the Red Cross are taken down between landings. The cayucos are emptied of their stinking contents and sprayed clean before being broken up and taken away, the scar removed from the landscape of pleasure boats and giant ferries. Until the next time.

(BBC)

9.7 VPRAŠALNIK ZA ŠTUDENTE TRETJEGA LETNIKA MEDJEZIKOVNEGA POSREDOVANJA (RAZISKAVA BRALNE PISMENOSTI – 2. DEL)

ŠIFRA:

To je drugi del raziskave o bralni pismenosti, ki sva jo začeli izvajati v študijskem letu 2006/07. Ugotoviti želiva, kako tri leta študija na našem oddelku vplivajo na razvoj bralne pismenosti pri študentih, zato to raziskavo vsako leto opraviva na študentih 1. in 3. letnika. Zato vas prosiva, da izpolnite vprašalnik, napišete povzetek besedila in besedilo doma prevedete. Za sodelovanje se vam najlepše zahvaljujema, še posebej, ker poznava študentsko mnenje o pisanju povzetkov.

Splošna navodila: odgovore na vprašanja in povzetek besedila napišite v slovenščini na vprašalnik. Prevod podpišite **s šifro, ne z imenom**, in ga oddajte do **4. 1. 2010** v spletno učilnico po običajnem postopku.

Vprašalnik

1. Povzemite vsebino članka v eni povedi.
2. Na kratko zapišite svoje mnenje o tem, kaj vpliva na šolsko uspešnost priseljskih otrok prve in druge generacije.
3. Kako potekajo raziskave o učinkovitosti izobraževalnih sistemov?
4. Kakšne so razlike v uspehu priseljskih učencev in dijakov po državah gostiteljicah?
5. Zakaj po avtorjevem mnenju prihaja do razlik v šolskem uspehu med učenci, ki prihajajo iz držav nekdanje Jugoslavije, na eni strani, in učenci, ki prihajajo iz držav nekdanje Sovjetske zveze, na drugi?
6. Na kakšen način je uspeh posameznih izobraževalnih sistemov v raziskavi PISA povezan s številom priseljskih učencev?
7. V 100 besedah povzemite vsebino članka. V SLOVENŠČINI.

Besedilo:

Educating migrant children

Huddled classes

How migrants fare in school, and what schools can learn from them

Sep 11th 2008

MOST teachers admit that occasionally, when a lesson is going badly, they suspect the problem lies not with the subject or pedagogy, but with the pupils. Some children just seem harder to teach than others. But why? Is it because of, say, cultural factors: parents from some backgrounds place a low value on education and do not push their children? Or is it to do with schools themselves, and their capacity to teach children of different abilities?

It might seem impossible to answer such a question. To do so would require exposing similar sorts of children to many different education systems and see which does best. As it happens, however, an experiment along those lines already exists—as a result of mass migration. Children of migrants from a single country of origin come as near to being a test of the question as you are likely to find.

Every three years, as part of its Programme for International Student Assessment (PISA), the Organisation for Economic Co-operation and Development, a Paris-based think-tank, measures how 15-year-olds in around 50 countries do in their own languages, mathematics and science. The OECD recently sorted the data from its 2006 study of science performance according to the countries of origin of children and their parents. Four places—Turkey, China, the former Soviet Union and ex-Yugoslavia—have each sent enough citizens to enough countries for conclusions to be drawn about the quality of schooling in their host countries.

Almost everywhere immigrant students fare worse than locals—unsurprisingly, as they are often the children of poor, ill-educated parents and do not speak the local language. When data are adjusted to take account of these disadvantages, much but not all of the gap is closed (see chart). More interestingly, children from the same country do very differently, depending on where they end up.

One reason is connected with how much countries “track” pupils (ie, sort them into ability groups and teach them separately). Large numbers of first- and second-generation Turkish children go to school in Austria, Germany, Belgium, Switzerland and Denmark. In the first four countries, pupils are tracked on leaving primary school. But those in Austria and Germany do worse than those in Belgium and Switzerland because, it seems, tracking is earlier and more rigid in the first two, and a child’s socio-economic status has a very large effect on the track he ends up on. Most Turkish kids go to technical schools that don’t fit them for university.

Their poor showing in Denmark’s comprehensive schools, where there is no tracking and all children should in theory have access to equally good education, is a little more puzzling. Andreas Schleicher, the OECD’s head of education research, speculates that their chances are damaged by the way in which poor Danish children are heavily concentrated in some schools, rather than scattered around the place. In general, countries where there is considerable difference in intake between schools tend to do worse in PISA.

Grouping children by ability is not necessarily a bad idea, though, as the experience of mainland Chinese children shows. Those who migrate to Hong Kong do very well despite being poor—and despite the fact that Hong Kong tracks school-children early and often. But there, which track a child ends up on has less to do with the parents’ wealth and education. Moreover, children can move to a different track if they do better than expected. “In general, socio-economic status has less impact in East Asian countries than in western European ones,” says Mr Schleicher.

Among the world's best performers are Chinese children taught in Australia. The average Chinese first- or second-generation immigrant there outperforms two-thirds of all Australians (themselves no mean performers), and three-quarters of all the children who take the PISA test worldwide. Mr Schleicher praises the Australian school system for its diversity—within schools, not between them—and ability to capture the talents of all students.

The contrasting fates of children from the former Soviet Union and ex-Yugoslavia provide extra proof that the host country makes a difference, over and above the intellectual baggage immigrant children bring with them. Kids who arrive in Kyrgyzstan from other ex-Soviet lands do badly, albeit better than the locals; those who go to successful little Estonia do far better. By contrast, Yugoslav kids do much the same pretty well everywhere—whether they move to another post-Yugoslav state or some richer and more stable place. The difference is timing: the Soviet Union imploded earlier than Yugoslavia, so “ex Soviet” children spent less time in education in their home country; those from Yugoslavia less in the host one.

Wrong sort of migrants or schools?

At least in theory, the new findings should help counter some of the sillier things that policymakers say about the influence of migrants on a country's overall attainments. “When we started to do the PISA rankings in 2000, many countries were shocked at how badly they did,” says Mr Schleicher. “And excuses we often heard were: ‘We get too many migrants,’ or, ‘we get the wrong sort of migrants.’”

Although immigrant children typically do worse at school than locals, there is no country-wide effect. The OECD's analyses show an insignificant correlation between the number of immigrant children a country has and the average pupil's attainment—and it is countries with more immigrant children that do (slightly) better.

As well as testing children on what they know, PISA also asks them how motivated they are: whether they think they will need the subject in question (most recently, science) for their future, and whether they like to study it for its own sake. In most countries, first-generation immigrant students are more motivated than second-generation ones, who are in turn more motivated than the children of the native-born. Germany is a striking exception: new immigrants turn up with the usual ambitions and dreams, but by the age of 15 their children have already given up hope.

That suggests that any country that figures out how to let incomers shine will reap big benefits. Immigrants, however poor, are a self-selected bunch of

ambitious, hard-working people, and their children usually know that, lacking the informal networks that let locals get ahead, they must study hard to succeed. Their varying fates—helped to the top in some places, consigned to the scrapheap in others—show that although what happens outside the school gates is important, what happens in classrooms is too.

9.8 PREVAJANJE IZ TUJEGA V MATERNI JEZIK (SLOVENŠČINO): VPRAŠALNIK TER ANGLEŠKO, NEMŠKO IN ITALIJANSKO BESEDILO

Navodilo

Prevedite besedilo in odgovorite na vprašalnik, ki je priložen besedilu. Pri prevajanju lahko uporabljate vse običajne prevajalske pripomočke, pomembno je le, da besedilo prevedete SAMI. Prosimo vas, da hkrati izpolnite tudi vprašalnik in da v svojih odgovorih navedete čim več podatkov (da torej čim manj pozabite). Glede na to, da ste anonimni, ne izpuščajte niti podatkov, ki bi se vam zdeli nepomembni ali neumni. Prevod oddajte svoji učiteljici, poleg tega pa **prevod in izpolnjeni vprašalnik** pošljite še v e-učilnico.

Zaradi zagotavljanja anonimnosti vas prosimo, da niti svojega imena niti študijske smeri ne napišete nikamor na prevod. Na vprašalniku napišete študijsko smer (prevajalstvo ali angleščina, bolj podrobno ni treba) na označenem mestu, imena pa še vedno ne.

Hvala za sodelovanje.

VPRAŠALNIK K PREVODU

Prosimo, odgovorite na spodnja vprašanja glede prevajalskih pripomočkov, ki ste jih uporabljali. Ker ste ves čas anonimni, vas prosimo, da napišete vse, tudi tisto, kar bi se vam mogoče zdelo nepomembno ali neumno. Odgovarjate lahko zelo na kratko, v točkah, samo z naslovi in podobno. Odgovore oddajte skupaj s prevodom.

1. **Študijska smer:**
2. **Starost:**
3. **Koliko časa** ste porabili od začetka do končne verzije prevoda?

4. **Katere prevajalske** pripomočke ste pri tem uporabljali (navedite tudi, ali ste uporabljali papirnato ali elektronsko različico):
- a) **dvojezični slovarji** (navedite naslov in leto izida)
 - b) **enojezični slovarji** (navedite naslov in leto izida)
 - c) **drugi jezikovni priročniki** (korpusi, slogovni priročniki, terminološke zbirke, vzporedna besedila – pri knjižnih virih navedite naslov in leto izida, pri elektronskih pa naslov strani in povezavo)
 - d) **drugi splošni priročniki** (Google, Wikipedia, spletne strani organizacij, posameznikov, časopisi, novičarske spletne strani, leksikoni, enciklopedije, zemljevidi itn. (z naslovi strani in povezavami))
 - e) **drugi ljudje** (strokovnjaki za področje, ljudje, ki imajo izkušnje s tem, o čemer piše članek, študijski kolegi, sorodniki, bolj izkušeni prevajalci, jezikoslovci (brez imen)). Pri vsakem zapišite, kako so vam pomagali.
 - f) **karkoli drugega, kar vam je pomagalo prevesti besedilo**

9.8.1 Angleško besedilo

*Spodnji odlomek je del članka z naslovom *A well-locked closet: gay rights in developing countries*, ki je bil maja lani objavljen v *Economistu*. Predstavljajte si, da prevajate za slovensko revijo *Global*. Če hočete katero od svojih prevajalskih odločitev posebej pojasniti, to storite v opombah.*

THEIR crimes were “gross indecency” and “unnatural acts”. Their sentence was 14 years’ hard labour: one intended, said the judge, to scare others. He has succeeded. A court in Malawi last week horrified many with its treatment of Steven Monjeza and Tiwonge Chimbalanga, a gay couple engaged to be married. The two men are the latest victims of a crackdown on gay rights in much of the developing world, particularly Africa.

Some 80 countries criminalise consensual homosexual sex. Over half rely on “sodomy” laws left over from British colonialism. But many are trying to make their laws even more repressive. Last year, Burundi’s president, Pierre Nkurunziza, signed a law criminalising consensual gay sex, despite the Senate’s overwhelming rejection of the bill. A draconian bill proposed in Uganda would

dole out jail sentences for failing to report gay people to the police and could impose the death penalty for gay sex if one of the participants is HIV-positive. In March Zimbabwe's president, Robert Mugabe, who once described gay people as worse than dogs or pigs, ruled out constitutional changes outlawing discrimination based on sexual orientation.

In many former colonies, denouncing homosexuality as an "unAfrican" Western import has become an easy way for politicians to boost both their popularity and their nationalist credentials. But Peter Tatchell, a veteran gay-rights campaigner, says the real import into Africa is not homosexuality but politicised homophobia.

This has, he argues, coincided with an influx of conservative Christians, mainly from America, who are eager to engage African clergy in their own domestic battle against homosexuality. David Bahati, the Ugandan MP who proposed its horrid bill, is a member of the Fellowship, a conservative American religious and political organisation.

9.8.2 Nemško besedilo

Prevedite besedilo, objavljeno na spletni strani www.freiheit.org tako, da bo primerno za objavo v *Mladini*. Besedilo oddajte skupaj s priloženim vprašalnikom, na katerega skrbno odgovorite.

Menschenrechtsverletzungen: Homophobie in Uganda

Die ugandische Zeitung *Rolling Stone* (keine Verbindung zum gleichnamigen US-Musikmagazin) hat bereits 2010 mehrfach Listen mit den Namen homosexueller Bürger veröffentlicht. Besonders schockierend war ein Titelblatt der Zeitung im Oktober 2010, das die Namensliste der 100 „Top-Homos“ neben der Aufforderung „Erhängt sie!“ druckte. Die Situation für Homosexuelle in Uganda wird immer gefährlicher. Nach Angaben von Menschenrechtsgruppen gab es nach der Veröffentlichung dieser Liste mindestens vier gegen Schwule gerichtete körperliche Angriffe.

Homosexualität kann in Uganda unter bestimmten Umständen jetzt schon mit über zehn Jahren Haft bestraft werden. Im Jahr 2009 schlug der ugandische Parlamentarier David Bahati ein Gesetz vor, das diese Strafe auf lebenslänglich verlängert, und zudem z.B. für homosexuellen Sex mit HIV-positiven Menschen die Todesstrafe vorgesehen hätte. Nach internationalem Protest

wurde der Gesetzesentwurf zurückgezogen. Er hat dennoch Konsequenzen für homosexuelle Menschen in Uganda, die nun zunehmend verbalen und physischen Angriffen ausgesetzt sind.

Der Chefredakteur des *Rolling Stone*, Giles Muhame, erklärte, er wolle mit den Veröffentlichungen homosexuellen Männern „helfen, ein verantwortungsbewusstes Leben zu führen“. Die Zeitung behauptete ferner, dass Schwule durch „Überfälle“ auf Schulen bereits bis zu einer Millionen Schüler „rekrutiert“ hätten (*THE INDEPENDENT*).

Eine Menschenrechtsgruppe beantragte jüngst vor Gericht eine Verfügung gegen den *Rolling Stone*, die der Zeitung derartige Veröffentlichungen verbieten soll. Laut *THE INDEPENDENT* wurde die Publikation der Zeitung zunächst nicht wegen ihres hetzerischen Inhalts, sondern wegen ihrer mangelhaften offiziellen Registrierung gestoppt. Der *Rolling Stone* druckt nur ca. 2000 Exemplare, wobei jedoch jedes Exemplar durchschnittlich von mindesten zehn Personen gelesen wird [...]. dg

9.8.3 Italijansko besedilo

Spodnje besedilo je bilo objavljeno v italijanskem časopisu La Stampa. Prevedite ga tako, da bo primerno za objavo v slovenski reviji Global. Prevod oddajte skupaj z izpolnjeno priloženo anketo.

Uganda, ucciso in casa attivista gay. Il suo nome su un giornale omofobo

David Kato colpito alla testa, l'Ue: «Fare subito chiarezza»

KAMPALA

È stato picchiato a morte in casa sua, perchè era gay e si batteva per i loro diritti, in un Paese come l'Uganda dove l'omofobia è quasi una legge dello Stato, visto che il Parlamento sta discutendo un testo che propone di uccidere tutti gli omosessuali.

David Kato si sentiva in pericolo di vita già da tempo, cioè da quando, quattro mesi fa, il quotidiano locale *Rolling Stone* (che, ovviamente, non ha nulla a che fare con l'omonima testata dedicata alla musica) aveva pubblicato un articolo dal titolo «Impiccateli»: sotto l'esplicito invito, la lista, le foto e gli

indirizzi di alcuni difensori dei diritti dei gay, tra cui Kato. Dopo la pubblicazione Kato ed altri due avevano querelato il quotidiano ottenendo il pagamento di danni e un'ingiunzione che vieta ai media di rivelare chi è gay.

David svolgeva la sua attività nel gruppo "Sexual Minorities Uganda". «È morto mentre lo stavano trasportando in ospedale dopo che un uomo lo aveva assalito con un martello o con un'ascia nella sua casa di Kyetume-Mukono», ha detto la portavoce della polizia Jusith Nabakooba, sminuendo il movente dell'omofobia. «Stiamo ancora investigando sui motivi dell'omicidio - ha aggiunto - ma la zona è piena di criminali che usano sbarre di ferro».

Il quotidiano Rolling Stone ha condannato l'omicidio e si è chiamato fuori da ogni responsabilità: «Non volevamo promuovere gli attacchi contro i gay, ma spingere il governo a prendere misure contro chi propaga l'omosessualità. Vogliamo che sia la legge ad impiccarli, non che vengano attaccati dai cittadini», ha detto il 22enne direttore del giornale. L'omosessualità è ancora reato in 37 Paesi africani, dove è vista come una contaminazione occidentale. Pochissimi gli africani che si dichiarano apertamente gay, perchè le storie di licenziamenti, violenze e arresti contro chi l'ha fatto sono all'ordine del giorno.

In Uganda il movimento anti-gay è molto forte, tanto da spingere il parlamento a discutere una legge che prevede la pena di morte per gli omosessuali. La proposta, che ancora pende in aula, è stata pubblicamente condannata dal presidente Usa Barack Obama mentre il segretario di Stato Hillary Clinton ha espresso la sua preoccupazione al presidente ugandese Yoweri Museveni. E il timore delle organizzazioni umanitarie è che la legge possa passare dopo le elezioni presidenziali di febbraio, in cui Museveni è dato per vincitore.

9.9 PREVAJANJE IZ MATERNEGA JEZIKA (SLOVENŠČINE) V TUJI JEZIK: VPRAŠALNIK TER BESEDILO

VPRAŠALNIK K PREVODU

Prosimo, odgovorite na spodnja vprašanja glede prevajalskih pripomočkov, ki ste jih uporabljali. Ker ste ves čas anonimni, vas prosimo, da napišete vse, tudi tisto, kar bi se vam mogoče zdelo nepomembno ali neumno. Odgovarjate lahko zelo na kratko, v točkah, samo z naslovi in podobno. Odgovore oddajte skupaj s prevodom.

1. **Študijska smer:**
2. **Starost:**
3. **Koliko časa** ste porabili od začetka do končne verzije prevoda? Prosimo, navedite, če ste prevajanje razdelili na več dni.
4. **Katere prevajalske** pripomočke ste pri tem uporabljali (navedite tudi, ali ste uporabljali papirnato ali elektronsko različico):
 - a) **dvojezični slovarji** (navedite naslov in leto izida)
 - b) **enojezični slovarji** (navedite naslov in leto izida)
 - c) **drugi jezikovni priročniki** (korpusi, slogovni priročniki, terminološke zbirke, vzporedna besedila – pri knjižnih virih, navedite naslov in leto izida, pri elektronskih pa naslov strani in povezavo)
 - d) **drugi splošni priročniki** (Google, Wikipedia, spletne strani organizacij, posameznikov, časopisi, novičarske spletne strani, leksikoni, enciklopedije, zemljevidi itn. (z naslovi strani in povezavami))
 - e) **drugi ljudje** (strokovnjaki za področje, ljudje, ki imajo izkušnje s tem, o čemer piše članek, študijski kolegi, sorodniki, bolj izkušeni prevajalci, jezikoslovci (brez imen)). Pri vsakem zapišite, kako so vam pomagali.
 - f) **karkoli drugega, kar vam je pomagalo prevesti besedilo**

Prevedite besedilo, objavljeno 19. februarja 2014 v spletni izdaji *Dela* (<http://www.delo.si/novice/slovenija/hrastovci-stopili-skupaj-za-doizivetje-v-hrastovljah.html>), tako da bo primerno za objavo v na spletni strani za promocijo turizma v državah EU. Prevajate v tuji jezik (angleščina, nemščina ali italijanščina). Prečrtanega dela besedila **ne** prevajajte, ga pa preberite. Besedilo oddajte skupaj s priloženim vprašalnikom, na katerega skrbno odgovorite.

Hrastovci stopili skupaj za doživetje v Hrastovljah

Slovitim freskam z Mrtvaškim plesom hrastovske cerkve bodo dodali posebnosti domače turistične ponudbe

Janez iz Kastva, Mrtvaški ples, 1490, Hrastovlje. Foto: Wikipedia.

V soboto se bo v vasici pod Bržanijo uradno začel projekt Doživi Hrastovlje, ki bo ta konec tedna obogaten s pestrim kulturno-zabavnim dogajanjem. Začelo se bo že ob devetih zjutraj in bo pestro dva dneva na devetih prizoriščih. Pripravili so razstave, delavnice, ples, glasbene utrinke, dva pohoda, dve gledališki predstavi (Lepo je biti star in Ali ženske kdaj odnehajo). Degustacije pa bodo na Kmetiji Trček, Turistični kmetiji Škrगत oziroma v trgovini s suhomesnimi izdelki Hrastovlje in v Gostilni Švab.

Hrastovlje – Hrastovci, prebivalci v svetu najbolj znane slovenske istrske vasi (pri Kopru), so združili svoje turistične moči in verjetno edini v Sloveniji ponudili doživetje vasice (Hrastovelj) z eno samo skupno vstopnico. Kdor bo plačal 7,5 evra (otroci 4), si bo lahko ogledal vse njene kulturne in naravne znamenitosti in si poleg tega za silo »privezal dušo«.

Projekt Doživi Hrastovlje bo zaživel ta konec tedna in ga bodo potem ponavljali vse leto vse sobote, nedelje, praznike in ob prihodih potniških ladij v Koper. Vasica z znamenitimi freskami, ki prikazujejo stvarjenje sveta, izgon iz raja, prizore iz pasijona in predvsem Mrtvaški ples, je združila svoje turistične moči. Kdor bo kupil takšno vstopnico, bo imel na voljo voden ogled vasi, vstop v cerkvico z ogledom fresk in ogled dveh galerij: Jožeta Pohlana in Viktorja Snoja. Z dvema preostalima kuponoma pa bo lahko izbiral med več možnostmi degustacij domačih dobrot, vina, olja, klobas in sira na turističnih kmetijah ali pa ogled še enega muzejčka - zbirke orožja in drugih predmetov

iz prve in druge svetovne vojne. Poleg kulture in gastronomije majhna vasica ponuja izhodišče za vsaj dva nadpovprečno zanimiva in kratka izleta: v povsem zapuščen vasico Zanigrad ali v vasico Podpeč pod kraško steno.

Vasico s 155 prebivalci na leto obiše več kot 10.000 turistov. Z vstopnicami si bodo poplačali vloženo delo in stroške, delček sredstev (četrta evra od vsake vstopnice) pa bo ostalo za skupne vaške projekte. Turistična organizacija Koper je s projektom uspela na posebnem razpisu iz programa Leader evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Za promocijo in spremljajoče prireditve bodo namenili nekaj čez 40.000 evrov, od tega bo iz evropskega sklada 30.000 evrov. Projekt so letos zastavili poizkusno, vendar računajo, da bodo tako združeni lahko bistveno pripomogli k večjemu turističnemu obisku v kraju.

Univerza v Ljubljani
FILOZOFSKA
FAKULTETA

СЕНТИ

ПЕРИ

РАЗМ

МОЇ

ПРЕН